

ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ КОЛЕДЖ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
науково-практичної студентської конференції

**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВА ТА ЕКОНОМІКИ:
СУЧАСНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

2024

ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ КОЛЕДЖ

Збірник матеріалів
науково-практичної студентської конференції
**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВА ТА ЕКОНОМІКИ:
СУЧАСНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

Видавництво
«Юридика»
2024

*Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Фінансово-правового коледжу
(протокол № 5 від 22 травня 2024 року)*

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

ГУБАНОВА Тамара Олексіївна – д. ю. н., професор, заслужений юрист України, директор Фінансово-правового коледжу;

ГУБАНОВ Олег Олександрович – д. ю. н., професор, перший заступник директора Фінансово-правового коледжу;

ГАВЛОВСЬКИЙ Андрій Валерійович – заступник директора з навчально-виховної роботи, викладач кафедри правознавства Фінансово-правового коледжу;

ЧЕРНИШОВА Валерія Юріївна – доктор філософії в галузі права, заступник директора з перспективного розвитку Фінансово-правового коледжу;

ВОЛИНЕЦЬ Інна Павлівна – доктор філософії в галузі права, викладач кафедри правознавства Фінансово-правового коледжу;

КАЛІНЬКО Ірина Василівна – к. т. н., доцент, завідувач кафедри загальноекономічних дисциплін Фінансово-правового коледжу;

МАРИНЕНКО Тетяна Миколаївна – технічний редактор, викладач кафедри загальноюридичних дисциплін Фінансово-правового коледжу;

МАЦЕЛЮХ Катерина Степанівна – к. і. н., керівник підрозділу з підготовки фахових молодших бакалаврів Фінансово-правового коледжу, викладач кафедри гуманітарних дисциплін та фізичного виховання;

МКІЧУРОВА Ольга Володимирівна – к. е. н., доцент, завідувач кафедри фінансів та кредиту Фінансово-правового коледжу;

ЧЕРНЕНКО Олена Анатоліївна – к. ю. н., старший дослідник, завідувач кафедри правознавства Фінансово-правового коледжу

Актуальні питання права та економіки: сучасність і перспективи розвитку : збірник матеріалів науково-практичної студентської конференції. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. – 332 с.

ISBN 978-617-8182-45-8

До збірника ввійшли тези виступів учасників науково-практичної студентської конференції «**Актуальні питання права та економіки: сучасність і перспективи розвитку**», в яких висвітлюється широке коло актуальних проблем права та економіки.

Збірник рекомендований науковцям, викладачам, аспірантам та студентам юридичних та економічних факультетів, а також усім, хто цікавиться проблематикою сучасних наукових досліджень та удосконаленням національного законодавства.

Матеріали подано в авторській редакції учасників науково-практичної студентської конференції. Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

УДК 34:33(08)

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВА

Байдур Святослав Іванович ПРИНЦИП РОЗУМНОСТІ СТРОКІВ РОЗГЛЯДУ ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВ СУДОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.	8
Безштанько Оксана Сергіївна ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР В УКРАЇНІ ТА США: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.	12
Брюханов Іван Олегович КИЇВСЬКА РУСЬ – ФЕДЕРАЦІЯ.	16
Валовий Георгій Юрійович ЗЛОЧИНИ В МИТНІЙ СФЕРІ, ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ ПІД ЧАС ВІЙНИ.	21
Вронська Христина Дмитрівна ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ УКРАЇНИ, ЗАВДАНИХ ВІЙНОЮ.	24
Гилюк Олександра Ярославівна ПРОБЛЕМИ ЛГБТ-СПІЛЬНОТИ В УКРАЇНСЬКІЙ АРМІЇ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ.	30
Гончар Валерія Іванівна АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ.	35
Грицик Дмитро Сергійович КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ, КІБЕРШАХРАЙСТВО ТА ПРОТИДІЯ ЇМ.	41
Демяненко Вікторія Станіславівна ВІДМІНА НАРАДЧОЇ КІМНАТИ ЯК ШЛЯХ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ: ЗА ТА ПРОТИ.	45
Доманський Роман Олегович ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ.	51
Дубляк Катерина Сергіївна ВИДИ КОРУПЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ РІВНЯХ.	54
Дубовий Михайло Сергійович ПРИНЦИП ЄДНОСТІ ТА РОЗПОДІЛУ ВЛАДИ В УКРАЇНІ.	59
Дяченко Дар'я Іванівна ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ.	63

Звіряка Василь Олексійович ПРАВОВИЙ СТАТУС КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ.	68
Каленцова Даша Олександрівна ВПЛИВ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ.	74
Каширський Данило Валерійович САМОЗАХИСТ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СЕБЕ ТА ОТОЧУЮЧИХ.	78
Ковальчук Анастасія Віталіївна МЕЖІ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ОРГАНУ.	82
Кудрявська Альона Ігорівна ЯКЩО МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО НЕ ДІЄ, ТО ВІЙНА ПЕРЕТВОРЮЄТЬСЯ НА НЕОБМЕЖЕНЕ НАСИЛЬСТВО.	89
Кулікова Софія Володимирівна ВПЛИВ ВІДКРИТТЯ РИНКУ ЗЕМЛІ ДЛЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ НА АГРАРНИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ.	95
Кучеренко Олексій Олексійович АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ДОГОВОРУ ФАКТОРИНГУ.	98
Лінкевич Анастасія Русланівна ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ.	102
Любовнікова Єлизавета Олександрівна ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ВИЗНАНИМИ ОСОБАМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ.	106
Матвійчук Софія Анатоліївна ЕЙДЖИЗМ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ: МІЖНАРОДНИЙ КОНТЕКСТ ТА УКРАЇНИ.	111
Мирутенко Ангеліна Андріївна РЕФОРМУВАННЯ СУДОУСТРОЮ В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ ТА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ (ІСТОРИКО-ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ).	116
Павловська Анна Віталіївна ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ В НІМЕЧЧИНІ.	120
Перепелицина Владислава Денисівна ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ГРОМАДСЬКИХ АКТИВІСТІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ.	124
Погребна Злата Олександрівна РОЛЬ МЕДІАЦІЇ ПРИ ВИРІШЕННІ ГОСПОДАРЬСЬКИХ СПОРІВ.	131

Поліщук Єлизавета Олексіївна ЮРИДИЧНИЙ СТАТУС СУДДІВ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ.	. 134
Полудненко Олександра Вадимівна ПРАВОВІ АСПЕКТИ КІБЕРБЕЗПЕКИ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.	. 137
Процик Павло Дмитрович ПРОБЛЕМИ СПАДКОВОГО ПРАВА ПІД ЧАС ВІЙНИ.	. 143
Путченко Олена Сергіївна ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.	. 146
Радчук Катерина Русланівна ДО ПРОБЛЕМИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЄВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО.	. 150
Рябова Адела Анатоліївна ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АУТСТАФІНГУ ПЕРСОНАЛУ В УКРАЇНІ.	. 156
Riabova Adela RELEVANCE OF RESOLVING DISPUTES IN INTERNATIONAL ECONOMIC AGREEMENTS THROUGH INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRATION.	. 159
Семиглазова Марія Дмитрівна ДЕПОРТАЦІЯ КРИМСЬКИХ ТАТАР – ГЕНОЦИД НАРОДУ: СПРОБИ ПЕРЕГЛЯДУ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ.	. 162
Скляр Марія Вадимівна ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК РЕЖИМ ВИМУШЕНОГО ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА.	. 167
Скуйбеда Владислава Алгазахівна ФАЛЬСИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ.	. 170
Стець Анна Олександрівна ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКА.	. 176
Стороженко Гліб Владиславович КОНВЕНЦІЯ ПРО ПРАВА ДИТИНИ: ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СЛОВАЧЧИНИ.	. 181
Ткаченко Артем Миколайович НЕДОЛІКИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ НОРМ ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ САМОЧИННОГО БУДІВНИЦТВА.	. 185
Ткачук Христина Іванівна МОБІНГ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ.	. 190

Трубій Ілона Владиславівна ПРАВОВИЙ РЕЖИМ КОНСТИТУЦІЙНОГО ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ Й ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.	195
Федосенко Марія Павлівна НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ: НОРМАТИВНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ.	202
Хоменко Євгенія Олексіївна ПОРІВНЯННЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ 1918 РОКУ І КОНСТИТУЦІЇ 1996 РОКУ: МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ.	206
Цибульський Архип Миколайович ЛЕГІТИМНІСТЬ УРЯДУ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ В ЕКЗИЛІ.	211
Черноброва Катерина Олександрівна ЮРИДИЧНІ РИЗИКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ.	217
Шумський Олег Вячеславович ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ СУБ'ЄКТОМ ГОСПОДАРЮВАННЯ.	221

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ

Авраменко Анна Андріївна РИНОК ЕКСПРЕС-ДОСТАВКИ В УКРАЇНІ: ВИКОРИСТАННЯ SWOT-АНАЛІЗУ ТА МАТРИЦІ АНСОФФА ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КОМПАНІЇ «НОВА ПОШТА».	227
Бавула Анна Володимирівна ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ЧАС: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.	233
Дарійчук Тетяна Михайлівна ПОДАТКОВІ РЕФОРМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.	238
Зерницький Максим Олександрович ЕВОЛЮЦІЯ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ.	244
Іщенко Анастасія Антонівна БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.	249
Казаннік Маргарита Олегівна ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ.	255
Калугіна Єлизавета Павлівна ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ COVID-19 ДЛЯ УКРАЇНИ.	260

Кужелєв Нікіта Олегович КРЕДИТУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.	263
Кулага Нікіта Валентинович ЗАРОДЖЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ТРАДИЦІЙ ДЕРЖАВНОГО КАЗНАЧЕЙСТВА УКРАЇНИ.	267
Ліпанова Олександра Олексіївна CRS – НОВИЙ СТАНДАРТ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ.	272
Прокопенко Анна Миколаївна АГРАРНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.	277
Рахімов Михайло Бахтієрович СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ НА ПРИКЛАДІ VIOIL INDUSTRIAL GROUP.	281
Сергієнко Любов Олексіївна ІНФЛЯЦІЯ В УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ.	287
Ситницький Артур Артемович ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА МАЛОГО БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ.	292
Снітко Данило Денисович БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ.	297
Тепленко Єлизавета Павлівна СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНИЙ АНАЛІЗ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНИ.	302
Тишечко Дар'я Анатоліївна ДОПОМОГА ГРОМАДЯНАМ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.	307
Тишечко Марія Анатоліївна ДЕРЖАВНА ПРОГРАМА ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ «ЄВІДНОВЛЕННЯ» ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ РОЗВИТКУ.	313
Тільга Ангеліна Євгенівна СТРАХУВАННЯ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИХ РИЗИКІВ: КЛЮЧ ДО ПРИВАБЛЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ.	316
Токаренко Дар'я Віталіївна ПОТЕНЦІАЛ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ У ВІДНОВЛЕННІ ЕНЕРГОСИСТЕМИ УКРАЇНИ.	320
Яцик Антон Олександрович СПОЖИВЧИЙ РИНОК У ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА НОВІ МОЖЛИВОСТІ.	325

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВА

Байдур Святослав Іванович

студент 3 курсу 3 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 081 Право

Фінансово-правовий коледж

ПРИНЦИП РОЗУМНОСТІ СТРОКІВ РОЗГЛЯДУ ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВ СУДОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

У сучасному процесуальному законодавстві України не міститься визначення поняття «розумність строків». За результатами проведеного дослідження щодо розуміння цього принципу численними вченими можна виокремити такі риси принципу розумності: він є процесуальним інструментом, який забезпечує право осіб на своєчасний розгляд та вирішення справи судом; визначає динамічність, оперативність та ефективність судового процесу під час вирішення цивільних справ; зумовлює стабільність цивільних процесуальних відносин та судочинства в цілому, встановлюючи певні часові рамки [1].

Принцип розумності строків розгляду справи судом є одним з міжгалузевих принципів, якого мають дотримуватися учасники судового розгляду. У національному законодавстві цей принцип закріплений у Конституції України, у Цивільному процесуальному кодексі України, Господарському процесуальному кодексі України та в Законі України «Про судоустрій та статус суддів», де зазначається, що кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом.

Також ч. 1 ст. 6 Європейської Конвенції з прав людини містить положення щодо розумності строку розгляду як цивільних та господарських, так і кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення.

Верховний Суд України листом «Щодо перевищення розумних строків розгляду справ» № 1-5/45 від 25.01.2006, визначив критерії оцінювання розумності строку розгляду справи, які є спільними для всіх категорій справ (цивільних, господарських, адміністративних чи кримінальних):

- 1) складність справи;
- 2) поведінка заявника;
- 3) поведінка органів державної влади (насамперед суду) [2].

У зв'язку із повномасштабним вторгненням російських військ в Україну 24 лютого 2022 р. по всій території держави введено воєнний стан, що внесло свої корективи в процес здійснення судочинства. Варто зазначити, що самий факт введення на території України воєнного стану не зупинило перебіг процесуальних строків у судових справах.

Так, Верховний Суд наголошує, що питання поновлення процесуального строку у випадку його пропуску з причин, пов'язаних із запровадженням воєнного стану в Україні, вирішується в кожному конкретному випадку з урахуванням доводів, наведених у заяві про поновлення такого строку. Сам по собі факт запровадження воєнного стану в Україні не може бути підставою для поновлення процесуального строку. Такою підставою можуть бути обставини, що виникли внаслідок запровадження воєнного стану та унеможливили виконання учасником судового процесу процесуальних дій протягом встановленого законом строку [3].

Така позиція суду є виваженою, оскільки не допускає зловживань зі сторони учасників процесуальних правовідносин процесуальними правами, а сприяє відокремленню тих осіб, чий процесуальні права були порушені внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, від тих, чий процесуальні права не постраждали.

Важливим аспектом при розгляді питання поновлення пропущених строків є те, що в ГПК України немає переліку причин, які суд визнає поважними, для пропуску строку.

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у своїй ухвалі від 20.07.2022 у справі № 924/939/21 зазначає, що «саме лише посилення скаргника на введення

на території України воєнного стану не є безумовним доказом наявності поважних причин пропуску строку на касаційне оскарження».

Так, обґрунтовуючи клопотання про поновлення строку для подачі заяви про скасування судового наказу представник боржника вказує, що введення воєнного стану, ведення бойових дій, оголошені повітряні тривоги, масовані ракетні обстріли України, ушкодження енергетичної інфраструктури тощо спричинило погіршення матеріального та емоційного стану ФОП Бондарук С. В. За твердженням ФОП Бондарук С. В., призвели до неможливості своєчасного виконання усіх господарських зобов'язань з боку боржника, а тому, отримавши декілька судових наказів про стягнення заборгованості, ФОП Бондарук С. В. поставилась до них спокійно та вжила всіх можливих заходів задля погашення заборгованості. При цьому аналізу документів, що додавались до наказів ФОП Бондарук С. В. не здійснювала, оскільки вважала визначені суми заборгованістю саме за укладеною нею угодою. Суд зазначив, що боржником та його представником не подано належних та допустимих, в розумінні ст. 73, 76–79, 86, 269 Господарського процесуального кодексу України, доказів того, як саме введення воєнного стану, ведення бойових дій, оголошені повітряні тривоги, масовані ракетні обстріли України, ушкодження енергетичної інфраструктури, обумовили пропуск строку на звернення до суду із заявою про скасування судового наказу та які б підтверджували реальну відсутність у них можливості підготувати та подати дану заяву. Отже, суд не знайшов обґрунтованих підстав для поновлення строку для подання заяви про скасування судового наказу [4].

Проте в іншому випадку, господарський суд Закарпатської області поважною причиною пропуску процесуального строку визнав обставину, за якої позивач невчасно отримав відзив на позовну заяву, через що не зміг подати відповідь на вказаний відзив (Ухвала Господарського суду Закарпатської області від 12.04.2023, справа № 907/27/23). КГС ВС у своїй ухвалі від 22.08.2022 у справі № 922/2699/21 встановив: «АТ “ХАРКІВ ОБЛЕНЕРГО” не мало змоги здійснювати діяльність,

оскільки досі обмежена робота інфраструктурних об'єктів на території міста Харкова та неможливістю виконання своїх повноважень працівниками Товариства в умовах дії воєнного стану». Як ми бачимо судом була розглянута конкретна обставина через яку позивач не зміг подати відповідь на певний відзив, а саме такою причиною була обмежена робота інфраструктурних об'єктів на території міста Харкова [5].

Отже, суди поновлюють пропущені процесуальні строки, якщо учасник справи доведе у заяві про поновлення такого строку наявність обставин, які виникли внаслідок запровадження воєнного стану та унеможливили своєчасне виконання процесуальної дії.

Враховуючи вищенаведене, можемо стверджувати, що сам факт введення воєнного стану не є підставою для поновлення процесуальних строків розгляду справи і суди мають поновлювати пропущені процесуальні строки, якщо заявник доведе, що були наявні певні обставини, які виникли внаслідок запровадження воєнного стану та унеможливили своєчасне виконання процесуальної дії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Diachenko S. V., Shpak M. I. Regulatory consolidation for the principle of reasonableness of time in civil proceedings and problems of its implementation. *Scientific notes of Taurida National V. I. Vernadsky University. Series: Juridical Sciences*. 2019. Vol. 6. P. 46–50. URL: <https://doi.org/10.32838/2707-0581/2019.6/09>
2. Щодо перевищення розумних строків розгляду справ : Лист Верхов. Суду України від 25.01.2006 № 1-5/45. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v5_45700-06#Text
3. Кунцін Н. Поновлення процесуальних строків у період дії воєнного стану. *PRAVO.UA*. URL: <https://pravo.ua/ponovlennia-protseualnykh-strokov-v-period-dii-voiennoho-stanu/>
4. Ухвала № 110425927 від 24.04.2023 по справі 902/1223/22. *Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/court/110425927-07a302b2f33e37f3be045d1f22cdf90>
5. Shpomer A. I., Shevchenko V. S. Legal regulation of economic justice in the conditions of martial law. *Analytical and Comparative*

- Jurisprudence*. 2024. No. 1. P. 282–287. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.49>
6. Fedorenko T. Peculiarities of court proceedings under martial law. *Modern scientific journal*. 2023. P. 46–51. URL: <https://doi.org/10.36994/2786-9008-2023-1-6>

Безштанько Оксана Сергіївна
студентка 1 курсу 2 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР В УКРАЇНІ ТА США: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Основним осередком будь-якого суспільства є сім'я. Подружжя та інші члени сім'ї можуть врегулювати відносини з приводу належного їм майна на підставі закону або шлюбного договору. Інститут шлюбного договору з'явився в Україні в 1992 р., коли Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін і доповнень до Кодексу Про шлюб і сім'ю України», який передбачав можливість укладення шлюбного контракту між особами, які вступають у шлюб [1; 2].

Дослідження законодавчого закріплення права особи на укладення шлюбного договору є одним із найпопулярніших питань серед українських науковців. А. І. Поцелуйко вважає, що в сучасних ринкових умовах і на шляху України до європейської інтеграції шлюбний договір є надзвичайно важливим правовим інститутом [1]. Аналіз чинного законодавства свідчить про те, що деякі важливі аспекти функціонування шлюбного контракту не врегульовані належним чином. Наприклад, жоден нормативно-правовий акт не надає безпосереднього визначення терміну «шлюбний договір». Це є суттєвою прогалиною у законодавстві, оскільки кожен учасник правовідносин може тлумачити цей термін по-своєму,

що може призвести до серйозних проблем під час укладання договору та подальшого захисту своїх прав [1]. Проаналізувавши всі надані визначення ми можемо дійти висновку, що шлюбний договір – це правочин фізичних осіб, що перебувають у законному шлюбі або подали заяву про реєстрацію шлюбу, що визначає основні майнові права та обов'язки чоловіка та жінки в період шлюбу чи у випадку його можливого розірвання.

У Сімейному кодексі України питанню укладення шлюбного договору присвячено главу 10, що закріплює основні ознаки шлюбного контракту та нюанси проведення процедури його підписання [2]. У рамках шлюбного договору сторони можуть узгодити статус майна, яке кожен з майбутніх партнерів набув перед вступом у шлюб, і встановити режим спільної власності або режим особистої приватної власності для цього майна. Дія шлюбного договору може охоплювати як майно, яке вже є об'єктом спільної власності на момент укладення угоди, так і майно, яке може бути придбане у майбутньому, встановлюючи для цього будь-який правовий режим.

У багатьох країнах світу, включаючи Сполучені Штати Америки (далі – США), шлюбні договори мають ключове значення в стосунках подружжя. Для американців шлюбний договір не лише формальна угода між двома людьми, які прагнуть заснувати сім'ю, але і важливий елемент законодавства. Україна відстає за цими тенденціями, проте в останні роки шлюбні договори набувають популярності. Кожен штат має свої закони та особливості щодо укладання шлюбного договору. Спільною і важливою ознакою всіх законодавств є єдиний акт шлюбного договору (Uniform Prenuptial Agreement Act), який прийняли близько 26 штатів, але кожен із них вносить свої зміни у нормативно-правову базу штату. Це єдиний акт, який служить основою для визначення питань щодо того, як та коли шлюбний договір має бути виконано. На даний момент в Україні відсутній такий унікальний у своєму роді акт, який зміг би зібрати всі питання, що стосуються шлюбних договорів, для того щоб особи, які планують укласти подружню угоду щодо свого майна, прав та обов'язків у шлюбі, мали можливість спиратися на первинний документ.

Після аналізу опитувань серед українського населення щодо їхньої обізнаності та відношення до можливості укладення шлюбного договору, ми виявили, що багато громадян знають про можливість укладення шлюбного контракту, але не мають достатньої інформації про його зміст та процедуру підписання. Отже, отримана статистика свідчить про необхідність донесення до населення норм законодавства, що регулюють зміст та порядок укладення шлюбного договору. За даними останніх соціологічних досліджень, в Україні шлюбний договір укладають не більше 2 % від усіх пар, які вступають у шлюб. У той же час, у країнах Європи та США традиція укладення шлюбних договорів є досить поширеною. Близько половини пар, які одружуються, врегульовують свої майнові (а в деяких країнах – і немайнові) відносини через шлюбний договір [4].

В Україні немайнові відносини подружжя, їхні особисті права та обов'язки шлюбним договором не регулюються. Так само, подружжя не може за допомогою шлюбного договору врегулювати свої немайнові права й обов'язки стосовно дітей. У США, на відміну від багатьох європейських країн, шлюбним договором регулюються як майнові, так і особисті немайнові відносини між подружжям. Це означає, що шлюбний договір може включати в себе не лише встановлення певного режиму майна, але й регулювання питань, що стосуються уподобань кожного з подружжя, методів виховання дітей, поведінки в сім'ї, прав на материнство/батьківство, вибору місця проживання та інше. Юридичну силу шлюбного контракту в країнах англо-саксонського права надає суд. Таким чином, зміст шлюбних договорів/контрактів в різних країнах може мати спільні риси, але також відрізняться залежно від юридичної системи та культурних особливостей кожної країни.

За результатом проведеного аналізу поняття та змісту шлюбного договору за законодавством України та США ми дійшли до наступних висновків:

1. В Україні та країнах східної Європи застосовується термін «шлюбний договір»; в західній Європі, США та Англії – «шлюбний контракт».

2. Виокремлені ознаки шлюбного договору дають можливість запропонувати доповнити главу 10 СК України наступним поняттям: «Шлюбний договір». Так само, ми вважаємо за доцільне внести зміни до законодавства щодо більш детального регулювання процедури укладення шлюбного договору та його змісту, тому пропонуємо:

- доповнити главу 10 Сімейного кодексу України поняттям «шлюбного договору», щоб чітко визначити його правовий статус та область застосування;

- внести зміни до ст. 93 СК України, виклавши пункти, що регулювали би порядок укладення заповіту таким чином, щоб він не суперечив умовам шлюбного договору;

- розширити ст. 93 Сімейного кодексу України, щоб вона визначала можливість подружжя регулювати шлюбним договором процедуру розпорядження виплатою внаслідок смерті, такі як виплата полісу страхування життя, пенсії, фінансова допомога на організування похорону.

Порівнявши особливості укладення договору в США та Україні, ми з'ясували, що на даний момент поняття «шлюбний договір» набуває ширшого та більш популярного значення. Становлення інституту шлюбного договору в нашій державі триває. Така активність зумовлена впливом міжнародних тенденцій на модернізацію сімейного законодавства. Як наслідок, це призводить до розширення кругозору українського населення та зміни застарілих життєвих поглядів як серед молоді, так і серед представників старшого покоління [5].

Отже, порівняння питань, таких країн як України та Сполучених Штатів Америки в галузі шлюбного договору підкреслює важливі різниці в підходах до регулювання подружніх відносин. Українське законодавство обмежується в основному майновими аспектами шлюбного договору, тоді як американське законодавство дозволяє укладати договори, які охоплюють як майнові, так і особисті немайнові аспекти життя пари. Незважаючи на різницю в законодавчому підході, важливо враховувати культурні та соціальні контексти кожної країни при розробці законодавства з питань сімейного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шлюбний договір: що можна в нього записати та як його розірвати. *День за днем*. URL: <https://denzadnem.com.ua/blogy/korysni-porady/91254>
2. Особливості укладення шлюбного договору. *Asters*. URL: https://www.asterslaw.com/ua/press_center/publications/marriage_contract_signing_in_ukraine_legal_nuances
3. Пряміцин В. Ю., Балінська В. О., Ковалик К. І. Особливості укладення шлюбного договору в Україні та США: переваги й недоліки. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції* : науковий збірник. 2020. Вип. 1. С. 55–58.
4. Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III: станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
5. Менджул М. Порівняльне сімейне право : навч. посіб. 2-ге вид. Ужгород, 2021. 296 с. URL: [https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/40329/1/порівняльне%20сімейне%20право%20\(6\).pdf](https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/40329/1/порівняльне%20сімейне%20право%20(6).pdf)

Брюханов Іван Олегович
студент 1 курсу 2 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

КИЇВСЬКА РУСЬ – ФЕДЕРАЦІЯ

Київська Русь, могутня історична держава, яка існувала приблизно з IX до середини XIII ст., залишається однією з найбільш важливих та впливових держав у історії Східної Європи. Її роль у формуванні національної ідентичності сучасних українців є надзвичайно значущою. Величезна територія, яка простягалася від Чорного моря на півдні до Балтійського моря на півночі, свідчить про могутність Київської Русі та її стратегічне значення в історії. Враховуючи її очевидний вплив, структура управління цією державою та її можлива федеративна природа досі викликають жваві дебати серед істориків.

Складності з визначенням поняття політичного устрою Київської Русі здебільшого спричинені застарілим формаційним підходом до вивчення історичного процесу, де базовим фактором визначають роль та рівень економіки. Якщо поглянути на розвиток держави з точки зору теорії ціннісних орієнтацій, то визначним фактором вважалася б мета розвитку держави – головні цінності та засади, які б допомогли нам зрозуміти причину створення, розквіту та занепаду держави, а в нашому випадку логіку розподілу влади та її функціонування.

Перед тим, як глибше зануритися в аналіз політичної системи Київської Русі, слід визначити, що таке федералізм. Згідно з політологічною теорією, федерація – це система управління, де влада поділена між центральним урядом та низкою територіальних одиниць, кожна з яких має певний ступінь автономії. Така система зазвичай включає законодавчу, виконавчу та судову автономію на регіональному рівні, а також механізми координації та взаємодії між різними рівнями влади.

На думку М. І. Костомарова в період удільновічового ладу окремі народності, що входили до складу Давньоруської держави стали виявляти своє самостійне життя. Із кількох дрібних народностей утворились шість великих утворень: південноруська, сіверська, великоруська, білоруська, псковська та новгородська. Ці народності були поєднані між собою федеративним зв'язком. Костомаров акцентував увагу на початкових ознаках, які вказували на зародження федеративної форми політичного устрою [1].

М. С. Грушевський в системі давньоруських земель убачав групу автономних князівств, «зв'язаних одностією династії (до певної міри також й одностією дружини) й традицією давнішої приналежності до одної, Руської держави (що полишила не затерті сліди в правнім устрою й культурі земель), під сеньйоратом, більше або менше реальним, київського князя, котрого сеньйорат в теорії мав відповідати родовому старійшинству династії.... Ся автономність князівств при свідомості певного спільного зв'язку дає певну аналогію з федерацією, й се давало повід говорити про федеративний устрій, або бодай – федеративний принцип в системі земель давньої Руської держави [2].

Беззастережними прихильниками федеративної теорії виступали такі представники київської історичної школи, як А. М. Андріяшев, П. В. Голубовський, М. П. Дашкевич, В. Є. Данилевич. Наприклад, Євгеній Дашкевич детально вивчав історичну структуру Київської Русі і вважав, що федеративність цієї держави була ключовою особливістю її політичної організації. За його словами, Київська Русь складалася з кількох великих і менших князівств, таких як Новгородське, Галицьке, Волинське, Переяславське, та інші, кожне з яких мало свого князя. Ці князі, хоча і визнавали верховність Київського князя, залишалися досить незалежними в управлінні своїми землями. Вони мали право вести власну зовнішню і внутрішню політику, збирати податки та мобілізувати війська [3].

Київська Русь мала складну політичну структуру, в якій Київський князь формально вважався верховним правителем. Вища законодавча, судова, військова та адміністративна влада в державі належала великому князю київському з династії Рюриковичів. Його законодавча влада полягала у виданні уставів, судних грамот, укладанні міжнародних угод, в кодифікації норм права. Князь очолював судову систему і його суд був вищою судовою та апеляційною інстанцією. Як адміністратор він встановлював адміністративний поділ, призначав адміністраторів (посадників, воєвод, удільних князів). Силовою структурою було військо – дружина та військові округи на чолі з воєводами. У розпорядженні князь мав численний апарат урядовців як в центрі (він називався княж-двір – тіуни, мечники, ябедники, огнищани, під'їзні тощо), так і на місцях.

Дорадчим органом виконавчої влади при князі була рада бояр (боярська рада) з найближчого аристократичного оточення князя та місцевої знаті. Державні функції виконувала також християнська церква з її поділом на єпархії на чолі з єпископами та парафії, які очолювали священники. На зламі XI та XII ст. скликалися з'їзди князів (1097, 1100, 1103 рр.), які видавали закони.

Органом місцевого самоврядування з попередніх часів залишалися народні збори – віче, що скликалися в сільських общинах – верях та в містах. Найменшою адміністрацією держави була

община – верв на чолі з вервним старостою. Верви об'єдналися в повіти, волості та погости на чолі з тіуном, уділи та землі з князями з династії Рюрика. Місцевими адміністраторами виступали призначені князем десяцькі, соцькі, тисяцькі, тіуни, мечники, воеводи, вірники, ябедники та посадники [4].

Проте, влада Київського князя часто була обмежена через значну автономію «регіональних» князів, які керували своїми територіями. Ці князі мали значний вплив та часто діяли незалежно від Києва, особливо у питаннях, пов'язаних із розподілом ресурсів та адміністративним управлінням. Така модель взаємин між центром та регіонами схожа на федерацію, де автономія регіонів відіграє ключову роль [5].

Щодо законодавчої системи, «Руська Правда», яка була основним законодавчим документом, мала на меті створення єдиного правового поля. Проте застосування законів варіювалося залежно від регіону, що свідчить про значний ступінь децентралізації. Ця децентралізована природа управління також носить ознаки федеративності [6].

На економічному рівні, різноманітність локальних економік Київської Русі, від землеробства на півдні до торгівлі на півночі, вимагала складної системи взаємодій і координації між різними регіонами. Це сприяло створенню механізмів співпраці та взаємодії на різних рівнях, що є однією з основних характеристик федеративних систем.

Культурне розмаїття Київської Русі також грає важливу роль у розумінні її структури. Злиття місцевих традицій з візантійськими впливами сприяло створенню унікальної культурної ідентичності. Але саме Київські монастирі та церкви, як релігійні центри освіти та культурного обміну, відігравали значну роль у соціальному розвитку та взаємодії між різними регіонами. Навіть в складні часи, Київ об'єднував князівства коло себе, завдяки своїй культурній та релігійній важливості у державі, що є важливим аспектом федеративності [7].

Підсумовуючи всі ці аспекти, можна зробити висновок, що Київська Русь відображала численні характеристики федерації. Хоча вона не відповідає сучасним стандартам федерації

у повній мірі, особливо через велику автономію регіонів і періодичні конфлікти між ними, її структура управління та внутрішні взаємовідносини мають важливі ознаки федеративної системи. Це дає підстави вважати, що Київська Русь могла бути раннім прикладом початку створення федеративної організації влади на теренах Східної Європи, демонструючи високий рівень регіональної самостійності і складну систему міжрегіональних взаємовідносин, яка відображала розподіл влади між центром і регіонами. Але елементи федералізму не скристалізувалися остаточно в організовану форму політичного устрою Київської Русі. Сам термін «федерація» є виявом новочасного способу мислення. Більш сучасні історики прагнуть визначити, як Київська Русь була влаштована, намагаючись застосувати сучасні юридичні терміни до державного устрою того часу. Однак, такий підхід до давньоруського розуміння політичних систем може призвести до помилкових висновків, адже він не враховує специфіку правової думки тієї епохи, а лише базується на сучасних термінах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Костомаров Н. Мысли о федеративном начале в Древней Руси. *Основа*. 1861. С. 14.
2. Грушевський М. Конституційне питання і українство в Росії. *Літературно-науковий вісник*. Львів, 1905. Т. 30. С. 78.
3. Дашкевич М. Княження Данила Галицького, за руськими та іноземними звітками. 1873. С. 95.
4. Органи влади та управління Київської Русі. *Studies*. URL: <https://studies.in.ua/shpora-hukr/260-4-organi-vladi-ta-upravlnnya-kiyivskoyi-rus.html#:~:text=3a%20формою%20правлі%>
5. Костомаров Н. Словечко по поводу замечания о федеративном начале в Древней Руси. *Киевская Старина*. 1883.
6. Грушевський М. Конституційне питання і українство в Росії. *Літературно-науковий вісник*. Львів, 1905. Т. 30. С. 58.
7. Грушевський М. *Історія України-Руси*. Том II. Видавниче товариство «КНИГОСПІЛКА». Нью-Йорк, 1954. 642 с.

Валовий Георгій Юрійович
студент 1 курсу 2 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ЗЛОЧИНИ В МИТНІЙ СФЕРІ, ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Злочинність у митній сфері країни впливає на зовнішню економіку держави, митні кримінальні правопорушення почали поширюватися через активну участь України в глобалізаційних процесах, її прагнення інтегруватися в світовий економічний простір [2]. Держава не отримує мільярди гривень через ухилення від сплати митних платежів, контрабанду та інші злочинні схеми, а це призводить до дефіциту бюджету, що негативно впливає на фінансування важливих соціальних програм та проєктів. Насамперед, станом на 2024 р. через не врегулювання митної злочинності, постає проблема не постачання досить великої частки гуманітарної допомоги, військового обладнання, озброєння та техніки.

Митну злочинність та її зростання визначають такі особливості:

- Україна розташована на перетині важливих торговельних маршрутів, що робить її привабливою для контрабандистів та інших злочинців;
- здійснення державою протекціоністської митної політики, яка проявляється введенням високих ставок ввізного мита [2];
- кордон з країнами Європейського Союзу, де ціни на багато товарів значно вищі, робить контрабанду сигарет, алкоголю, палива та інших товарів особливо вигідною;
- рівень поінформованості громадян про митні процедури та правила здійснення зовнішньоекономічних угод [2];
- транснаціональні злочинні групи все частіше використовують митні злочини для досягнення своїх цілей, вони мають значні ресурси та можливості, що ускладнює боротьбу з ними;

– злочинці постійно вдосконалюють свої методи, використовуючи нові технології для приховування незаконної діяльності.

Безумовно, треба зазначити контрабандну діяльність, так як рівень перевезення контрабанди поступову зростає із продовженням війни, особливо в прифронтових областях громадяни намагаються вивезти якнайбільше пам'яток українського народу – антикваріату. Через те, що громадяни втрачають господарства і земельні ділянки, зростає рівень бідності та незабезпеченості населення, а це приводить до вивезення контрабандою певного антикваріату задля продажу, і тим самим поліпшенням особистого економічного становища. В основі можна виокремити структуру явища корупційної злочинності у митній сфері з таких елементів: 1) корупційне забезпечення злочинної діяльності щодо перетину через митний кордон предметів контрабанди; 2) співучасть у різних видах транснаціональної злочинної діяльності шляхом зловживання службовим становищем; 3) перешкоджання законному переміщенню товарів і транспортних засобів через митний кордон; 4) службова недбалість щодо виявлення, запобігання та припинення митних правопорушень і контрабанди; 5) приховування корупційних злочинів посадових осіб митних органів України та інших органів державного контролю з боку правоохоронних органів [3].

Виникає необхідність для України у створенні кращого митного контролю, а саме, – більш чіткого прикордонного інформування, сучаснішого декларування, впровадження жорсткої відповідальності за порушення митного законодавства як суб'єктами ЗЕД, так і самими працівниками митниць України, також прикордонній службі потребується підвищення рівня професійності задля запобігання халатності під час виконання службових обов'язків.

Доцільно враховувати досвід провідних країн світу, а саме: акцентувати пріоритети національних інтересів в регулюванні зовнішньої торгівлі.

Являється необхідним вести більш вдосконалений реєстр предметів національної цінності (антикваріат тощо) задля запобігання їх втрачання внаслідок контрабанди.

Ліквідування хабарництва являється особливо необхідним, а раціональним рішенням цього питання є підвищення

заробітних плат для митників та соціальних пакетів, це зможе утримати кваліфікованих кадрів від здійснення злочинів пов'язаних із хабарництвом.

Співпраця з міжнародними партнерами та обмін інформацією про контрабандні схеми та методи дозволить використувати досвід інших країн у боротьбі з контрабандою, а участь у міжнародних проєктах спрямованих на ліквідацію контрабандної діяльності дозволить отримати більш сучасні технології методів боротьби з контрабандою.

Так як Україна переживає економічні труднощі через війну, є доцільним накладення більш великих штрафів на митних правопорушників, таким чином, для правопорушників буде більше відсутня мотивація задля скоєння порушень, а гроші з штрафів будуть йти на поліпшення роботи митних органів.

Отже, таким чином, ключовим завданням є імплементація міжнародно-визначених інструментів регулювання міжнародної торгівлі на основі дотримання рамкових стандартів забезпечення безпеки та процедур міжнародної торгівлі, митна безпека України повинна базуватись на накопиченому досвіді функціонування митних систем світу і бути цілісною динамічною системою [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Даценко В. В. Митна безпека як складова економічної безпеки держави. *Ефективна економіка*. 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6209>
2. Рогатинська Н. Загальна характеристика злочинності у митній сфері. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. № 1 (29). С. 113–118.
3. Дмитрів В. І. Вектори протидії митній злочинності в Україні й світі. *Ефективна економіка*. 2018. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6070>
4. Додін Є. В. Митна злочинність: поняття та структура. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 57. С. 361–375.
5. Науменко В. П., Пашко П. В., Руссков В. А. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Київ : Знання, 2006. 394 с.
6. Богданов М. М. Організаційно-правові засади боротьби з контрабандою на сучасному етапі. *Митна справа*. 2011. № 1. С. 65–70.

7. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III: станом на 19 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
8. Митний кодекс України : Кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI: станом на 16 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
9. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 № 959-XII: станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>

Вронська Христина Дмитрівна
студентка 1 курсу 1 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ УКРАЇНИ, ЗАВДАНИХ ВІЙНОЮ

Російська збройна агресія проти України призводить до серйозних негативних наслідків. Найжахливішим наслідком вторгнення є втрата серед людей. Війна забирає у нас найцінніше – життя, проте російське вторгнення завдає серйозних негативних наслідків не лише економіці, інфраструктурі, культурній спадщині, а й довкіллю, яке зазвичай називають «мовчазною жертвою війни» [1].

Вплив війни на екологію України варто визнати комплексним та таким, що має різноманітні наслідки, одним із об'єктів якого є довкілля. Наслідки, які зазнає довкілля, будуть нагадувати нам ще не одне десятиліття про повномасштабне вторгнення.

Однією з найсерйозніших екологічних проблем в Україні стало забруднення повітря, а також забруднення водою та ґрунту

через постійні обстріли та викиди значної кількості хімічних речовин внаслідок протиправної атаки ворога.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 326 «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації», збитки війни оцінюються окремо за різними критеріями, зокрема, у сфері екології виділяють наступні об'єкти:

- шкода, завдана земельним ресурсам;
- втрата надр;
- збитки, завдані водним ресурсам;
- шкода, завдана атмосферному повітрю;
- втрати лісового фонду;
- збитки, завдані природно-заповідному фонду [2].

Варто окремо зазначити, що від початку повномасштабного вторгнення Росія вчинила 2500 екологічних злочинів, а за підрахунками системи «ЕкоЗагроза» нарахували мінімальну кількість збитків за рік війни в розмірі 441 млрд дол. [3]. На превеликий жаль, розмір заподіяних Україні екологічних збитків постійно збільшується, оскільки війна досі триває.

У контексті діяльності із протидії екологічним злочинам ворога на території України слід навести дані, відповідно до яких органи прокуратури розслідують 190 кримінальних проваджень, відкритих за ст. 438 КК України (порушення законів та звичаїв війни) та ст. 14 за фактом екоциду [4; 5]. Варто зазначити, що заборона екоциду закріплена на національному та міжнародному рівнях. Зокрема, положення ст. 441 Кримінального кодексу України передбачає кримінальну відповідальність за масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу [5].

Постійні обстріли, пожежі призводять до забруднення повітря, під час вибуху викидаються парникові гази, які не є токсичними, але напряму впливають на зміну клімату. Зазначені негативні наслідки мають вплив не лише на екологічну ситуацію на території України, а й становлять загрозу для глобальної екосистеми.

Найбільші ризики для навколишнього середовища формують влучання в промислові та хімічні об'єкти, в результаті тривалого горіння яких, отруйні речовини потрапляють в повітря, а потім осідають на ґрунт. Варто наголосити на тому, що Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України від 13.04.2022 затверджено наказ № 175 «Про затвердження Методики розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди», яким передбачено, що з метою встановлення єдиного підходу до визначення розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря від джерела викиду та розрахунку розмірів шкоди, внаслідок надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану. Методика, передбачена у постанові, визначає розрахунок маси неорганізованих викидів забруднюючих речовин або сумішей таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану, та визначення розмірів шкоди завданої такими викидами [6], що свідчить про передбачений нормативний механізм реакції держави на екологічні злочини.

Окремо слід зупинитись на шкоді, що завдається водним ресурсам. Вода – цінний ресурс для людини та довкілля. Варто зазначити, що в Україні до складу Укргідроенерго входять 10 станцій на річках Дніпро та Дністер. На Херсонщині Каховська ГЕС була п'ята за розміром ГЕС в Україні та найбільша за площею мілководдя. Черговий злочин, який був завданий Російською Федерацією 6 червня 2023 р., спричинив підрив Каховської ГЕС, що призвело до затоплення та найбільшої техногенної катастрофи, внаслідок чого під водою опинилися затоплені 80 населених пунктів, понад 51 тис. будинків, тисячі гектарів родючої землі. Але враховуючи той факт, що Лівобережжя Дніпра знаходиться під окупацією, на сьогодні неможливо оцінити наслідки завданої там шкоди. Росіянам інкримінується ст. 438 (порушення законів та звичаїв війни) та ст. 441 «Екоцид» Кримінального кодексу України [5]. Відповідно до постанови Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів

України № 252 «Про затвердження Методики визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсам» після визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами внаслідок збройної агресії Російської Федерації, такий розрахунок направляється до правоохоронних органів для долучення до матеріалів кримінального провадження. Та суми збитків відшкодовуються Російською Федерацією, як державою-агресором, відповідно до принципів і норм міжнародного права [7].

Що стосується шкоди, завданої ґрунтам, то понад 5 млн га земель зазнали значного негативного впливу воєнних дій. Шкода ґрунтам залежить від низки різних чинників, зокрема:

- зміна шарів ґрунту внаслідок вирв після снарядів, копання окопів, вібрації від техніки;
- температурний режим (пожежі, прямі руйнування);
- наслідки горіння палива чи дія токсину вибухових речовин у снарядах;
- загибель всього живого в ґрунті [8].

Таким чином, знищення українських земель – це не лише злочин проти доквілля України, а й проти всього екологічного порядку світового масштабу.

Враховуючи вищевикладене, безспірним є той факт, що Україна зіштовхується із складними екологічними проблемами, які посилюються внаслідок дії правового режиму воєнного стану. Для розв’язання комплексу екологічних проблем варто запропонувати декілька дієвих інструментів та алгоритмів їх вирішення:

1. Відновлення природних територій України має стати пріоритетом у плані післявоєнної відбудови країни та відображено в роботі Національної ради з питань відновлення України після війни, а також у загальній програмі післявоєнної відбудови України (зелені насадження в містах є не менш важливими й можуть сприяти відновленню від наслідків війни).

2. Відповідно до загальної стратегії збору даних, існує потреба у спеціальному картографуванні шкоди, завданої

природним територіям та об'єктам природно-заповідного фонду. Цьому може сприяти добре скоординований консорціум місцевих і міжнародних суб'єктів, включаючи Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, Державне агентство лісових ресурсів та інші відповідні органи (таке картографування має визначити першочергові пріоритети, де відновлення має бути прискореним через високі ризики, такі як просочування забруднення в ґрунтові води, неконтрольована експлуатація природних ресурсів, пожежі або інші значні загрози для людей, біорізноманіття, клімату чи екосистем. Заходи з рекультивації мають бути вжиті невідкладно).

3. Україні слід розробити програму з розмінування лісів, заповідних зон та інших природних територій, які в інших країнах іноді розглядаються в останню чергу. Передумовою відновлення довкілля, як зазначено вище, є очищення земель від боеприпасів, що не вибухнули. Очищення цієї території займе багато десятиліть, і цей процес може сповільнитися через фактор доступності, фінансові та безпекові чинники. Протягом наступних років це має бути одним з найвищих пріоритетів для України [9].

З вище викладеного ми можемо зробити висновок, що екоцид – це ще один злочин Росії проти України. Російська збройна агресія проти України – це надзвичайна ситуація, що призвела до порушення екологічної та техногенної безпеки. Екологічне відновлення України потребує вжиття низки комплексних заходів на національному рівні, разом з тим, статистичні дані свідчать про те, що навколишнє середовище отримує серйозні негативні наслідки, шкода від яких повинна бути компенсована країною-агресором.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Екологічні наслідки війни Росії проти України. *Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України»* : вебсайт. URL: <https://ivinas.gov.ua/viina-rf-proty-ukrainy/ekolohichni-naslidky-viiny-rosii-proty-ukrainy.html>
2. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації :

- Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326. *Законодавство України* : вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-p#Text>
3. Наслідки від підриву росією греблі Каховської ГЕС. *ЕкоЗагроза* : вебсайт. URL: <https://ecozagroza.gov.ua>
  4. Екоцид: як війна впливає на довкілля. *Газета Кабінету Міністрів України «Урядовий Кур'єр»* : вебсайт. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/ekocid-yak-vijna-vplivaye-na-dovkillya/>
  5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
  6. Про затвердження Методики розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди : Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 13.04.2022 № 175. *Законодавство України* : вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-22#Text>
  7. Про затвердження Методики визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами : Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 21.07.2022 № 252. *Законодавство України* : вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0900-22#Text>
  8. В Україні близько 5 мільйонів гектарів орних земель не використовуються через війну. *Укрінформ* : вебсайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3818267-v-ukraini-blizko-5-miljoniv-gektariv-ornih-zemel-ne-vikoristovuutsa-cerez-vijnu.html>
  9. Екологічний договір для України. Зелене майбутнє: Рекомендації щодо відповідальності та відновлення. *Президент України* : вебсайт. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/24/65/148029c127aa3b2a3fe9f482f9226118_1707492894.pdf

Гилюк Олександра Ярославівна
студентка 1 курсу 2 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ПРОБЛЕМИ ЛГБТ-СПІЛЬНОТИ В УКРАЇНСЬКІЙ АРМІЇ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Війна в Україні згуртувала українців, об'єднавши їх навколо спільної мети – захисту Батьківщини. На фронті пліч-о-пліч воюють люди з різними поглядами, переконаннями та досвідом, адже у боротьбі за свободу та незалежність немає місця дискримінації. Проте, питання прав та свобод представників ЛГБТ-спільноти в українській армії залишається актуальним і потребує ретельного дослідження та обговорення.

У доповіді ми доторкнемось проблем, з якими стикаються ЛГБТ-військовослужбовці в Україні, а також запропонуємо шляхи їх подолання. Зокрема, йдеться про дискримінацію з боку як суспільства, так і з боку законодавства.

Хочемо навести статистику, яка свідчить про те, що 25 % української громади негативно ставляться до осіб ЛГБТ-спільноти, які служать у ЗСУ. Це свідчить про поширеність стереотипів та упереджень, які шкодять не лише ЛГБТ-військовослужбовцям, а й загалом українському суспільству [1].

Також зазначимо про дослідження та приблизний підрахунок представників ЛГБТ серед військовослужбовців, що складає від 2 до 7 %, аби попередити слова про те, що в українській армії немає представників ЛГБТ-спільноти, як вважає частина українців [2].

Ще ми хотіли б загадати про історію одного з ЛГБТ-військовослужбовців задля наглядного прикладу, що зміни потрібні. Ситуація з якою зіткнувся Павло Легойда є відкритою дискримінацією. Чоловік є представником ЛГБТ-спільноти і через це він зазнавав булінгу зі сторони свого колеги. Павло тоді подумки вже встиг попроситись з життям, адже при собі на той

момент не мав зброї для захисту, але на щастя діючи дуже обережно він уникнув того, що могло статись [3].

«Недавня сварка в суспільстві з приводу ідеї жіночих вагонів чи купе прекрасно показала, що суспільство взагалі не розуміє, що таке дискримінація, і що є великий прошарок неосвіченості. Насправді в демократичних країнах процес навчання прав триває протягом життя. І тому тобі потім не здається, що для того, аби знизити рівень насильства у потягах, треба запровадити додаткові заходи, тобто жіночі вагони, це не якісь примхи або додаткові права для жінок», – вважає Олена Шевченко [4].

Хочемо згадати про судову справу Андрія Маймулахіна та Андрія Маркова, які через неможливість легалізувати свої стосунки звернулися до Європейського суду з прав людини. Цей прецедент чітко продемонстрував порушення Україною ст.ст. 8 та 14 Конвенції про права людини, адже в країні досі немає можливості для одностатевих пар вступати в шлюб [5].

Варто наголосити, що неможливість узаконення стосунків створює низку проблем для ЛГБТ-військовослужбовців. У разі загибелі партнера на війні, вони не мають права на впізнання та видачу тіла, а також не можуть відвідувати своїх партнерів у лікарні, якщо ті отримали поранення. *«Немає доступу в медзакладах до партнерів, не можна розв'язати питання про медичне втручання. Навіть в гетеросексуальних парах, якщо в них не оформлений шлюб, можуть бути проблеми з доступом до партнера в медзакладах. Однак це можна спробувати вирішити на місці або довести через суд факт спільного проживання. У одностатевих пар такої опції немає», – констатувала Ганна Литвинова [4].*

На щастя, існують законодавчі ініціативи, спрямовані на вирішення цих проблем. Зокрема, йдеться про законопроект про цивільні партнерства, який може стати частковою альтернативою шлюбу та дозволити ЛГБТ-військовослужбовцям відвідувати в лікарнях своїх партнерів, а також опізнати та забрати тіло загиблого [6].

А зараз варто зосередитись на конкретних кроках, які можна зробити для покращення життя ЛГБТ-військовослужбовців.

Наприклад, зміни в законодавстві, які зроблять життя ЛГБТ-військовослужбовців більш рівним. Це включає:

- Легалізацію одностатевих шлюбів: це дозволить ЛГБТ-військовослужбовцям мати такі ж права та пільги, як і гетеросексуальні пари, включаючи право на спільне проживання, відвідування у лікарні та успадкування майна.
- Заборона дискримінації на основі сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності: це захистить ЛГБТ-військовослужбовців від дискримінації з боку їхніх командирів, колег та інших членів збройних сил.
- Введення політики нерозкриття: це дозволить ЛГБТ-військовослужбовцям відкрито говорити про свою сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність, не боячись бути дискримінованими.

Але наразі, згідно з ст. 157 Конституції України, ст. 51 Конституції України не може бути змінено через надзвичайний стан. Хоча варто зауважити, що є законопроект про цивільні партнерства, який може виступати частковою альтернативою шлюбу і дозволить представникам ЛГБТ-спільноти відвідувати в лікарнях чи опізнати і забрати тіло свого партнера-військового. Тому важливо щоб цей законопроект увійшов у дію [7].

До прикладу можна взяти США, де одностатеві шлюби були легалізовані вже 13 грудня 2022 р. на федеральному рівні за указом Президента. До підписання Джозефом Байденом указу в США з 2015 р. діяло, що якщо в одному із штатів не визнають таких союзів, вони все одно зобов'язані визнати цей шлюб, якщо він був укладений в інших штатах. У США одностатеві пари можуть отримувати пільги соціального забезпечення, федеральні пільги під час працевлаштування, федеральні податкові пільги, пільги для ветеранів та військових. Залежно від штату ЛГБТ-пари мають право на отримання опікунства. Є закони, правила і заходи, що забороняють дискримінацію одностатевих пар в лікарнях, школах, громадських місцях, на роботі та при купівлі чи оренді житла [8; 9; 10].

- Навчання та просвіта. Важливо, щоб військовослужбовці, командири та інші службовці збройних сил були

проінформовані про ЛГБТ-спільноту та проблеми, з якими стикаються ЛГБТ-військовослужбовці. Це може бути досягнуто за допомогою навчальних програм, семінарів та інших заходів з підвищення обізнаності.

Якщо брати до прикладу США, то там є дружня до ЛГБТ програма сексуальної освіти з назвою “Our Whole Lives”, яка розрахована для дітей віком від садка до старшої школи. Також організація GALE займається створенням інклюзивного середовища в школах [11].

- Створення сприятливої атмосфери. Важливо, щоб ЛГБТ-військовослужбовці відчували себе прийнятими та шанованими у своїх військових підрозділах. Це може бути досягнуто за допомогою створення інклюзивної атмосфери, де всі поважаються, незалежно від їхньої сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. В світі є низка країн, що мають інклюзивне середовище в арміях для представників ЛГБТ. Так у Нідерландах, Ізраїлі, Канаді, США та Великій Британії є політика проти дискримінації [12].

Питання прав та свобод ЛГБТ-спільноти в українській армії є складним та багатогранним. З одного боку, існує дискримінація та упередження, з якими стикаються ЛГБТ-військовослужбовці. З іншого боку, існують законодавчі ініціативи, спрямовані на вирішення цих проблем.

Важливо, щоб українське суспільство вело відкритий та чесний діалог на цю тему, адже від цього залежить не лише добробут ЛГБТ-військовослужбовців, а й загалом демократизація та євроінтеграція України.

Отже ми дослідили, що є необхідні кроки і завдання, виконавши які ми отримаємо покращення життя ЛГБТ-військовослужбовців, що буде не лише питанням справедливості та рівності, але й питанням національної безпеки. Коли ЛГБТ-військовослужбовці не будуть приховувати своїх життєвих поглядів і вони можуть відкрито служити своїй країні, бути більш вмотивованими та продуктивними. Це зробить збройні сили України сильнішими та стійкішими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. У медіа поширюється неперевірена інформація щодо кількості лесбійок, геїв, транс*, небінарних та квір осіб в ЗСУ та НГУ, з частими посиланнями на нашу сторінку. *Військові ЛГБТ+*. URL: <https://www.facebook.com/lgbtiqmilitary/posts/pfbid05mp4zHkdGKmXMyTMTU23QV3xNgNt2RMU8aVBRmZQaD7uUTu2B7A6zUAaCinH2SET1>
2. Король С. Кожний четвертий українець негативно ставиться до ЛГБТ-осіб, які служать у ЗСУ. *LIGA*. URL: https://life.liga.net/all/news/kajdyu-chetvertyy-ukrainets-negativno-otnositsya-k-lgbt-litsam-kotorye-slujat-v-vsu?fbclid=IwAR1qEjfCtsUq0rgOnfCivoD8zT_hjeEYj-gtGaxiBIRxL_XThvjjgJTbbu8
3. Бережанський І. «Це ти – той хлопчик?»: ЛГБТ-військовий про випадок булінгу в армії. *TCH.ua*. URL: <https://tsn.ua/exclusive/ce-ti-toy-hlopchik-lgbt-viyskoviy-pro-vipadok-bulingu-v-armiyi-2506585.html>
4. Баранівська М. «Рейтинг»: 25 % українців негативно ставляться до ЛГБТ-осіб, які служать у ЗСУ. *cs.detector.media*. URL: <https://cs.detector.media/community/texts/185482/2023-06-14-reyting-25-ukraintsiv-negatyvno-stavlyatsya-do-lgbt-osib-yaki-sluzhat-u-zsu/>
5. Перемога в ЄСПЛ: суд визнав порушення Україною прав одностатевих пар. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/peremoha-v-yespl-sud-vyznav-porushennia-ukrainoiu-prav-odnostatevykh-par/>
6. «Ми захищаємо країну нарівні з іншими» – ЛГБТ-військові про важливість легалізації одностатевих стосунків. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/32176270.html>
7. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>
8. Коріновська А. Конгрес США схвалив законопроект про визнання одностатевих шлюбів. Документ передали на підпис Байден. *Суспільне новини*. URL: <https://suspilne.media/774791-u-lipni-maut-rozprocatisa-oficijni-peregovori-sodo-vstupu-ukraini-v-es-nardepka/>
9. Одностатеві шлюби в США. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Одностатеві_шлюби_в_США
10. LGBTQ+ Immigrant Identities & Rights. *USAHello*. URL: <https://usahello.org/uk/life-in-usa/culture/lgbtq/>
11. Мізіна Д. Невидимі: шкільна освіта та ЛГБТ-люди. *Гендер в деталях*. URL: <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/seksualnist/nevidimi-shkilna-osvita-ta-lgbt-lyudi-134485.html>
12. Gemini. *Google*. URL: <https://gemini.google.com/app/f6b80a83b0c67429>

Гончар Валерія Іванівна
студентка 3 курсу 4 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Удосконалення правового захисту інтелектуальної власності стає надзвичайно важливим та доцільним. Як показує досвід розвинених держав, інтелектуальна діяльність вже сьогодні визначає стратегію і тактику соціально-економічного розвитку цивілізованих країн, у яких наукова, культурна та технологічна сфери мають пріоритет над виробництвом. Однак в Україні існує низка проблем з правовим регулюванням у цій сфері, основними причинами яких є низька повага суспільства та нерозуміння системи охорони прав інтелектуальної власності, байдужість до захисту досягнень інтелектуальної власності та недостатня ефективність механізмів їх захисту.

На сьогодні права інтелектуальної власності часто порушуються, значного поширення набула проблема піратства, однією з причин якого залишається низький загальний культурний рівень населення України та недостатня освіченість громадян, що частково пов'язано з недостатньою підготовкою фахівців, які здійснюють діяльність, пов'язану із захистом прав інтелектуальної власності.

Що стосується розвитку законодавства у сфері інтелектуальної власності, то слід звернути увагу на якість нормативно-правової бази, наукову обґрунтованість та демократичність законодавства. В умовах ринкових відносин правове регулювання галузі має сприяти розвитку різних форм власності та охоплювати всі аспекти творчої діяльності як складника системи прав інтелектуальної власності. Важливо, щоб законодавство було повним, системним і раціональним, що не обов'язково означає збільшення кількості нормативно-правових актів.

В умовах глобалізації наукових досягнень, прогресу технологій та впливу Інтернету, створення системи ефективного правового захисту інтелектуальної власності в Україні стає надзвичайно важливим, а розвиток відповідного національного законодавства відображає наслідки трансформацій у суспільстві. Гарантоване Конституцією України право на творчу діяльність потребує створення надійних механізмів захисту інтелектуальної власності, які відповідали б міжнародним стандартам та правилам, у контексті гармонізації національного законодавства.

На сучасному етапі розвитку правової системи України важливо зміцнювати захист прав інтелектуальної власності, оскільки цей напрямок має значний вплив на стратегію та тактику соціально-економічного розвитку, а наукові дослідження, культурні та технологічні досягнення стають визначальними факторами розвитку, які випереджають результати промислового виробництва.

Важливо підкреслити, що однією із ключових категорій у сфері інтелектуальної власності є поняття культури. Термін «культура» включає в себе багато аспектів, які визначають рівень цивілізації, такі як освіта, моральні цінності, науково-технічний розвиток, література і мистецтво. Рівень культури відображає світогляд, моральні норми та інші людські цінності суспільства в цілому і кожної окремої людини, тому можна стверджувати, що культура в широкому розумінні формує духовний світ суспільства та особистості.

Згідно з положеннями Концепції розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009–2014 рр. [1], прийнятою рішенням Колегії Державного департаменту інтелектуальної власності (Протокол від 11 березня 2009 р. № 11), головною метою є забезпечення максимально повного, своєчасного та якісного захисту прав інтелектуальної власності для фізичних та юридичних осіб. Це визначено з урахуванням міжнародних норм і стандартів [2]. Згідно з Концепцією, надійні гарантії правової охорони інтелектуальної власності є важливим атрибутом будь-якої цивілізованої країни, адже для того є достатнє правове підґрунтя: положення Конституції України (ст.ст. 41, 54), норми

Цивільного кодексу України (Книга IV «Право інтелектуальної власності»), Господарського, Кримінального, Митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення.

У сфері інтелектуальної власності в Україні також діють спеціальні закони, серед яких можна відзначити такі: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [3], «Про охорону прав на промислові зразки» [4], «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [5], «Про охорону прав на сорти рослин» [6], «Про охорону прав на зазначення походження товарів» [7], «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» [8], «Про авторське право і суміжні права» [9], «Про захист економічної конкуренції» [10], «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаних із виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» [11], а також низка підзаконних нормативно-правових актів.

Серед законодавчих прогалин та існуючих проблем у сфері інтелектуальної власності також варто визнати відсутність правових засад договірної передачі ноу-хау, як це передбачено Законом України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [12].

Варто додати, що необхідним є закріплення у законодавстві заходів щодо захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет. Відповідно до міжнародних зобов'язань України важливо створити ефективну систему захисту прав, яка відповідала б вимогам Директив Європейського Союзу і актів національного законодавства європейських країн, Договорів Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право і рекомендацій цієї організації стосовно охорони найсучасніших об'єктів інформаційних технологій.

У сучасному ринковому середовищі правове регулювання також повинно відповідати критеріям системності і раціональності, гарантувати розвиток і реалізацію різних форм власності в науковій і творчій діяльності та не перетворюватися на надмірну кількість законів, разом з тим ґрунтуватися на єдності та узгодженості для забезпечення відповідності потребам ринкової економіки.

Додатково слід наголосити на необхідності розробки ефективних методів запобігання, протидії та розслідування правопорушень у сфері інтелектуальної власності, а також підвищенні обізнаності населення та формування високого рівня культури у сфері інтелектуальної власності. Для цього необхідно підвищувати рівень освіти у сфері інтелектуальної власності та розширювати міжнародне партнерство, співробітництво та обмін знаннями у сфері інтелектуальної власності. Не менш важливими завданнями є забезпечення високого рівня інтелектуальної безпеки, вирішення проблеми утилізації продукції, що містить об'єкти права інтелектуальної власності, а також фінансова та матеріально-технічна підтримка впровадження інноваційних моделей розвитку в українському суспільстві. Крім того, важливим є також національний моніторинг та оцінка новітніх ідей, розробок, нових продуктів та впровадження мережевих технологій. Тому, при формуванні стратегії інноваційного розвитку Української держави слід враховувати питання глобалізації, для чого необхідним є теоретичне осмислення еволюційних тенденцій розвитку права, кібернетики, психології, економіки і, зокрема, науки права інтелектуальної власності.

Також, необхідно вирішити питання створення ефективної та дієвої правової та інституційної системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні, доцільність імплементації в національне законодавство кращих практик у сфері захисту прав інтелектуальної власності країн Центральної та Східної Європи та гармонізації його з європейськими та міжнародними стандартами.

Враховуючи вищезазначене, доцільно підсумувати основні аргументи на користь удосконалення правової охорони інтелектуальної власності в Україні, які заслуговують на увагу в наступних аспектах.

По-перше, розвиток культури суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності призведе до оптимізації умов, необхідних для творчої інтелектуальної діяльності інженерів, винахідників та науковців, розвитку цивілізованого ринку результатів їхньої діяльності, комерціалізації широкого кола

різноманітних об'єктів інтелектуальної власності, ефективного та чесного ведення бізнесу.

По-друге, необхідно кодифікувати існуючу нормативно-правову базу, що впливає на регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності.

По-третє, необхідно подолати протиріччя, які існують сьогодні в процесі підготовки юристів, спрямувати зусилля на пошук системних засад створення й інтеграції юридичної освіти й науки, культурологічної моделі підготовки студентів вищої школи права до майбутньої професійної діяльності. Ця модель має бути спрямована на підготовку юристів, здатних розрізняти право як інструмент, покликаний захищати права і свободи громадян, відповідати загальнолюдським вимогам моралі, рівності та справедливості в суспільстві, і право як соціальне явище, що разом з іншими соціальними чинниками формує ідеали та межі цієї свободи.

По-четверте, необхідно розробити та впровадити системну програму реалізації національної стратегії захисту прав інтелектуальної власності, оскільки існує широке розмаїття методів управління проектами, кожен з яких має загальноповсюдні характеристики, які відповідні державні органи та установи у сфері інтелектуальної власності повинні обрати та застосовувати релевантно конкретної правової ситуації.

З огляду на вищезазначене, наголошуємо, що законодавство потребує подальшого вдосконалення з метою, зокрема, гарантування конституційних прав громадян на захист їхньої інтелектуальної власності, забезпечення сприятливих умов для створення нових і сучасних об'єктів інтелектуальної власності та розвитку цивілізованого ринку об'єктів інтелектуальної власності. Регуляторне середовище також потребує вдосконалення. Національне законодавство має відповідати стандартам ЄС та міжнародним нормам, а сприяння державній охороні прав інтелектуальної власності потребує об'єднання зусиль різних організацій для врегулювання правовідносин та сприяння розвитку національної системи правової охорони прав інтелектуальної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Міністерство економіки України: Презентовано концепцію проєкту Національної Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності до 2030 р. *Урядовий портал* : вебсайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomiky-prezentovano-kontseptsiiu-proektu-natsionalnoi-stratehii-rozvytku-sfery-intelektualnoi-vlasnosti-do-2030-roku>
2. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р. *Законодавство України* : вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-p#Text>
3. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 № 3687-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 7. Ст. 32.
4. Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 15.12.1993 № 3688-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 7. Ст. 34.
5. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 № 3689-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 7. Ст. 36.
6. Про охорону прав на сорти рослин : Закон України від 21.04.1993 № 3116-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 21. Ст. 218.
7. Про охорону прав на зазначення походження товарів : Закон України від 16.06.1999 № 752-ХІV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1999. № 32. Ст. 267.
8. Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем : Закон України від 05.11.1997 № 621/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1998. № 8. Ст. 28.
9. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-ІХ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2023. № 57. Ст. 166.
10. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 12. Ст. 64.
11. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаних з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування : Закон України від 17.01.2002 № 2953-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 17. Ст. 121.

12. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 № 143-V. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2006. № 45. Ст. 434.

Грицик Дмитро Сергійович
студент 2 курсу 4 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ, КІБЕРШАХРАЙСТВО ТА ПРОТИДІЯ ЇМ

За останнє десятиліття в Україні почала широко поширюватись проблема кібершахрайства та кіберзлочинності. Сума збитків від шахрайства в Україні станом на 2019 р. становила 25,5 млн грн, за 2022 р. – зросла до 943 млн грн. Таким способом збитки в умовах воєнного стану збільшилися у 37 разів [1].

На сьогодні проблема залишається актуальною, оскільки з'являється все більше злодіїв в мережі Інтернет. Працюють вони за чітко визначеними напрямками. Основними з них є:

- Кардинг: праця по картах – процес, під час якого шахраї телефонують власникам банківських рахунків та розповідають їм про підозрілі фінансові операції з їхніх карток та необхідність «врятувати» кошти шляхом переводу їх на інший рахунок, який є підставним. Найчастіше такі дії проводяться на так званих «кол-центрах», оператори яких працюють в команді.
- Фішинг сайти (від англ. *fishing* – риболовля) – дії, спрямовані на популяризацію шкідливих інтернет сторінок, на яких люди вводять свої персональні дані. Після чого – розкриті дані зловмисники використовують в особистих цілях для отримання будь-якої матеріальної/фінансової вигоди.
- Розповсюдження шкідливого ПЗ (Програмного Забезпечення) – шахраї публікують замасковані шкідливі файли / програми на популярних інтернет-ресурсах та рекламують їх

задля того, щоб жертва встановила заражений файл та надала доступ до свого електронного пристрою. Після чого, злодій отримує повний доступ над пристроєм та матиме контроль над будь-якими даними / файлами на обладнанні.

Кіберзлочини становлять не лише матеріальну загрозу, а й психологічну. Наприклад, людина може стати жертвою шантажу або цькування через незаконно розповсюджені особисті дані. Сьогодні, з розвитком технологій, людина, яка стала жертвою в мережі Інтернет, може звернутись до Європейського Суду з Прав Людини з позовом про зобов'язання інтернет-операторів видалити особисту інформацію про особу [2].

Практика доводить, що цей процес має свої проблеми, зокрема з погляду реалізації цього права. Є популярна думка: «Інтернет все пам'ятає» – саме це обмежує можливість повного видалення інформації, адже всю мережу контролювати одночасно – неможливо.

Відповідно до Кримінального кодексу України, шахрайство – заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (ст. 190 КК України) [3]. Здійснення цього кримінального правопорушення в мережі Інтернет відоме як «кібершахрайство».

Згідно з п. 8 ст. 1 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» кіберзлочин (комп'ютерний злочин) – суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України [4].

Отже, класифікація кіберзлочинів здійснюється завдяки Кримінальному кодексу України [5]. Крім того, він містить в собі XVI розділ про «Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку», який визначає відповідальність за правопорушення з використанням вищеперерахованих засобів [3].

В Україні існує департамент кіберполіції, який відповідає за запобігання та розслідування відповідних злочинів

у кіберпросторі. Служба Безпеки України також має Департамент контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки СБУ (ДКІБ СБУ), що відповідає за сферу інформаційної безпеки [6]. Хоча органи кібербезпеки існують та виконують свої прямі функції, на жаль, діяльність злочинців у кіберпросторі все ще продовжує процвітати.

Отже, для зменшення рівня кіберзлочинності пропонуємо наступні дії:

1. Реформування законодавства. Наразі, існує законодавство не має чіткої класифікації кіберзлочинів. Має бути пряме розрізнення шляхів отримання несанкціонованого доступу до інформації, викрадення особистих даних, заволодіння чужими фінансами тощо. Це ключове питання, вирішення якого може підвищити ефективність органів протидії кіберзлочинності, оскільки спеціалісти зможуть зрозуміти методику дій зловмисника і притягти його до відповідальності. До прикладу, § 1030 у 18 титулі зводу законів США чітко визначена класифікація вчинених злочинних дій з електронними пристроями [7]. Зокрема, завдяки цьому – Сполучені Штати Америки відомі як одна з провідних держав світу у кіберпросторі, їх правова система забезпечує досить швидко і справедливо відповідальність за вчинення правопорушення.

2. Амністія. Пропонуємо надати можливість раніше засудженим особам за кіберзлочини відновити свою репутацію шляхом впровадження амністії. Запропоновано створення спеціального підрозділу всередині відповідної структури, відповідальною за кібербезпеку та боротьбу з кіберзлочинами, яким буде надано кваліфікаційні тести. Аргументована пропозиція тим, що кіберзлочинець, незважаючи на порушення закону, володіє значними знаннями у галузі кібербезпеки, що може сприяти розвитку держави. Враховуючи можливі ризики підриву національної безпеки, пропонується систематичний нагляд за такими особами. Тому вважаємо ідею цілком корисною для суспільства.

3. Створення міжнародного співробітництва. Співпраця з іншими країнами для обміну інформацією про кіберзагрози та розробки спільних стратегій боротьби з ними. Це дозволить

країнам обмінюватися інформацією про кіберзагрози, спільно розслідувати кіберзлочини, розробляти шляхи протидії тощо.

Таким способом можна дійти висновку, що проблема кіберзлочинності та кібершахрайства є актуальною в Україні та потребує вирішення. В умовах війни це особливо важливо, оскільки такі злочини мають негативний вплив на економіку країни та безпеки населення. Не дивлячись на активну роботу державних органів у сфері забезпечення кібербезпеки, існує потреба в подальших діях, таких як реформування законодавства з метою створення чіткої класифікації злочинів у кіберпросторі, розгляд можливої амністії для раніше засуджених осіб з експертизою у галузі кібербезпеки та розвиток міжнародного співробітництва.

Важливим кроком для розв'язання цієї проблеми є освіта населення у сфері кібербезпеки та дотримання інформаційної гігієни. Лише шляхом докладання спільних зусиль держави, міжнародних партнерів та участі громадськості можливо досягнення значного покращення ситуації в галузі кібербезпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Прасад А. Збитки українців від кіберзлочинності торік зросли до 1 млрд грн – дослідження «ЄМА». *Forbes.ua* | Бізнес, мільяртери, новини, фінанси, інвестиції, компанії. URL: <https://forbes.ua/news/zbitki-ukraintsiv-vid-kiberzlochinnosti-torik-zrosli-do-1-mlrd-grn-doslidzhennya-ema-21022023-11884>
2. Право бути забутим. Сьогодні та майбутнє. *Юридичний факультет ЧНУ ім. Юрія Федьковича*. URL: <https://law.chnu.edu.ua/pravo-butiy-zabutym-sohodennia-ta-maibutnie/>
3. Кримінальний кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>
5. Стаття 12. Класифікація кримінальних правопорушень – Кримінальний кодекс України | Protocol. *Безкоштовний сервіс для вирішення Юридичних питань № 1 в Україні!* URL: https://protocol.ua/ua/kriminalniy_kodeks_ukraini_stattya_12/

6. Учасники проєктів Вікімедіа. Департамент контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки СБУ – Вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Департамент_контррозвідувального_захисту_інтересів_держави_у_сфері_інформаційної_безпеки_СБУ
7. U. S. Code § 1030 – Fraud and related activity in connection with computers. *LII / Legal Information Institute*. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/1030>

Демяненко Вікторія Станіславівна
студентка 3 курсу 1 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ВІДМІНА НАРАДЧОЇ КІМНАТИ ЯК ШЛЯХ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ: ЗА ТА ПРОТИ

Судоустрій України продовжує шлях реформування системи навіть в умовах воєнного стану, запровадженого у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії. Реформи спрямовані на демонтаж застарілої радянської системи та створення нової, яка б відповідала європейським стандартам та забезпечувала захист прав і свобод людини й громадянина, закріпленого у ст. 3 Конституції України як головний обов'язок держави.

Головною метою цього реформування судової системи є підвищення довіри до судової влади та забезпечення незалежності суддів. Це є важливим аспектом у зміцненні демократії та будівництві правової держави.

Наукові роботи відомих авторів, таких як: І. В. Андропова, М. П. Курила, В. В. Комарова, І. С. Гриценка, Є. В. Зозулі, О. Д. Кисельова, К. П. Михайловського, С. І. Перепелиці, П. І. Шевчука, Г. П. Тимченка, Л. М. Ніколенка та ін., великою мірою сприяли розвитку теорії в галузі правосуддя.

Серед численних викликів сьогодення вагоме місце відводиться питанню реформатування судової системи з метою адаптації її до сучасних умов та європейських принципів. Насамперед, одним із актуальних питань в системі правосуддя є забезпечення безпеки учасників процесу та ефективності правосуддя.

Так, на підвищення ефективності й удосконалення процесуальних стадій ухвалення та проголошення судових рішень, гармонізації національного законодавства щодо правил судочинства із законодавством країн Європейського Союзу спрямований проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення ухвалення та проголошення судових рішень» (реєстр. № 9445 від 30.06.2023), внесений народними депутатами України Масловим Д. В., Іонушасом С. К. та іншими (далі – законопроект). Розробниками законопроекту пропонуються зміни до процесу ухвалення та проголошення судових рішень, зокрема, в частині відмови від виходу суду до нарадчої кімнати, що, на думку авторів законопроекту, сприятиме зменшенню формалізму та забезпеченню швидкого та ефективного правосуддя.

Законопроектом вносяться зміни до частини першої ст. 219 Господарського процесуального кодексу України, частини першої ст. 244 Цивільного процесуального кодексу України та частини першої ст. 227 Кодексу адміністративного судочинства України, які передбачають, що після судових дебатів суд оголошує про перехід до стадії ухвалення рішення та орієнтовний час його проголошення в цьому самому судовому засіданні. Вказане формулювання не визначає, в якому місці суд буде ухвалювати рішення, тому вбачається, що це можна зробити будь-де.

Частинами першою та другою ст. 243 Кодексу адміністративного судочинства України в редакції законопроекту передбачається, що суди приймають рішення та постанови іменем України негайно після завершення судового розгляду, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом. Ці рішення та постанови ухвалюються, складаються і підписуються складом суду, який розглядав справу.

Отже, аналіз пропонуваного законопроектом норм не виявив положень про те, що рішення та постанови приймаються, складаються і підписуються у нарадчій кімнаті, що породжує питання щодо можливості суддів використовувати окреме приміщення для проведення наради з метою ухвалення рішення чи постанови.

Слід зазначити, що серед наукової спільноти є також думки, що нарадча кімната є запорукою незалежності суду та важливою частиною судового процесу, яка захищає принцип таємниці прийняття рішення. Тому, важливо знайти баланс між традиційними цінностями судочинства та необхідністю його модернізації.

Ця тема є предметом гарячих дискусій серед юристів, суддів та громадськості, оскільки вона стосується основоположних засад правосуддя та прав людини в Україні.

Нарадча кімната – це спеціально обладнане приміщення, доступ до якого заборонений будь-якій особі, крім суддів (колегії чи одноосібного судді), що входять до складу суду, який розглядає справу. Особливістю цієї кімнати є те, що вона обладнана всім необхідним для можливості незалежного аналізу справи судом, який, в свою чергу, ухвалює судові рішення та при цьому унеможливує доступ сторонніх осіб до нього [7].

Звертаючись до історії, вперше термін «нарадча кімната» зустрічається в Кримінальному процесуальному кодексі (далі – КПК) 1922 р.: «Після закінчення дебатів сторін, але до видалення суду в нарадчу кімнату, сторони мають право подати суду в письмовому вигляді запропоноване ними формулювання обвинувачення, в залежності від даних судового слідства». Так, КПК з того часу неодноразово змінювався, але «нарадча кімната» існує й до тепер [3].

Варто зазначити, що право на справедливий суд гарантоване ст. 6 Конвенції про захист прав і основоположних свобод, згідно з якою кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [2].

Як зазначають автори законопроекту, необхідність вилучення інституту «нарадчої кімнати» з процесуального законодавства підтверджується результатами аналізу процесуального законодавства провідних європейських країн, а також таких країн як Сполучені Штати Америки, Канада та Великобританія. Зарубіжний досвід показує, що законодавством передбачено таємницю наради суддів, однак без спеціально обладнаного приміщення або кімнати.

Крім того, аналіз судової практики Верховного Суду вказує на те, що посилання на порушення судом режиму нарадчої кімнати є формальними у касаційних скаргах та іноді можуть навіть виявляти ознаки зловживання процесуальними правами. Проте такі докази не підтверджують вплив на незалежність і неупередженість суддів під час обговорення та ухвалення відповідних судових рішень, особливо в тих випадках, коли справа вирішена належним чином.

На перевагу відміни нарадчої кімнати впливає те, що зазвичай в судах немає окремої «нарадчої кімнати», часто в якості неї використовується звичайний особистий кабінет судді. В такому випадку втрачається весь сенс нарадчої кімнати, оскільки таке приміщення містить різні засоби зв'язку і заходити туди може будь-хто. Варто зауважити, що такий кабінет також може слугувати як осередок корупції, що значною мірою впливатиме на остаточне рішення суду.

Наголошуючи на тому, що це рудимент радянських часів, суддя Малиновського районного суду міста Одеси Олександр Гарський висловлює думку, що наявність нарадчих кімнат у сучасному Кримінальному процесуальному кодексі України створює перепони для ефективного здійснення правосуддя. За його словами, суддям не вистачає часу для відвідування нарадчих кімнат і це не є необхідним для ухвалення рішень, оскільки вони зазвичай вже мають усталену думку до завершення кримінального процесу [6].

Доповнюючи аргументи щодо відмови виходу суддів в нарадчі кімнати, слід звернути увагу також на моральний аспект цього питання. Судді – це звичайні люди і, звичайно, вони можуть почуватись погано там, як і будь-де інде. В такому разі їм

ніхто не зможе допомогти, адже вхід в нарадчу кімнату стороннім особам суворо заборонений. Аналіз практики застосування підтверджує випадки, коли суддя почувався зле і помирав, проте ніхто не встигав йому допомогти, бо не мав права туди заходити. Яскравим прикладом може слугувати суддя Олексій Соколов у справі Порошенка, який довго не виходив з нарадчої кімнати, адже, як потім виявилось, йому стало зле.

Отже, як свідчить практика, загальна мета кожного реформування полягає в забезпеченні справедливості, ефективності та захисті прав та свобод громадян у відповідності з потребами та цінностями суспільства, проте може нести в собі також і певні недоліки.

Серед переваг використання нарадчої кімнати під час судового процесу можна відмітити такі:

- по-перше, таємниця нарадчої кімнати – це забезпечення принципу незалежності суддів, оскільки ніхто, окрім складу суду, не може бути присутнім під час обговорення справи;
- по-друге, вільне висловлення міркувань – коли судді можуть вільно обговорювати справу та висловлювати свої думки, що сприяє прийняттю обґрунтованого рішення;
- по-третє, заборона втручання – нарадча кімната захищає процес прийняття рішення від зовнішнього впливу, що є важливим для справедливості та неупередженості судочинства.

Відповідно до частини першої ст. 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу [4]. Тож, як вбачається, передбачення Законом ухвалення судових рішень в нарадчій кімнаті є гарантією незалежності та неупередженості суддів, оскільки суддя саме там приймає рішення без зовнішнього впливу на нього.

Суддями Верховного суду були висловлені позиції на користь збереження нинішнього порядку стосовно ухвалення судових рішень в нарадчій кімнаті. На їхню думку, скасування такої вимоги може підірвати довіру до судової гілки влади, оскільки, в першу чергу, це може порушити гарантії незалежності та неупередженості суддів в очах спостерігачів ззовні [7].

Отже, аналіз аргументів «за» і «проти» нарадчої кімнати виявляє раціональні твердження як з однієї сторони так і з іншої, та ще довгий час може бути предметом жвавих дискусій. Проте питання необхідності реформування та осучаснення процесу правосуддя є наразі очевидним та актуальним, яке особливо гостро сприймається суспільством в умовах воєнного стану. Справедливість та неупередженість судового рішення є запорукою існування демократичної правової держави, яке має прийматися суддею об'єктивно та незалежно від місця прийняття такого рішення, опираючись виключно на аналіз матеріалів справи. При цьому вбачається, що гарантії незалежності судового рішення слід розглядати також в морально-етичній площині, з точки зору об'єктивності та добросовісності судді як суб'єкта прийняття такого рішення. А тому можна стверджувати, що питання впливу нарадчої кімнати на незалежність прийняття судового рішення є похідним. Первинним на цьому шляху є професійна добросовісність судді. І саме на забезпечення такого балансу мають спрямовуватись зусилля держави задля побудови незалежної та справедливої системи правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Про судоустрій і статус суддів. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
5. Павло Прохоров. Нарадча кімната: сучасна необхідність чи «рудимент» минулого? *Головна*. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/9/11.pdf>
6. Таємниця нарадчої кімнати: Куди йдуть думати судді і чому вони можуть просидіти там хоч тиждень. *Вебсайт*.

URL: https://www.depo.ua/ukr/politics/taemnitsya-naradchoi-kimnati-kudi-ukhodyat-dumati-suddi-i-chomu-voni-mozhut-prosiditi-tam-khoch-tizhden-202201191414024#google_vignette

7. Нарадча кімната: надмірний формалізм чи запорука справедливого судового розгляду. *Судово-юридична газета*. URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/285980-naradcha-kimnata-nadmirniy-formalizm-chi-zaporuka-spravedlivogo-sudovogo-rozglyadu>

Доманський Роман Олегович

студент 4 курсу 1 групи

ОС «бакалавр»

спеціальність 081 Право

Фінансово-правовий коледж

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

В Українському суспільстві завжди буде актуальна тема спадкових відносин. І одним з найчастіших питань в наш час є контроль за виконанням спадкового договору, як одного з способів врегулювання спадкових відносин. Спадковий договір – це договір, за яким одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача. Враховуючи вищезазначене, заповіт, який відчужувач склав щодо майна, вказаного у спадковому договорі, є нікчемним.

В Україні спадковий договір керується Цивільним кодексом України. Але важливо зазначити, що спадковий договір не є договором про спадкування, а тому норми, що регулюють цей договір, утворюють інститут зобов'язального, а не спадкового права. Виходячи з цієї інформації, спадковий договір має свої особливості регулювання на відміну від заповіту та контроль виконання з розірванням на відміну від інших договорів.

Відсутність у законодавстві чітких вказівок щодо призначення керівника спадкового договору може призвести до проблем у вигляді людського фактору. Наприклад: негативне ставлення контролюючою особою до набувача, або ж особисті образи, так само настрої може вплинути на дії контролюючої сторони, враховуючи, що законом вони не обмежуються. Ця проблема ще більше ускладнюється відсутністю нормативних актів, що визначають майно, яке може бути включено до спадкових договорів, та їх відповідну вартість, залишаючи простір для тлумачення та потенційних конфліктів щодо розподілу активів. Більше того, відповідальність набувача за виконання договірних зобов'язань після смерті відчужувача викликає занепокоєння щодо можливості виконання та правового статусу осіб, які беруть участь у процесі примусового виконання договору, додаючи ще один рівень складності дотримання спадкового договору. Для вирішення цих проблем та забезпечення ефективного виконання спадкових договорів вкрай важливо запровадити законодавство, яке чітко визначає повноваження та обов'язки наглядової особи, наприклад нотаріуса, який буде проводити контроль виконання договору завжди, а не лише в ситуаціях коли не зазначено контролюючу особу. Тому потрібно, або чітко прописане повноваження відчужувачем призначати наглядача за спадковим договором посмертно, або забрати це право та основним наглядачем призначати нотаріуса, а додаткового наглядача особу обрану відчужувачем, задля пом'якшення невизначеності, яка може виникнути після смерті відчужувача, тим самим підвищуючи загальну ефективність виконання спадкового договору в Україні.

Згадуючи неправильне трактування намірів, може виникнути проблема з непорозумінням набувачем бажань або намірів відчужувача. В цій ситуації вирішення подібного питання може покладатися лише на суд або ж на примирення сторін та пошук консенсусу. В законодавстві було б актуально прописати окремий документ, що буде затверджувати правильне розуміння умов покладених на набувача. Цей документ повинен так само затверджувати нотаріус. У разі такої зміни зменшується кількість спорів та судових справ.

Також було б важливим пунктом зазначити повне роз'яснення сторонам укладення договору всіх особливостей такого договору. На прикладі постанови КЦС ВС від 23 листопада 2020 р. у справі № 564/308/18, можна побачити непорозуміння, які вийшли через необізнаність відчужувача. Цей пункт також повинен роз'яснювати нотаріус, перед укладанням такого договору.

Розглядаючи контроль за виконанням спадкового договору, важливо приділити увагу за особою, яку обирає відчужувач у ролі контролюючої сторони. В Цивільному кодексі України, щодо цієї особи немає чітких критеріїв та можливих обмежень. У питанні критеріїв, на мою думку, важливим є обізнаність у сфері спадкових договорів та частки законодавства, що пов'язана з виконанням договору. Стосовно можливих обмежень, потрібно чітко зазначити, які дії не допустимі для такої особи, враховуючи особисті чи людські фактори.

На мою думку, спадковий договір потребує більшого розгляду науковцями, щоб виправити недоліки, які вже помітно зараз та спробувати попередити можливі ускладнення для подальшого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV: станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : Наказ М-ва юстиції України від 22.02.2012 № 296/5: станом на 30 верес. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>
3. Типові проблеми при укладенні та виконанні спадкових договорів. *Вища школа адвокатури НААУ*. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/tipovi-problemi-pri-ukladenni-ta-vikonanni-spadkovix-dogovoriv>
4. Ступак О. Спадковий договір і його застосування у судовій практиці Спори про недійсність спадкового договору. *Верховний Суд*. 12 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Spadkov_dogovir_nediisn.pdf

Дубляк Катерина Сергіївна
студентка 2 курсу 3 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ВИДИ КОРУПЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ РІВНЯХ

2006 р. корупція в Україні на офіційному рівні була визнана однією з проблем, які потребували невідкладного розв'язання [1]. А вже за п'ять років, 2011-го, масштаби поширення корупції в Україні були визнані такими, що загрожують національній безпеці України [2]. Ще за три роки, 2014-го, в Україні було прийнято Закон України «Про запобігання корупції» [3], який дав перше в Україні легальне визначення корупції. Саме закон дав старт активній боротьбі з корупцією в державі, поклав початок формуванню системи антикорупційних органів, які реформуються і удосконалюються і понині.

Сьогодні «корупція» – термін, який увійшов у повсякденне життя, широко використовується на міжнародному та національному рівні, проте не має свого узагальненого офіційного визначення. На відміну від міжнародного законодавства (у т. ч. актів ООН, ЄС), Україна на законодавчому рівні визначила поняття корупції, але на поточний момент все ще не забезпечила уніфіковане використання цього терміну у всіх сферах суспільного життя, у тому числі у кримінальному законодавстві.

Варто звернути увагу, що навіть Європейський Союз, який декларує високі стандарти боротьби з корупцією, а також висуває антикорупційні вимоги як умову інтеграції до Співтовариства, у власних нормативних актах все ще немає нормативного визначення корупції.

Більше того, міжнародне законодавство, фактично, напряму пов'язує ідентифікацію корупції з суспільною мораллю та традиціями кожної держави [4], що означає, що значення корупції в кожній державі на різному етапі її розвитку може бути різним, а також те, що явище, яке в одній

державі визнаватиметься корупцією, не обов'язково буде корупцією в іншій державі.

Немає єдності і у доктринальних визначеннях поняття корупції. Будучи поняттям глобальним та міждисциплінарним, корупція впливає на всі сфери життя суспільства – від знецінення освіти та моральних принципів, до сповільнення економічного розвитку та підриву демократичних процесів і найповніше розкривається у трьох проявах:

- універсальність – корупція не обмежується державними інституціями, вона може бути присутньою в бізнесі, ЗМІ, громадських організаціях, та завдавати не меншої шкоди;
- зловживання владою – особа використовує надані їй владні/службові повноваження для особистих цілей, а не в інтересах держави, суспільства, органу / організації/компанії;
- отримання вигоди (найчастіше неправомірної) – ситуація, коли особа прямо або опосередковано отримує приватну вигоду без законних на те підстав.

Разом з цим, найповніше пізнати сутність корупції, а також зрозуміти її вплив, допоможе аналіз видів корупції. При цьому, кожен із видів корупції має різний вплив на різних соціальних рівнях, різний ступінь небезпеки та поширення.

На сучасному етапі виділяють дуже багато критеріїв класифікації корупції.

Так, за рівнем корупція поділяється на 4 види: 1) елітарна або високорівнева; 2) регіональна; 3) низова (корупція дрібного чиновництва); 4) вимушена або так звана «корупція від злиднів». Відповідно, перший рівень є найбільш небезпечним та завдає найбільшої шкоди, а останній – найменш небезпечним. Разом з цим, вимушена корупція за відсутності реагування з боку держави, легко та досить швидко здатна трансформуватися в низову.

В Україні корупція розповсюджена на всіх рівнях державного управління. Серед іншого, це підтверджується статистичними даними, оприлюдненими НАБУ за результатами II квартал 2023 р. [5], які демонструють зафіксовані випадки корупції на різних соціальних рівнях.

За сферами діяльності корупцію поділяють на політичну, економічну та побутову. Всі зазначені три види корупції є широко розповсюдженими в Україні, але не кожен з них залежить від зловживання владними чи службовими повноваженнями. Так, побутова корупція часто полягає не стільки у зловживанні службовими/владними повноваженнями, як у створенні приференційного становища.

На міжнародному рівні так само прийнято розрізняти велику або топкорупцію (дуже часто в її межах політичну та економічну корупцію) та побутову корупцію і адміністративну як її підвид.

Згідно з даними антикорупційної енциклопедії [6] велика корупція або топкорупція здійснюється на вищих рівнях публічної служби та великого бізнесу, зазвичай передбачає значні вигоди для залучених посадових осіб та значні втрати для держави та її громадян.

Політична корупція передбачає маніпулювання законодавством та процедурами, щоб розподілити ресурси й гроші між обмеженою кількістю людей. Саме на цьому рівні розробляються корупційні схеми, підґрунтям яких є ті чи інші нормативні акти або широкі повноваження суб'єктів. Корупція у такому випадку наносить масштабовані збитки для держави в цілому, та унеможливує подальший розвиток.

На відміну від політичної корупції, яка становить загрозу для демократичних інститутів і балансу гілок влади, економічна корупція знижує ефективність ринкових інститутів і регулятивної діяльності держави в цілому. При цьому, вплив корупції на економіку є особливо небезпечним, адже корупція нівелює економічну політику держави, створює підґрунтя для збільшення тіншової економіки, і як наслідок – порушення податкового законодавства, правил підприємницької діяльності [7].

Побутова корупція знаходиться на перетині діяльності державних або комунальних установ і громадян, зустрічається в повсякденному житті й часто пов'язана зі спробами громадян отримати доступ до базових суспільних благ або послуг (охорона здоров'я, освіта, наука, соціальне забезпечення тощо) на привілейованих засадах.

Відокремленою гілкою побутової корупції є адміністративна. Вона виникає між державою, представленою чиновниками/бюрократами, що відповідають за прийняття рішень, та громадянами, коли їм потрібні певні послуги (доступ до адміністративних послуг, адміністративні процедури). Небезпечність даних діянь також полягає у тому, що часто об'єктом корупційного порушення стає державна власність. Цей вид корупції зазвичай здійснюється на середньому управлінському рівні. Маючи індивідуально невисокий ступінь збитків, що можуть завдаватися такими правопорушеннями, їхня поширеність та постійно зростаюча кількість можуть стати глобальною загрозою для держави. Вже протягом довгого періоду часу адміністративна корупція, будучи хоч і більш дрібною порівняно з політичною, є основною загрозою в українській державі саме через обсяг її поширення та всеохоплюючий характер. Саме значна розповсюдженість адміністративної корупції спричиняє меншу ефективність загальнодержавних заходів боротьби з нею. Найчастіше, держави в першу чергу зосереджуються на боротьбі з політичною корупцією на загальнодержавному рівні, топкорупцією як такою, що завдає найбільшої шкоди.

За рівнем охоплення корупцію часто поділяють на системну та спародичну (нерегулярну). Корупція в Україні на тепер характеризується як системна, що є більш небезпечною. Разом з цим, доволі високі ризики несе і спародична корупція, оскільки вона теж здатна підривати моральний дух та негативно впливати на економію ресурсів, а надто в умовах відсутності активної реакції з боку держави на прояви такої корупції.

Та попри все, найбільш небезпечним та крайнім проявом корупції є так звана політична клептократія як форма організації влади, за якої окремі соціально-політичні групи, допускаючи серйозні порушення суспільних норм, використовують свої владні повноваження для швидкого самозбагачення і зміцнення ключових позицій в суспільстві. Не зважаючи на досить активні заходи боротьби з корупцією, створення та постійне удосконалення системи антикорупційних органів, рівень корупції в Україні останніми роками все більше стає схожим на політичну клептократію. Одночасно з цим, досить високим залишається рівень побутової

корупції, який залишився практично поза увагою правоохоронної, а тим більше антикорупційної системи. Більша частина населення держави побутову корупцію сприймає свого роду суспільним консенсусом, який не потребує засудження з боку держави.

На нашу думку, корупція у всіх її проявах, незалежно від виду, форми та рівня негативно впливає на всі соціальні прошарки. Формування лояльного ставлення до побутової корупції, нівелювання негативних наслідків адміністративної корупції, відсутність її комплексного сприйняття загалом формують лояльне ставлення суспільства до окремих проявів корупції, а також сприяють розвитку топкорупції.

Неоднорідність та нечіткість антикорупційних норм в різних актах законодавства нівелює діяльність антикорупційних органів, адже не сприяє притягненню до відповідальності винних осіб.

Загалом високий рівень корупції в державі (незалежно від його рівня) завжди негативно впливає на економічний розвиток держави, знижує загальний рівень життя, збільшує соціальні відстані у суспільстві. Вживаючи заходи боротьби з топкорупцією (політичною), держава не повинна залишати поза увагою адміністративну корупцію, адже вона торкається найбільш широкого кола людей, а отже потенційно може нести значно більшу небезпеку.

Крім цього, ведучи боротьбу з корупцією, кожна держава повинна бути свідомою того, що корупція є явищем, яке не можна побороти повністю, проте яке можна максимально локалізувати, з тим, щоб воно завдавало найменшої шкоди суспільству.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» : Указ Президента України № 742/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742/2006#Text>
2. «Про Національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 роки» : Указ Президента України від 21.10.2011 № 1001/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011#Text>
3. «Про запобігання корупції» : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII: станом на 4 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

4. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173): від 18.10.2006 р. № 994_101. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text.
5. Статистичні дані про результати діяльності НАБУ за II півріччя 2023 року. 13 с. URL: https://doi.org/chrome-extension://efaidnbmnmnibpcajpcglclefindmkaj/https://reports.nabu.gov.ua/site/assets/files/1029/dodatki_2023_2.pdf
6. Антикорупційна енциклопедія. *Офіційний сайт* *Офісу доброчесності НАЗК*. URL: <https://prosvita.nazk.gov.ua/encyclopedia/vydy-koruptsiyi>
7. Висоцька І. Б., Висоцький В. М. Корупція в Україні: сутність і наслідки для економіки. URL: <https://doi.org/chrome-extension://efaidnbmnmnibpcajpcglclefindmkaj/https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1119/1/висоцька.pdf>.

Дубовий Михайло Сергійович
 студент 1 курсу 3 групи
 ОПС «фаховий молодший бакалавр»
 спеціальність 081 Право
 Фінансово-правовий коледж

ПРИНЦИП ЄДНОСТІ ТА РОЗПОДІЛУ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Одним з інструментів підтримки демократії є розподіл влади в державі. Ця тема є актуальною не тільки в Україні, а й по всьому світу. Насамперед ми вважаємо, що життя людини залежить в тому числі від її знань і вмінь користуватися тими аспектами, що стосуються, як мінімум, її особисто, а як ідеал – світу загалом. Якщо суспільство, в якому ми живемо, прагне демократії, то відповідно питання, як працюють інструменти за допомогою яких досягається цей державний лад є для нього, суспільства, актуальним. Бо ж демократія є способом організації суспільства, народовладдям, з грецької, тож без розуміння суспільством, народом, демократії не буде. Україна за першою статтею Конституцією є демократичною і щоб зберегати цей статус в ст. 6 прописаний

поділ її влади на законодавчу, виконавчу і судову гілки [1]. У цій тезі ми розберемо для чого це створено, щоб зрозуміти цей принцип та зберігати демократичність і після перемоги.

Розподіл влади в сучасному розумінні формувався ще з другої половини XVII ст. (можна виділити цей період до кінця XVIII ст., але формування продовжується і досі). Зокрема можна виділити таких діячів, як Джон Локк, який вплинув на формування Конституції США та Шарль Монтеск'є, який казав, що не може бути волі, коли влада необмежена [2]. Обмеженість влади важлива для демократії через її можливість стримувати здійснення керівництва державою однією політичною партією чи особою, а на противагу – можливість створення плюралізму у владі та політичних партіях відповідно [3]. Обмеження влади за допомогою її розподілу працює через принцип стримування і противаг [4].

Ми розглянемо, як працює цей принцип на прикладі Конституції України. Тож, законодавча влада приймає закони, судова визначає законність здійсненого, а виконавча вирішує, як має бути виконаний закон.

Судова гілка влади має орган – Конституційний Суд, що може трактувати Конституцію, за якою має працювати держава, це стосується, відповідно, законів та роботи виконавчої влади. Також судова влада може здійснити правосуддя над кожним громадянином держави, включно з членом законодавчої влади і якщо він є злочинцем, то судова і виконавча влади зобов'язані донести до нього відповідальність згідно закону. Діяльність виконавчої гілки влади також здійснюється згідно Конституції, тож контролюється судом. Суди загальної юрисдикції утворюються і ліквідуються Президентом України за поданням Міністра юстиції України, погодженим з Головою Верховного Суду України або головою відповідного вищого спеціалізованого суду [5].

Парламент може достроково звільнити Президента України шляхом імпичменту, якщо за це проголосує 2/3 від конституційного складу Верховної Ради України. Президент має право за потреби розпустити Парламент для перевиборів. До Конституційного Суду по третині суддів обирає Верховна Рада,

Президент та сам Конституційний Суд. Прем'єр-міністр, Міністр оборони та Міністр закордонних справ обираються Верховною Радою за поданням Президента, всі інші міністри – Верховною Радою за поданням Прем'єр-міністра. Прем'єр-міністр може бути поданий у відставку законодавчою гілкою влади і врегульовується це також судовою гілкою влади, бо все має працювати згідно Конституції [1].

Виконавча влада реалізовує цей принцип таким чином: вона визначає, як буде виконаний закон. Вирішення іде від питань фінансів, до того, яким чином відбудеться затримання людини поліцією, і між цими питаннями є велика прірва інших сфер, за які вона відповідає і відповідно контролює.

За ст. 5 Конституції України владою є народ. Демократія існує не тільки завдяки трьом гілкам влади, вона досягається саме завдяки бажанню і рішучості самих громадян. Знову ж, згадуючи термін «народовладдя» підсумуємо: народ, суспільство, як єдність і взаємодія між його частинами – людьми, громадянами, визначає куди буде рухатися держава, в якій народ знаходиться [6]. Влада може залишатися легітимною, поки має довіру народу і взаємодію з ним [7].

Цікаво розглянути питання: чи може бути більше чи менше ніж три гілки влади. Менше ніж три – шкодить демократії, бо призводить до узурпації влади. Коли одна гілка влади об'єднана з іншою, то це призводить до більшої кількості влади в неї, тож вона здатна чинити тиранію, коли ж поділу взагалі нема, то немає кому й контролювати [8]. Щодо більшої кількості гілок влади, то в деяких держав поряд з законодавчою, виконавчою та судовою в конституції згадується, зокрема, про муніципальну, інформаційну установчу, контрольну та виборчу владу [9]. Згадуючи про інформаційну владу ми звернемо увагу на те, що досить часто згадується, що журналісти мають великий вплив в суспільстві, тому їх називають четвертою гілкою влади [10].

Підсумовуючи додамо: три (чи більше) гілки влади створені для взаємоконтролю, щоб влада не концентрувалась в руках чогось одного, безапеляційного і відповідно, щоб доля суспільства, народу, не була в руках однієї людини. Тож всі три

гілки влади стримують переваги однієї гілки влади над іншою, а контроль над усіма трьома здійснює народ, як невід'ємна частина демократії. Ніхто не є і не має бути диктатором, лише однією із частин контролю, контрольований іншими частинами влади, тож від нього залежить тільки декілька з багатьох аспектів державної влади. Цей принцип не є ідеальним, як і в інших державах, так і в Україні, але з розвитком суспільства, цілком природно, що він також буде розвиватись.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Терзі О. С., Заставська Л. Ю. Політико-правові погляди Ш. Монтеск'є. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2012. № 4. С. 110–113.
3. Бабенко К. А. Конституційне закріплення принципу поділу державної влади як фундамент формування системи політико-правової взаємодії органів державної влади. *Шостий апеляційний адміністративний суд*. URL: <https://6aas.gov.ua/ua/proekty/articles/b/432-konstitutsijne-zakriplennya-printsipu-podilu-derzhavnoji-vladi-yak-fundament-formuvannya-sistemi-politiko-pravovoji-vzaemodiji-org-aniv-derzhavnoji-vladi.html>
4. Система стримувань і противаг у сфері державно-управлінських відносин : наук.-метод. рек. / авт. кол.: В. А. Ребкало, В. А. Шахов, Е. А. Афонін та ін.; за заг. ред. В. А. Ребкала, М. М. Логунової, В. А. Шахова. Київ : НАДУ, 2008. 72 с.
5. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 № 2453-VI: станом на 15 квіт. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17#Text>
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 103 Конституції України в контексті положень її статей 5, 156 та за конституційним зверненням громадян Галайчука Вадима Сергійовича, Подгорної Вікторії Валентинівни, Кислої Тетяни Володимирівни про офіційне тлумачення положень частин другої : Рішення Конституц. Суду України від 05.10.2005 № 6-пп/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-05#Text>

7. Богуцький П. П. До проблеми єдності державної влади в Україні. *Українське право*. URL: https://ukrainepраво.com/scientific-thought/naukova-dumka/do-problemi-dnost-derzhavno-vladi-v-ukra-n/#google_vignette
8. Процюк І. В. Поділ та єдність державної влади. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2007. № 14. С. 70–76.
9. Швець Ю. Місце центральної виборчої комісії в механізмі державної влади. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/55bb0ca8-86e0-468d-b719-bd463f7fe17e/download>
10. Брезгунова Л. «Четверта влада» в Україні: міф чи реальність? *Press Association*. URL: <https://pressassociation.org.ua/ua/chetverta-vlada-v-ukraïni-mif-chi-realist/>

Дяченко Дар'я Іванівна
студентка 2 курсу 1 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ

У наш час освіта є дуже важливим елементом нашого життя. Знання та нові можливості надає саме освіта та її якість. Ст. 53 Конституції України встановлено, що кожен має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою [1]. Але, на жаль, в нашому світі є діти, які мають інвалідність або вади розвитку, а отже їх навчання та здобуття освіти стає набагато складнішим. В загальному розумінні термін «інклюзія» – це входження, включення у щось, як частина цілого. У сфері освіти інклюзію розуміють як процес реагування на різноманітні потреби людей, які приймають участь у навчанні. Мета інклюзії – створити вільне, безбар'єрне середовище у навчанні та професійній підготовці людей з особливими освітніми потребами [2]. Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дитини на освіту та права навчатися

за місцем проживання в умовах загальноосвітнього закладу. Цей підхід передбачає спільне навчання дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП) та їхніми однолітками без ООП. Інклюзивна освіта прагне забезпечити рівні можливості навчання для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Це вимагає не лише створення спеціалізованих умов для дітей з особливими потребами, але й перетворення усіх шкіл на місця, де кожен учень може розвиватися на своєму рівні. Загалом підставою для внесення змін до законодавства України в галузі освіти є Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, зокрема, ст. 24, в якій зазначено, що держави-учасниці визнають право осіб з інвалідністю на освіту [3].

Так, відповідні зміни внесені до ст. 23 Закону України «Про освіту» і зазначають, що особа з особливими освітніми потребами – це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення права на освіту, сприяння розвитку особистості, поліпшення стану здоров'я та якості життя, підвищення рівня участі у житті громади [4].

Але в нас є реальність, в якій ми можемо спостерігати, як дітям важко адаптуватися та гарно сприймати матеріал. Є багато проблем, які утворюються на етапі провадження інклюзивної освіти в Україні. На сьогоднішній день інклюзивна освіта в Україні зазнає як позитивних зрушень, так і викликів. З одного боку, прийняття законодавчих актів, зокрема Закону «Про освіту», визначило основні принципи та напрями розвитку інклюзивної освіти.

Це створило базу для реалізації інклюзивних підходів у навчальних закладах. З іншого боку, існують серйозні виклики, які ускладнюють процес впровадження інклюзивної освіти.

По-перше, найпоширенішою проблемою, стає те що, нормотипові учні та студенти важко можуть сприймати тих, хто відрізняється від них будь-якими ознаками. Здобувачі освіти можуть з труднощами сприймати в колектив дитину з інвалідністю, почати проявляти агресію, цькувати тощо. В такому випадку має бути застосована ст. 173 Кодексу України «Про адміністративні правопорушення (цькування) учасника освітнього процесу».

По-друге, однією з проблем є невідповідність шкіл до дітей з інвалідністю, оскільки їм потрібний особливий підхід. Багато шкіл не обладнані пандусами, ліфтами та іншими пристосуваннями, необхідними для дітей з фізичними обмеженнями. Це ускладнює їм доступ до освітніх послуг. Згідно з дослідженням UNICEF, лише 30 % шкіл в Україні є доступними для дітей з інвалідністю. Також однією з проблем є відсутність індивідуального підходу до кожного учня, оскільки вчителі не можуть дати кожному потрібну увагу. Ну і звісно, фінансування держави не вистачає на всі потреби шкіл та їх забезпечення спеціальним обладнанням.

По-третє, підготовлені педагогічні кадри: більшість вчителів загальноосвітніх шкіл не мають достатньої кваліфікації та досвіду роботи з дітьми з ООП. Це може призводити до неефективності навчання та незадоволення потреб дітей з особливими потребами.

Але є чудові принципи інклюзивної освіти, які надалі допоможуть дітям.

Особливості інклюзивної освіти це:

- інклюзія стирає межі між системою освіти і системою допомоги учням з особливими освітніми потребами;
- допомагає батькам приймати безпосередню участь у навчанні дитини;
- завдяки інклюзивній освіті діти перебувають у колективі, розвивають свої здібності;
- здобувачі освіти можуть навчатися у професійних навчальних закладах та вишах;
- діти спілкуються, товаришують з однолітками у навчальному закладі та поза його межами, взаємодіють з колективом;
- усі учні інклюзивного класу спокійно сприймають відмінності між людьми.

У 2001 р. в Україні створили проєкт для соціальної адаптації та інтеграції у соціум дітей з особливими потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх закладах. З цього часу в країні почали активно обговорювати, як залучити таких дітей у загальний навчальний процес.

Законом України про Освіту затверджено такі положення:

1. Інклюзивне навчання здобувачів освіти базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

Організація інклюзивного навчання у закладах освіти на відповідних рівнях освіти здійснюється відповідно до порядків, затверджених Кабінетом Міністрів України.

2. У разі звернення особи з особливими освітніми потребами або її батьків заклад освіти утворює інклюзивний клас та/або групу в обов'язковому порядку.

Спеціальний клас та/або група утворюється керівником закладу освіти за погодженням із засновником цього закладу освіти або уповноваженим ним органом.

Заклади освіти створюють умови для навчання осіб з особливими освітніми потребами відповідно до індивідуальної програми розвитку та з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей.

Заклад освіти відповідно до законодавства організовує та/або забезпечує надання особам з особливими освітніми потребами психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, а також допоміжних засобів для навчання [4]. Кожна дитина має право безкоштовно навчатися у будь-якому освітньому закладі, незалежно від наявності групи інвалідності.

В інклюзивному класі може навчатися до 30 дітей, троє з яких – з особливими потребами. Під час навчання з дитиною повинен бути поряд асистент, який буде її підтримувати під час уроків та на перерві. У 2023 р. в Україні вже нараховувалось понад 25 000 інклюзивних класів, в яких навчались більше 33 861 учнів з особливими освітніми потребами. Заклади дошкільної освіти у 2022/2023 навчальному році відвідували понад 6000 дітей з особливими освітніми потребами. У вишах та професійно-технічних навчальних закладах навчалось понад 2000 студентів з особливими потребами.

Влітку 2021 р. Рада безбар'єрності розробила план заходів на найближчі 2 роки, щоб реалізувати Національну стратегію,

яка допоможе створити безбар'єрний простір в Україні. Після втілення цього плану всі інклюзивно-ресурсні центри будуть забезпечені сучасними методиками, щоб проводити комплексну оцінку дітей раннього віку. Усього заплановано 250 проєктів, реалізація яких допоможе розвинути інклюзивну освіту в Україні [2].

Отже, перспективами розвитку інклюзивної освіти можуть стати: підвищення освітньої обізнаності та важливість проведення кампаній та освітніх заходів щодо інклюзивної освіти серед громадськості та батьків здобувачів освіти. Використання сучасних технологій та методів навчання для створення стимулюючого та диференційованого середовища навчання. Отже, аналіз стану інклюзивної освіти в Україні свідчить про те, що існують як значні досягнення, так і значні виклики. Для подальшого розвитку і вдосконалення системи інклюзивної освіти необхідно приділити особливу увагу вирішенню проблем, визначених у даній доповіді, та впровадженні нової стратегії та підходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Катерина Г. Розвиток інклюзивної освіти в Україні. *Букі*. URL: <https://buki.com.ua/news/inkluzyvna-osvita/>
3. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 13.12.2006: станом на 19 черв. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII: станом на 20 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст.ст. 1–212-24) : Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-X: станом на 23 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

Звіряка Василь Олексійович
студент 1 курсу 5 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ПРАВОВИЙ СТАТУС КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ

Розвиток глобального ринку сучасних інформаційних технологій, пов'язаний із впровадженням цифровізації, спонукав появу до життя віртуальних активів, серед яких особливе місце посідає криптовалюта. Остання поступово стає все більш поширеним засобом платежу у світі і потребує свого ефективного правового врегулювання. Це завдання актуальне і для України, яка за даними 2022 р. платформи Chainalysis знаходиться на 3 місці в світі за рівнем прийняття криптовалют [1]. А 2017 р. саме в Україні та вперше у світі відбулася електронна трансатлантична угода з обміну нерухомості на криптовалюту [2]. В світлі цього першочерговим питанням постає питання визначення правового статусу криптовалюти, який встановлює, як вони можуть використовуватися і торгуватися.

Потреба врегулювання правового статусу криптовалют продиктована кількома причинами. По-перше, офіційне визнання криптовалют у правовій сфері надає їм статусу легітимних фінансових інструментів, що сприяє їх виведенню із тіньової сфери і більш широкому використанню та інтеграції у загальну економічну систему. По-друге, визначення правового статусу криптовалют дозволяє встановлювати норми та правила їх обороту, що сприятиме управлінню ризиками та запобіганню потенційним фінансовим кризам. По-третє, чітке і збалансоване законодавство про криптовалюту створює умови для розвитку інновацій у сфері індустрії і залучення під них інвестицій. По-четверте, це необхідно для захисту інвесторів від шахрайства, незаконної діяльності та невинуватених ризиків. Нарешті, по-п'яте, легалізація криптовалют сприятиме зростанню довіри до неї не тільки традиційних фінансових установ, а й усього суспільства.

Водночас вирішення питання правового врегулювання використання криптовалют в Україні стикається з проблемою невизначеності їх правового статусу. Причому це стосується як юридичної доктрини, так і законодавства.

В юридичній доктрині криптовалюта найчастіше уявляється цифровими грошима, в основі яких лежить технологія криптографії. Вона немає фізичного вигляду і існує тільки в електронному вигляді, тобто є комп'ютерним кодом. Ці особливості її природи надають їй певних переваг у використанні. Зокрема, анонімності, доступності, захищеності, децентралізованості та неможливості підробки. Водночас складна природа криптовалюти, унеможливорює чітке визначення її правової природи. Правники і досі сперечаються, до якого з існуючих правових режимів в Україні її можна віднести: грошових коштів, грошового суррогату, валюти, валютних цінностей, електронних грошей, цінних паперів.

Перші спроби врегулювання правового статусу криптовалюти в Україні були зроблені не законодавцями, а Національним банком [3]. В його «Роз'ясненні щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти / криптовалюти» Bitcoin» від 10 листопада 2014 р. криптовалюту було визначено як грошовий сурогат, що не має забезпечення реальною вартістю. З цієї причини НБУ відмовив фізичним та юридичним особам у використанні її на території України у якості засобу платежу.

Водночас в Законі України «Про Національний банк України» (1999) зі змінами і доповненнями поняття криптовалюти не враховується грошовим суррогатом. Ознаки криптовалюти не підпадають під поняття «електронний документ», оскільки під останнім розуміється документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, враховуючи обов'язкові реквізити документа. Тому НБУ хоча і не визнав криптовалюту законним платіжним засобом в Україні, він не заборонив її володіння, обмін або видобуток.

Проблемним питанням залишилося і питання щодо суб'єктів криптовалюти і відносин між ними. Відповідно до Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» визначено, що емітентом електронних платіжних засобів є винятково

банк. Крім того, банк, що здійснює випуск електронних грошей, бере на себе зобов'язання з їх погашення. Проте банки в Україні не займаються створенням криптовалюти.

Правові умови для легалізації і регулювання використання криптовалюти в Україні з'явилися 2020 р. після внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 р. [4]. В законі було подано загальний термін «віртуальний актив», який визначався як «цифрове вираження вартості, котрим можна торгувати в цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей». Це визначення враховувало необхідні для цивільного обороту ознаки – вартість, можливість обміну віртуального активу на інші об'єкти, здатності до обігу віртуального активу в цифровому форматі. Після внесення змін до закону, поняттю криптовалюти було надано визначення віртуального активу, що має цифрове вираження вартості. Як такий його було визнано придатним для використання у якості засобу платежу та інвестування.

Чергову спробу подальшого правового визнання і врегулювання використання криптовалюти в Україні було здійснено з ухваленням 17 лютого 2022 р. Закону України «Про віртуальні активи» [5]. Відповідно до нього, віртуальні активи визначаються як «нематеріальне благо, яке є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі». Надання віртуальним активам характеру «нематеріального блага, вираженого сукупністю даних у електронній формі», дозволило віднести до них і криптовалюту. Проте прямого визначення поняття «криптовалюти» у даному Законі не було зроблено. Водночас разом з криптовалютою до віртуальних активів також потрапили унікальні, невзаємозамінні криптографічні токени та будь-які масиви даних, збережені та відтворювані в електронній формі, що мають вартість.

У цьому законі віртуальні активи поділяються на забезпечені та незабезпечені. Забезпечений віртуальний актив визначено

як віртуальний актив, що посвідчує майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав. У свою чергу незабезпечений віртуальний актив є таким, що не посвідчує жодних майнових або немайнових прав. Але, незважаючи на подібну класифікацію віртуальних активів, вказаний Закон так і не поширив на них право використання у якості засобу платежу на території України. Їх не можна обмінювати на товари та послуги. Дані обмеження стали наслідком нечіткого вираження статусу віртуальних активів. Відсутні також механізми розпорядження криптоактивами, не визначено податкову ставку на здійснення операцій у криптовалюті.

Офіційно вказаний закон досі так і не набрав чинності через те, що не було прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами». Проте дохід від операцій з криптовалютою в Україні оподатковується вже з 2022 р. Згідно з Податковим кодексом, платники податків повинні декларувати отриманий дохід від криптовалюти та сплачувати з нього 18 % податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) та 1,5 % військового збору.

Експерти вважають, що підстави затримки введення в дію даного закону більш глибокі і пов'язані зі збереженням розбіжностей у визначенні криптовалюти і її статусу різними законодавчими актами. В одному законі – це «цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або передавати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей». В іншому законі – це «нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі», але не є засобом платежу.

Крім того, існують розбіжності щодо визначення правового статусу криптовалюти і у вітчизняній судовій практиці. Так, апеляційний суд м. Києва, посилаючись на вищезгадане роз'яснення НБУ, своїм рішенням від 12 жовтня 2016 р. визнав біткойн таким, що не має ознак матеріального світу та не є продукцією, а відтак не є річчю в розумінні ст. 179 Цивільного кодексу України. Отже, згідно з ним, криптовалюта не має ознак майнових прав. У той же

час рішенням Харківського апеляційного адміністративного суду 13 жовтня 2016 р. всі операції, що проводяться з E-DinarCoin, можуть бути прирівняні до операцій зі звичайними грошима [6]. У рішеннях судів більш вищої інстанції 2020 р. криптоактиви визнаються об'єктом цивільного обороту. Зокрема, про це йдеться у Постанові Центрального апеляційного господарського суду від 10 березня 2020 р. та Постанові Східного апеляційного господарського суду від 2 грудня 2020 р. [7].

Враховуючи, що Україна рухається до членства в ЄС і зобов'язана гармонізувати своє законодавство з європейським, законодавцям доречно уніфікувати визначення криптовалюти за європейськими стандартами як «цифрове вираження вартості», що може бути засобом платежу. Адже навесні 2023 р. Європейський парламент схвалив 1-й у світі комплексний пакет правил, спрямованих на регулювання індустрії криптовалют, який ґрунтується на рекомендаціях FATF [8]. В останніх віртуальні активи визначаються як «цифрове вираження вартості, якими можна торгувати або передавати їх у цифровому вигляді, і які можна використовувати для платежів або інвестицій, включаючи цифрові вираження вартості, які функціонують як засіб обміну, розрахункова одиниця та/або засіб збереження вартості».

Отже, проблема правового регулювання статусу криптовалюти в Україні остаточно не вирішена. В різних законодавчих актах і судовій практиці відсутній єдиний підхід до її визначення, що призводить до розбіжностей у тлумаченні. Закон «Про віртуальні активи», який визначив правові основи для обігу криптовалюти, досі не набув чинності, оскільки потребує доопрацювання підзаконних актів. Ключовим напрямком чергових змін до законодавства повинна стати уніфікація визначення криптовалюти відповідно до європейських і міжнародних стандартів. Для того, щоб подолати цю проблему, необхідно забезпечити законодавче роз'яснення і закріплення цього поняття через прийняття відповідних норм у сфері податкового, банківського, цивільного та господарського права. У своєму комплексі ці заходи дозволять підлаштувати правовий режим криптовалюти під актуальні світові події та реальне становище в державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. The 2022 Global Crypto Adoption Index. URL: <https://blog.chainalysis.com/reports/2022-global-crypto-adoption-index/>
2. Криптовалюта в Україні: все, що треба знати. URL: <http://nk.org.ua/ekonomika/kriptovalyuta-v-ukrayini-vse-schotreba-znati-116647>
3. Гуцу С. Ф., Коломицьця Д. В., Правове регулювання криптовалюти в Україні. Актуальні проблеми та перспективи розвитку юридичної науки, освіти та технологій у XXI столітті в дослідженнях молодих учених. Харків, 2023. С. 101–103.
4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX: станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
5. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX: станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
6. Надівець Л. М. Економіко-правовий статус криптовалют в Україні та за кордоном. *Бізнес Інформ*. 2017. № 12. С. 390–396. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_12_61
7. Правова база та оподаткування криптовалют в Україні. *Finstream*. URL: <https://finstream.ua/pravova-baza-ta-opodatkuvannya-kriptovalyut-v-ukraini/>
8. Солодан К. Правове регулювання діяльності, пов'язаною із криптовалютою: що нас чекає? *Юридичний факультет ЧНУ ім. Юрія Федьковича*. URL: <https://law.chnu.edu.ua/pravove-rehuliuвання-dіialnosti-poviazanoi-iz-kriptovalyutoiu/>

Калєнцова Даша Олександрівна
студентка 1 курсу 6 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ВПЛИВ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

Електронний бізнес стає ключовим інструментом для підприємств після появи Інтернету та завдяки активній діджиталізації сучасного життя та бізнес-процесів. З інноваціями в інформаційних технологіях сучасний бізнес стає більш динамічним і змінюється спосіб взаємодії між підприємствами та їх клієнтами. Нині провідні економіки світу демонструють стрімкий розвиток електронних механізмів торгівлі, більше того, інформаційні технології активно застосовуються в усіх сектори сучасної економіки.

Лідером на ринку електронної комерції залишається Китай, обсяг продажів якого складає приблизно 50 % загального обсягу онлайн-торгівлі в регіоні. Друге місце в світі посідає Америка, а третє – Європа [1, с. 150–151].

Електронна комерція – це взаємодія суб'єктів бізнесу з приводу купівлі-продажу товарів та послуг (матеріальних та інформаційних) з використанням інформаційних мереж (Internet, мережа стільникового зв'язку, внутрішні локальні мережі фірм) [2].

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про електронну комерцію» електронна комерція – це відносини, спрямовані на отримання прибутку, що виникають під час вчинення правочинів щодо набуття, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснені дистанційно з використанням інформаційно-комунікаційних систем, внаслідок чого в учасників таких відносин виникають права та обов'язки майнового характеру.

Таким чином, електронна комерція – це будь-які бізнес-процеси, які здійснюються за допомогою інформаційних технологій та мережі Інтернет. Основними складовими електронної комерції

є електронний обмін інформацією, електронний рух капіталу, електронна торгівля, електронні гроші, електронний маркетинг, електронний банкінг, електронні страхові послуги та ін. [3].

Протягом останнього десятиріччя електронна комерція почала швидко розвиватись в Україні, головним чином через збільшення кількості користувачів Інтернету. Згідно з дослідженням InMind Factum Group, більше половини українського населення користується Інтернетом щомісяця або частіше. Ці користувачі є переважно чоловіками у віці від 15 до 30 років, проживають у містах і складають 58 % від загальної кількості користувачів. Україна також займає 9 місце в Європі за кількістю Інтернет-користувачів і має одну з найшвидших швидкостей Інтернет-трафіку серед європейських країн [4].

Електронна комерція як система включає в себе: суб'єкти електронного бізнесу (виробники, продавці, посередники, покупці, споживачі), процеси (реалізація продукції та послуг, маркетинг, розрахункові операції тощо) та мережі (як внутрішньофірмові, так і глобальні). Всі компоненти електронної комерції перебувають у взаємозв'язку завдяки засобам мережевого зв'язку.

Перевагами електронної комерції є:

1) для споживачів:

- нижчі ціни у порівнянні з традиційними;
- доступність інформації про товари, послуги в Інтернет-магазинах у режимі реального часу цілодобово без вихідних;
- використання торгівельних платформ, інтернет-магазинів, з метою вивчення ринку товарів та послуг, порівняння їх характеристик, цін;
- можливість купувати елітні, рідкісні товари у зарубіжних магазинах;
- наявність пошукових систем, які дозволяють споживачам знайти інформацію про необхідні товари та послуги;
- цифрові продукти, нематеріальні товари можуть бути одразу доставлені до споживача через мережеві канали;
- можливість обміну відгуками про товари та послуги, а також їх пошуку через соціальні мережі, спільноти, блоги тощо;

2) для виробників:

- зниження обсягу первісних вкладень в бізнес, невіроби-
ничих витрат (витрат на рекламу, витрат, пов'язаних з сервісним
обслуговуванням та інформаційною підтримкою споживачів);

- зменшення чисельності персоналу та фонду оплати праці,
що обумовлено повною або частковою автоматизацією процесів,
спрощенням комунікації в межах підприємства;

- надання нових видів послуг та освоєння нових сегментів
ринку, глобальний доступ до світових ринків;

- можливість роботи в режимі цілодобового доступу та інте-
рактивного спілкування із споживачем.

Проте є й недоліки електронної комерції, серед яких:

1) для споживачів:

- споживачі не мають змоги в повній мірі пересвідчитись
у якості товару чи послуги до моменту отримання його;

- необхідність сплати авансу в повному або частковому
обсязі від вартості покупки;

- складний порядок повернення товарів у випадку бажання
клієнта повернути покупку;

- можливість шахрайських дій з банківськими картами, пер-
сональними даними тощо;

2) для виробників:

- посилення конкурентної боротьби, її перехід на глобаль-
ний рівень, до того ж для країн, що розвиваються є характерним
низький рівень охоплення населення мережею;

- необхідність забезпечення потужної технологічної основи
для функціонування е-комерції, її постійного оновлення вимагає
значних вкладень фінансових ресурсів;

- проблеми ціноутворення, так як внаслідок відкритості
інформації виробники не можуть завищувати ціни;

- необхідність залучення спеціалістів, що будуть здійсню-
вати адміністрування сайту, оновлювати контент інформаційного
ресурсу [4].

Розвитку електронної комерції в Україні сприяло кілька фак-
торів. Одним з ключових факторів є зростаюче проникнення
інтернету, що збільшило кількість потенційних онлайн-покупців.

Пандемія COVID-19 також прискорила зростання електронної комерції в Україні, оскільки споживачі були змушені здійснювати покупки онлайн через локдауни та обмеження на пересування. Проте після подій 24 лютого 2022 р., електронна комерція в Україні зазнала великих збитків, але до кінця березня 2022 р. спостерігалось зростання кількості покупок [5].

Отже, можна зробити висновок, що електронна комерція має велике майбутнє, оскільки не зважаючи на кризові явища в країні та швидку девальвацію національної валюти, ринок електронної комерції в Україні продовжує зростати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Місюкевич В. І., Трушкіна Н. В. Формування системи внутрішньої торгівлі України: теорія, практика, інновації : колективна монографія. Полтава : ПУЕТ, 2020.
2. Шалева О. І. Електронна комерція : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 216 с.
3. Маліцька Г. Г., Мельник О. І. Особливості електронної комерції та стан її розвитку в сучасних економічних умовах України. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6731>
4. Патраманська Л. Ю. Електронна комерція: переваги та недоліки. *Ефективна економіка*. 2015. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4505>
5. Кравченко Б. О. Розвиток електронної комерції в Україні: перспективи, виклики та тенденції розвитку у 2023 році. *Цифрові трансформації та інноваційні технології в економіці: виклики, реалії, стратегії* (м. Суми, 17–19 травня 2023 р.) ; Сумський державний університет. Суми : СумДУ, 2023. С. 5–8. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/92265/1/Kravchenko_comertsia.pdf;jsessionid=0C35E5CC55743CBB1C51F2B2FDC36CB4

Каширський Данило Валерійович
студент 1 курсу 3 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

САМОЗАХИСТ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СЕБЕ ТА ОТОЧУЮЧИХ

У цій статті буде розглянуто досить детально питання з приводу самозахисту. Самозахист у формі, в якій ми його спостерегаємо сьогодні, формувався протягом багатьох етапів історії людства. Від первісного устрою до розвитку соціальних структур і правової системи, люди постійно шукали способи захисту себе та своєї спільноти. Цей процес включав у себе еволюційні, культурні, і соціальні аспекти. Беручи сьогоднішні реалії, а саме умови війни, в нашій країні та суспільстві з'явилась особлива напруга. Люди мають значну кількість не зареєстрованої зброї у власності, що становить відповідну загрозу для інших та правопорядку.

Згідно ст. 27 Конституції України: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань» [1].

Кримінальний кодекс України також передбачає право на необхідну оборону для захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони [2].

Громадяни можуть власноруч затримати злодія. Цивільне затримання правопорушника – процедура утримання на місці скоєння правопорушення самого зловмисника цивільною особою або групою цивільних осіб. Дана практика не закріплена

на законодавчому рівні в Україні, але кожна законотворча людина може підтримувати правопорядок власноруч. Це робиться для того, щоб зловмисник поніс покарання за свій вчинок, якщо він буде в законному порядку визнаний злочинцем чи правопорушенням. Перевищенням меж необхідної оборони визнається умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обставинці захисту. Перевищення меж необхідної оборони тягне кримінальну відповідальність лише у випадках, спеціально передбачених у ст.ст. 118 та 124 Кримінального кодексу України [2].

Особа не підлягає кримінальній відповідальності, якщо через сильне душевне хвилювання, викликане суспільно небезпечним посяганням, вона не могла оцінити відповідність заподіяної нею шкоди небезпечності посягання чи обставинці захисту [2]. Водночас існують і передбачені законом винятки щодо встановлення меж необхідної оборони.

Цими винятками є:

- 1) напад озброєної особи;
- 2) напад групи осіб;
- 3) протиправне насильницьке вторгнення в житло чи інше приміщення, що перебуває у вашій власності.

У таких випадках шкода, заподіяна особі, яка посягає, не обмежена ніякими межами, аж до позбавлення нападника життя. Тобто маєте право застосовувати зброю чи інші засоби, предмети для захисту себе, рідних, власності, якщо: на вас напала озброєна особа, група осіб; якщо до вашого помешкання протиправно проникли невідомі й становлять небезпеку вам та членам родини. І це не буде перевищенням меж необхідної оборони й не матиме наслідки кримінальної відповідальності. Але з урахуванням єдиного нюансу: якщо особа застосовує вогнепальну зброю, вона має бути придбана чи отримана в користування абсолютно легально [3].

На яку зброю не потрібен дозвіл:

- газові балончики;
- пневматична зброя (калібр якого менше 4,5 мм, а швидкість польоту кулі до 100 м/с);

- іменна вогнепальна зброя;
- пістолет, карабін, чи мисливська рушниця, офіційно придбана в крамниці й належно зареєстрована в правоохоронних органах.

Нагадаємо, що для використання такого засобу самооборони як травматична зброя потрібна дозвіл.

Травматична зброя – це пристрій для відстрілу патронів з гумовими кулями. В той же час, звертаємо увагу на той факт, що використовувати травматичну зброю дозволено тільки окремим професіям:

- працівникам суду;
- працівникам МВС;
- працівникам прокуратури;
- працівникам СБУ;
- працівникам податкової міліції;
- народним депутатам;
- журналістам;
- військовослужбовцям (окрім термінової служби);
- членам громадських формувань, які виконують функцію охорони громадського порядку;
- учасникам карного виробництва (в окремих випадках).

Хто має право отримати дозвіл на зброю та якого виду:

- з 18-річного річного віку громадяни України мають право отримати дозвіл на придбання холодної, охолощеної та пневматичної зброї;

- з 21-річного річного віку громадяни України мають право отримати дозвіл на придбання мисливської гладкоствольної зброї та основних частин до неї;

- з 25-річного річного віку громадяни України мають право отримати дозвіл на придбання мисливської нарізної зброї та основних частин до неї [4].

У США існує принцип, з приводу самооборони, так званий «ніхто не зобов'язаний відступати». Це означає, що застосування сили для захисту від нападу є допустимим, якщо людина обґрунтовано вважає, що існує загроза загибелі або отримання серйозних тілесних ушкоджень і для запобігання цій загрозі необхідно

застосувати силу [5]. «Більшість судів вважають, що за наявності такої серйозної загрози ніхто не зобов'язаний відступати, навіть якщо відступ є можливим, причому без будь-якої небезпеки для того, хто відступає. Така позиція заснована на переконанні, що людина повинна вміти за себе постояти і не відступати перед загрозою» [6].

США – одна з трьох країн світу, яка надає своїм громадянам на законодавчому підґрунті можливість зберігати та носити зброю. Це надає людям право захищати себе від протиправних посягань без втрати часу на очікування допомоги від правоохоронних органів. Таким чином, зменшується кількість злочинів, особливо з незаконним проникненням до житла. Даний досвід Сполучених Штатів, депутати Верховної Ради України намагаються втілити в кодекси України шляхом подання законопроектів спрямованих на регулювання питання обігу зброї серед цивільних. Чи готові громадяни України до таких змін? На нашу думку, багатовікова історія та традиції зробили наших людей ментально сильними та критично мислячими, але в кожному громадянському суспільстві існують зловмисники, які несуть загрозу для інших. Для того, щоб зменшити рівень протиправного використання зброї, мають бути створені окремі державні інституції, котрі б навчали громадян користуватися зброєю.

Отже, дослідивши це питання ми впевнюємося в тому, що право на необхідну оборону є природним і невід'ємним, абсолютним правом людини. Це означає, що усі інші особи не можуть перешкоджати громадяниніві в законному здійсненні права на необхідну оборону. Іншими словами, кожен громадянин має право на необхідну оборону незалежно від можливості звернутися по допомогу до органів влади або службових осіб для запобігання або припинення можливого посягання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III: станом на 19 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Скоростецький В. Щоб самозахист не став злочином. *Інформаційне агентство АрміяInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2019/11/16/shhob-samozahyst-ne-stav-zlochynom/>
4. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї : Наказ М-ва внутр. справ України від 21.08.1998 № 622: станом на 22 лют. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>
5. Самооборона в США: ніхто не зобов'язаний відступати. *Ракурс*. URL: <https://racurs.ua/ua/2114-samooborona-v-ssha-niht-ne-zobov-yazanyu-vidstupaty.html>
6. Бернам В. Правова система США, 2006. 811 с.

Ковальчук Анастасія Віталіївна
студентка 2 курсу 1 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

МЕЖІ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ОРГАНУ

Актуальність обраної теми недооцінена законодавцем у співвідношенні законодавства та досліджень науковців-адміністративістів і теоретиків права. Загалом, досліджуючи дане питання, можна зазначити, що межі дискреції не визначені в жодному законодавчому акті, або немає конкретного законодавчого акту, який би виокремлював окремі межі, положення, визначення або

концепцію поняття дискреції адміністративних органів. На наше переконання, законодавець недооцінює це поняття, адже поняття свободи вибору адміністративного органу є надзвичайно тонким. Це стосується ситуацій, коли відбуваються публічні спори між приватними особами та адміністративним органом. Суд, у більшості випадків, скоріше за все, відстоює права, свободи та законні інтереси приватної особи. Однак іноді приватні особи перевищують межі своїх прав і тим самим ставлять адміністративний орган у незручне положення. У зв'язку з цим, постає питання, в яких межах дискреції може діяти адміністративний орган, щоб залишатися в межах своєї компетенції та водночас не порушувати права, свободи та інтереси приватної особи.

Відтак, досліджуючи це питання, мали основний орієнтир на Науковий висновок Верховного Суду щодо меж дискреційного повноваження суб'єкта владних повноважень та судового контролю за його реалізацією.

Варто розпочати з меж дискреційного повноваження у часі, просторі, за колом осіб. Так, у літературі виявлено позицію, за якою здійснення дискреційного повноваження може бути обмежене: у часі – адміністративний розсуд законодавчо обмежений строком прийняття рішення; у просторі – має місце на всій території держави, в межах однієї адміністративно-територіальної одиниці або на визначеній частині території; за колом осіб, щодо яких може бути застосоване дискреційне повноваження [1; 2, с. 145]. Таким чином, межі дискреційного повноваження можуть бути чітко окреслені в законодавстві у трьох вимірах: часі, просторі та за колом осіб, що дозволяє забезпечити його правильну та ефективну реалізацію.

Ткач Г. Й. висловлює думку, що норми, які надають дискреційні повноваження, одночасно визначають і їх межі. Цей підхід підтримують й інші науковці, вважаючи, що правова норма, яка встановлює варіанти рішень, автоматично встановлює і межі дискреції. Проте існує і протилежна точка зору: норми-підстави для дискреції не встановлюють її меж. Відповідно до частини другої ст. 19 Конституції України, це завдання виконується окремими нормами, що визначають межі дискреції. Дискреційні

повноваження часто формулюються за допомогою термінів, таких як «може», «має право», «за власною ініціативою», «дбає», «забезпечує», «веде діяльність», «встановлює», «визначає», «на свій розсуд» [1; 3; 4, с. 282]. Однак наявність таких термінів у законі не завжди означає дискреційні повноваження, що потребує детального аналізу закону. Зазначимо, що питання про співвідношення «підстав дискреції» та «меж дискреції» залишається спірним, і вимагає детального аналізу кожної конкретної ситуації та відповідних правових норм.

Козюбра М. І. підкреслює важливість невід'ємних та невідчужуваних прав і свобод людини, які становлять фундамент системи «стримувань і противаг» у державній владі. Він наголошує, що ці права є бар'єром, який не може бути подолано на власний розсуд ні законодавчою, ні виконавчою, ні судовою гілками влади. Це свідчить про те, що такі права і свободи є основою для обмеження можливих зловживань владою. В свою чергу, Ткач Г. Й. звертає увагу на те, що органи влади при реалізації дискреційних повноважень повинні дотримуватися принципів діяльності публічної адміністрації, закріплених у ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ). Вимоги, визначені у цій статті, можуть бути застосовані ретроспективно, тобто під час оскарження адміністративних актів у судовому порядку [1; 5, с. 46].

Узагальнимо наступне: Козюбра М. І. і Ткач Г. Й. звертають увагу на необхідність дотримання прав людини і законодавчих норм у діяльності публічної адміністрації. Козюбра підкреслює фундаментальну роль прав і свобод як основи для стримування влади, що має пряме відношення до реалізації дискреційних повноважень. Ткач Г. Й. конкретизує цю думку, вказуючи на необхідність дотримання ст. 2 КАСУ під час здійснення дискреційних повноважень. Важливо відзначити, що вимоги ст. 2 КАСУ застосовуються переважно ретроспективно, тобто під час оскарження адміністративних актів у суді. Це означає, що судовий контроль за дискреційними повноваженнями є ключовим механізмом для забезпечення законності та захисту прав і свобод громадян.

Так само, науковці наголошують на необхідності дотримання принципів здійснення дискреційних повноважень, розроблених

Комітетом Міністрів Ради Європи. Ці принципи включають мету дискреційного повноваження, об'єктивність, неупередженість, рівність перед законом, пропорційність, розумний час, застосування і відкритість вказівок, обґрунтований відступ від вказівок, характер контролю, утримання правоохоронного органу від дій та повноваження контрольних органів щодо отримання інформації. Національні суб'єкти публічної адміністрації повинні дотримуватися цих принципів. Верховний Суд України вимагає від суб'єктів владних повноважень розуміння правових норм, які є підставою для дискреції, в їхньому найбільш поширеному тлумаченні. Органи влади мають бути послідовними і використовувати узагальнені стандарти прийняття рішень в аналогічних ситуаціях, уникаючи довільних відхилень від наявної адміністративної практики. Відхилення можливе тільки з відповідним обґрунтуванням та наміром постійно ухвалювати інші рішення в майбутньому [1; 6, с. 278].

Таким чином, суб'єкти публічної адміністрації повинні дотримуватися принципів здійснення дискреційних повноважень, а Верховний Суд підкреслює необхідність послідовності та визначеності в їх реалізації. Відхилення від практики можливе лише з обґрунтуванням, що важливо для довіри громадян до публічної адміністрації.

Козюбра М. І. висловлює думку, що обмеження дискреційних повноважень тісно пов'язане з вимогою верховенства права у виконавчій владі. Це передбачає наявність розвинених процедур у діяльності органів влади та посадових осіб, особливо в їх взаємодії з громадянами. Одним з основних елементів цих обмежень є процесуальні норми, які перешкоджають довільному використанню владних повноважень. Вони включають чітко встановлені етапи прийняття рішення, строки, належне обґрунтування рішення та можливість його оскарження зацікавленими особами. Ця думка майже однотайно підтримується науковцями, оскільки процедурні вимоги забезпечують об'єктивність дискреційних рішень [1; 5, с. 50–54]. Вони також впорядковують дослідження доказів, встановлюють правила їх допустимості та регулюють порядок з'ясування інтересів особи або учасника адміністративної процедури суб'єктом владних повноважень. Наголошуємо, що процесуальні

норми є важливим механізмом забезпечення об'єктивності та законності в діяльності органів виконавчої влади, створюючи бар'єри для довільного використання дискреційних повноважень.

Зокрема, аналізуючи сферу регулювання містобудівної діяльності, на слушне переконання Бевзенко В., можна визначити значну кількість видів рішень, дій та бездіяльності адміністративних органів. Нормативно-правові акти, адміністративні акти, адміністративні договори, плани та приватноправові інструменти є лише деякими з них. Це створює складність у регулюванні через велику кількість нормативно-правових актів, таких як кодекси, закони, підзаконні акти тощо. Суди, перевіряючи дискрецію суб'єкта владних повноважень у містобудівній сфері, аналізують адміністративне законодавство, публічно-правові відносини, компетенцію адміністративного органу та його розсуд. Відсутність прямого визначення таких понять, як «дискреція» або «адміністративний розсуд» у національному законодавстві не заважає їх реалізації через використання фраз «може» або «має право» у нормативних актах. Важливо враховувати, що суди зобов'язані перевіряти, чи відповідають рішення, дії або бездіяльність адміністративного органу Конституції та законам, а також застосовують принципи адміністративної процедури. Наприклад, якість вмотивування рішень адміністративного органу є одним із критеріїв, що використовуються судами під час перевірки діяльності адміністративних органів. Порушення цих принципів може стати підставою для визнання рішень, дій чи бездіяльності адміністративного органу протиправними [7].

Враховуючи положення наукового висновку Верховного Суду, що до відсутності правових вимог до розсуду всередині меж дискреційного повноваження, ставить під сумнів деякі аспекти регулювання владних повноважень. Так, розглянемо деякі положення, що варто врахувати:

- розсуд в межах дискреційного повноваження може бути не врегульованим правом: означає, що, навіть якщо межі самого дискреційного повноваження визначені законом, розсуд, який виникає в цих межах, може не мати чіткого правового регулювання;

– розсуд у межах дискреційного повноваження завжди є абсолютно вільним: така точка зору підкреслює, що при реалізації дискреційних повноважень суб'єкт має повну свободу дій;

– заперечення стосовно абсолютної вільності розсуду: деякі думки вважають, що розсуд не може бути повністю вільним від нормативної регламентації, і що він повинен ґрунтуватися на нормативній основі, включаючи закон;

– повага до основоположних прав особи: при реалізації дискреційних повноважень суб'єкт владних повноважень зобов'язаний поважати основні права особи;

– дотримання принципів: суб'єкт владних повноважень повинен дотримуватися принципів здійснення дискреційних повноважень, а також змісту публічного інтересу, конституційних принципів та інших важливих аспектів правового порядку [1].

Вбачаємо, що відповідні положення підкреслюють складність забезпечення реалізації дискреційних повноважень відповідно до закону та з урахуванням основних прав та принципів.

Отже, згідно з висновком Верховного Суду та з урахуванням вищевикладеного, можна зробити наступні висновки щодо дискреційного повноваження: вибір діяти чи бездіяти, а також вибір варіанту рішення або дії, які можуть бути прямо або опосередковано закріплені у законі, здійснюється без необхідності узгодження варіанту вибору із будь-ким, а тільки в межах та на підставах, визначених законодавцем. Законодавець використовує певні терміни, такі як «може», «має право», «за власної ініціативи» тощо, для позначення дискреційного повноваження, проте наявність такого терміну у законі не завжди означає наявність дискреційного повноваження, тому це вимагає докладного аналізу закону. При реалізації дискреційного повноваження суб'єкт владних повноважень зобов'язаний дотримуватися основних прав особи, конституційних принципів, принципів відповідної владної управлінської функції, а також інших важливих аспектів правового порядку [1]. Отже, дискреційне повноваження передбачає вибір дій або бездіяльності суб'єктом владних повноважень у межах закону, при цьому дотримуючись основних принципів та прав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Понзель М. Г. Верховний суд: Науковий висновок щодо меж дискреційного повноваження суб'єкта владних повноважень та судового контролю за його реалізацією. *Безкоштовний сервіс для вирішення Protocol.ua*. URL: https://protocol.ua/ua/naukoviy_visnovok_shchodo_meg_diskreitsynogo_povnovagennya_sub_ekta_vladnih_povnovagen_ta_sudovogo_kontrolyu_za_yogo_realizatsieyu/#google_vignette
2. Лагода О. С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування : дис. ... канд. юрид. наук ; Національний університет державної податкової служби України. Ірпінь, 2007. 187 с.
3. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>
4. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. 668 с.
5. Козюбра М. І. Верховенство права і Україна. *Право України*. 2012. № 1–2. С. 30–63.
6. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право : навчальний посібник / за заг. ред. Р. С. Мельника. Київ : Ваіте, 2014. 376 с.
7. Суддя КАС ВС Володимир Бевзенко розповів про судовий контроль за реалізацією адміністративними органами дискреційних повноважень. *ВЕРХОВНИЙ СУД*. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/navch_suddiv_praciv_aparativ_2021/1256861/

Кудрявська Альона Ігорівна
студентка 1 курсу 2 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ЯКЩО МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО НЕ ДІЄ, ТО ВІЙНА ПЕРЕТВОРЮЄТЬСЯ НА НЕОБМЕЖЕНЕ НАСИЛЬСТВО

Ця доповідь присвячена питанню, яким чином міжнародне гуманітарне право регулює збройні конфлікти і яке має значення для захисту жертв війни та невідворотні покарання за воєнні злочини.

Отже, що ж таке міжнародне гуманітарне право сьогодні? Це – окрема галузь міжнародного права, головна мета якого полягає в обмеженні насильства шляхом захисту жертв війни та обмеженні засобів і методів ведення війни [1].

З найдавніших часів до наших днів лиха війни приносять невимовний жах, страждання та смерть мільйонам людей, як комбатантам, так і цивільним особам. Цілі покоління були покалічені та травмовані насильством, втратами, лихами та знущаннями. Сім'ї були роз'єднані та розкидані світом, засоби до існування знищені, а сподівання величезної кількості чоловіків, жінок та дітей розбиті. Незважаючи на те, що війна, була ідеалізована в героїчних розповідях про визволення, революцію та завоювання, ніхто з тих, хто відчув на собі реальність збройного конфлікту, не може не переживати глибокого потрясіння, не страждати та не відчувати відсутність надійної опори в житті – бо війна, що є винятково людським явищем, також за своєю суттю є нелюдяною [2]. Міжнародне гуманітарне право активно розвивалося саме під впливом війн та масових серйозних його порушень, при застосуванні нових методів та засобів ведення війни, внаслідок інших змін у міжнародних відносинах та міжнародному праві. Так воно сформувалося в 1864 р., розвивалося у ХХ ст., передусім під впливом Першої та Другої світових воєн, регіональних збройних конфліктів другої половини

XX ст. Метою міжнародного гуманітарного права є обмеження насильства, захист жертв війни [3].

Особливістю міжнародного гуманітарного права є те, що воно діє лише під час збройного конфлікту і направлене на недопущення, заборону окремих дій щодо певних категорій жертв війни (дітей, жінок, поранених і хворих, військовополонених, цивільного населення). Сутність міжнародного гуманітарного права полягає в утриманні балансу між гуманністю та військовою необхідністю. Звісно, будь-який збройний конфлікт має мету – підкорити противника власній волі, захопити території, ресурси тощо. Одрозуміти ж маємо зазначити те, що війна без обмежень – це свавілля, тож міжнародне гуманітарне право обмежує застосування сили лише для досягнення законної мети конфлікту – підпорядкування противника власній волі з мінімальним витрачанням людських та інших ресурсів. Принцип гуманності забороняє заподіяння страждань і ушкоджень, які не є необхідними для досягнення законної мети конфлікту. Все, що виходить за рамки законної мети конфлікту – заборонене і протиправне [1].

Женевські й Гаазькі конвенції є основою сучасного міжнародного гуманітарного права. Їхні положення часто переплітаються й доповнюють одне одного. Сторони збройного конфлікту завжди повинні розрізняти цивільних осіб та комбатантів. Напади можуть бути спрямовані лише проти комбатантів. Водночас є країни, які цих правил не дотримуються. Однією з таких країн є росія. Зараз ми будемо досліджувати приклади того, як росія порушує міжнародне гуманітарне право.

У 2019 р. росія вийшла з Першого протоколу до Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, блокуючи роботу Міжнародної гуманітарної комісії зі встановлення фактів своїх злочинів у Сирії та в Україні. Однак частковий вихід росії із механізму Женевських конвенцій не означає зняття відповідальності з країни-агресора за порушення норм міжнародного гуманітарного права та воєнні злочини під час війни в Україні [4].

Порушення росією міжнародного гуманітарного права впливає на її міжнародні відносини.

Буча, Ірпінь, Маріуполь, «Азовсталь», Оленівка, Запорізька АЕС, Каховська ГЕС, ракетні удари по цивільній інфраструктурі, депортація дітей засуджуються міжнародною спільнотою, збільшується підтримка України, посилюється санкційний режим, а також розробляються механізми притягнення до відповідальності за воєнні злочини та злочини проти людяності на всіх рівнях із вимогою про невідворотне покарання.

Розв'язавши криваву війну в Україні, росія вчиняє дії, які не мають виправдання ані з військової, ані з моральної точки зору. Це в перші дні війни зазначив Головнокомандувач Збройних Сил України Валерій Залужний у дописі на своїй офіційній сторінці Facebook: «Убивства цивільного населення, обстріли дитячих садочків, лікарень, житлових масивів, застосування крилатих ракет по цивільному населенню, розстріл шкільних автобусів, блокування швидких – це неповний перелік воєнних злочинів, вчинених росією проти населення України. Також хочемо зазначити, що воєнні злочини мають деяку особливість – для них не існує терміну давності. За їхнє вчинення немає амністії. російські окупанти вбивають, калічать і катують мирних громадян, гвалтують жінок, дівчат і дітей, руйнують житлову інфраструктуру, мародерять» [5].

Такі дії є воєнним злочином відповідно до:

- ст. 51 Протоколу про захист жертв міжнародних збройних конфліктів – цивільне населення користується загальним захистом від небезпек, що виникають у зв'язку з воєнними операціями, вони не повинні бути об'єктами нападу. Зокрема, заборонені напади, спрямовані не на воєнні об'єкти;
- ст. 3 Конвенції про захист цивільного населення під час війни, яка вказує, що з особами, які не беруть участі в активних бойових діях, слід поводитись гуманно та без будь-якої ворожої дискримінації;
- ст. 32 Конвенції про захист цивільного населення під час війни – заборона застосування будь-яких заходів, що можуть завдати фізичних страждань або призвести до знищення осіб [6].

Порушення визначених принципів ведення війни обов'язково передбачає притягнення до відповідальності. Передусім, така

відповідальність покладається на держави, бо саме вони зобов'язані дотримуватися норм МГП. Безпосередньо відповідальність держави включає матеріальну відповідальність (напр. репарації) та політичну (виключення з міжнародних організацій, позбавлення статусів тощо). Міжнародне право виокремлює наступні міжнародні злочини – злочин агресії, воєнні злочини, злочини проти людяності, злочин геноциду.

Окрім відповідальності держави, також є відповідальність конкретної особи, яка скоїла воєнний злочин. Для притягнення окремих осіб до міжнародної кримінальної відповідальності створюються окремі суди та трибунали, найбільш відомим з яких є Нюрнберзький трибунал 1945 р. над нацистськими злочинцями. Україна визнала юрисдикцію Міжнародного кримінального суду щодо воєнних злочинів та злочинів проти людяності, скоєних на території України.

Ще один спосіб притягнення до відповідальності – це міжнародні суди. Один із них – Міжнародний кримінальний суд у Гаазі [1]. І зараз прокурор Міжнародного кримінального суду розпочав розслідування щодо війни в Україні. Незалежна міжнародна комісія ООН, яка розслідує порушення в Україні, є уповноваженим органом Ради ООН з прав людини. Вона займається розслідуванням можливих порушень гуманітарного права та злочинів, пов'язаних з агресією росії проти України. Комісія досліджує факти, обставини та причини таких порушень, збирає, узагальнює та аналізує докази їх вчинення, включаючи гендерний аспект для майбутніх судових розглядів.

Україна вперше поскаржилася на росію до Міжнародного суду ООН 2017 р., було заявлено про порушення двох конвенцій: Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму (за підтримку збройних груп на Донбасі, зокрема через фінансування та постачання їм зброї) та Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (за переслідування українців і кримських татар в окупованому Криму). Україна стала першою державою у світі, яка судиться за Конвенцією про боротьбу з фінансуванням тероризму.

2022 р. Україна подала другий позов до Міжнародного суду ООН – щодо порушення Конвенції про запобігання злочину

геноциду та покарання за нього. 16 березня 2022 р. Міжнародний суд ООН у Гаазі наказав росії негайно зупинити вторгнення й не вдаватися до подальших воєнних дій на території України. росія проігнорувала це рішення.

Контроль за дотриманням норм МГП можуть здійснювати держави-покровительки і Міжнародний комітет Червоного Хреста (далі – МКЧХ) у межах їх повноважень. Організація є автором і пропагандистом Женевських конвенцій, у яких кодифіковано правила поведінки конфліктуючих сторін з противником, що потрапив у полон, і отже, сприяє покращенню становища жертв війни в правовому відношенні. Це єдина організація у світі, що має юридичне право перевіряти стан полонених та умови, в яких їх утримують, на території країн, що воюють.

Два роки лунають скарги на бездіяльність МКЧХ. Зокрема, в організації не можуть дати відповіді на запитання про те, де перебувають безвісті зниклі або полонені, не відвідування місця їхнього утримання «Під час дискусії з керівником Департаменту МКЧХ зі захисту цивільного населення Крістіаном Карданом, ми обговорили питання щодо незаконного утримання росією понад 20 тис. українських цивільних, з яких понад 3 тис. перебувають у полоні. Згідно з Женевськими конвенціями, затримувати цивільних заборонено, тобто росія постійно порушує міжнародне гуманітарне право» – зазначила Катерина Осадча. Найважче те, що росіяни взагалі не дають жодної інформації про цивільних полонених. Але проблема залишається нагальна – МКЧХ не спроможний бачитися з цивільними на території росії, яких знову ж таки, відповідно до Женевських конвенцій, мають відразу відпустити. Проте реальність така, що родичі цих цивільних навіть не знають, де саме їх утримують. Якщо ця бездіяльність продовжиться, то весь гуманітарний світ і Червоний Хрест під великим питанням. Наш погляд на цю проблему такий: основна проблема у питаннях полонених і пасивності Червоного Хреста в тому, що організація не проявляє ініціативи у цих процесах, не добивається доступу до цивільних полонених, а відтак не отримує інформації щодо їхнього стану. Так, росія обмежує доступ МКЧХ до більшості наших полонених: цивільних і військових.

А організація в свою чергу перекладає відповідальність за країни, що прийняли Женевські конвенції [7]. Інші способи контролю за його дотриманням – розслідування, дії міжнародних організацій, звернення до міжнародних судових органів тощо.

Нагадуємо вам статтю першу глави першої Статуту ООН. В чому мета організації? В тому, щоб підтримувати мир. І примушувати до миру. Зараз Статут ООН порушується буквально з першої ж статті. Ми впевнені, в цьому має бути зацікавлена і кожна держава в системі ООН [8]. Для того, щоб раз і назавжди покарати того, хто вважає себе привілейованим, вважає себе безкарним. А отже, показати усім іншим потенційним воєнним злочинцям світу, що вони також будуть неминуче покарані. Якщо карають того, хто найбільший, то буде покараний кожен. І зараз на порядку денному є забезпечення дотримання існуючого міжнародного гуманітарного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Як міжнародне гуманітарне право захищає людину в умовах війни. *citizen.in.ua*. URL: https://www.citizen.in.ua/photos/topic/f/20230315_102812_2.9.pdf
2. Мельцер Н., Кюстер Е. Міжнародне гуманітарне право. Загальний курс : навч. посіб. *Довідковий курс*. Женева : МКЧХ, 2020. 398 с.
3. Доценко М., Короткий Т., Назарчук І. Без міжнародного гуманітарного права війна перетворюється на необмежене насильство. *Юридична газета – онлайн версія*. URL: <https://yur-gazeta.com/interview/bez-mizhnarodnogo-gumanitarnogo-prava-viyna-peretvoryuetsya-na-neobmezhenе-nasilstvo.html>
4. Які закони та звичаї війни порушує Росія в Україні? *Ukrainer*. URL: <https://www.ukrainer.net/porusheni-zakony/>
5. ТОП-20 воєнних злочинів рашистів під час широкомасштабної агресії проти України. *АрміяInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/02/21/top-20-voeynyh-zlochniv-rashystiv-pid-chas-shyrokomasshtabnoyi-agresiyi-proty-ukrayiny/>
6. Панасицька О. Женевські конвенції: як їх порушує росія, а звинувачує в цьому Україну? *VoxUkraine* URL: <https://voxukraine.org/zhenevski-konventsii-yak-yih-porushuye-rosiya-a-zvynuvachuye-v-tsomu-ukrayinu>

7. Осадча К. Вседозволеність РФ і бездіяльність Міжнародного Червоного Хреста: чому цивільні полонені – найбільш незахищені. *Українська правда. Життя*. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/04/04/253657/>
8. Рада національної безпеки і оборони України. *Офіційний сайт*. URL: <https://rnbo.gov.ua>

Кулікова Софія Володимирівна
студентка 2 курсу 2 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ВПЛИВ ВІДКРИТТЯ РИНКУ ЗЕМЛІ ДЛЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ НА АГРАРНИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ

Відкриття ринку землі для юридичних осіб в Україні з 1 липня 2024 р. стало одним з найважливіших етапів земельної реформи, розпочатої в 1990-х роках. Цей крок викликав жваве обговорення та суперечки, адже має значний вплив на аграрний сектор країни. Дана наукова робота досліджує комплексні наслідки відкриття ринку землі, аналізуючи як потенційні переваги, так і можливі ризики. Земельна реформа в Україні є тривалим процесом, спрямованим на трансформацію земельної власності та стимулювання розвитку аграрного сектору. Відкриття ринку землі для юридичних осіб знаменує собою новий етап цієї реформи, який має далекосяжні наслідки для економіки, суспільства та політики країни.

За статистикою з 1 липня 2021 р. по 1 січня 2024 р. загальна площа складає 432,2 тис. га, кількість угод налічує 195,9 тис., а середня ціна за 1 га близько 35,2 тис. грн.

Позитивні наслідки:

Зростання інвестицій: очікується, що доступ юридичних осіб до ринку землі стимулюватиме приплив інвестицій в аграрний сектор, що може призвести до модернізації сільського

господарства, впровадження нових технологій та підвищення продуктивності.

Ефективне використання земельних ресурсів: юридичні особи, як очікується, будуть використовувати землю більш раціонально та ефективно, що може призвести до збільшення виробництва сільськогосподарської продукції.

Зниження концентрації земельних ресурсів у руках держави: відкриття ринку землі може сприяти роздержавленню земельних ресурсів та розширенню кола власників землі.

Негативні наслідки:

Зростання цін на землю: очікується, що попит з боку юридичних осіб на землю призведе до зростання цін, що може ускладнити доступ до землі для дрібних фермерів. Зростання цін на землю з 1 липня 2021 р. в середньому на 30 %, деяких регіонах – до 70 %.

Витіснення дрібних фермерів з ринку: існує ризик того, що дрібні фермери не зможуть конкурувати з великими агрокомпаніями та будуть змушені йти з ринку.

Можлива монополізація ринку: концентрація земельних ресурсів у руках великих компаній може призвести до монополізації ринку та несправедливої конкуренції.

Негативні зміни для сільського населення

Втрата доступу до землі та зростання цін можуть призвести до серйозних негативних наслідків для сільського населення, зокрема:

Зниження рівня життя: втрата джерела доходу від оренди землі або змушена продаж власної ділянки призведе до зниження рівня життя багатьох сільських жителів.

Зростання безробіття: механізація сільського господарства, яку можуть пришвидшити великі агрокомпанії, може призвести до скорочення робочих місць та зростання безробіття в сільській місцевості.

Погіршення доступу до ресурсів: сільські жителі можуть втратити доступ до таких важливих ресурсів, як вода, ліси та пасовища, через експансію великих агрокомпаній.

Посилення залежності від агрокомпаній: дрібні фермери можуть стати більш залежними від оренди землі у великих компаній, що може призвести до несправедливих умов праці.

Знищення традиційного укладу життя: масовий відтік населення з села може призвести до руйнування традиційної сільської культури та соціальної згуртованості.

Відкриття ринку землі може створити сприятливе середовище для корупційних зловживань, таких як: підробка документів на право власності, схематози при купівлі-продажу земельних ділянок, незаконне захоплення земель сільських громад.

Для мінімізації ризиків та негативних наслідків відкриття ринку землі необхідно вжити низку заходів:

- удосконалення земельного законодавства:
  - розробка чітких та прозорих правил купівлі-продажу земельних ділянок;
  - встановлення ефективних механізмів боротьби з корупцією;
  - законодавче закріплення обмежень на концентрацію земельних ресурсів;
  - захист прав та інтересів дрібних фермерів;
- державна підтримка дрібних фермерів:
  - фінансова допомога: субсидії, пільгові кредити;
  - консультаційні послуги: навчання з питань ведення фермерського господарства, управління земельними ресурсами;
  - сприяння кооперації дрібних фермерів: об'єднання зусиль для спільного використання техніки, ресурсів та виходу на ринки збуту;
- антикорупційні механізми:
  - створення ефективної системи державного контролю за операціями з землею;
  - забезпечення прозорості у сфері земельного кадастру;
  - застосування суворих покарань за корупційні злочини;
- інформаційно-просвітницька робота:
  - підвищення правової обізнаності сільського населення щодо їхніх прав та можливостей на ринку землі;
  - роз'яснення державної політики у сфері земельної реформи;
  - інформування про доступні програми підтримки дрібних фермерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Земельний кодекс України : Кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III; станом на 28 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
2. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. *Офіційний вебсайт*. URL: <https://land.gov.ua>
3. Державна служба статистики України. *Офіційний вебсайт*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Чи підтримують українці відкриття ринку землі, на яких умовах та на який захист своїх інтересів очікують. *Реанімаційний Пакет Реформ*. URL: <https://rpr.org.ua/news/chy-pidtrymuiut-ukraintsi-vidkryttia-rynku-zemli-na-iakykh-umovakh-ta-na-iakyu-zakhyst-svoikh-interesiv-ochikuiut/>
5. Як працює земельна реформа та ринок землі під час війни. *Українформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3701560-ak-pracue-zemelna-reforma-ta-rinok-zemli-pid-cas-vijni.html>
6. Досвід країн Європи у відкритті ринку землі. *Українформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3691075-ukraina-vikoristae-miznarodnij-dosvid-u-stvorenni-nacionalnoi-elektronno>

Кучеренко Олексій Олексійович
студент 4 курсу 1 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ДОГОВОРУ ФАКТОРИНГУ

Спеціалізація надання окремих видів послуг професійними послугонадавачами є важливою складовою сучасних договірних правовідносин. Одним з договорів таких правовідносин є договір факторингу.

Актуальність проблематики правової природи договору факторингу зумовлена вагомих значенням вказаного договору, його роллю

у відносинах економічного посередництва. Крім цього, аналіз нормативно-правових актів, міжнародно-правових документів та доктринальних підходів дозволяє вказати про неоднозначність підходів до розуміння правової природи договору факторингу, оскільки вказаний договір має важливе практичне та теоретичне значення.

Дослідженням питання правової природи договору факторингу займалися такі науковці, як: І. А. Безклубий, О. І. Пальчук, Ю. Попов, В. Смачило, О. Остафіль, Є. Склеповий, Т. Басюк.

Правове регулювання договору факторингу в Україні здійснюється Цивільним кодексом України (далі – ЦК України), зокрема, главою 73 «Факторинг». Міжнародно-правове регулювання здійснюється Конвенцією УНІДРУА про міжнародний факторинг (Оттава, 28 травня 1988 р.).

Згідно зі ст. 1077 ЦК України, за договором факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату (у будь-який передбачений договором спосіб), а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника) [5].

Відповідно до ст. 1 Конвенції для цілей даної конвенції договір факторингу означає договір, який укладається однією стороною – постачальником з другою стороною – фактором про те, що продавець (постачальник) передає фактору вимоги, які впливають із договорів міжнародної купівлі-продажу товарів, укладених між постачальником та його боржниками із зазначених договорів [2].

Що стосується доктринальних підходів до визначення договору факторингу, зазначимо, що підходи є неоднозначними та викликають дискусії. О. І. Пальчук зазначає, що доволі складно дати універсальне визначення договору факторингу через низку супровідних фінансових послуг, які можуть змінюватись залежно від вимог ринку та змін законодавства. Проте автор дає таке визначення: «факторинг – процес перевідступлення банку або факторинговій компанії неоплачених боргових зобов'язань, які виникають між контрагентами в процесі реалізації товарів

і послуг на умовах комерційного кредиту та супроводжуються елементами юридичного, страхового, інформаційного та бухгалтерського обслуговування постачальника» [3, с. 17–18].

І. А. Безклубий визначає договір факторингу як самостійний, консенсуальний, двосторонній, відплатний цивільний правочин із наданням фактором комплексних послуг із фінансування клієнта грошовими коштами під зобов'язання відступлення його права грошової вимоги до боржника [1, с. 387–388].

Аналіз доктринальних підходів та правового регулювання питання правової природи договору факторингу дозволяє зробити висновок, що залежно від сфери застосування факторингу можемо по-різному характеризувати даний вид договору. Тобто, природа договору факторингу залежить від багатьох чинників та зумовлена законодавчими вимогами та змінами, а також вимог фінансового ринку.

Для визначення правової природи договору факторингу також важливим є визначення сторін вказаного договору. Сторонами договору факторингу є постачальник товарів чи послуг (продавець), фактор (посередник) та набувач товарів чи послуг – боржник. Абзац 45 постанови Великої Палати Верховного Суду передбачає, що договір факторингу є правочинним, який характеризується, зокрема, тим, що йому притаманний специфічний суб'єктний склад (клієнт – фізична чи юридична особа, яка є суб'єктом підприємницької діяльності, фактор – банк або інша фінансова установа, яка відповідно до закону має право здійснювати фінансові, в тому числі факторингові операції, та боржник – набувач послуг чи товарів за первинним договором) [4]. Вказане дає змогу зробити висновок, що особливістю договору факторингу є особливий суб'єктний склад договірної правовідносини.

Аналіз законодавства та доктрини дозволяє виокремити характерні ознаки договору факторингу:

- 1) договір факторингу – це двосторонній, оплатний договір із надання специфічних фінансових послуг;
- 2) йому притаманний специфічний суб'єктний склад;
- 3) його предметом є право грошової вимоги.

Підсумовуючи, можемо звернути увагу на те, що договірні правовідносини є динамічними, вони постійно розвиваються та потребують адекватного та вчасного правового регулювання, а також – доктринальних досліджень. Прикладом таких правовідносин є правовідношення договору факторингу. Саме якісне правове регулювання, імплементація міжнародного законодавства, судова практика та наукові дослідження правової природи договору факторингу дозволять уникнути проблем, які можуть виникати під час укладення та виконання договору факторингу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Договірне право України. Загальна частина : навч. посіб. / Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова та ін. ; за ред. О. В. Дзери. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 896 с.
2. Конвенція УНІДРУА про міжнародний факторинг (Оттава, 28 травня 1988 р.) (укр.) / УНІДРУА; Конвенція, Міжнародний документ від 28.05.1988. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_210#Text
3. Пальчук О. І. Факторинг на ринку фінансових послуг : монографія. Київ, 2011. 164 с. С. 17–18.
4. Постанова Великої Палати Верховного Суду : Постанова від 10 листопада 2020 р. Київ. Справа № 638/22396/14-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93217995>
5. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n5064>

Лінкевич Анастасія Русланівна
студентка 3 курсу 3 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Електронні докази стали цікавою та одночасно складною для використання новелою ГПК України. Згідно з ст. 96 ГПК України електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (у тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео та звукозаписи тощо), вебсайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі. Електронні докази можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі, зокрема і в мережі Інтернет.

У зв'язку з розповсюдженням інформаційно-телекомунікаційних технологій нині електронні докази стають новим актуальним інструментом реалізації права суб'єктів господарювання на захист. Слід зазначити, що в законодавстві відсутні вимоги щодо форми та формату надання будь-яких фактичних даних в електронній формі, щодо порядку дослідження форм надання електронних документів і порядку залучення їх до матеріалів судової справи. Учасники справи мають право подавати електронні докази в паперових копіях, посвідчених в порядку, передбаченому законом. Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом.

Ч. 5 ст. 96 ГПК України передбачено, що якщо подано копію (паперову копію) електронного доказу, суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал електронного доказу. Якщо оригінал

електронного доказу не поданий, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги. На практиці інколи виникає ситуація, коли електронні докази не досліджуються судом як прямі докази через технічну невідповідність суду або існуючий протягом тривалого часу паперовий документообіг в судах. Суд буде оцінювати як прямий доказ або копію електронного документа на паперовому носії (коли електронний документ несе в собі текстову або графічну інформацію), або висновок експерта (якщо оскаржується електронний цифровий підпис на електронному документі і призначається експертиза).

Відповідно до ч. 2 ст. 96 ГПК України електронні докази подаються у формі документів, на які накладено кваліфікований електронний підпис відповідно до вимог законів України «Про електронні документи та електронний документообіг». Так, у Постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 11.06.2019 у справі № 904/2882/18 суд дійшов висновку про те, що надана позивачем роздрукована електронної переписки не може бути використана як доказ у справі, оскільки не відповідає вимогам Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», не містить електронного підпису, який є обов'язковим реквізитом електронного документа, що унеможливує ідентифікацію відправника повідомлення, зміст такого документа не захищений від внесення правок та викривлення [1].

Окрім того, Велика Палата Верховного Суду, переглядаючи справу № 9901/43/19 (П/9901/43/19), ухвалила, що саме електронний цифровий підпис є головним реквізитом такої форми подання електронного доказу. Відсутність такого реквізиту в електронному документі виключає підстави вважати його оригінальним, а отже, належним доказом у справі [2]. Але з'являється певне протиріччя щодо доцільності цього реквізиту для оформлення електронних доказів, так як суди не мають достатньої технічної забезпеченості, щоб повно дослідити ЕЦП на предмет його достовірності. Це підтверджує ухвала від 04.03.2019 у справі № 404/4623/15-а (8а/404/1/18), у якій Верховний Суд постановив,

що електронні докази були подані з використанням ЕЦП, проте відхилив такі документи, посилаючись на те, що Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система не розпочала роботу, що унеможливило прийняття документів в електронній формі без наявності власноручного підпису скаржника [3].

Крім проблеми допустимості доказів, існує також проблема їх отримання. При цьому для різних доказів потрібні різні тактичні прийоми доведення. Практика знає наступні шляхи доведення інформації з сайта: 1) безпосередня демонстрація в залі судового засідання. Для цього потрібна наявність відповідного технічного забезпечення. Варто зазначити, що інша сторона може підготуватися і змінити вміст сайту; 2) складання протоколу огляду з підписами свідків. У цьому випадку мова йде про підміну показань свідків письмово. Зустрічаються пропозиції опечатування відповідних носіїв інформації (дисків, флеш-карт і навіть ноутбуків) у присутності свідків; 3) забезпечення доказів нотаріусом. У цьому випадку необхідно довести наявність підстав вважати, що подання доказів згодом стане неможливим або складним. Нотаріус повідомляє про час і місце забезпечення доказів сторони і зацікавлені особи. Забезпечення доказів проводиться шляхом складання протоколу огляду. В цьому протоколі мають відображатися адреса сайту, мета огляду, час огляду, характеристики комп'ютера, який використовується, провайдер, принтер, за допомогою якого був проведений друк фотографії сайту; 4) фіксація за допомогою оператора зв'язку. Даний метод можна застосовувати також для доведення факту і змісту листування за допомогою електронних повідомлень [4, с. 80].

Окрему увагу слід звернути на порядок подання та надсилення електронних доказів іншим учасникам справи. Суд може не взяти до уваги докази, які заздалегідь не надсилялися (не надавалися) іншим учасникам справи. Відповідні прецеденти були в практиці – докази були вишиті з матеріалів справи за клопотаннями, оскільки було порушено порядок подання доказів. Опоненти належним чином не обґрунтували підставу неподання доказів раніше, та докази не надсилялися іншим учасникам справи всупереч нормам процесуального законодавства [1].

Іншою проблемою є високий ризик підробки електронних доказів, що ставить під сумнів їх достовірність. Однак недоречно розглядати інформацію в електронній формі як недопустиму з мотивів її можливої фальсифікації. Підпис і печатка, якими посвідчуються традиційні документи, у сучасних реаліях також не можуть бути гарантією незмінності документів [5, с. 130]. Як вихід із ситуації пропонується доповнити процесуальний закон такою підставою для перегляду справи за нововиявленими обставинами, як фальшивість електронних доказів, та особливим порядком забезпечення доказів [6].

Отже, можна зробити висновок, що швидкий розвиток інформаційних технологій значно розширив можливості їх використання у всіх сферах життєдіяльності, в тому числі й у сфері правосуддя. Проте, на жаль, судова система ще поки не зовсім готова до нових викликів сучасного інформаційного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барбашин С. Використання електронних доказів у суді – власний досвід. *Вища школа адвокатури НААУ*. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/vykorystannya-elektronnyh-dokaziv-u-sudi-vlasnyj-dosvid>
2. Ухвала Великої Палати Верховного суду № 9901/43/19 (П/9901/43/19) від 14.02.2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79883385>
3. Ухвала Верховного Суду № 404/4623/15-а (8а/404/1/18) від 04.03.2019. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/80269049>
4. Найченко А., Куртакова Г. Електронні докази: реалії сьогодення. *Expert: Paradigm of Law and Public Administration*. 2018. Т. 1, № 1. С. 72–85. URL: <https://doi.org/10.32689/2617-9660-2018-1-1-72-85>
5. Каламайко А. Місце електронних засобів доказування та окремі питання їх використання у цивільному процесі. *Право та інновації*. 2015. № 2. С. 115–116.
6. Чорний С., Антонюк О. Електронні докази в цивільному процесі: проблеми застосування на практиці. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2018. Том 1. № 10. С. 83–88. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/download/5468/5495>

Любовнікова Єлизавета Олександрівна

студентка 1 курсу 3 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 081 Право

Фінансово-правовий коледж

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ВИЗНАНИМИ ОСОБАМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

З початку війни рф проти України (починаючи з 2014 р.) багато наших військових зазнали поранень та ушкоджень, внаслідок яких дістали інвалідність.

Тема захисту прав військовослужбовців, які отримали інвалідність актуальна, як ніколи у наш час. Через необхідність забезпечення їхнього повноцінного і гідного життя після служби. Ці особи часто зазнають фізичних та психологічних травм, що потребують адекватного захисту та підтримки з боку законодавства та держави. Для їхнього соціального забезпечення та захисту держава надає статус особи з інвалідністю, отриманої внаслідок бойових дій, який передбачає певні пільги та гарантії.

Питання отримання даного статусу, перелік осіб та вимоги до документів врегульовано постановою Кабміну України № 685 та Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [2]. Такий статус надають особам, які дістали інвалідність внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання під час безпосередньої участі в бойових діях чи заходах із забезпечення національної безпеки й оборони у війні з країною-агресором.

Держава гарантує додаткові виплати захисникам та захисницям, які отримали травми та інвалідність внаслідок бойових дій. Для цього необхідно подати відповідний список документів та підтвердити травмування під час виконання обов'язку. Коли інвалідність буде встановлено, для отримання відповідного статусу потрібно разом із заявою та довідкою МСЕК (медико-соціальної експертної комісії) звернутися до органу соціального

захисту населення за місцем реєстрації (відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 302) [2].

Цей статус дає право на отримання пільг, передбачених законом «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», зокрема й на одноразову грошову допомогу.

Після того, як військовий отримує травмування, командир має ініціювати розслідування, щоб визначити обставини травмування і права та обов'язки сторін. Після проведення службового розслідування військова частина має видати довідку про обставини поранення, де обов'язково мають міститися обставини отримання поранення, контузії чи каліцтва.

Для подачі документів потрібно зібрати пакет документів і подати або через уповноважену особу у частині військового, або через ТЦК, або самостійно до Міністерства оборони [3; 5].

Одноразова грошова допомога виплачується в порядку черговості відповідно до дати подання документів до уповноваженого органу. У разі встановлення інвалідності право на отримання допомоги виникає станом на:

- дату, зазначену в довідці медико-соціальної експертної комісії (МСЕК);
- в разі повторного огляду та зміни групи інвалідності – дату, зазначену в довідці МСЕК про первинне встановлення інвалідності;
- у разі встановлення ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності – дату, зазначену у довідці МСЕК.

Якщо військовий отримав інвалідність під час служби, то розмір виплати залежить від групи інвалідності. Розмір виплати за первинне встановлення інвалідності пов'язаний із розміром прожиткового мінімуму на календарний рік, коли вона признається.

Станом на 2023 р. прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць – з 1 січня він передбачений у розмірі 2684 грн. Так, суми одноразових виплат внаслідок поранення для усіх військових, крім строковиків, складають:

- I група інвалідності – 1 073 600 грн;
- II група інвалідності – 805 200 грн;

- III група інвалідності – 671 000 грн;
- часткова втрата працездатності – до 187 880 грн [4].

Отже, практика застосування законодавства в наданні статусу важлива для забезпечення доступу до медичних послуг, соціальної підтримки, працевлаштування та інших правових гарантій для ветеранів з інвалідністю. Відповідна правова база допомагає зменшити дискримінацію та сприяє їхній інтеграції в суспільстві.

Законодавство України в цій сфері визначається рядом нормативних актів, що гарантують медичний, соціальний та психологічний захист цієї категорії осіб. Одним із ключових законів, які регулюють надання статусу інвалідності, є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Він визначає правовий статус ветеранів, включаючи військово-службовців з інвалідністю, та забезпечує їм соціальні гарантії, такі як медичне обслуговування, матеріальна допомога та пільги на проїзд та житло. Також важливим законодавчим актом є Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», який може містити положення про соціальний захист військовослужбовців з інвалідністю.

Однак, практика застосування цього законодавства може бути різною. Деякі військовослужбовці можуть зіткнутися з труднощами у забезпеченні собі необхідної медичної або соціальної допомоги через бюрократичні перешкоди або недостатнє фінансування програм соціального захисту.

Права військовослужбовців з інвалідністю мають включати:

- медичний та реабілітаційний захист: гарантії медичного обслуговування, реабілітаційних заходів та доступу до медичних препаратів та послуг;
- соціальний захист: забезпечення соціальних пільг, матеріальної допомоги, житла, а також пільг на проїзд, електроенергію тощо;
- трудові права: збереження місця роботи, або підтримка при переоснащенні у іншій сфері праці;
- право на освіту: забезпечення можливості отримання освіти та професійної підготовки;

- психологічна підтримка: доступ до психологічної допомоги та підтримки у вирішенні психологічних проблем;
- право на участь в суспільному житті: гарантія можливості активної участі в суспільних, культурних та політичних процесах.

У Конституції України містяться положення, які забезпечують захист військовослужбовців з інвалідністю: ст.ст. 24, 55, 60.

Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» містить положення про соціальний захист військовослужбовців з інвалідністю.

Міжнародні законодавчі норми, що стосуються прав військовослужбовців з інвалідністю, включають ряд міжнародних документів, які визнані в Україні: Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права осіб з інвалідністю (КРОПОІ): ця конвенція забезпечує захист прав осіб з інвалідністю, включаючи тих, хто отримав інвалідність внаслідок військових дій.

Зараз військові з інвалідністю можуть стикатися з такими основними проблемами та перешкодами у реалізації своїх прав: недостатність реабілітаційних програм та послуг, що ускладнює їхнє фізичне та психологічне відновлення. Соціальне відчуження, яке може виявлятися у формі переконання, що вони менш здатні до суспільної та професійної активності через свою інвалідність, або у формі відчуження та уникання спілкування з ними. Це може ускладнювати процес їхньої реінтеграції в суспільство та підтримки їхнього соціального та економічного розвитку, фінансові труднощі та економічна нестабільність, погіршення якості життя та доступу до основних послуг.

Отже, для забезпечення ефективного захисту прав військовослужбовців з інвалідністю необхідно постійно вдосконалювати законодавство, забезпечувати адекватне фінансування програм соціального захисту та усувати будь-які перешкоди, які можуть ускладнювати отримання ними необхідної допомоги. Ці проблеми потребують серйозної комплексної уваги та системних заходів з боку держави, міжнародних організацій та громадських ініціатив для забезпечення повноцінного захисту та підтримки військових, що отримали інвалідність. Це позначається й на доступності публічних просторів, й на наявності державних програм

реабілітації та інтеграції ветеранів та людей з інвалідністю у суспільство, й на ставленні бізнесу та громадян до їхніх особливих потреб. Війна, яка триває з 2014 р. та повномасштабне вторгнення 2022 р. тільки загострили та вивели на новий рівень ці труднощі.

Історичні реалії України складаються таким чином, що наше суспільство не пройшло багато важливих процесів тоді, коли їх проходили на Заході. Тепер перед нами стоїть завдання пришвидшеними темпами впровадити інклюзивність як норму життя: у соціальних інституціях, на ринку праці, у містобудівній сфері й, головне, у суспільній свідомості. Через активні військові дії, Україна опинилася в ситуації збільшення кількості людей з набутою інвалідністю: ампутованими кінцівками, травмами хребта, голови, втратою зору тощо. Чи готові держава і суспільство підтримати цих людей та надати їм необхідні можливості? Адже, за визначенням ООН, інвалідність завжди є взаємодією між властивостями людини та властивостями оточення, в якому ця людина проживає. І саме такий підхід є ознакою демократичного, побудованого на гуманістичних цінностях, суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про затвердження Порядку надання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни особам, які отримали інвалідність внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх проведення, під час безпосередньої участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України : Постанова Каб. Міністрів України від 08.09.2015 № 685: станом на 16 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685-2015-п#Text>
2. Про порядок видачі посвідчень і нагрудних знаків ветеранів війни : Постанова Каб. Міністрів України від 12.05.1994 № 302: станом на 18 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-94-п#Text>

3. Новак А. Українська правда. Як отримати статус особи з інвалідністю внаслідок війни? *Українська правда*. URL: <https://www.prawda.com.ua/columns/2022/08/1/7361342/>
4. Галаджій О. Допомога за поранення та інвалідність. Як військовим оформити виплати після поранення і які суми передбачено законом. *NV*. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/viplati-viyskovim-zaporanennya-ta-invalidnist-yak-oformiti-dokumenti-i-sumi-viplat-vsi-detali-50338404.html>
5. Статус особи з інвалідністю внаслідок війни. *Гід з державних послуг – Гід онлайн Дія*. URL: <https://guide.diia.gov.ua/view/nadannia-statusu-osoby-z-invalidnistiu-vnaslidok-viiny-37e1add0-ec9-4873-9f12-3521edd776e1>

Матвійчук Софія Анатоліївна
 студентка 4 курсу 2 групи
 ОС «бакалавр»
 спеціальність 081 Право
 Фінансово-правовий коледж

ЕЙДЖИЗМ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ: МІЖНАРОДНИЙ КОНТЕКСТ ТА УКРАЇНИ

Ейджизм – дискримінація людини на підставі її віку, поширена як у формальних, так і в неформальних сферах життя суспільства. Проявляється в готовності адекватно сприймати і співпрацювати лише з людьми, які відповідають заздалегідь установленим віковим критеріям.

Для більш глибокого розуміння ейджизму в трудових відносинах можна звернутись до найбільшої в Україні платформи по працевлаштуванню Work UA, де проведено опитування не лише серед шукачів, але й HR. Результати приголомшують – ейджизм зовсім не торкнувся лише однієї п'ятої опитуваних, а 78 % респондентів зазначили, що так чи інакше стикалися з упередженим ставленням через вік. Причому ейджизм міг торкнутись опитуваннях і у 25, і у 30–35 років, хоча цей вік зазвичай не відносять до «групи ризику».

Якщо дивитися на правову частину цієї проблеми, то українці начебто захищені. Адже одним із принципів трудового права, який чітко прописаний у законодавстві, є саме заборона дискримінації у сфері праці. Так, відповідно до ст. 21 Кодексу законів про працю **«забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників** залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального та іноземного походження, віку...». Відповідно до цієї статті, роботодавець у випадку її порушення може нести штрафні санкції. Втім, звичайно, що ніхто не звільняє людину чи не бере її на роботу, прямо вказуючи її вік, тому довести що-небудь практично неможливо [1].

На прохання Work.ua Ганна Лисенко – адвокат, партнер АО «Адвокатська сім'я Лисенко», член Комітету НААУ з трудового права – коментує: «Дійсно, заборона вказувати вік в оголошеннях про вакансії є, проте немає норми, яка б містила відповідальність за такі дії. Без міри відповідальності за порушення норма права ефективно працювати та захищати не може. *Лише законодавчо розв'язати цю проблему не можна, оскільки навіть за наявності заборони та відповідальності роботодавці можуть продовжувати свою політику відбору кандидатів за віком, маскуючи відмову у прийнятті на роботу під формальні підстави. Потрібно змінювати світогляд роботодавців та на державному рівні проводити відповідну роботу*».

Найбільш проблематичний вік для працевлаштування, вважають рекрутери – це 18–21 рік. Ці кандидати складають 25–30 % тих, хто шукає роботу і не знаходить через вік чи брак досвіду. Є ще інша сторона медалі, коли вже працівник вважається достатньої професійним і затребуваним на ринку, коли його досвід, потенціал і можливості є вищими за його теперішню посаду, і така людина подається на керівну посаду, а його не беруть, бо замолодий.

Наразі в Україні багато компаній протидіють ейджизму, запроваджуючи ініціативи для людей старшого віку та студентів.

Цим вони подають приклад іншим роботодавцям. Наприклад, «Київстар» і 1+1 media запровадили у себе стажування для старшого покоління – Kyivstar Returnship та «#ЗАБУТИПРОВІК».

Молодіжні організації та програми стажування існують у таких компаніях, як ПУМБ, «Філіп Морріс», «Метінвест. Варто зауважити досвід МакДональдз, компанія опублікувала допис: «МакДональдз не вимагає досвіду роботи, Макдональдз його надає». Тут й протидія ейджизму, і допомога людям, що тільки починають кар'єрний шлях, і користь для компанії.

Один з нещодавніх мета-аналізів, у якому порівнюється ставлення до людей похилого віку на Сході та Заході, показує, що жителі Сходу мають більш негативне сприйняття людей похилого віку, ніж жителі Заходу, що передбачалося нещодавнім різким зростанням старіння населення та підвищеним рівнем старіння населення.

З цією метою та з метою з'ясування природи міжкультурного ейджизму на робочому місці запропоновано дослідницькі траєкторії, порівнюючи Китай і Сполучені Штати як східний і західний прототипи. Встановлений урядом Китаю 35-річний вік для певних посад підживлює віковій тенденції, зміцнюючи упереджені стереотипи. Через це є глибокий вплив вікової дискримінації на шукачів роботи віком 35+ у Китаї. Незважаючи на свій досвід, вони стикаються з несправедливим ставленням і втрачають можливості через свій вік, що призводить до стресу та погіршення психічного благополуччя. Це упередження ще більше підриває мотивацію досвідчених працівників, що зрештою перешкоджає ефективності компаній. Старше покоління стає все менш захищеним і ставлення до нього на роботі значно погіршуються.

В США майже 80 % працівників повідомляють, що в тій чи іншій формі стикалися з віковою дискримінацією. Традиційно ми думаємо про ейджизм лише з точки зору старших працівників. Однак молодість існує навіть на робочому місці. У цьому випадку молоді працівники зазнають дискримінації.

З приходом покоління Gen Z до робочої сили все частіше зустрічаються робочі місця для кількох поколінь, що мають багато переваг, наприклад синергію різних світоглядів, пріоритетів,

моделей кар'єри та мотивів. На нашу думку, організаціям варто використовувати сильні сторони кожного покоління. На даний момент в офісах працює по п'ять поколінь, оскільки різні покоління об'єднуються на робочому місці, неодмінно з'являються ейджизм і юнгізм (youngism – дискримінація молодших працівників).

В Америці ейджизм і юнгізм спрямовані більше на бумерів і жінок-професіоналів відповідно, тим самим підкреслюючи існуючі недоліки в дискримінаційній поведінці щодо цих категорій професіоналів. Також вікова політика тісно пов'язаний з сексизмом, в опитуваннях 70 % жінок у віці від 27 до 35 не могли бути переведені на вищу посаду, через те, що їх вік передбачає вагітність та заміжнє життя, що керівники сприймають як погрозу їхній продуктивності.

Нещодавно в Harvard Business Review була опублікована стаття про жінок у вищому керівництві, для яких ніколи не існує «відповідного віку», або, іншими словами, вони або занадто старі, або занадто молоді, щоб вважатися відповідальними. Більше того, жінки-професіонали несуть тягар ейджизму та юнгізму більше, ніж їхні колеги-чоловіки.

Також старших працівників висміюють як людей, які «очікують на пенсію» або як людей, які витрачають свій час перед тим, як вийти на пенсію.

Їх часто не допускають до участі в обговореннях, неофіційних офісних обідах тощо. Тут мається на увазі те, що «їхній час закінчився», тому вони не мають жодної цінності для своїх колег і організації загалом.

Як зазначають дослідники, юнгізм, з іншого боку, проявляється через патріархальні уявлення про «відповідний вік» для виконання обов'язків, і часто молодших працівників виключають із «серйозних» обговорень, оскільки вони «занадто молоді». Ейджизм часто проявляється під час атестації, коли літнім працівникам відмовляють у підвищенні зарплати або преміях, оскільки вони «непридатні» для роботи чи ролі. Вони також можуть залишатися на своїх поточних посадах, оскільки старші менеджери та керівники відчують, що вони більше не є «цінні».

Науковці заявляють, що ейджизму та юнгізму не уникнути, оскільки законодавство захищає лише старше покоління. Тому, головним завданням кадрової служби та керівників буде полягати в тому, щоб «керувати ними та стримувати» їх до того, поки вони завдадуть реальної шкоди працівникам.

Підсумовуючи весь вище викладений матеріал, можна сказати, що Україна, в порівнянні з іншими країнами, є досить прогресивною в боротьбі з ейджизмом, не тільки законодавчої точки зору, але й соціальної. Все більше і більше програм створюється задля залучення як молодих, так і спеціалістів у віці, підняття рівню їх знань та кваліфікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.71 № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. № 50. С. 375.
2. Електронний ресурс WorkUa. Стаття: «Мене не беруть на роботу через вік: розбираємося, що таке ейджизм і який він в Україні». URL: <https://www.work.ua/articles/work-in-team/2674>
3. Електронний ресурс BuiltIn. Стаття: “Ageism in the Workplace: Statistics to Know” written by Matthew Urwin. URL: <https://builtin.com/diversity-inclusion/ageism-in-the-workplace>
4. Електронний ресурс MSG Management Study Guide. Стаття: “HR Challenge: Both Ageism and Youngism are Forms of Discrimination at the Workplace”. URL: <https://www.managementstudyguide.com/ageism-and-youngism-are-forms-of-discrimination-at-workplace.htm>

Мирутенко Ангеліна Андріївна
студентка 2 курсу 1 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

РЕФОРМУВАННЯ СУДОУСТРОЮ В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ ТА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ (ІСТОРИКО-ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ)

У сучасній Україні продовжується реформування системи судових органів, яку потрібно проводити як з використанням модерного зарубіжного європейського досвіду, так й ґрунтуючись на вітчизняних правових традиціях, які мають багатостолітню історію, одним з періодів якої була доба відродження української національної державності та права 1917–1921 рр. Метою даної роботи є порівняльно-правовий аналіз особливостей перебудови органів правосуддя в Українській Державі (Гетьманат) та Західноукраїнській Народній Республіці (ЗУНР).

За вимогою громадських та військових організацій Наддніпрянської України до влади у Києві 29 квітня 1918 р. прийшов Павло Скоропадський, який, проголосивши себе Гетьманом, започаткував цілу низку державно-адміністративних реформ, включаючи судову. Серед судових законів найбільшої ваги мали: Закони «Про тимчасовий державний устрій України» від 29.04.1918 [1, с. 39], Генеральний суд було проголошено вищою судовою інстанцією, а також «вищим охоронителем і захисником закону» [2, с. 330]; Закон «Про титул, іменем якого твориться суд» від 13 травня 1918 р. [1, с. 81] проголосив, що суд на території України твориться іменем «Закону Української держави», відповідно мала змінитися й форма проголошення судових рішень. З метою реформування та удосконалення судової системи було засновано спеціальну комісію з перегляду законів про генеральні та апеляційні суди. 8 липня 1918 р. гетьман затвердив закони «Про утворення Державного сенату» та «Про судові палати й апеляційні суди» [2, с. 330]. 30 травня 1918 р. гетьман затвердив Закон

«Про військову підсудність» [1, с. 99], відповідно до якого за певних підстав компетенція військових судів могла поширюватись на цивільних осіб.

У період Гетьманату засади діяльності військових судів встановлював Закон «Про організацію військово-судових інституцій та їх компетенцію» від 21 червня 1918 р. Всі військові суди поділялися на штабові та вищі [2, с. 333]. Реформована судова система Української Держави мала наступний вигляд: 1) загальна юстиція – перша інстанція продовжувала функціонувати у вигляді окружних судів та мирових судів, судові палати як друга судова інстанція, Державний сенат як вищий судовий орган, Полтавський та Лубенський окружні суди належали до Харківської, а Кам'янець-Подільський та Вінницький – до Одеської судової палати [2, с. 331]; 2) спеціальна юстиція – воєнно-революційні трибунали, які розглядали справи, пов'язані зі злочинами проти державної безпеки в умовах воєнного або революційного стану; військові суди розглядали кримінальні справи, що стосувалися військовослужбовців.

Другою важливою державницькою подією на землях України буремного 1918 р. було проголошення у Львові про утворення Західноукраїнської Народної Республіки згідно з тимчасовими конституційними законами з 13 листопада 1918 р., низка яких стосувалося реформування судової системи. Серед судових правових актів важливе місце посідали закони, які врегульовували найважливіші сфери суспільних відносин Західноукраїнської Народної Республіки, зокрема Законом Української Національної Ради від 21 листопада 1918 р. створено систему судових органів у ЗУНР, яка складалася з повітового суду, окружного суду та Вищого Суду. Українська Національна Рада 11 лютого 1919 р. за поданням Державного секретарства судівництва прийняла закон «Про скорочення підготовляючої судейської служби», яким термін стажування на посаду суддів зменшувався з трьох до двох років за наявності вакантних суддівських посад [3, с. 68]. 21 листопада 1918 р. Українська Національна Рада (далі – УНРада) ухвалила Закон «Про тимчасову організацію судів і судочинства» [3, с. 33]. У третьому артикулі цього закону зазначалося, що судами ЗУНР

стають усі суди на території колишнього Вищого крайового суду. Таким чином, колишні австрійські суди та колишні повітові суди Галичини стали повітовими та окружними судами ЗУНР [2, с. 337]. 11 лютого УНРада прийняла два важливі закони щодо діяльності судів республіки у цивільному та кримінальному судочинстві. Зокрема, Законом «Про розмежування компетенції повітових та окружних судів в цивільних справах» було здійснено відповідне розмежування, а також збільшено судові мита [2, с. 338]. Українська Національна Рада 11 лютого 1919 р. прийняла два важливі закони щодо діяльності судів республіки у цивільному і кримінальному судочинстві. Законом «Про розмежування компетенції повітових та окружних судів в цивільних справах» розмежовано їхню компетенцію щодо окремих категорій справ, збільшено суми судового мита при розгляді цивільних справ. Законом Української Національної Ради «Про зміну складу Трибуналів першої інстанції в карних справах» встановлювався порядок розгляду кримінальних справ у судах першої інстанції [4, с. 69–70]. Закон УНРади від 15 лютого 1919 р. «Про тимчасове виконуване судівництво в цивільних і карних справах в другій і третій інстанції в часі надзвичайних відносин, спричинених війною», встановив структуру та порядок діяльності судів вищих інстанцій. Судовий Сенат другої інстанції було утворено при окружному суді в Станіславі, а початок його роботи встановлено з 1 квітня 1919 р. [4, с. 70]. Судовому Сенату II інстанції передали на розгляд усі судові справи, які згідно із законодавством Розпорядок Державного секретаріату судівництва «про утворення палати адвокатів у Станіславі» 15 квітня 1919 р., були у компетенції Вищого Суду у Львові [4, с. 70]. 16 листопада 1918 р. Державний секретаріат видав розпорядження «Про організацію військового судочинства», згідно з яким на території ЗУНР було створено військові суди. Тимчасово до вироблення власного законодавства військове судівництво мало здійснюватися обласними та окружними судами на підставі «дотичних австрійських законів» [2, с. 339]. На час військових дій у Львові судочинство у місцевій військовій області виконував польовий суд Начальної Команди Галицької Армії. Розпорядженням Державного Секретаріату

ЗУНР від 3 грудня 1918 р. було утворено при кожній окружній команді військово-польові суди окружної команди Українських військ. У випадку, коли в окремих окружних військових командах не діяли військово-польові суди, то їхні функції виконували суди сусідньої окружної команди, після внесення подання до Державного секретарства військових справ про створення спільного суду [4, с. 71]. Військове судочинство, як і цивільне, з незначними змінами діяло на основі старих австрійських законів. Судоустрій ЗУНР, внаслідок перебудови, мав нову визначену структуру: 1) загальні суди – повітові суди, окружні суди, Вищий Суд та Найвищий Суд у Львові виконували спеціально створені Сенати – «Окремий судовий Сенат II інстанції та окремий судовий Сенат III інстанції» [4, с. 70]; 2) спеціальні суди – військово-польовий суд, окружні військові суди, польовий суд Національної Команди Українських військ [4, с. 70–72].

Отже, є всі підстави зробити такий висновок: по-перше, реформування судової влади в Українській Державі та ЗУНР було складним і трансформаційним процесом; по-друге, судові реформи були ускладнені політичними та соціальними змінами включаю військові дії; по-третє, влада Гетьманату та ЗУНР поза все спромоглася налагодити функціонування як загальних, так і спеціальних судових органів. Пропонується в наступних дослідженнях особливу увагу приділити порівнянню судових реформ як у вітчизняних та і зарубіжних державних утвореннях новітньої історії Європи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Українська Держава (квітень-грудень 1918 р.). Документи і матеріали. У двох томах, 3 частинах. Т. 2. Упоряд.: Р. Пиріг та ін. Київ : Темпора, 2015. Т. 2. 412 с.
2. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку. НАН України. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького; Міжнародна асоціація істориків права. Київ : «Наукова думка», 2014. 503 с.
3. Західно-Українська народна республіка 1918–1923. Документи і матеріали. У 5 томах. Відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2001. Т. 2. 712 с.

4. Кульчицький П. Законодавство Західноукраїнської народної республіки: проблеми дослідження. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2012. № 56. С. 111–116.

Павловська Анна Віталіївна
студентка 3 курсу 3 групи
спеціальність 081 Право
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
Фінансово-правовий коледж

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ В НІМЕЧЧИНІ

Шлюбний контракт стає все більш актуальним у сучасному світі. Це обумовлено багатьма факторами, як наприклад фінансова безпека. Шлюбний контракт може допомогти попередити конфлікти щодо розподілу майна і фінансів у випадку розлучення. Не менш важливим фактором є попередження конфліктів, адже завдяки домовленості щодо виховання дітей, релігійних питань, подорожей, або будь-яких інших питань, можна зберегти шлюб від конфліктів та захистити подружжя від розлучення.

Питання шлюбного контракту у кожній країні має одну ціль, захистити членів подружжя в обраному ними напрямку. Проте історія, зміст, вимоги до оформлення та найпопулярніші причини підписання договору між чоловіком та дружиною – в кожній країні відрізняються. Протягом певного періоду життя в Німеччині, познайомившись із менталітетом людей, законодавством та стилем життя німців – маємо певний досвід в поданій темі.

Німецьке сімейне законодавство бере свій початок у 1970-х роках. Соціальна реальність у Федеральній Республіці того часу була невтішною для жінок. Жінка після одруження ставала домогосподинею та матір'ю, йшла з роботи та відмовилася від кар'єри, через що не мала потім змоги фінансово себе забезпечити у випадку розлучення, або смерті чоловіка. Пенсії у жінок так само не було. Чоловіки ж на відміну від жінок, мали

можливість побудувати кар'єру, створити бізнес та забезпечити фінансову подушку на все життя. Таким чином, заявлена мета шлюбного договору полягала в тому, щоб захистити домогосподарок і матерів від соціального занепаду, якщо їхній шлюб не вдасться.

Законодавство Німеччини, як і України, надає право подружжю регулювати власні сімейні відносини законним чи договірним шляхом. У Німеччині шлюбним договором визнається «угода» між партнерами різної статі, які перебувають у зареєстрованому шлюбі чи між зарученими особами, які в майбутньому планують зареєструвати шлюб. Ця угода регулює існуючі чи майбутні майнові права та обов'язки чоловіка і дружини як під час зареєстрованого шлюбу, так і після його розірвання. Шлюбним договором регулюються як традиційний зареєстрований шлюб, так і шлюбне партнерство, яке визнається таким після проживання разом особами більше 5 років. Шлюбні контракти можна укласти не тільки на початку шлюбу, але й, всупереч поширеній хибній думці, вже перебуваючи у шлюбі (навіть через роки) [2].

У шлюбному договорі регулюються:

- майнові правовідносини;
- аліменти та утримання після розлучення;
- вирівнювання пенсійних виплат;
- угода про наслідки розірвання шлюбу;
- вирівнювання частки спадщини.

Положення про аліменти та післяшлюбне утримання

Вимоги щодо аліментів після розірвання шлюбу можна регулювати у передшлюбному договорі. Договір можна змінювати, розширювати або виключати відповідні положення про аліменти подружжя. Проте не дивлячись на існуючий контракт, закон може втрутитися, якщо один з членів подружжя матеріально є слабшим, або не забезпечений належним чином через вік, хворобу або через виховання дітей. У результаті шлюбний договір без вимоги про стягнення аліментів може стати недійсним. Якщо після розірвання шлюбу, дитина залишається на постійне проживання із матір'ю, то у разі хвороби матері, батько матиме повністю

фінансово підтримувати колишню дружину та паралельно виплачувати аліменти дитині [4].

Положення щодо вирівнювання пенсій

Відповідно до Закону про вирівнювання пенсій, положина прав, набутих під час шлюбу, має належати другому члену подружжя. Законодавче регулювання можна змінити за допомогою договірною регулювання. Будь-які зміни, у разі розлучення повинні бути схвалені сімейним судом, щоб мати належну компенсацію для обох партнерів у старості.

Наприклад, у випадку, якщо один із подружжя є самозайнятим і ніколи не інвестував у власне пенсійне забезпечення під час шлюбу, а другий з подружжя працював і, можливо, також відповідав за виховання дітей, то він або вона повинні виплатити компенсацію. В принципі, враховуються лише пенсійні права, набуті під час шлюбу [4].

Угода про наслідки розірвання шлюбу в шлюбному договорі

Навіть якщо шлюб вже був невдалим, шлюбний договір можна укласти заднім числом. Це передбачає укладення спеціального договору для врегулювання наслідків розірвання шлюбу – так званої угоди про наслідки розлучення.

Шлюбний договір для різних національностей

Якщо обоє з подружжя мають різні громадянства, тоді застосовується законодавство країни проживання, але правила іншої країни все одно мають перевагу, якщо один з подружжя проживає за кордоном. Використовуючи шлюбний контракт, німецьке подружжя або пари з різними національностями, які проживають за кордоном, можуть заключати шлюбний договір в обох країнах [3].

Недійсність шлюбного договору

В основному шлюбний договір підпорядковується свободі договору. Тим не менш, він повинен відповідати певним формальним вимогам і правилам, щоб мати юридичну силу. Договір вважається недійсним та не має юридичної сили або є аморальним, якщо:

- порушується законна заборона;
- суперечить добрій моралі;
- за рахунок третіх осіб (загрожує благополуччю дитини) [3].

Вартість складання шлюбного договору.

Середня вартість складання тексту шлюбного договору в Німеччині залежить від послуг адвоката та нотаріуса. Для адвокатів Німеччини існує правило брати плату за послуги виходячи з ціни шлюбного договору та прописаних у ньому активів і пасивів. До уваги береться все майно, яким володіє майбутнє подружжя – машини, рахунки у банках.

Якщо шлюбний контракт буде укладено в Німеччині, чи буде він діяти в Україні, або навпаки? Шлюбний контракт буде діяти в обох країнах. В Німеччині український шлюбний контракт буде діяти, якщо він відповідає основним вимогам німецького законодавства та нотаріально завіреним. Враховуючи те, що вимоги українського та німецького законодавства до оформлення шлюбного контракту співпадають, «наші» шлюбні договори будуть діяти на території Німеччини.

В Україні «німецький» шлюбний контракт буде діяти в силу ч. 1 ст. 59 Закону України «Про міжнародне приватне право» [3].

Шлюбний контракт надає можливість захистити інтереси партнерів у випадку розлучення. Не дивлячись на належність шлюбного контракту певним законам певної країни, він може бути дійсним і в інших країнах. Законодавчі норми стосовно шлюбного контракту в Німеччині, вигідно відрізняються від норм в Україні. Таким чином, після розлучення, подружжя в Німеччині не зіткнеться із проблемою відсутності пенсії, або аліментів, щодо утримання одного з членів подружжя. На нашу думку, досвід Німеччини є дуже корисним для удосконалення правового регулювання шлюбного договору в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шлюбний договір. *Міністерство юстиції України*. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_4500
2. Маринець О. Загальні принципи шлюбного договору в Німеччині. URL: <http://yurradnik.com.ua/stati/zagalni-printsipi-shlyubnogo-dogovoru-v-nimechchini/>
3. Шлюбний договір при укладанні міжнаціонального шлюбу між німцями і українцями в Німеччині та в Україні. *Адвокатське бюро Аренс*

- і Шварц – Німецький Центр Київ*. URL: <https://ahrens.kiev.ua/шлюб-ний-договір-міжнаціональний-шлюб-Україна-Німеччина-410-ua.html>
4. Ehevertrag: sinnvoll? Kosten und Gütertrennung. *Deutschlands Geld-Ratgeber*. URL: <https://www.finanztip.de/ehevertrag/>
  5. Ehevertrag – das müssen Sie wissen. *BavariaDirekt Magazin*. URL: <https://www.bavariadirekt.de/magazin/ehevertrag/>

Перепелицина Владислава Денисівна
студентка 2 курсу 4 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ГРОМАДСЬКИХ АКТИВІСТІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ

В історії будь-якої держави завжди існувало активне громадянське суспільство, яке виражало інтерес певної кількості людей в межах певної проблеми й доносило його до представників держави. Активісти є важливим елементом нагляду за державою та дотриманням прав людини в ній зокрема. Проте часто знаходяться люди, котрі не готові сприймати кардинальні зміни в системі або критику у свій бік, і громадські активісти можуть так чи інакше постраждати від їхніх дій. Саме тому я пропоную розглянути засоби правового захисту громадських активістів у контексті сучасних викликів та загроз.

Метою написання цих тез є порушення питання щодо незаконних переслідувань активістів та висловлення пропозицій для підвищення безпеки їхньої діяльності на основі проаналізованих нормативно-правових актів національного законодавства України та міжнародних норм.

Певні джерела вже досліджували питання громадського активізму в Україні. Серед них: Українська Гельсінська спілка з прав людини, Центр правових та політичних досліджень «Сім», Центр

прав людини ZMINA, Freedom House, Центр демократії та верховенства права тощо. Попри, здавалося б, різні методи дослідження та проекти, експертні групи дійшли до єдиного висновку: більшість активістів України знаходяться в постійній небезпеці безпосередньо через свою позицію. Цей висновок підтверджується прикладами з життя громадських діячів, чії імена Ви зможете побачити в цьому дослідженні.

Для оцінки стану активістської діяльності на даний момент розглянемо кілька справ з переслідування громадських активістів в період 2014–2022 рр. Протягом цього часу чинились не лише протиправні дії в юридичній сфері (наприклад, створення юридичних проблем для діяльності, незаконні затримання), а й фізичні напади, погрози, залякування, пошкодження особистого майна, а також вбивства активістів. Суттєва частина нападів на правозахисників здійснюється через дискримінацію або є політично вмотивованими [1].

Питання правового захисту громадських активістів набуло широкого розголосу після смерті Катерини Гандзюк у 2019 р., облитой сірчаною кислотою. Справа активістки ведеться досі і відповідальність за вчинені дії майже ніхто не поніс, незважаючи на громадський ажітаж. Однією з найгучніших також була справа Сергія Стерненка: спочатку щодо трьох нападів (2018 р.), згодом – спроба засудження за умисне вбивство та носіння холодної зброї (2020 р.) [2]. Незаконною була і спроба притягнення до відповідальності Романа Ратушного та фабрикація доказів у так званій справі «чорного квадрата Малевича» (2021 р.) за його ініціативу проти забудови Протасового Яру та підтримку Сергія Стерненка [3].

Величезною проблемою є непритягнення до відповідальності більшості злочинців, що вчиняють вищеперераховані злочини. Ситуацію погіршує фактор ігнорування цих подій державною владою, яка повинна офіційно засуджувати подібні дії та впроваджувати відповідні заходи.

Згідно з принципами Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи та ОБСЄ, окрім утримання від дій, які порушують права правозахисників, влада повинна створити сприятливі умови для

їх безперешкодної діяльності. Цей принцип передбачає доступ до правосуддя та забезпечення відповідальності за порушення прав правозахисників, включаючи напади та погрози. Влада також мусить впроваджувати ефективну політику щодо запобігання, розслідування злочинів та покарання злочинців.

З правового погляду громадський активізм в Україні має захищатись Загальною декларацією прав людини [4], Міжнародним пактом про громадянські і політичні права [5], Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права [6], Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод й іншими міжнародними договорами [7]. Відповідно до цих документів держава зобов'язується: утримуватися від порушень прав правозахисників через їхню діяльність; захищати активістів від протиправних дій, вчинених третіми особами; проводити заходи для забезпечення усіх прав правозахисників та ін.

Крім того, світова спільнота вимагає від України захисту кожного, хто перебуває на її території, від будь-яких порушень прав, в тому числі захисту громадських активістів. Але в Україні, на жаль, дуже часто розслідування погроз щодо правозахисників або зовсім не розпочинаються, або затягуються та, зрештою, не доводяться до кінця, відповідно, злочинці лишаяться непокараними. Це є можливим у двох випадках: по-перше, правоохоронні органи не мають достатніх повноважень та ресурсів для ведення справ; по-друге, правоохоронні органи мають прямий зв'язок зі злочиним, брали в ньому участь або ж просто цілеспрямовано не вживають жодних заходів.

У будь-якому разі відсутність відповідальності за дії, спрямовані проти активістів, – це серйозна проблема для українського суспільства. У випадку відкриття кримінального провадження на вимогу небайдужих громадян розглянути справу, зазвичай до відповідальності притягують не безпосереднього замовника нападу, а лише його виконавців. Проблемою також є незаконні затримання та арешти активістів через їхню діяльність, фабрикація доказів, свавілля зі сторони осіб, що зловживають владними повноваженнями.

Станом на цей час в Україні не існує конкретних програмних документів із забезпечення захисту громадських активістів. Проте є Національна стратегія у сфері прав людини, прийнята 24 березня 2021 р. Указом Президента України № 119/2021 [8], а 23 червня 2021 р. Кабінетом Міністрів був також затверджений План дій з її реалізації за розпорядженням № 756-р [9]. Ці нормативно-правові акти певною мірою регулюють правовий аспект турботи про активістів, оскільки вони сприяють розвитку умов для діяльності в секторі громадського активізму. Проте ці документи жодним чином не торкаються явища безкарності переслідувачів і не розглядають його як проблему, що має вплив на громадську діяльність. Крім того, план дій розрахований до 2030 р., і конкретні результати його виконання ми зможемо оцінити лише пізніше.

Якщо скласти кількісний графік інцидентів з переслідуваннями активістів з часів Революції Гідності, можна помітити тенденцію до зниження показників. На жаль, це не можна пов'язати з впровадженням масштабних реформ у сфері захисту свободи вираження поглядів, свободи мирних зібрань чи з активним переслідуванням нападників. На мою думку, спад пов'язаний з широким висвітленням резонансних справ у засобах масової інформації, а також з проведенням незалежних розслідувань зі сторони інших небайдужих громадян.

Політичні лідери України, державні органи та окремі посадовці мусили б заявляти про справи, в яких фігурують злочини проти активістів. Принаймні негайне публічне засудження вже мало б позитивні наслідки для держави, але ані політики, ані суб'єкти владних повноважень майже не згадують про напади і уникають прямого осуду подібних дій. Ба більше, неодноразово траплялись інциденти, коли одіозні діячі намагались маніпулювати фактами, офіційно підтримували незаконні арешти, затримання активістів і, в окремих випадках, тиснули на судові органи задля отримання бажаного рішення у справі.

При спробі розв'язання проблеми правового захисту активістів в масштабах держави ми безперечно зіткнемося з недостатністю нормативно-правових актів національного права, жорсткою

бюрократизацією, затягуванням та небажанням відповідних органів займатися цією проблемою з різних причин. Після усіх суспільно відомих випадків нападів, погроз та незаконних засуджень дехто досі не сприймає захист правозахисників та громадських активістів за серйозне питання, котре потребує змін як у свідомості людей, так і на рівні держави. Постає тема співвідношення взаємних прав і обов'язків держави та її громадян, а також непорозуміння між ними. Правозахисна діяльність громадянського суспільства несправедливо недооцінена з обох сторін. Доки ця думка не буде глобально викорінена з людського розуму, ми будемо продовжувати спостерігати за переслідуваннями активістів і, відповідно, не зможемо вирішити проблему їхнього захисту й покарати винних. Правозахисники, як і будь-хто інший, заслуговують на належний захист від держави та її підтримку. Але, на жаль, більшість з них позбавлена почуття безпеки в нашій країні у зв'язку з напрямом своєї діяльності.

Як вже було аргументовано раніше, протягом нещодавніх років кількість злочинних дій, спрямованих проти активістів, пов'язаних з їхньою діяльністю, пішла на спад. Але ця статистика не має нічого спільного з реформами чи змінами національного законодавства в цій сфері, оскільки держава не проводила таких заходів.

Зміни мали б вводитись не лише на «вищому» рівні управління державою, шляхом затвердження нових та реформування старих правових норм, а й в правоохоронних органах, яким варто було б розробити спеціалізовані інструкції для належної фіксації, моніторингу та інформування про хід розслідування кримінальних проваджень у справах активістів та правозахисників. Зараз ці рекомендації частково виконуються, наприклад, зі сторони Національної поліції, але лише у гучних справах, що були неодноразово висвітлені у засобах масової інформації та викликали суспільний резонанс. Окрім негативних моментів, варто відзначити, що Національна поліція також охороняла певні мирні зібрання та супроводжувала мітинги для захисту їх учасників, уникнення небажаних інцидентів та збереження громадського правопорядку.

Наразі загальний стан правового регулювання активізму в Україні знаходиться на посередньому рівні. Тому варто

розширити та змінити деякі норми законодавства заради зменшення ризиків незаконних арештів, більш відповідального пошуку переслідувачів правоохоронними органами тощо. І, що важливо, суттєвим кроком для української правової системи було скасування ст. 185-1 КУпАП «Порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій» [10], оскільки порядок не є визначеним, і стаття часто використовувалась для перешкоджання діяльності громадських активістів. Стаття не застосовується відповідно до Закону «Про дерадянізацію законодавства України» від 21 квітня 2022 р. [11].

На цей момент в Україні існує посада Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, який і контролює дотримання прав людини. Проте цей контроль не є достатнім, варто більш якісно проводити цю роботу і спрямувати її в сторону правового захисту активістів. Слід також активніше спонукати правоохоронні органи до серйознішого сприйняття, розслідування злочинів у сфері правозахисту та притягнення до відповідальності винних. Але на противагу цьому, також потрібно запобігати просуванню чужих інтересів через поліцію, судові органи та інших суб'єктів владних повноважень. Для цього необхідно провести реформи у відповідних органах і забезпечити нагляд за процедурою розгляду справ громадських активістів.

Національна стратегія у сфері прав людини, яка згадувалась раніше, підходить для ролі бази стратегічного планування політики захисту громадських активістів, а план дій у сумі з належним проведенням реформ сформує системну політику у цій галузі.

І окремою проблемою, вартою уваги, є неорганізована діяльність органів та відсутність достатньої консолідації сил, у тому числі суспільних, заради спільної мети – безпечного суспільства демократичної держави. Це мусить бути як діяльність на рівні законодавчої системи, так і звичайна просвітницька діяльність для громадян України, тому що чим більше людей знає про існування проблеми, тим більше можливостей вирішити її.

Підсумовуючи все вищезазначене, ми можемо зробити висновок, що на сучасному етапі питання захисту прав громадських

активістів в Україні є недостатньо врегульованим та потребує реформування. Забезпечивши кращий рівень дотримання загальних прав та свобод людини, влада зменшить кількість беззаконня в державі та посилить безпеку для пересічних громадян, а Україна наблизиться до статусу правової демократичної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лаврінок М., Ліхачов В. Українська Гельсінська спілка з прав людини, ZMINA, Truth Hounds. Становище правозахисників та громадських активістів в Україні у 2019 році : аналітична доповідь ; ред. Т. Печончик. Київ, 2020. URL: <https://www.helsinki.org.ua/publications/analitychna-dopovid-stanovyshche-pravozakhysnykiv-ta-hromads-kykh-aktyvistiv-v-ukraini-u-2019-rotsi/>
2. Відкрита заява УГСПЛ щодо переслідування Сергія Стерненка. *Сайт: Українська гелсінська спілка з прав людини*. URL: <https://www.helsinki.org.ua/appeals/vidkryta-zaiava-uhspl-shchodo-peresliduvannia-serhiia-sternenka/>
3. Катерина Ейхман. На дроті: Як живе під домашнім арештом активіст Роман Ратушний. *Сайт: Depo.ua*. URL: <https://kyiv.depo.ua/ukr/kyiv/na-droty-yak-zhive-pid-domashnim-areshtom-aktivist-roman-ratushniy-202104091307540>
4. Загальна Декларація прав людини: Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Указ Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19 грудня 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : Указ Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19 грудня 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Закон України № 475/97-ВР від 17 липня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
8. Про Національну стратегію у сфері прав людини : Указ Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#n17>
9. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 р. № 756-р.

URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-dij-z-realizaciyi-nacionalnoyi-strategiyi-u-sferi-prav-lyudini-na-20212023-roki-i230621-756>

10. Про відповідальність за порушення встановленого порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій : Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 3 серпня 1988 р. № 6347-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/6347-11#Text>
11. Про дерадянізацію законодавства України : Закон України від 21 квітня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2215-20#Text>

Погребна Злата Олександрівна
студентка 3 курсу 2 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

РОЛЬ МЕДІАЦІЇ ПРИ ВИРІШЕННІ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ

У світі сучасного бізнесу господарські спори неминуче виникають, але їх вирішення не обов'язково має відбуватися через судові інстанції. Медіація, як альтернативний метод вирішення конфліктів, відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного та швидкого вирішення таких суперечок.

Термін «медіація» походить від грецького терміну “medos” (нейтральний, незалежний від сторони), а також від таких латинських термінів, як “mediatio” (посередництво) та “mediare” (бути посередником у спорі). В юридичній літературі можна знайти різні підходи до визначення медіації. Так, Притика Ю. Д. вважає, що «медіація являє собою переговори між двома конфліктуючими сторонами за участю посередника, що має необхідні навички, досвід, освіту для того, щоб допомогти сторонам дійти згоди у врегулюванні їхнього спору» [1, с. 12]. Резнікова В. В. визначає медіацію як «альтернативний спосіб

вирішення спору, що являє собою структурований переговорний процес, який здійснюється за допомогою незалежного, нейтрального та кваліфікованого посередника (медіатора), що допомагає сторонам спору самостійно, на добровільній основі, досягти згоди для вирішення спору, що відповідатиме інтересам кожної зі сторін спору» [2, с. 14].

Медіація є одним з альтернативних способів вирішення господарських спорів. Цей інститут існує вже кілька сотень років і використовується в багатьох державах світу (Австралія, Австрія, Бельгія, Велика Британія, Іспанія, Канада, Німеччина, Нова Зеландія, Франція тощо). Умовами застосування процедури медіації в господарському процесі є: 1) наявність спору; 2) автономія волі сторін на його вирішення шляхом медіації [3].

У науковій літературі процедуру медіації поділяють на чотири стадії: 1) попередню (вступну), яка складається з підготовчого етапу (медіатор оцінює готовність сторін до медіації, пояснює її правила, свою роль у цьому процесі) та етапу індивідуальних зустрічей (медіатор вивчає позиції учасників конфлікту й забезпечує їх взаємне спілкування); 2) відкриваючу (відбувається поступове налагодження переговорів між сторонами, пояснення сторін, виклад кожною з них своєї позиції у спорі, визначаються інтереси сторін конфлікту); 3) середню (з'ясовуються невиявлені інтереси сторін, відбувається пошук й обговорення взаємоприйнятних способів вирішення спору); 4) заключну (укладення угоди) [2, с. 13]. Проте слід зазначити, що зазначені стадії медіації не є обов'язковими. Сторони, у свою чергу, можуть самостійно визначати порядок і форму процедур, які застосовуються, що дозволяє легко адаптувати медіацію до конкретного виду спорів.

Європейський Союз у Директиві «Про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах» 2008\52\ЕС [4] рекомендував запровадження й закріплення на законодавчому рівні медіації як одного з основних методів альтернативного врегулювання спору на досудовому етапі та під час судового оскарження. Згодом було прийнято Закон України «Про медіацію» 16 листопада 2021 р. № 1875-ІХ, який покликаний сприяти впровадженню та застосуванню європейських стандартів і норм

міжнародного права, подоланню необізнаності суспільства щодо переваг проведення медіації.

Слід зазначити, що при імплементації процедури медіації в українське законодавство необхідно вивчити зарубіжний досвід, оскільки в багатьох країнах нормативно-правові акти у сфері медіації, прийняті досить давно та вже пройшли свою апробацію шляхом застосування в різноманітних спорах.

Згідно Закону України «Про медіацію», медіація у господарському процесі – це позасудовий, добровільний і конфіденційний процес (структурована процедура) розв’язання конфліктної ситуації (спору) між суб’єктами господарських відносин, у якому третя особа – незалежний і професійний медіатор, що надає сторонам спору посередницькі послуги для виявлення інтересів кожної зі сторін, налагодження переговорів між ними та спільного прийняття медіаційної угоди цими сторонами [5].

Основними завданнями медіації у господарських спорах є оперативне вирішення господарського спору, досягнення позитивного результату, який задовольнить всі сторони конфлікту, та ефективне практичне впровадження результатів медіації. Застосування інституту медіації для вирішення господарських спорів є надзвичайно ефективним і дієвим механізмом, враховуючи високий відсоток звернень до господарських судів та низький відсоток виконання їхніх рішень [6].

Під час медіації незалежна третя сторона, медіатор, допомагає спірним сторонам знайти компроміс та досягти взаємоприйнятого рішення. Її переваги очевидні: швидкість, економічність, конфіденційність і гнучкість. Медіатор допомагає сторонам зрозуміти позиції один одного, визначити спільні інтереси та знайти оптимальне рішення, яке враховує потреби обох сторін.

Але потрібно розглянути й недоліки процесу медіації, серед яких відсутність можливості відшкодування витрат на проведення медіації, на відміну від судочинства та неостаточність угоди, укладеної в процесі медіації.

Враховуючи наведене вище, незважаючи на недоліки процедури медіації, доходимо висновку, що медіація є ефективним, конфіденційним та економічним способом врегулювання

господарських спорів, який дозволить розвантажити господарські суди та зберегти партнерські відносини між учасниками спору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Притика Ю. Д. Теоретичні проблеми захисту прав учасників цивільних правовідносин в третейському суді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.03. Київ, 2006. С. 33.
2. Резнікова В. В. Медіація (посередництво) як спосіб вирішення господарських спорів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки*. Київ, 2012. Вип. 90. С. 13–17.
3. Залізняк В. А. Медіація у вирішенні господарських спорів. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/24_11_2015/2017/19_pdf.pdf
4. Про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах. Directive 2008/52/EC. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a95
5. Закон України «Про медіацію» від 16 листопада 2021 р. № 1875. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20>
6. Роль медіації у вирішенні господарських спорів. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/gospodarske-pravo/rol-mediaciyi-u-virishenni-gospodarskih-sporiv.html>

Поліщук Єлизавета Олексіївна

*студентка 2 курсу 3 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж*

ЮРИДИЧНИЙ СТАТУС СУДДІВ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Правосуддя в правовій державі відіграє ключову роль у забезпеченні справедливості, рівності перед законом та захисті прав і свобод громадян. Судді мають бути незалежними та неупередженими при здійсненні судочинства.

Правовий статус суддів визначається розгалуженою системою юридичних актів. До їхньої системи належать:

1) міжнародні акти:

а) акти загального характеру, які визначають стандарти справедливого судочинства та закріплюють право на суд, а саме: Загальна декларація прав людини від 1948 р. [1], Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 1966 р. [2], Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) 1950 р. [3] та ін.;

б) акти спеціального характеру, які окреслюють специфічні вимоги до окремих напрямків судового адміністрування, до яких належать: Основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29.11.1985 та 13.12.1985 [7]; Рекомендації Комітету Міністрів РЄ: R № (86) 12 від 16.09.1986 «Про заходи щодо недопущення і скорочення надмірного робочого навантаження на суддів» [4]; № R (95) 12 від 11.09.1995 «Про спрощення управління системою кримінального правосуддя» № (2010) 12 від 17.11.2010 [9]; «Щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки» [7]; Монреальська універсальна декларація про незалежність правосуддя, ухвалена Першою світовою конференцією по незалежності правосуддя (1983 р.) [6]; Європейська хартія про статус суддів (1993 р.) [5] тощо.

На національному рівні юридичний статус суддів визначений насамперед у Конституції України [10] та Законі України «Про судоустрій і статус суддів» [11]. Статус судді визначається наступними принципами: незмінюваність судді; вимогами щодо несумісності; незалежність; недоторканість [11].

Перспективи вдосконалення юридичного статусу суддів можуть включати різноманітні аспекти, спрямовані на забезпечення незалежності, ефективності та прозорості судової системи. Насамперед йдеться про:

- Забезпечення незалежності, а зокрема, непідвладність суддів зовнішнім впливам, а також захист від тиску та впливу політичних, економічних чи інших чинників.

- Підвищення професійної кваліфікації. У цій частині йдеться про вдосконалення системи навчання та підвищення кваліфікації суддів. Це надасть змогу забезпечити їм необхідний рівень знань та навичок для вирішення складних юридичних питань.

- Забезпечення етичних стандартів. У цій частині варто покращити процедуру розгляду скарг щодо порушення етичних норм суддями.

- Забезпечення ефективності судової системи. Вдосконалення процедур судового розгляду, включаючи впровадження сучасних технологій, може підвищити ефективність судочинства та зменшити навантаження на суддів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
4. Щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки: рекомендація Комітету міністрів РЄ від 17.11.2010, № R (94)12. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_a38
5. Європейська хартія про статус суддів (1993 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_236
6. Монреальська універсальна декларація про незалежність правосуддя, ухвалена Першою світовою конференцією по незалежності правосуддя (1983 р.). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU83323>
7. Основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюціями від 29 лист. 1985 р. № 40/32 та від 13 груд. 1985 р. № 40/146 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1098-16>
8. Про заходи щодо недопущення і скорочення надмірного робочого навантаження на суддів : Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи R № (86) 12 від 16.09.1986.
9. Міжнародні стандарти незалежності суддів : зб. документів / укл. А. Г. Алексєєв. Київ : Поліграф-Експрес, 2018. 185 с.

10. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
11. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII: станом на 23 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

Полудненко Олександра Вадимівна
студентка 1 курсу 1 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ПРАВОВІ АСПЕКТИ КІБЕРБЕЗПЕКИ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Положенням ст. 1 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 № 2163-VIII, який визначає правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їхньої діяльності із забезпечення кібербезпеки, передбачається, що кібербезпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі [1].

Аналіз решти положень даного нормативно-правового акту свідчить, що поняття кібербезпеки нерозривно пов'язане із такими інформаційно-правовими категоріями, як інформація,

кіберзагрози, кіберзахист, кіберзлочинність, кібероборона, кіберпростір, критична інфраструктура, телекомунікаційна мережа.

Поняття кібербезпеки згідно до функціонального підходу також пов'язане із правовими категоріями захисту, забезпечення та оборони, тобто, кібербезпека виступає у ролі об'єкту правових відносин у правовій системі. Важливим є також врахування того факту, що вищезгаданий закон відсилає до положень низки інших нормативно-правових актів, які відіграють важливу роль у нормативно-правовому забезпеченні, таких як Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII та Закон України «Про критичну інфраструктуру» від 16.11.2021 № 1882-IX [3].

Зокрема, положенням ч. 4 ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України» передбачено, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, безпеки критичної інфраструктури, кібербезпеки України та на інші її напрями [2], тобто, кібербезпека є частиною і невід'ємною складовою системи національної безпеки держави. Закон також закріплює визначення Стратегії кібербезпеки України як документа довгострокового планування, що визначає загрози кібербезпеці України, пріоритети та напрями забезпечення кібербезпеки України з метою створення умов для безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави [2].

Цією Стратегією, яка ґрунтується на положеннях Конституції України, Законів України «Про національну безпеку України» та «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенції про кіберзлочинність, Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392, Концепції боротьби з тероризмом в Україні, затвердженої Указом Президента України від 5 березня 2019 р. № 53, інших нормативно-правових актів, забезпечення кібербезпеки визнається одним із пріоритетів у системі національної безпеки України, також очікується, що реалізація зазначеного пріоритету

буде здійснюватися шляхом посилення спроможностей національної системи кібербезпеки для протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі. Уряд зазначає, що XXI ст. знаменується активним формуванням шостого технологічного укладу та ризиками, з якими стикається цивілізація внаслідок упровадження новітніх технологій. Питома вага кіберзагроз зростає і ця тенденція в міру розвитку інформаційних технологій та їх конвергенції з технологіями штучного інтелекту в найближче десятиліття посилюватиметься. Зростання такого впливу на функціонування структур управління як національних, так і транснаціональних формує нову безпекову ситуацію. Між світовими центрами сили відбувається поділ сфер впливу у кіберпросторі, посилюється їх прагнення за рахунок такого поділу забезпечити реалізацію власних геополітичних інтересів [4].

Стратегія також опосередковує категорії викликів та загроз кібербезпеки України. Так, до викликів на сучасному етапі належать: активне використання кіберзасобів у міжнародній конкуренції; змагальний характер розвитку засобів кібербезпеки в умовах швидких прогресуючих змін інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема хмарних та квантових обчислень, 5G-мереж, великих даних, Інтернету речей, штучного інтелекту тощо; мілітаризація кіберпростору та розвиток кіберзброї, що дає можливість приховано проводити кібератаки для підтримки бойових дій і розвідувально-підривної діяльності у кіберпросторі; вплив пандемії COVID-19 на економічну діяльність та соціальну поведінку, що спричинив стрімку трансформацію і організацію значного сегмента суспільних відносин у дистанційному режимі з широким використанням електронних сервісів та інформаційно-комунікаційних систем; упровадження нових технологій, цифрових послуг та механізмів електронної взаємодії громадян з державою, що здійснюється безсистемно в частині заходів з кібербезпеки та без належної оцінки ризиків [4], а до загроз гібридна агресія Російської Федерації проти України у кіберпросторі, здійснення кібератак державою-агресором як елемент спеціальних інформаційних операцій з метою маніпулятивного впливу на населення, втручання у виборчі процеси та дискредитації української державності;

кіберзлочинність, що завдає шкоди інформаційним ресурсам, суспільним процесам, особисто громадянам, знижує довіру суспільства до інформаційних технологій та призводить до значних матеріальних втрат; використання кіберпростору для вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, а також кримінальних правопорушень, пов'язаних із легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, торгівлею людьми, незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших предметів і речовин, які загрожують життю та здоров'ю людей тощо; організовані та спонсоровані урядами інших держав кібератаки, що пов'язані з викраденням у політичних, економічних або військових цілях чутливої інформації (кібершпигунство) та здійсненням розвідувально-підривної діяльності; використання терористичними організаціями кіберпростору для вчинення актів кібертероризму, фінансової та іншої підтримки терористичної діяльності [4].

У зв'язку із зазначеним очевидно, що у контексті сучасних подій, зумовлених військовою агресією на території України, особливої актуальності набуває проблема застосування цифрових технологій. Сучасний світ характеризується стрімким розвитком дистанційних форм взаємодії у всіх сферах суспільного життя, трансформацією, за допомогою якої задовольняються різні інтереси учасників суспільних відносин, виникають нові методи управління, – все це визначає необхідність вирішення правових питань щодо впровадження та застосування цифрових технологій.

В Україні на сьогодні також реалізуються проекти USAID:

- «Кібербезпека критично важливої інфраструктури в Україні», яка розпочалась у травні 2020 р. Завданнями цього проекту є підвищення рівня готовності критично важливої інфраструктури до кібератак та сприяти їй кращому захисту за рахунок допомоги, яка надається за трьома основними напрямками: 1) зміцнення середовища, що є сприятливим для кібербезпеки; 2) формування кадрового потенціалу України у сфері кібербезпеки; 3) створення стійкої кібербезпекової індустрії. Діяльність

проєкту спрямована на підвищення якості продуктів і послуг у сфері кібербезпеки на основі ширшої співпраці державних установ і приватного бізнесу; ще одним його завданням є розширення ринкових можливостей для українських компаній, які спеціалізуються на питаннях кібербезпеки – шляхом забезпечення доступу до капіталу, а також до нових внутрішніх і зовнішніх ринків. Одним із потужних елементів проєкту є розбудова стійкості української енергетики до кібератак [5];

- програма «Відповідальне та підзвітне врядування в Україні», яка розрахована на 9 років і має вартість 81 млн дол. США і покликана сприяти розбудові в Україні виборчих і політичних процесів, у центрі уваги яких перебувають інтереси громадян. Напрямок діяльності програми у сфері кібербезпеки передбачає співпрацю USAID з Центральною виборчою комісією (ЦВК), аби сприяти розвитку її потенціалу та протидіяти кіберзагрозам для виборчих систем, які дедалі зростають. У рамках програми також було проведено оцінку стану інформаційного забезпечення ЦВК; спільно з основними зацікавленими сторонами у сферах виборів і кібербезпеки, здійснювалися критично важливі кроки з підвищення кібербезпеки виборчої інфраструктури, проводились навчальні заходи з кібергігієни для членів виборчих комісій усіх рівнів, представників громадянського суспільства, політичних партій і парламенту [5].

Отже, з огляду на визначені ключові поняття програмних та інших стратегічних документів та наявних у них вимог, які стосуються процесу цифрової трансформації, забезпечення інформаційної безпеки також є складовою системи кібербезпеки. Тому, обов'язковою умовою реалізації завдань із забезпечення кібербезпеки є створення розвитої системи цифрової трансформації суспільства. Для цього розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1467-р було схвалено Стратегію здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 р. та затвердження плану заходів щодо її реалізації [6]. Метою цієї Стратегії є побудова сучасної та ефективної системи управління інформаційними технологіями для забезпечення

підтримки і подальшого цифрового розвитку ефективної та прозорої системи управління державними фінансами. Результатом реалізації цієї Стратегії повинне стати запровадження Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи управління державними фінансами, побудованої на інтегрованості електронних інформаційних ресурсів з одночасним комплексним захистом інформації, дотриманням технологічної незалежності і забезпеченням обміну інформацією в режимі реального часу [6].

На сьогодні слід відмітити позитивні досягнення в сфері цифрової трансформації, адже за досить нетривалий час суб'єктам владних повноважень із залученням громадян та представників бізнесу вдалось реалізувати потрібні та актуальні проекти, пов'язані з цифровізацією, зокрема, впровадити додаток «Дія» – мобільного застосунку із цифровими документами та порталу із публічними послугами, онлайн-сервісу для просування цифрової освіти серед населення, надання електронних державних послуг, видача електронних документів тощо.

Проаналізувавши наукові та нормативні підходи, сучасний стан нормативно-правового регулювання досліджуваної сфери, варто визнати, що кібербезпека залишається одним з найважливіших об'єктів правового захисту. На нашу думку, кібербезпекою слід визнавати сукупність правовідносин, що формуються в процесі захисту інформації та даних, створення належної технічної та правової інфраструктури для гарантій сталого розвитку держави, що в результаті дозволить досягнути цілей національної безпеки в умовах боротьби України за власну незалежність та територіальну цілісність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 45. Ст. 403.
2. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 31. Ст. 241.
3. Закон України «Про критичну інфраструктуру» від 16.11.2021 № 1882-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2023. № 5. Ст. 13.

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 р. «Про Стратегію кібербезпеки України» : Указ Президента України від 26 серпня 2021 р. № 447/2021. *Законодавство України* : вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text>
5. Кібербезпека. *USAID* : вебсайт. URL: <https://www.usaid.gov/uk/ukraine/fact-sheets/aug-05-2022-cybersecurity>
6. Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 р. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1467-р. *Законодавство України* : вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-p#Text>

Процик Павло Дмитрович
студент 2 курсу 5 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ПРОБЛЕМИ СПАДКОВОГО ПРАВА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Метою роботи є дослідження актуальних проблем, які пов'язані з законодавством, що регулює спадкове право в умовах воєнного стану та подекуди в умовах тимчасової окупації, задля подальшого розуміння вектору руху вітчизняної юриспруденції, та більш ясного розуміння та усвідомлення, в якому напрямі треба працювати для покращення якості законодавства та методів його застосування.

Перше, про що варто зазначити – про проблему, яка з'явилася під час повномасштабного вторгнення Росії на територію України [3]. Так, 28.02.2022 Кабінетом Міністрів України було прийнято Постанову № 164 «Про деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану», яка створила дуже неприємний прецедент в праві [1]. Вона з дати свого прийняття звісно потерпіла неодноразових змін, але в загальному це не дуже змінило положення, бо ця постанова

досі порушує основні принципи цивільного законодавства у питанні ієрархічності нормативно-правових актів. По своїй суті вона суперечить ст. 4 Цивільного Кодексу України «...Якщо суб'єкт права законодавчої ініціативи подав до Верховної Ради України проєкт закону, який регулює цивільні відносини інакше, ніж цей Кодекс, він зобов'язаний одночасно подати проєкт закону про внесення змін до Цивільного кодексу України. Поданий законопроєкт розглядається Верховною Радою України одночасно з відповідним проєктом закону про внесення змін до Цивільного кодексу України...» [2]. Маємо на увазі, що подібні питання має регулювати не окрема постанова Кабінету Міністрів України, а кодекс, чи то Цивільний чи будь-який інший. Відзначаємо, що в цьому випадку треба було б вводити зміни в Цивільний кодекс України, і таким чином запроваджувати нові рішення та способи регулювання нотаріату та суміжних до нотаріату сфер.

Варто додати щодо необхідності розгляду попередньої редакції Постанови Кабінету Міністрів України «Про деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану», а саме хочу звернути увагу на одну конкретну редакцію 06.03.2022 [1]. По суті своїй ця редакція змінює перебіг строку, який був змінений порівняно з попередньою версією постанови. Точніше, раніше перебіг строку для відкриття спадщини міг тривати 6 місяців без можливості припинення, проте тепер перебіг строку для відкриття припинявся зовсім (маємо на увазі період часу з 06.03.2022 до 24.06.2022).

Принагідно зазначимо, що в період з 22.02.2022 по 06.03.2022 строк не припинявся, строки для прийняття спадщини відбувалися таким чином яким би мали відбуватися згідно з чинним законодавству, а саме за ст. 1270 Цивільного Кодексу України [2]. І у висновку це спричинило численні непорозуміння вже на етапі судочинства, через неправильні та хибні трактування законодавства. Попри те, що за ст. 58 Конституції України «Закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи» відповідна редакція просто не може застосовуватися на минулі випадки спадкування, тому що вона ніяким чином не пом'якшує умови спадкування і тим паче нічого не скасовує [5].

Також згідно з деякими даними існує проблема більш матеріального характеру, це проблема захисту прав та інтересів територіальної громади, по більшій частині саме питання до коректності роботи ст. 1277 Цивільного Кодексу України [2; 3; 4, с. 71–75].

Це проблема прогалин в законодавстві, що дозволяють якійсь умовно підставній особі довести, що вона має право на отримання спадку від спадкодавця як спадкоємець четвертої черги («...особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини...» ст. 1264 Цивільного Кодексу України) [2]. Разом із тим, навіть при визнанні цієї особи не спадкоємцем суд може не віддати майно померлого не лише особам, які стоять в 5 черзі спадкування («У п'яту чергу право на спадкування за законом мають інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно» ст. 1265 Цивільного Кодексу України), але й територіальній громаді, яка мала б право на майно вже після того, як майно було визнане відумерлим, через те, що у випадку продажу цього майна підставна особа буде повинна повернути не майно, а кошти, що повністю компенсують вартість того ж самого майна [2].

Відповідно до всього вищезазначеного, можемо дійти висновку, що означені проблеми могли б бути вирішені перерозглядом деяких окремих рішень або ж статей кодексів, які або вже застаріли, або мають колізії з іншими нормативно-правовими актами та перешкоджають якісному функціонуванню інституту спадкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 28.02.2022 № 164: станом на 27 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text>
2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV: станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Проблемні питання спадкування під час війни | ЮРЛІГА. ЮРЛІГА. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/222784_problemn-pitannya-spadkuvannya-pd-chas-vyni

4. Проблеми захисту прав та інтересів територіальної громади у сфері спадкового права. Проблеми цивільного права та процесу : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 98-й річниці від дня народження О. А. Пушкіна, м. Вінниця, 19 трав. 2023 р. Вінниця, 2023. С. 71–75. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/509c5c52-4f5a-474a-8f85-a7fb0da0ed6d/content>

Путченко Олена Сергіївна
студентка 3 курсу 4 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

У сучасній світовій економіці особливо актуальним є впровадження у сферу виробництва новітніх досягнень науки і техніки. Під час глобальної економічної кризи компанії та галузі, які активно впроваджують і використовують інноваційні технології, матимуть конкурентну перевагу. Водночас сучасна економіка України переживає не найкращі часи, але, на жаль, це пов'язано не лише зі світовою економічною кризою. Тому необхідно визначити основні проблеми, які стримують розвиток інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, та знайти шляхи їх вирішення.

Вивчаючи теоретичні основи інноваційної діяльності, насамперед слід звернути увагу на термін «інновація». Тому що інновація є основним елементом процесу інноваційного розвитку підприємства. Дослідження лінгвістичного походження терміна «інновація» показує, що його етимологія лежить у латинській мові, де воно трактується як «інновація», «нове явище» [1, с. 546].

Інновації є найважливішим засобом забезпечення економічного зростання, конкурентоспроможності та фінансової

стабільності підприємств. У науковій літературі найкраще виділяють три основні підходи до визначення природи інновацій, причому цей термін трактується як результат, процес і зміна. Коли справа доходить до інноваційної діяльності, існує набагато більше підходів до інтерпретації та аналізу [2, с. 10].

Так, відповідно до ст. 3 Закону «Про інвестиційну діяльність» передбачено, що інноваційна діяльність – випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технологій; прогресивні міжгалузеві структурні зрушення; реалізація довгострокових науково-технічних програм з великими строками окупності витрат; фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін стану продуктивних сил; розробка та впровадження нової, ресурсозберігаючої технології, призначеної для поліпшення соціального та екологічного становища [3].

Ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» містить наступне визначення: «Інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг» [4].

У ст. 325 Господарського кодексу України, зазначено, що інноваційна діяльність у сфері господарювання – діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя [5].

Серед основних проблем, що гальмують розвиток інноваційної діяльності в Україні виділяють існування незавершеної системи нормативно-методичного та державного забезпечення. Інноваційне законодавство в Україні тривалий час характеризувалося певною фрагментарністю та неузгодженістю. Нині в Україні діє ціла низка нормативно-правових актів, що регулюють інноваційну діяльність підприємств, однак більшість передбачених цими законами державної фінансової підтримки та податкових пільг не застосовуються в повній мірі [6, с. 282].

Інноваційна діяльність потребує державної підтримки, тому необхідно створити привабливе інвестиційне середовище, а також механізми та стимули для підвищення зацікавленості у впровадженні інновацій. Тобто держава має забезпечити стабільне правове регулювання та сприяння інноваційному розвитку в усіх галузях економіки, захистити інтереси учасників інноваційної діяльності, розробити системи стимулювання вітчизняних та іноземних інвесторів, у тому числі через податкові пільги.

Фактором, що стримує інноваційну діяльність, також є відсутність коштів для фінансування інноваційних змін. Це зумовлено низьким ступенем зацікавленості економічних суб'єктів в інвестуванні капіталу в інноваційні процеси. Необхідне масове залучення приватного та банківського капіталу до кредитування та інвестування новітніх досліджень.

Дослідивши стан інноваційної діяльності, можемо виокремити такі основні проблеми, що гальмують інноваційний розвиток України:

- недостатність фінансування для здійснення інвестицій задля реалізації інноваційних проєктів;
- відсутність стимулювання для запровадження інноваційної діяльності;
- неефективність структур та методів використання інноваційного потенціалу;
- нерозвиненість інноваційної інфраструктури та недосконалість механізмів комерціалізації результатів наукових досліджень та розробок;
- недосконалість законодавства та невизначеність правових інструментів залучення недержавних інвестицій задля розвитку економіки;
- відсутність науково-технічної підтримки [7].

Не слід забувати, що інновації – необхідний аспект сучасної підприємницької діяльності. Інновації дозволяють підвищити ефективність процесу продажу, оптимізувати витрати, збільшити конкурентоспроможність організації в результаті використання бездротових і радіочастотних технологій; забезпечити покупця максимально можливим обсягом інформації про товари і послуги;

підвищити продуктивність роботи службовців; поліпшити показники фінансово-економічної діяльності; збільшити прибуток підприємства [8].

Отже, успішне впровадження інновацій здатне забезпечити конкурентні переваги України на міжнародній арені, а тому забезпечення стабільного інноваційного розвитку підприємств в Україні має стати одним із пріоритетних напрямів діяльності держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
2. Ковалів М. В., Ортинська Н. В., Хомишин І. Ю., Єсімов С. С., Скочиляс-Павлів О. В., Сидор М. Я., Скриньковський Р. М. Адміністративно-правове регулювання інноваційної діяльності : навч. посібник. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2020. 288 с.
3. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1561-12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
4. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
6. Висоцька І. Б. Стан та проблеми інноваційної діяльності промисловості України. *Наук. вісн. НЛТУ України*. 2008. № 18.10. С. 279–285.
7. Перспективи розвитку інноваційної діяльності підприємств в Україні. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_2/31_70_2_1/31.pdf
8. Колодяжна І. В. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності торговельних підприємств України. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/12354/1/%D0%9F%D0%A0.pdf>

Радчук Катерина Русланівна
студентка 1 курсу 1 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ДО ПРОБЛЕМИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Людина має право на життя, а тому вона має право і на безболісне життя та на гідну смерть. Багато людей кожен рік вчиняють самогубство, тому що не можуть миритись з болем та стражданнями через те або інше невиліковне захворювання. Такі дії викликані усвідомленням невиліковним станом здоров'я та неможливістю позбавити себе болі іншим шляхом. Заборона евтаназії призводить до великої кількості самогубців, та до нелегальних дій з боку лікарів, бажаючих допомогти пацієнтам.

Питання щодо узаконення евтаназії в Україні неодноразово виносилось на громадське обговорення. Дарина Черняхівська, аналізувала цю проблему в своїх публікаціях. Проте українська громадська думка на даний момент не готова прийняти та усвідомити можливість законності евтаназії в Україні. 2018 р. у Києві було проведено круглий стіл з теми: «Біоетичні аспекти правового регулювання евтаназії та інших суміжних з нею явищ в Україні: матеріали круглого столу з міжнародною участю» [1]. У матеріалах конференції актуалізовано питання евтаназії з точки зору етичного та правового сприйняття, зосереджено увагу на тому, що біль при смертельних діагнозах може прирівнюватись до катування.

Тема евтаназії систематично обговорюється в наукових колах. Евтаназія та її легалізація стала об'єктом дослідження: Тетяна Гардашук, Тетяна Мишаткіна, Роман Майданик, Катерина Москаленко, Валерій Глушков, Віктор Грищук, Віталій Куц, Ігор Тупельняк, Яна Триньова.

Завдання нашого дослідження полягає у визначенні правових основ узаконення евтаназії в Україні на основі міжнародного досвіду.

Евтаназія – практика припинення (або скорочення) лікарем життя людини, яка страждає невиліковним захворюванням, відчуває нестерпні страждання, на задоволення прохання хворого у безболісній або мінімально болісній формі з метою припинення страждань [2].

Нідерланди – перша країна, у якій легалізували евтаназію, 1982 р. заснували Комісію з питань евтаназії, а у 1994 р. вийшов закон «Закон про евтаназію та підтримку пацієнтів у кінцевій стадії життя». 10 квітня 2001 р. прийняли закон про «Контроль над закінченням життя за бажанням і допомогою у самогубстві», а у 2002 р. повністю легалізували. У вересні 2004 р. було розроблено Гронінгенський протокол, який встановлює критерії для проведення дитячої евтаназії без притягнення до відповідальності лікаря. Станом на 2022 р. в Нідерландах було здійснено 8720 випадків евтаназії, що становить 5 % від усіх смертей, що є на 4 % більше, ніж роком раніше [3].

Евтаназія поділяється на дві категорії: Активна евтаназія, яка передбачає введення людині, що помирає, ліків або застосування інших дій, що викликають швидку смерть. Активною евтаназією часто вважають і самогубство з лікарською допомогою (надання хворому на його прохання препаратів, які вкорочують життя).

Пасивна евтаназія (метод відкладеного шприця) передбачає бездіяльність оточуючих, відмову від підтримуючого життя лікування, коли воно або припиняється, або взагалі не призначається, за виключенням того, що зменшує біль.

Широко проблема пасивної евтаназії стала обговорюватися із середини 50-х років ХХ ст., коли лікар Дж. Геворкян став свідком жорстоких самогубств, він висловив думку, що зневіреним безнадійно хворим людям, які вирішили покінчити життя самогубством, необхідно в цьому допомогти [4].

Українське законодавство категоричне у кваліфікації евтаназії.

Відповідно до ч. 2 ст. 281 Цивільного кодексу України (надалі – ЦКУ) фізична особа не може бути позбавлена життя. Також, згідно з ч. 4 ст. 281 ЦКУ забороняється задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя [5].

Якщо вже медичний працівник допоміг пацієнту позбавити себе життя то такі дії кваліфікуються як умисне вбивство (ч. 1 ст. 115 Кримінального кодексу України), а саме як умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині та карається позбавленням волі на строк від семи до п'ятнадцяти років [6].

Національним законодавством не визнається будь-яка форма евтаназії в Україні, зокрема, про це йдеться в п. 2 ст. 52 Основ законодавства про охорону здоров'я України, який забороняє пасивну евтаназію, а також в п. 3 ст. 52 цього нормативного акту, де забороняється й активна евтаназія.

Опитування, проведене центром соціологічних досліджень порталу «СуперДжоб» 17 квітня – 10 травня 2007 р., показало, що 51 % українців вважають, що людина має право скористатися допомогою лікарів з метою добровільної смерті [7].

Комітет Ради Європи з біоетики провів дослідження по проблемі евтаназії в державах Європи і представив його результати в документі «Питання й відповіді про евтаназію» від 20.01.2003. У країнах, що вже легалізували евтаназію, немає навіть чітких критеріїв визначення цього поняття, не говорячи вже про розмежування евтаназії за видами. Декриміналізація евтаназії, вказує Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЕ) в документі від 10.09.2003 р., дозволить контролювати цей процес і обмежити його чіткими рамками закону [8].

На сьогодні евтаназія у світі в певній формі дозволена лише в: Нідерландах, Бельгії, Люксембурзі, Іспанії, Португалії, Новій Зеландії, Колумбії та Канаді.

Аналіз законодавчого досвіду зарубіжних країн показує, що більшість країн світу кваліфікують евтаназію як злочин проти життя, але варто також звернути увагу на те, що громадськість зарубіжних країн поступово приймає евтаназію.

Під заголовком «Догляд за термінальним станом» у п. 34.2 Кодексу Китаю зазначене таке: «Евтаназія визначається як намір прямого умисного вбивства особи як частини наданої медичної допомоги». Це незаконно і неетично. У п. 34.3 далі йдеться про те, що «використання або припинення процедур штучного життя-забезпечення для невиліковно хворих пацієнтів не є евтаназією.

Утримання/припинення лікування з підтримкою життя з урахуванням переваг пацієнта, бажання пацієнта і сім'ї, а також принципу марності лікування для термінального пацієнта є юридично прийнятним і доречним. Лікування термінальних станів також підтримує підхід уникнення терміна «пасивна евтаназія» на користь терміна «утримання або припинення лікування, яке підтримує життя» [7].

25.01.2012 ПАРЄ прийняла резолюцію (1859) «Захист прав та гідності людини з урахуванням раніше висловлених побажань пацієнта», в якій зазначено, що «евтаназія, як навмисне вбивство, за допомогою дії або бездіяльності недієздатної людини в нібито її інтересах, повинна бути заборонена». Дана резолюція спрямована на визначення принципів, які мають застосовуватися в Європі, таких, як «заповіт за життя», або «завчасні вказівки». Раніше ПАРЄ у рекомендації (1418) «Про захист прав людини і гідності невиліковно хворого і помираючого» наполягала на «забороні умисного позбавлення життя невиліковно хворої або вмираючої людини». ПАРЄ і держави-члени Ради Європи продовжують засуджувати евтаназію і самогубство, яке асистується.

Правила евтаназії в Нідерландах: Природний розвиток легалізації цього процесу закінчився ухваленням у квітні 2001 р. відповідного закону про легалізацію евтаназії (будь-якої з її форм), який набув чинності 01.01.2002. Цим законом встановлюються обов'язкові для виконання лікарями критерії, за яких існує можливість здійснення евтаназії. Лікар зобов'язаний:

- переконатися, що прохання пацієнта добровільне й обдумане;
- упевнитися, що страждання пацієнта нестерпні й немає жодної перспективи поліпшення стану його здоров'я;
- інформувати пацієнта про його стан на даний момент і про подальший прогноз;
- прийти разом з пацієнтом до висновку, що немає іншої альтернативи;
- проконсультуватися ще хоча б з одним незалежним фахівцем, який повинен оглянути пацієнта й дати письмовий висновок;
- надати належні медичне обслуговування й увагу при здійсненні евтаназії.

Так звана інформована згода пацієнта, тобто рішення, засноване на володінні повною інформацією про стан свого здоров'я, за голландським законодавством може бути виражена усно або письмово [1].

Майбутнє України у цій сфері.

Більша частина спеціалістів сходяться на думці, що головна проблема реалізації полягає в соціально-релігійній складовій. Тож відповідно до нашого припущення базованого на наукових дослідженнях та на досвіді інших країн (це все тільки припущення, протокол мають розробляти лікарі, психологи-психіатри, то доктори юридичних наук. Імовірний протокол евтаназії може мати інший вигляд).

Активній евтаназії: створення комісії з 2 лікарів, які проводять повторно всі аналізи, щоб не було помилок при першому діагнозі, якщо помилок не виявлено і комісія розуміє, що хвороба не є виліковна, вони мають надати свою незалежну думку чи варто робити евтаназію.

Пасивна евтаназія: комісія має складатись із консиліуму лікарів. Оскільки пацієнт не може вирішувати за себе, лікарі та психіатри мають проаналізувати всі факти та зрозуміти чи не мають опікуни-батьки прихованих мотивів. Якщо таких мотивів не виявлено і діагноз показує, що у пацієнта або нема шансів або вони майже нульові, то пацієнта відключають від апарата життєдіяльності.

Питання відсутності прихованих мотивів повинна розглянути окрема комісія у складі представників поліції та прокуратури на запит лікарського консиліуму.

У кожної людини є права, права які даються при народженні. Проблема у тому, що ці права не захищають велику категорію людей, а саме невиліковно хворих. Тема евтаназії є неймовірно актуальною, кожен день люди стикаються зі стражданнями, які неможливо перебороти. Не ми давали собі життя, але в нас хоча б має бути право закінчити його при необхідності. Оскільки люди з невиліковними захворюваннями гублять щастя життя, вони не можуть їм насолоджуватися, якось розвиватися тощо, і це трагічно. У такої категорії людей має бути право на смерть, якщо життя стало просто колом страждань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Біоетичні аспекти правового регулювання ейтаназії та суміжних з нею явищ в Україні: матеріали круглого столу з міжнародною участю, м. Київ, 18 грудня 2018 р. / за редакцією Я. О. Триньової. Київ, 2018. 105 с. URL: <https://medcom.unba.org.ua/assets/uploads/Lviv/Круглий%20стіл%20%20ейтаназія.pdf>
2. Евтаназія. Велика українська енциклопедія : вебсайт. URL: <https://vue.gov.ua/Евтаназія>
3. Вереїтинова В. П. Евтаназія. Доклінічні дослідження лікарських засобів / за ред. чл.-кор. АМН України О. В. Стефанова. Київ, 2001.
4. Фармацевтична енциклопедія : вебсайт. URL: <https://www.pharmacyclopedia.com.ua/article/2302/evtanaziya>
5. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV; станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
6. Кримінальний кодекс України: Чин. законодавство зі змін. та допов. станом на 15 квіт. 2007 р. (Відповідає офіц. текст.). Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2007. 176 с.
7. Черкавський В. Ю. Евтаназія. Ортаназія. САЛ. Право на смерть!!! *Електронні петиції – Офіційне інтернет-представництво Президента України.* URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/165126>
8. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину : Конвенція Ради Європи від 04.04.1997: станом на 25 січ. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334#Text
9. Buletsa S. Особливості ейтаназії в Китаї, Гонконгу і Тайвані. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/25534/1/Евтаназія_Китай_Гонконг_Тайвань.pdf

Рябова Адела Анатоліївна
студентка 4 курсу 1 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АУТСТАФІНГУ ПЕРСОНАЛУ В УКРАЇНІ

В умовах перебігу війни на території України суб'єкти господарювання зазнають значних збитків. Виникає питання вчасного виконання зобов'язань оплати праці працівникам і аутстафінг стає ключовим рішенням у сучасних реаліях.

Аутстафінг (англ. *outstaffing*: виведення персоналу за межі штату) – це тип моделі віддаленого найму, при якій компанія-підрядник надає фахівця або групу професіоналів для участі в проекті клієнта на період дії контракту. При цьому клієнт повністю контролює і керує «орендованою» командою або фахівцем, а компанія-підрядник займається підбором, юридичними аспектами співпраці, оплачує зарплату і проводить HR-процеси [4].

Чинне законодавство України не містить визначення терміну «аутстафінг», проте вид правовідносин щодо діяльності суб'єктів господарювання, які наймають працівників для подальшого виконання ними роботи в Україні в іншого роботодавця прямо врегульовані положеннями Податкового кодексу України, Закону України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 № 5067-VI. Згідно з п. 14.1.183 ст. 14 Податкового кодексу України: послуга з надання персоналу – це господарська або цивільно-правова угода, відповідно до якої особа, що надає послугу (резидент або нерезидент), направляє у розпорядження іншої особи (резидента або нерезидента) одну або декількох фізичних осіб для виконання визначених цією угодою функцій. Угода про надання персоналу може передбачати укладання зазначеними фізичними особами трудової угоди або трудового контракту з особою, у розпорядження якої вони направлені. Інші умови надання персоналу (у тому числі винагорода особи, що надає послугу) визначаються угодою сторін [4].

Відповідно до ч. 1 ст. 36 ЗУ «Про зайнятість населення» діяльність суб'єктів господарювання, які здійснюють наймання працівників для подальшого виконання ними роботи в Україні в інших роботодавців, регулюється цим законом та іншими законодавчими актами України. Разом з тим, відповідно до ч. 2 ст. 39 ЗУ «Про зайнятість населення» заборонено надавати послуги з аутстафінгу (наймати працівників для подальшого виконання ними роботи в Україні в інших роботодавців) без відповідного дозволу. Варто зауважити, що Законом також встановлюються винятки, за яких певному роботодавцю не можна надавати послугу з надання персоналу. Зокрема, мова йде про такі випадки:

- якщо роботодавець скорочував чисельність або штат працівників протягом року;
- норматив чисельності працівників основних професій, залучених у технологічних процесах виробництва, не дотримано;
- працівники залучаються до виконання робіт у шкідливих, небезпечних та важких умовах праці тощо [2].

Проблематика питання постає у нерівномірному правовому регулюванні отриманні дозволу на надавання послуг з аутстафінгу. Видається, постановою Кабінету Міністрів України від 20.05.2013 № 359 затверджено Порядок видачі дозволу на наймання працівників для подальшого виконання ними роботи в Україні в іншого роботодавця. Однак даний Порядок не набрав чинності, оскільки Порядок набирає чинності з дня набрання чинності законом про внесення змін до деяких законів України про видачу дозволу на наймання працівників для подальшого виконання ними роботи в Україні в іншого роботодавця, а такий закон поки що не прийнято. Також, відповідно до ч. 8 ст. 1 Закону України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» забороняється вимагати від суб'єктів господарювання отримання документів дозвільного характеру, які не внесені до Переліку, затвердженого цим Законом. До вказаного Переліку не внесено такий вид документа, як дозвіл на надання персоналу, рівно як і відсутнє посилання у Переліку на Закон України «Про зайнятість населення» [2].

Виникає правова колізія, де з одного боку, виходячи з положень Закону України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності», жоден орган державної влади не має права вимагати від підприємств отримувати дозвіл на проведення діяльності з надання персоналу, а з іншого боку Закон України «Про зайнятість населення» забороняє провадити таку діяльність без дозволу. Разом з тим, зауважуємо, що станом на сьогодні діє Наказ Міністерства соціальної політики № 851 згідно з яким «аутстаферам» необхідно подавати звітність до центрів зайнятості про кількість працівників, направлених на роботу до інших роботодавців [1]. Крім того, підприємства, які провадять діяльність з надання персоналу, обліковуються державою окремо відповідно до Постанови Кабінету міністрів України № 400 [3].

З вищенаведеного випливає, що з одного боку, чинне законодавство України надає можливість підприємствам здійснювати діяльність з наймання працівників для подальшого виконання ними роботи в інших роботодавців (надавати послуги аутстафінгу), за умови отримання відповідних дозволів. Але з іншого боку, на теперішній час немає встановленої процедури/механізму отримання таких дозволів.

Саме тому критично важливо зрегулювати дану процедуру на законодавчому рівні, аби уникнути правових колізій та непорозум'я у колі суспільних відносин, що регулюється трудовим та цивільним правом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI: станом на 14 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
2. Про затвердження форми звітності № 1-ПА «Інформація про кількість працевлаштованих громадян суб'єктами господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні» та Порядку її подання : Наказ М-ва соц. політики України від 03.06.2019 № 851: станом на 30 листоп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0717-19#Text>
3. Про затвердження Порядку формування та ведення переліку суб'єктів господарювання, які надають послуги з посередництва

- у працевлаштуванні, та суб'єктів господарювання, які здійснюють наймання працівників для подальшого виконання ними роботи в Україні в інших роботодавців : Постанова Каб. Міністрів України від 05.06.2013 № 400: станом на 12 берез. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400-2013-п#Text>
4. Matviichuk N. Аутстафінг: чи працює «оренда» персоналу в Україні? *Lexology*. URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=8a366b6b-43a3-403b-a292-cfdd96ce5bc4>
  5. Аутстафінг під час воєнного стану – поради юристів. *Адвокатське бюро «Лотуш і Партнери»*. URL: <https://lotysh.com/poslygu-autstafing/>

Riabova Adela

*Student, Group 1, Year 4
bachelor's degree program
Specialisation: 081 Law
Financial-Legal College*

RELEVANCE OF RESOLVING DISPUTES IN INTERNATIONAL ECONOMIC AGREEMENTS THROUGH INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRATION

International commercial dispute-solving became crucial in the context of globalisation and the intensification of global trade volume. The significance of exploring dispute resolution methods has become increasingly apparent due to the shifts in the economic landscape caused by the Russian Federation's military aggression against Ukraine. The war compelled many people to relocate abroad, leading to the re-registration of Ukraine's companies under foreign jurisdictions and bringing about changes in international private law. Therefore, the issue of dispute resolution has become particularly relevant due to the numerous factors that may affect the fulfilment of contractual obligations. Special attention should be given to alternative dispute resolution methods in this area, which are designed to simplify

the judicial process and strengthen legal relationships between parties, crucial in today's challenging circumstances.

Unlike the procedure for dispute resolution in state courts, international commercial arbitration as an alternative method for resolving international disputes offers several advantages. The discretionary nature of arbitration agreements allows parties to define arbitration rules differently from those prescribed by law, thereby granting them an active role in the arbitration process and the ability to influence proceedings [1, p. 350]. Thus, the development of international commercial arbitration is primarily associated with such benefits as the ability for process parties to form the arbitration panel, engage only qualified professionals, and determine the procedures for dispute resolution and applicable law, thereby legitimately influencing the outcome. International commercial arbitration, increasingly favoured by residents of various countries, is relatively cheaper, faster, and a nearly definitive means of resolving international economic disputes. A distinctive feature of international commercial arbitration is that it is not tied to any specific legal system and is limited to the contract only. Discussions about the arbitration clause typically initiate the contract negotiations, specifying the terms, location of the arbitration, language, applicable law, etc. Disputes submitted for arbitration can be of factual, legal, or mixed nature; the resolution of the dispute is based on law and concludes with the issuance of an arbitration decision, which is final and binding for the parties. Traditionally, arbitrations are distinguished as either permanent or ad hoc, the latter being established by the parties specifically for resolving a particular dispute. Parties have the option to choose the type of arbitration [2].

A condition for an arbitration panel to take a case under consideration is the conclusion of an arbitration agreement by the parties. This scenario clearly illustrates the presence of the autonomy of will principle, where parties are granted the right to independently conclude arbitration agreements that can address specific issues related to dispute resolution. Unlike national courts, where the parties' choice is limited to selecting applicable substantive law, the principle of autonomy of the will is attractive to residents of various states because it helps avoid conflicts of

law. In the doctrine of international private law, this agreement is referred to as an 'arbitration clause'[3].

A particular aspect at the stage of concluding an arbitration clause is the selection of the arbitration court and the law of the country under which the contract was concluded. Among transnational companies, there is a common belief that the more prestigious the chosen arbitration court, the better it is for the effectiveness of dispute resolution. In practice, the legal system in which arbitration operates plays a crucial role. For example, if a contract was concluded in Ukraine and it states that the contract is governed by Ukrainian law, which belongs to the civil law tradition, specifying a well-known London-based International Commercial Arbitration, which operates under the common law tradition, can complicate the dispute resolution process due to its immobility and inefficiency. The LCIA competently handles all disputes, unless this contradicts the national legislation of the countries involved. Although the London Arbitration would accept the case for consideration, examining contract terms that differ from the principles embedded in English law takes time and prolongs the process. Therefore, it is crucial to approach this issue, as an incorrect choice of the arbitrator can play a key role in delaying the resolution of the case, the severance of contractual relations, and subsequently causing significant economic losses to the parties.

One of the key aspects of using alternative dispute resolution methods is exceptions when a dispute can only be resolved in court. These provisions are usually contained either in the arbitration regulations or in the national legislation of the state. For example, according to Part 1 of Article 22 of the Commercial Procedural Code of Ukraine, a dispute that falls under the jurisdiction of a commercial court may be referred by the parties for a resolution to an arbitration court or an international commercial arbitration, except for disputes related to property privatisation (Part 2 of Article 20 and Part 2 of Article 22 of the Commercial Procedural Code), disputes arising in the process of entering into, modifying, terminating, and executing public procurement contracts (Part 2 of Article 22), and in the field of competition (Part 7 of Article 20 and Part 6 of Part 2 of Article 20, as well as Part 2 of Article 22), among others [4].

Thus, international commercial arbitration can be an effective alternative for resolving international commercial disputes due to its numerous advantages. However, it is important to pay special attention to the nuances of applying such an alternative dispute resolution method. Particular attention should be given to the choice of law applied by the parties in the contract and to analysing the exceptions to the use of such a method in the national legislation of the country whose law is applied in the contract. This is necessary to prevent misunderstandings and delays in the dispute-resolution process.

REFERENCE:

1. “Scientific Bulletin of UzhNU. Series ‘Law.’” Accessed May 1, 2024. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/08/61.pdf>
2. “About International Commercial Arbitration: Law of Ukraine dated February 24, 1994. No. 4002-XII, as of December 15, 2021.” Accessed May 3, 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>
3. LIGA: ZAKON. Accessed May 4, 2024. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/EA016892>
4. “Commercial Procedural Code of Ukraine: Code of Ukraine dated November 6, 1991. No. 1798-XII, as of April 27, 2024.” Accessed May 6, 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.

Семиглазова Марія Дмитрівна

*студентка 1 курсу 1 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж*

ДЕПОРТАЦІЯ КРИМСЬКИХ ТАТАР – ГЕНОЦИД НАРОДУ: СПРОБИ ПЕРЕГЛЯДУ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ

Депортація кримських татар у 1944 р. стала однією з найтрагічніших сторінок в історії України ХХ ст. Примусове переселення почалося 18 травня 1944 р. і закінчилося о 16 годині 20 травня,

тривало менше трьох днів. За різними даними, кількість депортованих коливається від 183 155 до 423 100 [1] осіб. Крім депортованих кримських татар, радянська влада також депортувала з півострова 9620 вірмен, 12 420 болгар і 15 040 греків [2]. Представники влади силоміць заганяли людей у вагони. Багато із них померло в дорозі через брак їжі та хвороби. Основну частину кримських татар відправили до Узбекистану, решту депортували в різні куточки Радянського Союзу. За оцінками Державного Комітету Криму з 1944 по 1948 рр. загинуло 45 тис. кримських татар [7].

Питання депортації кримських татар як геноциду ставало об'єктом досліджень багатьох вчених. Серед них: Т. Дагаджи, Ю. Білуха, В. Возгрин. Особливо актуальними є дослідження Т. Дагаджи, який створив збірку з документами, свідченнями та своїми коментарями, що підтверджують злочини скоєні СРСР.

Ключовим завданням нашого наукового пошуку є наведення аргументів щодо визнання депортації кримських татар – геноцидом.

Обов'язково необхідно розглянути причини цієї депортації та її хід, а також об'єктивно оцінити масштаби жертв. Причини депортації мають комплексний характер. У постанові Державного комітету оборони № 5859 причиною депортації вказано високий рівень колабораціонізму, а саме «В период отечественной войны многие крымские татары изменили Родине, дезертировали... Крымские татары активно сотрудничали с немецкими оккупационными властями, участвуя в организованных немецкой разведкой... вели работу по подготовке насильственного отторжения Крыма от Советского Союза при помощи германских вооруженных сил» [1]. Визначення того який народ має бути депортованим проводилось керівництвом СРСР на основі відсотку осіб, які були колаборантами. СРСР оцінював рівень колабораціонізму кримських татар, як такий, що перевищує аналогічний показник в інших народах. Також вплинула загальна недовіра до народів, які проживали на прикордонних територіях Радянського Союзу і були етнічно чи релігійно близькі до сусідніх країн.

Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду визначає геноцид як будь-яке з діянь, які вчинено з наміром знищити

повністю або частково будь-яку групу як таку. Вбивства членів такої групи, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень або психічного розладу, умисне створення умов життя, розрахованих на доведення її до повного або часткового фізичного знищення є геноцидом.

Але тільки 5 країн на державному рівні визнають депортацію кримських татар геноцидом. Україна визнала депортацію кримських татар геноцидом 12 листопада 2015 р., це зафіксовано у постанові «Про визнання геноциду кримськотатарського народу» [4].

Канада визнала депортацію геноцидом на підставі свідчень пана Мустафи Джемілева 16 травня 2019 р. та пана Володимира Кара-Мурзи 10 червня 2019 р. [5; 6].

Чому міжнародна спільнота зволікає з визнанням депортації кримських татар геноцидом? Однією з причин є наявна у формулюванні визначення геноциду ознака – умислу на знищення народу. Цим, за бажанням, можна скористатись, для того щоб уникнути визнання подібних дій геноцидом. Характерною ознакою геноциду, яка відрізняє його серед інших злочинів, є наявність наміру знищити народ. Про це йдеться в ст. 6 РС МКС [3]. Проте офіційно задекларований намір радянської влади полягав саме у депортації. А всі дії, які входять у суть поняття геноцид були скоєні по відношенню до татар не з метою знищення, а через недбалість або байдужість. Виходячи з інформації, до якої зараз наявний доступ, стає зрозуміло, що дії скоєні СРСР під час проведення депортації можна кваліфікувати як геноцид згідно із п. «а», «b», ст. 6 РС МКС. Ми не можемо бути впевнені у тому чи були навмисно створені для кримських татар умови життя, в яких вони вмирили, тому використання п. «с» ст. 6 РС МКС не є доцільним, хоча смертність від умов в яких вони опинились є значною. Наявні формулювання не дозволяють кваліфікувати ці дії належним чином. І це є великою проблемою, бо визнання трагічних подій минулого має допомагати у запобіганні подібним випадкам у майбутньому.

Організацію депортації керівництво СРСР виконало антигуманно і дуже суворо. Наприклад, працівники НКВС силою

змушували сім'ї виходити з домівок і сідати в переповнені вагони для худоби, застосовуючи для підкріплення загроз кулемети. За спогадами очевидців, тих, хто чинив опір, часто розстрілювали на місці. Кримським татарам офіційно було дозволено провозити до 500 кг майна на сім'ю, але умов для реалізації цієї можливості створено не було. І насправді, взяти навіть найнеобхідніше вдавалося не всім. Кілька тижнів люди їхали в переповнених вагонах, які не були пристосовані для перевезення такої кількості людей, особливо з дітьми. Вони страждали від нестачі їжі, води та антисанітарії. Все це призвело до епідемії тифу. Під час цієї подорожі загинули щонайменше 7889 кримських татар, що становить приблизно 4 % від загальної кількості населення [1].

Був задокументований випадок, коли мешканців населених пунктів Арабатської стрілки, виселення яких не було виконано вчасно, примусили сісти на корабель і затопили його. Цей факт, на перший погляд, не можна ставити у пряму вину керівництву СРСР, але саме воно створило умови, коли виконавці через страх йшли на страшні злочини для приховування своїх помилок.

Перші депортовані почали прибувати до Узбецької РСР 29 травня 1944 р., а останні прибули 8 червня 1944 р. [1]. Статус спецпоселенців обмежував кримських татар в багатьох правах до 1956 р. [2]. Рівень смертності серед переселенців у перші роки був дуже високий тому, що кримські татари були не пристосовані до місцевих азійських захворювань таких як жовтяниця, малярія, дистрофія та інші. За даними радянських архівів, між травнем 1944 р. та січнем 1945 р. загинуло 13 592 депортованих кримських татар, що становить 7 % [8]. За оцінками кримських татар, показники смертності були набагато вищими і становили 46 % населення [1]. Істинні цифри встановити досить важко, але маємо верхню і нижню границі для них.

Коригування у визначенні поняття геноциду може сприяти коректній кваліфікації подібних злочинів у майбутньому, і усунути можливість відмовитись від належної оцінки злочину під формальним приводом. Навіть, якщо мета влади полягала саме в проведенні депортації і наміру нищення частини кримських татар не доведено, фактичні наслідки відповідають всім ознакам геноциду згідно

визначення РК МКС. Тому вважаємо за доцільне у майбутньому доповнення визначення геноциду у міжнародно-правових документах. Таким формулюванням «f) примусова депортація певного народу з місцевості постійного історичного проживання, яка умисними чи неумисними діями призвела до збільшення смертності представників цього народу вважається геноцидом».

Збереження історичної пам'яті про такі страшні події важливе для нашого суспільства і всього людства, оскільки це допомагає явно визначати, що є злом і чому, та як уникнути повторення подібних трагедій. Розуміння і усвідомлення історичних фактів сприяє побудові майбутнього на основі поваги до прав людини та запобіганню подібних злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дагджи Т.Ш. Сталінський геноцид та етноцид кримськотатарського народу. Сімферополь: ВАТ «Сімферопольська міська друкарня» (СГТ), 2008. 212 с. URL: https://www.hks.re/wiki/krymskie_tatary#ад_на_колёсах
2. Депортовані кримські татари, болгары, вірмени, греки, німці : зб. док. Автономної Республіки Крим (1989–1999) / Держ. ком. України у справах національностей та міграції ; упоряд.: Ю. Білуха (керівник) та ін. Київ : Абрис, 1999. 415 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002281
3. Римський статут міжнародного кримінального суду : Статут Міжнар. судів від 17.07.1998: станом на 16 січ. 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
4. Про визнання геноциду кримськотатарського народу: Постанова Верхов. Ради України від 12.11.2015 № 792-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792-19#Text>
5. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 09.12.1948: станом на 18 берез. 1954 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text
6. Комітет у закордонних справах ухвалив подання Вжесневського щодо геноциду кримськотатарського народу. *The Ukrainian Weekly*. URL: <https://subscription.ukrweekly.com/2019/06/foreign->

- affairs-committee-passes-motion-by-wrzesnewskyj-on-crimean-tatar-genocide/
7. Повідомлення Б. Вжесневського : вебсайт. URL: <https://web.archive.org/web/20190811113208/https://www.facebook.com/BorysWrz/posts/earlier-today-delivering-the-good-news-to-iconic-crimean-tatar-leader-mustafa-dz/10156820037778558>
  8. Депортація кримських татар у запитаннях і відповідях. *BBC News Україна*. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2015/05/150514_tatars_deportation_ko
  9. The Ukrainian Quarterly, Ukrainian Congress Committee of America. *Google Books* 2004: URL: https://books.google.com.ua/books?id=ux4jAQAAIAAJ&q=crimean+tatars+property+estimated&dq=crimean+tatars+property+estimated&hl=hr&sa=X&redir_esc=y
  10. Amnesty International (1973). A Chronicle of Current Events -Journal of the Human Rights Movement in the USSR. URL: <https://web.archive.org/web/20180919132237/https://www.amnesty.org/download/Documents/204000/eur460021975eng.pdf>

Скляр Марія Вадимівна

студентка 2 курсу 3 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 081 Право

Фінансово-правовий коледж

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК РЕЖИМ ВИМУШЕНОГО ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

Утвердження і забезпечення прав і свобод кожної людини є основною ознакою держави. Згідно із ст. 3 Конституції України «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави» [1].

24 лютого 2022 р., у зв'язку із повномасштабним вторгненням та збройною агресією Російської Федерації на територію України,

виникла необхідність запровадження правового режиму воєнного стану. Так, Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 [2] цей правовий режим був запроваджений в Україні.

Згідно п. 3 цього Указу у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені ст.ст. 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану [2].

Таким чином, обмеження можуть зазнати: право на недоторканність житла (ст. 30); право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31); право на не втручання в його особисте і сімейне життя (ст. 32); свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України (ст. 33); право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34); право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 38); право на мирні зібрання (ст. 39); право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41); право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом (ст. 42); право на працю (ст. 43); право на страйк (ст. 44); право на освіту (ст. 53) [1].

На наш погляд, варто згадати про рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої ст. 13 Закону України «Про психіатричну допомогу» (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) від 1 червня 2016 р. № 2-рп/2016, який зазначив: «обмеження щодо реалізації

конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права» [3].

Конституція України окремо наголошує на тому, що рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими (ст. 151-2) [1].

На наше переконання, при вирішенні питання про обмеження прав людини в умовах правового режиму воєнного стану необхідно керуватися вказаними вище принципами, які чітко визначені у наведеному рішенні Конституційного Суду України. Отже, у кожному випадку суб'єкт владних повноважень розглядаючи питання про обмеження прав людини має виходити із: положень Конституції та законів України; переслідувати легітимну мету; обмеження прав людини має бути пропорційним та обґрунтованим та таким, яке дає змогу для досягнення цієї легітимної мети із найменшим втручанням у права людини. Якщо нехтувати ці принципи, то обмеження прав людини перетвориться в узаконене свавілля, засіб насилля держави над людиною, що є неприпустимим у демократичній державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. №254к/96. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про введення воєнного стану в Україні : указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності)

- положення третього речення частини першої статті 13 Закону України «Про психіатричну допомогу» (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) від 1 червня 2016 р. № 2-рп/2016. URL: <https://ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/2-rp2016.pdf>
4. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Закон України від 17.05.2012 № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>
  5. Деякі питання здійснення повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2012 р. № 998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998-2012-%D0%BF#n46>

Скуйбеда Владислава Алгазахівна
студентка 2 курсу 4 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 «Право»
Фінансово-правовий коледж

ФАЛЬСИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ

Історія є важливою складовою національної ідентичності, фальсифікуючи історію ми можемо спотворити уявлення про минуле нації, призводячи до конфліктів та недорозумінь між народами. Фальсифікація української історії вже протягом століть також проявляється й в політичних маніпуляціях (може бути використана політичними силами для впливу на громадську думку, формування певного ідеологічного світогляду або навіть для легітимізації політичних рішень). А також цей процес може мати й міжнародні наслідки, оскільки спотворення історичних фактів може вплинути на взаємини між країнами, спричиняючи конфлікти та напруженість. Варто підкреслити, що фальсифікація історії порушує принципи об'єктивності та достовірності

в наукових дослідженнях та освітньому процесі, що може призвести до спотворення знань та розуміння подій у суспільстві, саме тому обрана тема дослідження є актуальною й на сьогодні.

У зв'язку з цим, важливо підтримувати об'єктивність та дотримання історичної правди в наукових дослідженнях, освітній діяльності та громадському дискурсі, щоб уникнути негативних наслідків фальсифікації історії для суспільства.

Тема фальсифікації української історії радянською владою є актуальною, особливо в контексті сучасних дебатів про історичну пам'ятку, національну самосвідомість та політичні процеси в Україні.

Наразі знання історії своєї держави є важливим для української громади й слова Раймонде Міглінайте (Оперативна робоча група зі стратегічних комунікацій Європейського Союзу): «Для кремля історія – це не щось, що треба вивчати та пам'ятати. А щось, чим треба керувати, аби виправдати сучасні дії Росії» влучно підкреслюють це [3].

Ця теза присвячена фальсифікації української історії впродовж радянського періоду. На цей час український народ знаходиться в вельми не найкращий період через військову агресію зі сторони Російської Федерації (РФ). Загально відомо, що наразі держава агресор має значну перевагу в фальсифікації історичних подій та пропаганді, яка проводилась та вносить корективи у свідомість багатьох поколінь російського населення.

Мета цієї тези полягає в дослідженні дій радянської влади, адже саме вона впродовж свого існування проводила достатньо агресивну політику в бік українського народу. Ця політика своєю чергою мала на меті в першу чергу створити «єдину радянську націю», стираючи етнічні та культурні особливості окремих народів, зокрема. Фальсифікація історії України була одним з інструментів для досягнення бажаного результату.

Сталінський період в історії України, на жаль, супроводжувався не тільки репресіями, а й системними спробами переписування історії, приховання подій, які не вписувались в комуністичну ідеологію.

Після отримання незалежності в 1991 р. Україна в свою чергу приступила до переосмислення своєї історії, визначення нових національних ідентичностей та пам'яті. Цей процес супроводжується виявленнями та розкриттям багатьох фактів фальсифікації, зокрема, з боку радянської влади.

Наразі, не зважаючи на скрутний час, наші науковці ведуть дослідження спрямовані на виявлення та розкриття фактів фальсифікації української історії. Це допомагає зрозуміти справжні події минулого та впливає на формування сучасного історичного наративу.

Загальна свідомість про фальсифікацію історії є важливим аспектом для формування національної самосвідомості та ідентичності. Це допомагає українцям бачити свою історію в правильному світі та уникати різні маніпуляції з боку політичних та ідеологічних сил.

Одним з найпопулярніших фейків СРСР було приховання Голодомору 1932–1933 рр. Радянські очільники з 1930-х років і аж до розпаду Союзу навідріз заперечували факт Голодомору. «Продовольчі труднощі» – сценарій, за яким радянська влада переконувала світ, а українців змушувала забути про голод.

Детальніше ознайомитись з методами, наративами та динамікою заперечення Голодомору можна в книзі «Велика брехня» Андрія Козирицького. У цій роботі автор проаналізував етапи, які пройшло заперечення Голодомору упродовж 1932–2023 рр., висвітлено еволюцію основних його наративів. Особливу увагу автор приділяє тій ролі, яку заперечення Голодомору відіграє у підживлюванні антиукраїнських упереджень у сучасному російському суспільстві, процесах психологічної мобілізації прихильників антизахідного політичного курсу президента В. Путіна, інформаційній війні, яку Російська Федерація веде проти України [4].

Під час Другої світової війни радянська влада здійснювала низьку різноманітних маніпуляцій та фейкової інформації в бік України. Головною метою було зміцнення своєї влади та ідеологій. Прикладами цього можуть бути масові репресії. В цей період радянська влада активно приховувала масштаби політичних

репресій, які спрямовувала проти власного населення. Це стосувалось не тільки політичних опонентів, а й представників національних меншин та незалежних груп.

Сталінський режим активно змальовував перемоги у війні та змаганнях з Німеччиною, часто приховуючи важливі факти про співпрацю з нацистами на самому початку воєнних дій.

Задля збереження радянської ідеології, влада під час та після війни усіма способами проводила різні акції задля знищення архівів, цінних документів, а також культурних та історичних пам'яток, що їм не відповідали.

Маніпуляція звітами та статистикою – один з методів фальсифікації СРСР з метою створення певного образу переможного соціалістичного суспільства.

Грунтуючись на статті Яни Приманчеко «Якби не Україна – не було б Перемоги. Що саме Росія бреше про Другу світову війну», можна зробити детальний аналіз пропаганди та злочинів радянської влади щодо українського народу. Україна заплатила високу ціну за авантюру Сталіна. Радянський генералісімус разом із Гітлером є відповідальними за цю війну. Совецькому Союзу все зійшло з рук: спрацював принцип «переможців не судять». Москва ухилилася не лише від політичної, а й історичної відповідальності. Могила «Невідомого солдата» в Росії стала символом забуття. «Мертві душі» радянських солдат перетворилися на «символічний» ресурс російської історичної політики [5].

Фраза «Усі українські націоналісти були фашистами» є типовим прикладом фальсифікації історії, який тодішня влада використовувала для політичних цілей. Організація Українських Націоналістів (ОУН) та Українська Повстанська Армія (УПА) стали об'єктом деструктивної пропаганди з боку сталінського режиму, який намагався дискредитувати будь-які форми українського націоналізму.

Радянська влада активно поширювала різні міфи про ОУН та УПА, намагаючись уявити їх ворогами радянського народу, співпрацівників нацистського режиму та фашистів.

На жаль, багато історичних подій пов'язані з цими організаціями, були спеціально спотворені пропагандою СРСР.

Наприклад, замовчування фактів боротьби УПА з нацистським окупаційним режимом та спроби українських націоналістів за власну незалежність.

У своїй пропаганді радянська влада активно намагалась збільшити масштаби злочинів, які приписувала ОУН та УПА, зокрема, робила їх масовими вбивцями та колаборантами.

Ознайомившись з книгою за редакцією Володимира Єрмоленко «Ревізія Історії. Російська історична пропаганда та Україна», ми можемо спростувати даний фейк. Важливо, що згідно з рішенням Нюрнберзького трибуналу, ані ОУН, ані УПА не були визнані злочинними організаціями. Українські історики наголошують, що нацисти не були зацікавлені в українському незалежницькому рухові, а тому лідери українських націоналістів швидко опинилися за ґратами. Але важливий висновок полягає також у тому, що відкриття українських архівів завдяки декомунізації може уможливити ретельніші дослідження про участь чи неучасть українських націоналістів у нацистських злочинах [1].

Національна ідентичність українців є багатоаспектною концепцією, яка включає в себе культурні, історичні, мовні, релігійні, соціальні та політичні складові.

Протягом століть українці вели боротьбу за свою незалежність та свободу. Ця цінність глибоко вкоренилась в українській історії та культурі. Сучасним прикладом слугує Революція Гідності 2013–2014 рр. та нинішньої війни з Росією.

Українці цінують єдність та солідарність. Вони сильніші, коли об'єднуються і вони завжди готові підтримати одне одного у скрутні часи.

Проведене дослідження дало можливість сформулювати наступні висновки: радянська влада впродовж свого існування активно втручалась в історичні події та намагалась переписати їхній хід з метою виправдання своїх дій і легімітизації своїх режимів.

Важливо зазначити, що знання історії є дуже важливим для формування національної ідентичності та свідомості громадян. Своєю чергою фальсифікація історії призводить до спотворення

уявлень про минуле, що в результаті негативно впливає на формування свідомості суспільства та його майбутнього.

Українцям наразі важливо вивчати та розуміти правдиву історію країни, уникаючи маніпуляції та фальсифікацію з боку Росії, адже перед нами стоїть завдання відбудови нашої держави та розбудови демократичного суспільства. Лише на основі об'єктивного історичного аналізу можна забезпечити справедливу оцінку минулого та розбудову майбутнього на основі правдивих цінностей та ідеалів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ревізія історії. Російська історична пропаганда та Україна / за ред. В. Єрмоленка. Київ : К. І. С., 2019. 99 с.
2. Веклич В. Концепт історико-правового дослідження радянського періоду: проблемні аспекти. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12 (286). С. 250–253.
3. Хоменко О., Маруховська-Картунова О., Тішко Л. Аналіз фальсифікацій історичних фактів та подій в історії України російською пропагандою. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 10 (16). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-10\(16\)-1138-1156](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-10(16)-1138-1156)
4. У Львівському університеті презентували книгу Андрія Козицького «Велика брехня: Методи, наративи та динаміка заперечення Голодомору». *Львівський національний університет імені Івана Франка*. URL: <https://lnu.edu.ua/u-lvivskomu-universyteti-prezentuvaly-knyhu-andriia-kozytskoho-velyka-brekhnia-metody-naratyvy-ta-dynamika-zaperechennia-holodomoru/>
5. Якби не Україна – не було б Перемоги. Що саме Росія бреше про Другу світову?. *Локальна історія*. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/rosiia-breshe-pro-drugu-svitovu-bo-bez-ukrayini-nepremogla-b/>

Стець Анна Олександрівна
студентка 2 курсу 3 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКА

Актуальність дослідження полягає у необхідності створення ефективної антикорупційної політики в Україні, яка є одним із пріоритетів держави. Поширення корупції призводить до серйозних наслідків, таких як втрата довіри громадян до владних структур, розкрадання державних коштів, зростання бідності та безробіття. Корупція становить загрозу національній безпеці, уповільнює процес інтеграції до Європейського Союзу, негативно впливає на всі сфери суспільного життя. Для боротьби з корупцією необхідно створити антикорупційну державу, яка відповідає міжнародним стандартам та сприяє підвищенню рівня правосвідомості та діяльності владних структур. Україна може стати такою державою шляхом вдосконалення антикорупційної системи.

Для дослідження правових засад протидії корупції в Україні необхідно визначити зміст та обов'язкові складові елементи корупції.

Поняття «корупція» походить від латинського “*corruptio*”, що означає «продажність, підкуп політичних і громадських діячів, посадових осіб». Єдиного підходу для визначення категорії «корупції» не існує. Це аргументується тим, що корупція є багатоаспектним явищем і проявляється у різних формах та сферах суспільного життя [1, с. 45].

Ю. А. Комісарчук та В. І. Франчук зазначають, що найбільш поширеним визначенням корупції є використання державної влади в корисних цілях. На думку вчених під корупцією необхідно розуміти використання службового становища посадовими особами для надання за винагороду різного роду матеріальних благ, пільг, послуг або інших переваг [2, с. 7].

На легальному рівні визначення поняття «корупція» наведено в Законі України «Про запобігання корупції». Відповідно до ст. 1 вказаного законодавчого акту «корупція – використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей» [3].

Ми підтримуємо підхід, що корупція – це процес, який включає дві сторони. З одного боку, це надання або обіцянка надати блага однієї особи іншій. З іншого боку, це зловживання особою, яка має владні функції, для отримання неправомірної користі для себе чи пов’язаних третіх осіб. При цьому обидві сторони спрямовані на одержання вигоди і мають конкретну мету.

Щодо причин виникнення корупції, то їх можна згрупувати за такими категоріями:

1) економічні ризики – неспроможність держави забезпечити державним службовцям гідну заробітку плату, відсутність прозорого економічних процесів (приватизація, ліцензування);

2) політичні проблеми – відчуження населення від влади, замкнутістю системи управління та уповільненим розвитком публічного врядування тощо;

3) соціально-психологічні фактори, що зумовлені низьким рівнем громадської правосвідомості, лояльним ставленням суспільства до факторів корупції;

4) прогалини у правовій сфері, що проявляються у системі антикорупційних засобів, нецілеспрямованій діяльності правоохоронних органів щодо виконання законодавчих вимог при викритті винних та виявленні корупційних діянь.

На шляху розвитку протидії корупції в нашій державі зроблено ряд важливих дій: прийнято нове антикорупційне законодавство; ведення постійного діалогу України зі світовою

спільнотою щодо вироблення ефективних механізмів протидії та подолання корупції; здійснюються наукові дослідження з питань запобігання та боротьби з корупцією [4, с. 163].

Однією з головних засад запобігання корупції у сфері публічного управління є верховенство права, що спрямоване на панування в суспільстві правопорядку та недопущення зловживання службовими і посадовими особами наданими їм правами та повноваженнями.

Дотримання вимог чинного законодавства України, у тому числі антикорупційного, повинно бути для посадовців із будь-яких органів влади беззаперечним. До нього належать ряд нормативно-правових актів, серед яких закони України «Про запобігання корупції», «Про очищення влади», «Про Національне антикорупційне бюро України», а також окремі норми Кримінального кодексу України і Кодексу України про адміністративні правопорушення та ін. Необхідно зазначити, що окремим актом, який визначає засади державної антикорупційної політики в Україні, є Антикорупційна стратегія, яка наразі перебуває на розгляді Верховної Ради України та затвердження якої має важливе значення для формування чіткого вектора діяльності держави в даному напрямі.

Крім того, на особливу увагу заслуговує передбачений Законом України «Про запобігання корупції» обов'язок осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, подавати щорічні е-декларації, у яких відображається їхній майновий стан. Контроль за фінансовим станом осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, з одного боку, дисциплінує декларантів, а з іншого – покращує ефективність роботи Національного агентства з питань запобігання корупції щодо перевірок декларацій посадовців. Таким чином, уведена практику відкритого звітування високопосадовців перед народом про свої статки й отримані доходи можна вважати одним із найважливіших антикорупційних механізмів.

Одним із нововведень, про які потрібно зазначити, є такий правовий механізм протидії корупції як інститут викривачів, що є ефективним засобом розкриття фактів вчинення корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень. Вказаний інститут

є певним запобіжником, що повинен не допускати виникнення та поширення корупції в суспільстві, широко використовується в багатьох державах світу та слугує однією з гарантій формування свідомої громадянської позиції та нульової толерантності соціуму до корупції. Але в Україні даний інститут існує хіба що у вигляді Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» стосовно викривачів корупції» [5].

Однак, як обґрунтовано зазначають деякі дослідники, держава не сприяє формуванню в населення активної громадянської позиції. Громадяни мало вірять у те, що можуть насправді впливати на стан корупції та безпечно для себе і своїх близьких повідомляти про корупційні дії чиновників до антикорупційних органів. Одним із прикладів потенційних загроз для викривачів став випадок зі звільненням із посади директора із запобігання і протидії корупції ДП «НАЕК “Енергоатом”» О. В. Поліщука, який повідомив про ймовірні випадки порушення Закону України «Про запобігання корупції» президентом даного підприємства. Під час судового розгляду за даним фактом було встановлено, що звільнення викривача відбулося з порушенням вимог абзацу першого частини першої ст. 53-4 Закону України «Про запобігання корупції», оскільки, зважаючи на наданий йому імунітет, до нього були застосовані заходи, які хоч і носять ознаки формально правомірних, водночас мають явно вибірковий характер, адже в подібних ситуаціях з іншими працівниками вони були застосовані виключно до викривача [6].

Подолання корупції в органах публічної влади в Україні є довготривалим процесом, що вимагає значних зусиль зі сторони ініціативності суспільства та посадових осіб, тривалих економічних, соціальних, політичних та правових перетворень. Наступні дії повинні бути спрямовані на забезпечення відкритості та прозорості діяльності державних органів, формування активної громадської позиції та підвищення правової культури громадян, розроблення та реалізацію антикорупційних програм.

У результаті проведеного дослідження можемо зробити висновки, що корупція підриває засади демократичного устрою, довіри населення до влади, порушує принцип верховенство права,

справедливості та рівності перед законом. З метою уникнення корупційних ризиків необхідно забезпечити чіткі та ефективні правові та організаційні механізми протидії корупції. Відповідні механізми повинні включати методи формування та заходи реалізації антикорупційної політики.

Заходами подолання протидії корупції є відокремлення влади від бізнесу; запровадження антикорупційної освіти та інформованості населення; реформування правоохоронних і судових інститутів таким чином, щоб вони були готові протистояти корупції. З метою досягнення успіхів в антикорупційній політиці чинне законодавство України потребує вдосконалення, зокрема в контексті розширення повноважень контрольної діяльності спеціальних суб'єктів, які забезпечують реалізацію антикорупційних заходів, а також прийняття законодавчих актів в сфері запобігання конфлікту інтересів.

Також, для розв'язання проблеми корупції важливе значення має формування антикорупційної культури в українському суспільстві. Оскільки жодна діяльність держави в антикорупційній сфері не дасть успішних результатів без підтримки суспільства під час її реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Возний А. А. Реальні причини топ-корупції в Україні та нереальні способи протидії їй. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.): у 2 ч. / ред. кол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. С. 45–47. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zaxodi/konferencii/2019/tezy_konf_12122019_p1.pdf
2. Комісарчук Ю. А., Франчук В. І. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження. Львів, 2011. 220 с.
3. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
4. Сахань О. М., Морозов Я. І. Правові та організаційні засади запобігання корупції у сфері публічного управління в Україні. *Вісник*

- НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2021. № 4 (51). С. 158–178.*
5. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції : Закон України. Відомості Верховної Ради України від 17.10.2019 р. № 198-IX. *Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-20#Text>
  6. Рішення Шевченківського районного суду м. Києва, від 08.07.2021 № 761/8294/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98449361>

Стороженко Гліб Владиславович
студент 2 курсу 2 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

КОНВЕНЦІЯ ПРО ПРАВА ДИТИНИ: ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СЛОВАЧЧИНИ

Світова спільнота останнім часом приділяє особливу увагу правовому забезпеченню дитинства. Такий процес зумовлений посиленням турботи про майбутні покоління, як наслідок усвідомлення того, що в глобалізованому світі повага до прав дитини є запорукою добробуту держави та формування майбутнього в цілому. Саме від правового забезпечення юних громадян сьогодні залежить формування вільної особистості з розвинутих почуттям власної гідності й толерантним ставленням до суспільних викликів у майбутньому.

Конвенція про права дитини (міжнародна угода про дитинство) [1], прийнята 20 листопада 1989 р., ратифікована найбільшою кількістю країн з-поміж усіх міжнародних договорів про права людини в історії, допомогла змінити на краще життя підрастаючого покоління у всьому світі.

Конвенція визначає основні права, які повинні бути забезпечені для всіх дітей незалежно від їхнього статусу, походження чи соціального стану. Це включає право на життя, розвиток, захист від насильства та експлуатації, освіти, здоров'я та багато інших аспектів. Словаччина, як сторона зазначеної міжнародної угоди, зобов'язана забезпечувати виконання цих прав.

Освіта є одним із ключових аспектів забезпечення прав дитини, і вона повинна бути доступною, якісною та сприяти розвитку кожної дитини. Відтак відповідно до Конвенції у 2008 р. Національною Радою Словацької Республіки було прийнято Закон про освіту № 254, який передбачав освітню реформу в Словацькій Республіці, метою якої є формування такого статусу молодій людині, завдяки якому вона буде підготовленою до життя у складному глобалізованому світі, адаптованою до ринку праці [2].

Наведемо деякі аспекти досвіду застосування Конвенції про права дитини в освітньому процесі Словаччини:

- гарантоване право на освіту: всі діти мають право на безкоштовну та обов'язкову освіту від дошкільного віку до закінчення обов'язкової загальної школи;
- доступність освіти для всіх: уряд Словаччини здійснює заходи для забезпечення доступності освіти для всіх дітей, включаючи дітей з інвалідністю, дітей-мігрантів, дітей з низьким рівнем доходу та інших вразливих категорій;
- урахування інтересів дитини: освітній процес в Словаччині спрямований на врахування інтересів та потреб кожної дитини, а також на створення умов для їхнього повного розвитку;
- безпека та захист від насильства: освітні заклади в Словаччині зобов'язані забезпечувати безпечове середовище для дітей та запобігати будь-яким випадкам насильства чи знущання;
- виховання у дусі прав людини: освітні програми включають в себе виховання дітей у дусі поваги до прав людини, толерантності, рівності та справедливості;
- рівні можливості: Словаччина працює над зменшенням ступеня нерівності в освіті, забезпечуючи рівні можливості для всіх дітей, незалежно від їхнього соціального походження, етнічної приналежності або матеріального стану;

- мультикультурна освіта: з урахуванням різноманітності суспільства, освітні програми в Словаччині включають елементи мультикультурної освіти та сприяють розумінню та повазі до різних культур та традицій;
- сприяння самореалізації: освітній процес у Словаччині стимулює самореалізацію та самовираження дітей, сприяючи розвитку їхніх індивідуальних здібностей та інтересів;
- участь дітей у прийнятті рішень: згідно з принципами Конвенції про права дитини, у Словаччині забезпечується можливість участі дітей у прийнятті рішень, що стосуються їхнього освітнього середовища та навчання;
- підтримка батьківського впливу: співпраця з батьками є важливим аспектом освітнього процесу, і Словаччина забезпечує механізми для залучення батьків до управління освітніми закладами та участі в прийнятті важливих рішень;
- створення сприятливого середовища в освітніх закладах: забезпечення безпечної, здорової та підтримуючої атмосфери у школах та інших освітніх закладах для сприяння ефективному навчанню та розвитку дітей;
- розвиток інноваційних педагогічних підходів: впровадження сучасних методик та технологій навчання, які враховують індивідуальні потреби та можливості кожної дитини;
- навчання громадськості щодо прав дитини: проведення освітніх заходів та кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності громадськості щодо прав дитини та їхнього захисту;
- моніторинг та оцінка дотримання прав дитини: проведення систематичного моніторингу та оцінки стану виконання прав дитини в освітній сфері та вжиття заходів для вирішення виявлених проблем;
- співпраця з міжнародними партнерами: обмін досвідом та кращими практиками з іншими країнами та міжнародними організаціями щодо реалізації положень Конвенції про права дитини в освітній сфері;
- підвищення кваліфікації педагогічних кадрів: забезпечення можливостей для навчання та професійного розвитку викладачів

з метою впровадження сучасних методик навчання та розвитку індивідуального підходу до кожної дитини;

- розвиток інклюзивної освіти: забезпечення участі дітей з особливими потребами у загальноосвітніх закладах та створення умов для їхнього повного інтегрування в навчальний процес; цільовими пріоритетами щодо питання інклюзії відповідно до Конвенції про права дитини для Словаччини є: приєднання до міжнародного «інклюзивного» законодавства та ратифікація низки конвенцій і декларацій щодо проблеми інклюзії; формування вітчизняної нормативної бази для розвитку інклюзивної освіти, удосконалення системи управління освітою, реалізація заходів з підтримки освітньої інклюзії, популяризація ідей інклюзивної освіти в суспільстві тощо;

- стимулювання творчого мислення та інновацій: розвиток програм та проєктів, спрямованих на розвиток творчого мислення, критичного мислення та підтримку інновацій в освіті;

- підтримка родинного навчання та розвитку дитини: надання батькам підтримки, інформації та ресурсів для підтримки навчального процесу та розвитку дітей вдома тощо [3].

На окрему увагу заслуговує «грантова» складова освітнього процесу – Національна стипендіальна програма Словацької Республіки підтримує мобільність вітчизняних та іноземних студентів, аспірантів, докторантів, викладачів університетів, дослідників, митців та ін. через надання стипендій у словацьких вищих навчальних закладах і дослідницьких організаціях (у період від 4 до 10 місяців стипендіати мають змогу навчатися, займатися дослідницькою чи мистецькою діяльністю за рахунок держави: 620 € – для студентів; 1025 € – для аспірантів; від 1025 € до 1470 € для решти категорій).

Ці та інші заходи спрямовані на забезпечення виконання принципів Конвенції про права дитини в освітній сфері Словаччини і забезпечення кожній дитині можливості отримати якісну освіту та розвиватися на всіх етапах свого життя. Ці аспекти дозволяють Словаччині забезпечити розвиток особистості кожної молодого людини відповідно до її потреб, інтересів та прав, що визначено Конвенцією. Забезпечення доступної,

якісної та всебічної освіти для всіх дітей є важливою передумовою для створення справедливого та рівного суспільства.

Окреслені позиції допомагають забезпечити виконання принципів Конвенції про права дитини в освітній сфері та роблять освіту більш ефективною, доступною, сприяють розвитку кожної молодшої людини у Словаччині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція про права дитини: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 20.11.1989: станом на 16 листоп. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
2. Konceptcia íozvoja ýchovy a vzdelávania v Slovenskej íepublike na najbližších 15–20 íokov (píojekt “MILÉNIUM”). URL: <http://www.noveskolstvo.sk/upload/pdf/MILENIUM.pdf>
3. Spíáva o plnení Konceptcie ðalšieho íozvoja vysokého školstva na Slovensku píe 21. stoíoíe. Biatislava: Ministeístvo školstva, vedy, výskumu a špoítu Slovenskej íepubliky, 2012.

Ткаченко Артем Миколайович
студент 1 курсу 4 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

НЕДОЛІКИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ НОРМ ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ САМОЧИННОГО БУДІВНИЦТВА

Самочинне будівництво в Києві здійснює руйнівний вплив на архітектурний вигляд міста. Хаотична забудова, несанкціоновані надбудови та реконструкції кардинально змінюють силует столиці, знищуючи її історичну неповторність та естетичну цілісність. Багаті на архітектурні пам'ятки райони міста, такі як Поділ, Старий Київ чи Печерськ, потерпають від вторгнення хаотичної забудови, що негативно впливає на сприйняття Києва

як європейського культурного центру. Збереження історичного обличчя міста та його архітектурної спадщини є важливим завданням, яке потребує рішучих дій з боку влади та підтримки громадськості.

Мета нашого дослідження – спроба аналізу недосконалої українського законодавства в галузі контролю самочинного будівництва.

У законодавстві України, питання самочинного будівництва регулюється ст. 376 Цивільного кодексу. Однак ця стаття має низку прогалин та недоліків, що ускладнюють ефективний контроль та чесне будівництво [2].

Самочинне будівництво – це житловий будинок, будівля, споруда, інше нерухоме майно вважаються самочинним будівництвом, якщо вони збудовані або будуються на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети, або без відповідного документа, який дає право виконувати будівельні роботи чи належно затвердженого проекту, або з істотними порушеннями будівельних норм і правил [2].

Самочинним також вважається будівництво хоча і на підставі проекту, але за наявності істотних порушень зазначених норм та правил як у самому проекті, так і при будівництві, за наявності рішень спеціально уповноважених органів про усунення порушень. Будівництвом об'єкта нерухомості на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети, вважається спорудження таких об'єктів на земельній ділянці, що не віднесена до земель житлової й громадської забудови, зокрема, наданій для ведення городництва, сінокосіння, випасання худоби тощо, цільове призначення або вид використання якої не змінено в установленому законом порядку [2].

Будівництвом, яке здійснюється з істотним порушенням будівельних норм і правил, вважається у тому числі будівництво, яке хоча і здійснюється за наявності проекту, але з порушенням державно-будівельних норм та санітарних правил, що загрожують життю та здоров'ю людини у разі невиконання приписів інспекції державного архітектурно-будівельного контролю про усунення порушень вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності,

будівельних норм, державних стандартів і правил тощо. Під істотним порушенням будівельних норм і правил слід розуміти, зокрема, недодержання архітектурних, санітарних, екологічних, протипожежних та інших вимог і правил, а також зміну окремих конструктивних елементів житлового будинку, будівлі, споруди, що впливає на їх міцність і безпечність [2].

Процедура щодо виявлення такого будівництва є досить складною, що сповільнює процес подачі позову до суду, та вирішення питання. Також в законі не чітко вказані повноваження судових органів, що дає змогу використовувати закон у своїх потребах забудовникам. А великою проблемою, як на мене, є відсутність суттєвого покарання за таке будівництво [4; 5; 6].

Аналіз наявної літератури з теми та нормативно правових актів дав змогу зробити висновок, щодо ключових недоліків законодавства України в сфері самочинного будівництва є:

- недосконалість дозвільної системи. Отримання дозвільної документації в нашій країні є складним процесом, неконтрольованість державою установи, котра надає дозвільну документацію, робить її підвладною до корумпованості;

- недостатня відповідальність. Системою не передбачене покарання, яке могло б запобігти вчиненню самочинного будівництва;

- відсутність чіткого розподілу та міри повноважень. Контроль та нагляд за самочинним будівництвом, розподілений між різними органами, та відсутність конкретики щодо повноважень тих чи інших органів призводить до плутанини та дублюванню функцій;

- нечіткість правових норм. Законодавство містить багато не чітких понять, не розкритті питання щодо певних судових аспектів, відсутність конкретики в певних нормативних актах, та розпливчастість понять роблять законодавчу систему досить слабкою та нечіткою.

Тож давайте з'ясуємо, які саме недоліки у законодавстві є основними методами «легального-нелегальної» можливості для такого будівництва.

Ст. 376 ЦК України п. 15, у якому сказано «виходячи зі змісту частини третьої статті 376 ЦК, при доведенні визначених нею

умов суд може визнати право власності на самочинно збудоване майно також за особою, яка його збудувала, якщо після закінчення будівництва земельну ділянку цій особі було передано у власність або надано у користування, або з власником земельної ділянки, на якій розміщено майно» [2].

Ст. 376 ЦК України п. 18, при вирішенні позову про визнання права власності на самочинно збудоване нерухоме майно на підставі частини третьої ст. 376 ЦК України суд не повинен враховувати час передачі земельної ділянки у власність або надання її у користування, або укладення договору суперфіцію, у тому числі в період розгляду справи, оскільки такі дії свідчать про визнання за позивачем права на забудову з боку власника (користувача) земельної ділянки [2].

Якщо під час розгляду справи, позивачеві відповідно до законодавства України було надано земельну ділянку, або укладено договір суперфіцію, суд має оцінювати зазначені дії відповідача, з урахуванням частини четвертої ст. 174 ЦПК України (визнання відповідачем позову) [3].

Також, як на мене, вікном для вчинення самочинного будівництва є постанова Верховної Ради України, щодо можливості органам місцевого самоврядування змінювати Детальний План Території, за необхідності, і відсутність контролю за цим. Це дає змогу, будівельними компаніями, нелегальним шляхом, підкупити представників органів місцевого самоврядування заради особистої користі [6].

В ході нашого дослідження, ми виділили варіанти імовірного рішення проблеми самочинного будівництва – зробити Євроінтегровану систему будівництва, яка включає в себе:

- відсутність Генплану [4];
- для початку будівництва забудовник має внести 90 % від суми плану будівництва [7];
- всю дозвільну документацію видає держава лише після внесення коштів та перевірки плану будівництва;
- у разі якщо компанія-збудовник стає банкрутом, то країна добудовує та вводить в експлуатацію недобудову;
- також у разі, якщо місцевість у якій забудовник збирається будувати, погана або недостатня інфраструктура, країна

зобов'язую побудувати парк, дитячий садок, школу чи відремонтувати (реконструювати) ту інфраструктуру яка в наявності [6];

- також для забудовників є альтернативна компанія, в разі якщо у забудовника недостатньо коштів на побудову чи реконструкцію, він може запропонувати альтернативний варіант, як він може покращити інфраструктуру.

Отже, аналізуючи тему самочинного будівництва стало зрозуміло, що недоліки законодавства у цій сфері вигідні фінансовим групам, які мають від того прибутки і дослідження недоліків у нормах, що регулюють сферу самочинного будівництва та винесення результатів досліджень на громадське обговорення відкривають шлях до вирішення визначеної проблеми у перспективі. Деталізація норм та дослідження цих явищ стануть перспективою нашого подальшого наукового пошуку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV: станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV: станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Терещенко В. Ю. Самочинне будівництво: цивілістичні підходи до визначення поняття. *Актуальні проблеми держави і права*. № 3. С. 157–161. URL: <http://www.apdp.in.ua/v53/24.pdf>
5. Захарчук В. М. Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво за кримінальним правом України : монографія / В. М. Захарчук. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2015. 214 с. URL: http://old.univer.km.ua/statti/zakharchuk_v.m._samovilne_zaynyattya_zemelnoyi_dilyanky_ta_samovil_ne_budivnytstvoza_kryminalnym_pravom_ukrayiny.pdf
6. Захарчук В. М. Кримінальна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво за кримінальним правом України : дисертація: thesis. 2014. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/747>

7. Ткаченко В. С. Становлення та розвиток норм інституту самочинного будівництва в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права в Україні*. 2018. Випуск 6. Том 1. С. 54–59. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2018/3/tom_1/13.pdf

Ткачук Христина Іванівна
студентка 4 курсу 1 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

МОБІНГ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Сьогодні в Україні все частіше можна почути про випадки мобінгу на роботі, або ж іншими словами – цькування працівника з боку його колег, підлеглих або керівництва.

Донедавна це питання замовчувалося та не виносилося на публіку, але 1 грудня 2022 р. Верховна Рада України прийняла зміни до КЗпП, які передбачає відповідальність за цькування і приниження на роботі [1].

Явище мобінгу персоналу, тобто психологічного пресингу працівників на робочому місці з боку адміністрації, організацій (груп), колег є досить поширеною проблемою, однак дуже часто жертви мобінгу не розуміють, що стосовно них вчиняється насилля, та не мають достатньої інформації для виходу із цієї ситуації.

Відповідно до внесених змін до ст. 2 Кодексу Законів про працю України (далі – КЗпП), передбачено, що працівник має не лише право на здорові і безпечні умови праці, а й на гідне ставлення з боку роботодавця, інших працівників.

Згідно статті 2⁻² КЗпП України мобінг (цькування) – Мобінг (цькування) – систематичні (повторювані) тривалі умисні дії або бездіяльність роботодавця, окремих працівників або групи працівників трудового колективу, які спрямовані на приниження

честі та гідності працівника, його ділової репутації, у тому числі з метою набуття, зміни або припинення ним трудових прав та обов'язків, що проявляються у формі психологічного та/або економічного тиску, зокрема із застосуванням засобів електронних комунікацій, створення стосовно працівника напруженої, ворожої, образливої атмосфери, у тому числі такої, що змушує його недооцінювати свою професійну придатність.

Формами психологічного та економічного тиску, зокрема, є: створення стосовно працівника напруженої, ворожої, образливої атмосфери (погрози, висміювання, наклепи, зневажливі зауваження, поведінка загрозливого, залякуючого, принизливого характеру та інші способи виведення працівника із психологічної рівноваги); безпідставне негативне виокремлення працівника з колективу або його ізоляція (незапрошення на зустрічі і наради, в яких працівник, відповідно до локальних нормативних актів та організаційно-розпорядчих актів має брати участь, перешкоджання виконанню ним своєї трудової функції, недопущення працівника на робоче місце, перенесення робочого місця в непристосовані для цього виду роботи місця); нерівність можливостей для навчання та кар'єрного росту; нерівна оплата за працю рівної цінності, яка виконується працівниками однакової кваліфікації; безпідставне позбавлення працівника частини виплат (премій, бонусів та інших заохочень); необґрунтований нерівномірний розподіл роботодавцем навантаження і завдань між працівниками з однаковою кваліфікацією та продуктивністю праці, які виконують рівноцінну роботу.

Оскільки наразі ми позбавлені юридичних механізмів регулювання та відповідальності за мобінг, то страждають працівники, яким доводиться інколи звільнитися, щоб не терпіти образи на робочому місці.

Причини виникнення мобінгу можна поділити на:

- зовнішні причини «на рівні соціуму загалом і групи зокрема» – це причини пов'язані з життєвим циклом колективу, законами існування груп, культурою, мораллю, тобто вони не залежать від індивідуальності особистості. Виділяються наступні зовнішні причини мобінгу: розподіл статусів в колективі,

примітивні реакції у спілкуванні, успадкований стадний інстинкт; вікові особливості розвитку; низька загальна культура і мораль; відсутність реально діючого правового механізму;

- внутрішні причини «на рівні особистості» – це причини, які зумовлені особливостями психіки, життєвого досвіду, світогляду, переконань окремого індивіда. Проте, основну роль в появі мобінгу відіграють внутрішні причини, а зовнішні лише сприяють процесу.

Формами психологічного та економічного тиску, зокрема, є:

- створення стосовно працівника напруженої, ворожої, образливої атмосфери (погрози, висміювання, наклепи, зневажливі зауваження, поведінка загрозливого, залякуючого, принизливого характеру та інші способи виведення працівника із психологічної рівноваги);

- безпідставне негативне виокремлення працівника з колективу або його ізоляція (незапрошення на зустрічі і наради, в яких працівник, відповідно до локальних нормативних актів та організаційно-розпорядчих актів має брати участь, перешкоджання виконанню ним своєї трудової функції, недопущення працівника на робоче місце, перенесення робочого місця в непристосовані для цього виду роботи місця);

- нерівність можливостей для навчання та кар'єрного росту;

- нерівна оплата за працю рівної цінності, яка виконується працівниками однакової кваліфікації;

- безпідставне позбавлення працівника частини виплат (премій, бонусів та інших заохочень);

- необґрунтований нерівномірний розподіл роботодавцем навантаження і завдань між працівниками з однаковою кваліфікацією та продуктивністю праці, які виконують рівноцінну роботу.

Вимоги роботодавця щодо належного виконання працівником трудових обов'язків, зміна робочого місця, посади працівника або розміру оплати праці в порядку, встановленому законодавством, колективним або трудовим договором, не вважаються мобінгом (цькуванням). Вчинення мобінгу (цькування) заборонено. Особи, які вважають, що вони зазнали мобінгу (цькування), мають право звернутися із скаргою до центрального

органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, та/або до суду.

У разі вчинення мобінгу працівник має право:

- звернутись з скаргою до управління Державної служби з питань праці, яке реалізує державну політику у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю;

- звернутись з позовною заявою до суду щодо визнання фактів цькування та їх усунення (без подальшого припинення працівником трудової діяльності на період розгляду провадження у справі);

- отримати відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок мобінгу у розмірі витрат, які понесла особа під час лікування, факт якої підтверджено судовим рішенням, що набрало законної сили;

- у визначений ним строк розірвати трудовий договір за власним бажанням, якщо роботодавець не виконує законодавство про працю, умови колективного чи трудового договору, чинив мобінг (цькування) стосовно працівника або не вживав заходів щодо його припинення, що підтверджено судовим рішенням, що набрало законної сили;

- на відшкодування роботодавцем моральної шкоди у разі, якщо порушено законні права працівника, у тому числі внаслідок дискримінації, мобінгу (цькування), факт якого підтверджено судовим рішенням, що набрало законної сили, призвели до моральних страждань, втрати нормальних життєвих зв'язків і вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя [3].

Відповідно до п. 12 ч. 1 ст. 40 КЗпП, вчинення працівником мобінгу є підставою для звільнення з ініціативи роботодавця, у випадку встановленого судовим рішенням, що набрало законної сили.

Крім цього, відповідно до КУпАП вчинення мобінгу працівника тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до тридцяти годин і накладення штрафу на фізичних осіб-підприємців, які використовують найману працю, посадових осіб – від ста до двохсот

неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин.

Більше того, цькування вчинене групою осіб або особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке ж порушення, тягне за собою накладення штрафу на громадян від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до п'ятдесяти годин і накладення штрафу на фізичних осіб-підприємців, які використовують найману працю, посадових осіб – від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин.

Доказами, які можуть допомогти довести факт мобінгу можуть бути:

- документи (накази, розпорядження);
- скарги і заяви до Держпраці;
- свідчення свідків;
- аудіо, фото, відео тощо.

У разі наявності фактів мобінгу потрібно писати письмову скаргу на адресу Державної служби України з питань праці [2]. Якщо такі є, варто додавати і докази.

Сьогодні в Україні відсутні правові шляхи боротьби з психологічним тиском на роботі. Проте не варто забувати, що мобінг є вкрай небезпечним і дуже складним явищем у трудових колективах. Такий вид психологічного впливу за місцем роботи призводить до низки наслідків, що негативно впливають як на працівника, на якого здійснюється вплив, так і в цілому на весь колектив, у якому таке доводиться спостерігати. Отже, щоб не допустити розвитку й подальшого поширення мобінгу з метою його викоренення з трудових правовідносин як антитрудоправової категорії надважливо на сучасному етапі розвитку суспільства запровадити правові інструменти протидії йому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII: станом на 18 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

2. Східне міжрегіональне управління Державної служби України з питань праці. *Державна служба України з питань праці*. URL: <https://smu.dsp.gov.ua>
3. Протидія мобінгу у трудових відносинах. *Безплатна правова допомога*. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/protydiyamobingu-u-trudovyh-vidnosynah/>

Трубій Ілона Владиславівна
студентка 2 курсу 1 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ КОНСТИТУЦІЙНОГО ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ Й ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 р. було запроваджено правовий режим воєнного стану, який серед інших викликів зумовив необхідність обмеження конституційних прав і свобод людини й громадянина, що потребує забезпечення балансу між захистом національної безпеки та збереженням громадянських прав і свобод. Слід зазначити, що на ситуацію в Україні та на реалізацію правового режиму воєнного стану значно вплинули геополітичні фактори. Міжнародна підтримка, санкції, дипломатичні зусилля та військова допомога впливають на хід подій, включаючи обмеження прав і свобод як українців так і іноземних громадян.

З одного боку, важливо забезпечити необхідні заходи для захисту країни та її населення від військової агресії. З іншого боку, дотримуватися принципів правової держави, зберігаючи гарантії прав і свобод людини й громадянина у цих складних умовах. Тому, головним завданням влади є забезпечення справедливості, прозорості та дотримання закону під час введення обмежень прав і свобод громадян. Актуальність цієї теми в умовах воєнної агресії

набуває особливого значення і потребує уваги як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях.

Важливо зазначити, що будь-які обмеження мають бути обґрунтованими, пропорційними і тимчасовими, щоб вони не порушували норм Конституції України та міжнародних договорів. Дослідження даної теми привертало увагу науковців в галузі права таких як: Демидова Л. М., Кузніченко С. О., Лотюк О. С., Магда С. О., Процюк О. П., Сергеева Н. С., Сverdліченко В. П., Славко А. С., Фігель О. В., Шкітов О. Ф., та ін.

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки [1]. Правовою основою введення воєнного стану є Конституція України, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [1], Закон України від 24 лютого 2022 р. «Про затвердження Указу Президента України про проведення воєнного стану» [2] та подовження воєнного стану парламентом шляхом голосування, яке відбувалося уже 11 разів. Це також Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» [3] та Постанови Кабінету Міністрів України. Першоджерелом правових підстав обмеження прав і свобод громадян є Конституція України, яка закріплюючи права і свободи, визначає межі та умови їх обмеження, а також підстави для таких обмежень. Зокрема, ст. 64 КУ зазначає, що конституційні права і свободи не можуть бути обмежені, крім випадків чітко передбачених Конституцією України [4]. Допускається встановлення окремих обмежень прав і свобод із зазначеними строками дії цих обмежень. І передбачається перелік статей, за якими не можуть бути обмежені права і свободи, навіть в умовах воєнного стану. Відповідно до ст. 64 Конституції України із веденням

воєнного стану тимчасово обмежують права і свободи людини й громадянина, а саме у сфері особистого життя: гарантування недоторканості житла (ст. 30); таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31); неможливість зазнавати втручання в особисте і сімейне життя (ст. 32); гарантування свободи пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України (ст. 33). Передбачається обмеження політичних прав, таких як: на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів, переконань (ст. 34); участі в управлінні державними справами, виборах і референдумах (ст. 38); право на мирні зібрання (ст. 39) [4].

Серед економічних прав обмежується: право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (ст. 41); на підприємницьку діяльність (ст. 42); право на працю (ст. 43); право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів (ст. 44), а також право на освіту (ст. 53).

Однією з основних проблем є обмеження права на вільне пересування. Це пов'язано із закриттям кордонів для чоловічої статі та встановлення комендантської години приводять до обмеження права на вільне пересування. Ці обмеження, хоча й тимчасові доки не закінчиться воєнний стан, але мають серйозний вплив на життя громадян і вимагають ретельного збалансування між потребами національної безпеки та збереженням основних прав і свобод людини. Щодо закриття кордонів для чоловіків призовного віку під час воєнного стану в Україні викликає ряд серйозних проблем. По-перше, це обмеження порушує принцип рівності перед законом, оскільки стосується лише чоловіків віком від 18 до 60 років. По-друге, це може призвести до розриву родинних зв'язків та соціальної ізоляції для чоловіків, які не можуть перетнути кордон для зустрічі з родиною, виконання роботи або навіть медичного обслуговування. По-третє, таке обмеження може негативно позначитися на економіці країни, оскільки багато чоловіків призовного віку можуть бути ключовою робочою силою у різних секторах економіки, і їх відсутність може призвести до збоїв у виробництві та послугах. Таким чином, закриття кордонів для чоловіків призовного віку під час воєнного стану має

потенційно серйозні соціальні, правові та економічні наслідки, які потребують уважного розгляду та обґрунтування з точки зору національної безпеки та інших стратегічних цілей. Наступним обмеженням є встановлення блокпостів. Після введення воєнного стану багато доріг почали патрулюватися. Це стало необхідним для забезпечення правопорядку та запобігання порушення законодавства у період воєнного стану. Хоча це може обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів, це необхідний захід для забезпечення безпеки та контролю за ситуацією. Всі громадяни повинні бути готові до перевірки документів та у разі необхідності до огляду та перевірки транспортних засобів, багажу та вантажів. Постановою Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2021 р. № 1456 затверджено порядок проведення перевірок документів, огляду особистих речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, а також службових приміщень і житла громадян під час введення правового режиму воєнного стану [5].

З метою запобігання порушень громадського порядку та забезпечення дотримання законодавства, встановлено заборону або обмеження на вільний вибір місця перебування чи проживання осіб на території, де діє воєнний стан. Місцеві органи самоврядування можуть видавати відповідні розпорядження, які обмежують торгівлю алкогольними напоями та іншими продуктами на спиртовій основі, а також зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами. У сучасних умовах встановлення військово-квартирної повинності для фізичних і юридичних осіб стає не лише необхідністю, але й незвичним за мирного часу. Ця обов'язкова міра передбачає розквартирування військовослужбовців, працівників правоохоронних органів та інших службових осіб, які мають допомагати в евакуації населення та розміщенні військових частин, підрозділів і установ. Під час загрози життю, здоров'ю та майну громадян, а також матеріальних і культурних цінностей, органи місцевого самоврядування спільно з військовими адміністраціями мають право на евакуацію населення. Це проводиться відповідно до переліку, затвердженого Кабінетом Міністрів України. Для працездатних осіб, які

не мають зайнятості в сферах оборони або забезпечення життєдіяльності населення і не працюють на підприємствах, установах або організаціях може бути введена трудова повинність. Цей процес регламентований «Порядком залучення працездатних осіб в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 р. № 753[6] також регулюються Законом України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» [7].

Було надано право видавати розпорядження про відсторонення від роботи керівників підприємств, установ та організацій без збереження заробітної плати за неналежне виконання ними обов'язків, визначених у законодавстві про воєнний стан. У вищезазначеному правовому акті детально роз'яснено, хто може бути підданий трудовій повинності в умовах воєнного стану. Згідно з цим актом, до суспільно корисних робіт можуть бути залучені лише працездатні особи віком від 16 років, які мають здатність працювати в умовах воєнного стану і не мають обмежень за станом здоров'я. Це включає:

- безробітних та інших незайнятих осіб;
- працівників підприємств, які функціонують в умовах воєнного стану, за умови погодження з їх керівниками;
- осіб, що зайняті в особистому селянському господарстві;
- студентів вищих навчальних закладів, учнів та слухачів професійно-технічних установ;
- осіб, які самостійно забезпечують себе роботою.

Проте важливо зазначити, що малолітніх дітей, осіб віком від 14 до 15 років, жінок, що мають дітей віком до трьох років, а також вагітних жінок, які можуть постраждати від виконання таких робіт, залучати до суспільно корисних робіт заборонено [8].

Як зазначалося, за ст. 64 КУ допускається обмеження права на освіту. В умовах дії Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», який надає право на відстрочку від служби, значно зросла кількість чоловіків у віці 25 років і старше, які обирають цілком легальний шлях для уникнення мобілізації – вступ до закладу вищої освіти. Законодавство гарантує їм це право, згідно зі ст. 53 Конституції України. У свою чергу, заклади освіти

діють законно, набираючи значну кількість таких студентів. Вони можуть самі встановлювати ліцензійний обсяг для вступу на контракт та встановлювати обмеження на кількість платників. Згідно зі ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», здобувачі освіти на денній або дуальній формі навчання, а також асистенти-стажисти, аспіранти та докторанти, не підлягають призову на військову службу [9]. Тому певна кількість чоловіків прагне отримати освіту як спосіб ухилення від мобілізації та відстрочки від військової служби.

Як стверджує Фігель О. Ю., обмеження прав і свобод людини та громадянина – це певні заборони, які покликані змінити поведінку особи через обмеження суб'єктивного права [10]. Загалом аналіз чинного законодавства та міжнародних актів доводить, що перелік прав, які зобов'язується гарантувати українська держава за умови дії режиму надзвичайного стану, не суперечить мінімальним вимогам, встановленим європейською спільнотою. До прикладу, ст. 15 Європейської конвенції про права людини та основоположні свободи містить вказівку на заборону відступу за умов виникнення надзвичайної ситуації від таких зобов'язань держави: гарантування права на життя (ст. 2), заборони катування чи нелюдського ставлення (ст. 3), заборони рабства чи підневільного стану (ч. 1 ст. 4) та заборони покарання без вказівки на те в законі (ст. 7) [11]. При аналізі положень закону, які передбачають можливість обмежень прав і свобод людини і громадянина, важливо перевіряти, чи відповідають ці обмеження світовим стандартам не лише змістом, але й підставами їх встановлення.

Європейська конвенція про права людини є важливим міжнародним документом, який гарантує захист прав і свобод кожної людини. Одним із найважливіших положень ЄКПЛ є заборона катування та нелюдського або принижуючого гідність поводження, що є одним з найбільших порушень людської гідності (ст. 3) [11]. Згідно з Європейською конвенцією з прав людини, кожна людина має право на повагу до її гідності та на недоторканість її особистої і приватної сфери. Катування та нелюдське або принижуюче поводження заборонені у всіх обставинах, навіть у воєнний час або під час загрози громадянського чи іншого

надзвичайного стану. Як зазначалось вище, у зв'язку з воєнним станом в Україні деякі статті Європейської конвенції з прав людини тимчасово обмежуються. Важливо, що Україна повідомила Раді Європи про ці обмеження. Якщо права людини порушуються, до держави-члена Ради Європи може бути подано позов до Європейського суду з прав людини у Страсбурзі. Це складна ситуація, і важливо забезпечити баланс між безпекою держави та захистом прав людини і громадянина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII: станом на 19 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 11.05.2024).
2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022: станом на 10 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
3. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Закон України від 17.05.2012 № 4765-VI: станом на 29 верес. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>
4. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
5. Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 29.12.2021 № 1456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-п#Text>
6. Про затвердження Порядку залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 13.07.2011 № 753: станом на 31 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/753-2011-п#Text>
7. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII: станом на 19 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
8. Шевченко Н., Бондар В. Підстави порушення основних прав людини у воєнний час. URL: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2022-48-12>

9. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію. *Офіційний веб-портал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12/conv#n420>
10. Славко А. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/39598/1/ОБМЕЖЕННЯ%20ПРАВ%20І%20СВОБОД%20ЛЮДИНИ%20І%20ГРОМАДЯНИНА.pdf>
11. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950: станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

Федосенко Марія Павлівна
студентка 1 курсу 1 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ: НОРМАТИВНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ

У період дії правового режиму воєнного стану, введеного Указом Президента № 64/2022 від 24 лютого 2022 р. «Про введення воєнного стану в Україні» [1], важливе значення для ефективного функціонування фінансової системи в країні відіграє державне регулювання порядку надання соціальних послуг. У контексті досліджуваної проблематики вагомую роль відіграє соціальна складова, яка частково реалізується через створення належних умов підтримки благополуччя населення, особливо тієї його частини, що опинилася у скрутному фінансовому і матеріальному становищі внаслідок війни. Зазначене відображає перспективний та необхідний напрямок розвитку адміністративно-правового регулювання порядку ціноутворення та створення механізму задоволення потреб громадян нашої держави.

Постановою Кабінету Міністрів України від 7 липня 2022 р. № 784 було затверджено Порядок фінансування соціальних послуг, що надаються особам із числа внутрішньо переміщених осіб під час дії воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях, який визначає механізм фінансування соціальних послуг, що надаються надавачами соціальних послуг державної/комунальної форми власності (далі – заклади) особам із числа внутрішньо переміщених осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах через шкоду, завдану бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією (далі – отримувачі соціальних послуг), під час дії воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях за їх новим задекларованим/зареєстрованим місцем проживання (перебування) / місцем звернення [2].

П. 3 цієї постанови передбачено, що фінансування соціальних послуг здійснюється шляхом: компенсації закладам або їх засновникам (далі – компенсація закладам) окремих витрат, які є складовими наданих соціальних послуг, а саме витрат на оплату комунальних послуг, оплату праці за працевлаштування отримувачів соціальних послуг, облаштування місць для проживання отримувачів соціальних послуг, забезпечення їх продуктами харчування, одягом, взуттям, засобами гігієни, предметами першої необхідності; зарахування коштів допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам на рахунок закладу як компенсації за надані соціальні послуги; залучення коштів з інших джерел, не заборонених законодавством [2] у порядку, передбаченому постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 р. № 261 [3].

Відповідно до чинного Закону України «Про соціальні послуги» № 2671-VIII від 17 січня 2019 р. [4], соціальні послуги направлені на подолання складних життєвих обставин або ж мінімізацію їх негативних наслідків, для осіб/сімей, які перебувають в таких обставинах що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї та які вона не може подолати самостійно, а саме: втрата роботи, як і втрата дому чи інша шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією тощо.

Слід відзначити недосконалість системи контролю та оцінки якості соціальних послуг. Так, законодавством визначено, що функцію контролю за діяльністю суб'єктів, які надають соціальні послуги, а також контролю за цільовим використанням бюджетних коштів, спрямованих на фінансування соціальних послуг, покладено на центральні та місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Однак у Законі не прописані механізми моніторингу, оцінки ефективності діяльності соціальних служб та їх працівників, отримувачів соціальних послуг, а також механізми контролю за якістю соціальних послуг та дієві санкції за порушення їх якості.

Крім того, однією з проблем системи соціальних послуг є те, що головна увага традиційно приділяється фінансуванню наявних стаціонарних закладів, а не фінансовому забезпеченню конкретної соціальної послуги. Так, якщо в районі є будинок-інтернат, то місцева влада передбачає в бюджеті кошти на його утримання. Часто при цьому ігноруються альтернативні шляхи надання даної послуги, наприклад, залучення більш широкого кола представників сфери сервісу. Їх послуги, можливо, виявилися б набагато ефективнішими, а ті, кому вони надаються, дістали б можливість одержувати все необхідне на дому, а не в стаціонарі, тобто далеко від своєї оселі, рідних і знайомих [5, с. 100].

З кожним роком від початку запровадження воєнного стану та у зв'язку з розвитком ринкових відносин і подій на території країни, роль загальної системи фінансування соціальних послуг продовжує зростати, але через нецільове використання коштів з держбюджету країни, на жаль маємо незадовільну оцінку щодо виплат особам, що потребують допомоги. Орієнтуючись на досвід економічно-розвинених європейських країн, можна відзначити, що політика надання соціальних послуг в умовах дії правового режиму воєнного стану повинна обов'язково враховувати комплексні показники фінансової спроможності громадян та бюджетного забезпечення, оскільки від рівня надання соціальних послуг та їх ефективності залежить стабільність фінансової системи країни в цілому.

Підійнявши питання щодо практичної реалізації надання соціальних послуг населенню, варто визнати, що воно

залишається актуальним і по теперішній час для кожного з мешканців територіальної громади. Вчасно надана соціальна послуга, навіть з числа таких, як надання інформації щодо того, куди звернутися для отримання необхідної допомоги, консультування з питань пошуку роботи тощо, може запобігти виникненню серйозніших проблемних ситуацій для особи / сім'ї в майбутньому.

Враховуючи вище викладене, можна прийти до висновку, що основні стратегічні напрями розвитку системи надання соціальних послуг в Україні – це завершення стандартизації гарантованого обсягу та якості соціальних послуг, підвищення спроможності місцевої влади в організації їх надання.

Якісні та доступні соціальні послуги для кожного українця можливі тоді, коли держава задає стандарти, розвиває та регулює ринки таких послуг, надавачі дотримуються цих стандартів, а споживач має повну й доступну інформацію про них.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. *Законодавство України* : вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 7 липня 2022 р. № 784. *Законодавство України* : вебсайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/deiaki-pytannia-finansuvannia-sotsialnykh-poslugh-pid-chas-dii-voiennoho-s784-70722>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 р. № 261. *Законодавство України* : вебсайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennya-poryadku-ta-umov-nadannya-kompensaciyimiscevim-byudzheta-na-oplatu-komunalnih-poslug-shcho-nadayutsya-pid-chas-rozm-261>
4. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII *Законодавство України*: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#top>
5. Кривобок Ю. Соціальні послуги у системі соціального захисту: проблеми та перспективи удосконалення в Україні. *Політичний менеджмент*. 2012. № 1–2. С. 97–102.

Хоменко Євгенія Олексіївна
студентка 2 курсу 4 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ПОРІВНЯННЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ 1918 РОКУ І КОНСТИТУЦІЇ 1996 РОКУ: МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Місцеве самоврядування є важливим аспектом демократії та розвитку громадянського суспільства. Активне та ефективне місцеве самоврядування сприяє розвитку локальних спільнот, підвищенню рівня життя громадян та забезпеченню їхніх прав та інтересів. Порівняння різних підходів до місцевого самоврядування в різні періоди часу допомагає краще зрозуміти досягнення та недоліки у цій сфері, а також визначити шляхи подальшого розвитку та удосконалення місцевого самоврядування в Україні, саме тому дослідження порівняння Конституції Української Народної Республіки (далі – УНР) та Незалежної України є актуальним.

Мета статті полягає у проведенні порівняльного аналізу Конституції УНР 1918 р. і Конституції України 1996 р. щодо врегулювання системи місцевого самоврядування. Той, хто не знає минулого, повторює одні і ті самі помилки у майбутньому. Для уникнення помилок, пов'язаних з розподілом влади та організацією взаємодії державної влади та місцевого самоврядування варто дослідити механізми закріплені для території УНР та сучасної України.

Конституція УНР закріплювала адміністративно-територіальний поділ, за яким Україна була розділена на землі, які склалися з волостей та громад. Ця система відображала національні традиції та забезпечувала ефективне здійснення державної влади на місцях. Конституція УНР надавала широкі повноваження органам місцевого самоврядування, зокрема щодо управління бюджетом, освітою, охороною здоров'я та іншими сферами, враховуючи принцип децентралізації влади. Кожен громадянин УНР, незалежно від статі, походження чи освіти, мав рівні виборчі права згідно зі ст. 20 Конституції, а право на участь у виборах

вважалося громадянським та політичним повноваженням для осіб, що досягли 20-річного віку [2].

Варто зазначити, що Конституція УНР не встановлювала конкретної виборчої системи для місцевих виборів. Однак, враховуючи, що Всеукраїнські Установчі збори і Всенародні збори формувалися за пропорційною виборчою системою, можна припустити, що конституційна комісія на той час пропонувала використовувати таку систему і для місцевих виборів. Це дозволяло б спростити виборчий процес та забезпечити більш рівний доступ до представництва.

Ст. 46 Конституції УНР передбачала, що Рада Народних Міністрів мала контролювати всі справи, що виходять за межі діяльності місцевого самоврядування. Це підкреслювало важливість і роль місцевого самоврядування у забезпеченні ефективного управління на місцях [2].

Органи місцевого самоврядування, які об'єднували не менше 100 тис. виборців, мали право на законодавчу ініціативу згідно зі ст. 39 Конституції УНР. Це надавало їм можливість активно впливати на законодавчий процес та захищати інтереси місцевих громад [2].

Конституція УНР 1918 р. враховувала основні демократичні принципи місцевого самоврядування. Вона встановлювала систему самоврядування на трьох рівнях, гарантуючи демократичні процедури виборів та правову захищеність діяльності місцевого самоврядування. Однак, інститут законодавчої ініціативи місцевого самоврядування не отримав достатнього розвитку як в Україні, так і за кордоном, що ускладнило процес децентралізації та розвитку місцевої демократії [2].

У нині діючій Конституції України право місцевого самоврядування зазначено у XI розділі «Місьцеве самоврядування». Незважаючи на досягнення у правотворчій діяльності державних та місцевих органів самоврядування, включаючи широку участь громадськості та вчених у процесі обговорення законодавчих ініціатив, проблеми, які уповільнюють ефективне впровадження законів та демократичні принципи в українському суспільстві та управлінні, стають більш очевидними.

Ст. 140 Конституції України чітко визначено, що місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села або об'єднання сільських громад, які самостійно вирішують питання місцевого значення в межах, визначених Конституцією та законами України. Це дає громадянам можливість активно брати участь у вирішенні справ на своїй території [4].

Ст. 141 Конституції України підтверджує демократичний характер формування органів місцевого самоврядування та їх відповідальність перед виборцями. Вона визначає процедуру обрання депутатів до рад на основі загального, рівного та прямого виборчого права шляхом таємного голосування [4].

Ст. 143 Конституції України надає місцевим органам влади широкий спектр повноважень для вирішення різноманітних питань, що стосуються життя громади, включаючи економічний розвиток, освіту, охорону здоров'я, соціальний захист, розвиток інфраструктури та збереження природних ресурсів [4].

Реформа місцевого самоврядування в Україні на сучасному етапі відіграє ключову роль у процесі децентралізації влади. Ця реформа вимагає всебічного перегляду концепцій національної конституційної доктрини стосовно впровадження демократичної системи місцевого самоврядування, що була актуальною в епоху УНР. Вивчення системи місцевого самоврядування, передбаченої проектами конституції УНР, дозволяє встановити історичні зв'язки державотворчих процесів УНР з сучасністю та поглибити розуміння історії місцевого самоврядування в Україні.

Конституція містить дуже широкі права самоврядування. Власне, у Конституції УНР місцеве самоврядування постає як одна із самостійних гілок влади. У цьому Конституція УНР, схоже, випереджає чинну – подібні положення з'явилися тільки зараз у конституціях, скажімо, Скандинавських країн, які мають справді зразкову демократію. Взагалі, маємо зовсім інший, аніж зараз, принцип побудови держави – знизу догори [8].

У параграфі 26 Конституції УНР зазначено, що місцеві справи керуються вибраними радами і місцевими управами. Це відображає українські традиції, які покладають акцент на територіальні

громади. Міністри Української Народної Республіки виконують лише контрольну та координаційну функції, не втручаючись у справи місцевого самоврядування. Вирішення спорів у цих питаннях покладено на суди Української Народної Республіки. Параграф 46 Конституції УНР визначає вищу виконавчу владу, якою керує Рада Народних Міністрів. Вона відповідає за всі справи, що виходять за межі компетенції місцевих установ самоврядування або стосуються всієї Української Народної Республіки. Така система сприяє координації та контролю за діяльністю місцевих установ, забезпечуючи їм підтримку при необхідності. Конституція УНР надає самоврядним громадам право на законодавчу ініціативу, що відсутнє у сучасній Конституції України. Проте цікаво, що багато сучасних проєктів конституційних змін, спрямованих на підтримку демократії в Україні, не враховують досвіду місцевого самоврядування УНР [8].

Отже, розглянувши особливості та відмінності між Конституцією Української Народної Республіки 1918 р. і Конституцією України 1996 р. в сфері місцевого самоврядування, ми побачили еволюцію демократичних принципів та ступінь визнання важливості розвитку місцевих громад. У 1918 р., умови політичної нестабільності та потреба в централізації влади можуть визначити більш обмежену роль місцевого самоврядування. У 1996 р., коли Україна вже була демократичною країною, Конституція більше акцентує на принципах децентралізації та наданні більшої автономії місцевим громадам. Цей процес свідчить про поступовий розвиток громадянського суспільства та зростання уваги до потреб на місцевому рівні влади.

Тому можна зробити висновок, що розширення компетенцій та можливостей органів місцевого самоврядування повинно супроводжуватись посиленням контролю з боку громадянського суспільства та формуванням юридичної відповідальності з боку органів державної влади, тільки тоді це може стати дієвим механізмом децентралізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція Української Народньої Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР): Іст. док. Держ. утворень на території України (1917–1920) від 29.04.1918. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-18#Text>
2. Козаченко А. Система місцевого самоврядування за проектами конституцій Української Народної Республіки 1917, 1918 і 1920 рр.: джерела, основні риси та історичне значення. *Право України*. 2018. № 2018/04. С. 51. URL: <https://doi.org/10.33498/loou-2018-04-051>
3. Шигапова Е. Окремі аспекти імплементації Європейської хартії місцевого самоврядування в Україні. *Підприємство, господарство і право*. 2018. № 5. С. 182–183. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/5/36.pdf>
4. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
5. Стецюк Н. Конституція Української Народної Республіки 1918 року: теоретико-правова характеристика. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2018. № 906. С. 155–161.
6. Васильченко О. П. Джерела конституційного права України (системно-функціональний аналіз) : автореф. дис. ... кан. юрид. наук. Київ, 2007. 19 с.
7. Бойко І. Місце і роль Конституції Української Народної Республіки 1918 р. в історії національного конституціоналізму. *Український часопис конституційного права*. 2017. № 3 (4). С. 67–76. URL: <https://doi.org/10.30970/jcl.3.2017.7>
8. Грабовський С., Стріха М. «Країна Інкогніта»: Конституція УНР 1918 року. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/914746.html>

Цибульський Архип Миколайович
студент 1 курсу 4 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ЛЕГІТИМНІСТЬ УРЯДУ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ В ЕКЗИЛІ

Період існування Української Народної Республіки є одним із ключових в українській історії. Саме тоді український народ боровся за власну державу, якої в нього не було аж з часів Гетьманщини. Та незмога цього зробити, програвши більшовицьким силам, змусило діячів УНР емігрувати за кордон, поставивши під питання легітимність їхнього уряду, який мав конкурувати з Українською Радянською Соціалістичною Республікою під владою більшовиків.

Завданням наукового дослідження є аналіз легітимності уряду Української Народної Республіки в екзилі та як це впливає на історичну концепцію сучасної України.

Висвітлена в даній роботі тема була об'єктом дослідження багатьох науковців. Легітимність влади Директорії аналізує у своїй роботі С. Литвин [3], а політико-правовий аспект утворення уряду УНР в екзилі І. Панова [5]. Історію ж екзильного уряду аналізує В. Яблонський [7]. Процеси легітимації на землях України дослідженні Ю.-М. Козаком [6].

Для того щоб зрозуміти наскільки та чи інша влада є легітимною, потрібно розуміти, що саме наділяє її цією правою категорією. Згідно визначенню легітимності, яке дає нам Енциклопедія Сучасної України, легітимною буде та влада, яка має підтримку, позитивне ставлення, довіру або визнання авторитету суспільною думкою населення країни загалом (або великими його групами). Легітимність є також станом, за якого громадяни (піддані) держави визнають право даної влади диктувати їм той чи інший спосіб поведінки. Німецький соціолог М. Вебер відокремлював дві фундаментальні ознаки легітимності: визнання влади, реалізовані

існуючими інститутами держави, та обов'язок індивідів їй підпорядковуватися. Вона може бути частковою та навіть неузгодженою, оскільки в суспільстві існують різні прошарки населення із різними інтересами. Отже, щоб бути легітимним уряду УНР в еміграції необхідно мати визнання й підтримку серед усього українського народу й, що більш важливо, не втрачати їх протягом свого існування. Необхідно уточнити, що легітимністю владу наділяє народ, а не певні джерела її легітимації, які є лише інструментами, що впливають на думку людей. Тому, якщо за суб'єктивною думкою одна влада є легітимною, а інша-ні, це не значить, що такою її вбачала громадськість тих часів. Аналізуючи легітимність, ми аналізуємо джерела, через які люди могли вважати владу легітимною, розуміючи що саме джерело без визнання його достатньою кількістю людей ще нічого не легітимує [1].

Проявом визнання й підтримки влади в УНР був Трудовий конгрес України зібраний Директорією УНР, який представляв різні суспільні верстви українського населення. Уряд УНР в екзилі або його інша назва Державний центр Української Народної Республіки (далі – ДЦ УНР) був спадкоємцем Директорії й відповідно успадкував її легітимність, надану їй Трудовим конгресом. Трудовий конгрес України був вищим тимчасовим законодавчим органом УНР періоду Директорії. Декларацією від 26 грудня 1918 р. вона оголосила про скликання конгресу як найвищого органу влади в УНР. У нього входили представники з різних кутків України та багатьох значних українських партій такі як: УПСР, УСДРП, УПСС, меншовики та російські есери, а також представники від ЗУНР. Така кількість різних політичних сил давала величезного значення даному органу влади. Згідно запропонованого на конгресі «трудового принципу» влада на місцях мала належати радам робітників, селянам і трудовій інтелігенції. Цим були обділена буржуазія й поміщики, що впливало на легітимність Трудового конгресу в негативну сторону. Та вже 28 січня 1919 р. Трудовий конгрес України припинив свою діяльність у зв'язку з наступом більшовиків на Київ як це оголошувалося в Універсалі Трудового конгресу України, в ньому ж верховна влада доручалася Директорії. Передавши владу Директорії, конгрес надав їй таким

чином легітимність будучи органом, який представляв різні верстви суспільства [2].

Після цих подій проблемою легітимності Директорії стали вихід з її уряду УСДРП та УПСР. Також у ній змінився голова з Володимира Винниченка на Симона Петлюру, який був авторитетною постаттю в армії УНР. В ході різних політичних подій було ухвалено, що постанови Директорії вважаються дійсними й законними лише тоді, коли в засіданні брав участь Головний Отаман. Деякі люди досі вважають Симона Петлюру диктатором, який узурпував владу. Та навіть, не розбираючи ці звинувачення, сам факт їх існування доводить те, що Симон Петлюра мав проблеми з легітимністю, яких не мала Директорія під керівництвом Володимира Винниченка [3].

Тому втративши джерело легітимності у вигляді консолідації різних українських політичних сил основним її джерелом стала харизма Головного Отамана. Незважаючи на те, що влада передалася згідно всіх діючих на той момент законодавчих норм, Симон Петлюра не мав тої підтримки різних політичних груп, що знижувало його легітимність, яка стала в більшій мірі опиратися на саму його постать. За класифікацією німецького соціолога М. Вебера з трьох типів легітимного панування саме тип харизматичного панування підходить в даній ситуації. В звичайних умовах Симон Петлюра найімовірніше вважався б лідером з низькою легітимністю, якому потрібно було б шукати визнання серед різних представників українського народу, але тяжкий революційний час дозволив опиратися на військо, представником якого він й був. Саме сприйняття людьми постаті Симона Петлюри – як того за ким йде армія, борця за незалежність, військового героя, який протистоїть окупантам, давало йому право на владу не тільки в період Директорії, а і в період еміграції [4].

ДЦ УНР мав високу легітимність відносно інших еміграційних політичних центрів через те, що був спадкоємцем і діяв від імені проголошеної незалежної Української республіки, а це було єдине державне утворення якому український народ в свої більшості виказував довіру. Хоча, незважаючи на вище вказане, аспірантка Інституту держави і права ім. В. М. Корецького

НАН України І. Панова пише, що ставлення до ДЦ УНР було неоднозначне, а тим більше викликало ворожу оцінку серед прихильників радянської влади. Проявляючи до більшовицької влади симпатії, Володимир Винниченко зазначав: «ті люди, які зуть себе Національно-державним Центром, «легітимними» спадкоємцями традицій української Революції і носіями її «Скрижалів», не мають на те ніякого права... Та підстава, через яку їм довірено еміграцією провід у її представницькому органі є фальшива. Еміграцію введено в блуд...» Володимир Винниченко питає в української еміграції: «якщо українська нація за даного моменту не має змоги виявляти свою волю, то звідки ж ви знаєте, що вона доручила саме вам, оцій саме купці людей представляти її волю? Де ваші уповноваження? Хто вас вибирав...? Хто вас контролює...? Коли у вас таких уповноважень немає, коли ви дієте самі від себе, то чи не чините ви державного злочинства?». Насправді ці звинувачення не є безпідставні, та важливо розуміти, що якщо українська нація немає змоги виявляти свою волю, то більшовики й інші центри еміграції мали набагато менше легітимності адже уряд УНР в екзилі міг базуватися на останньому на той момент волевиявленні Трудового Конгресу, що не могла дозволити собі будь-яка інша влада. До того ж І. Панова зазначає, що ДЦ УНР в екзилі був визнаний Лігою Націй, Українським Товариством Приятелів Ліги Націй, що було дійсним членом Міжнародної Унії Приятелів Ліги Націй, Інтернаціональним Офісом Нансена, що займався справами емігрантів, Міжнародною Організацією Комбатантів, Міжнародним Червоним Хрестом. Все це свідчить, що ДЦ УНР в екзилі мав певний авторитет серед світової громадськості і статус легальної організації, яка представляла інтереси українського народу, виходячи зі свого бачення цих інтересів та прагнень [5].

Та слід пам'ятати одну із ключових властивостей легітимності – змінюватися з часом. В ході довгого панування більшовиків, виросло вже два покоління, які іншої влади не застали й через залізну завісу не могли про неї й знати. Більшовицька влада досягла повного міжнародного визнання, УРСР навіть стало однією з держав засновниць ООН. Як зазначає аспірант кафедри теорії держави і права НАВС Ю.-М. Козак в ті роки простежувалась монопольна,

однопартійна та нав'язана українському народу радянська влада. На даному етапі складно раціонально оцінити факт всенародного схвалення влади, адже фактично радянська влада придушила волевиявлення українського народу. Також в своїй роботі він вказує слова з роботи Н. Дмитрасевича, що процес легітимзації державної влади здійснювався за допомогою «використання владою засобів та прийомів соціальної маніпуляції, що сприяли визнанню більшовицької влади в українському суспільстві, посиленню в ньому впливу компартійного керівництва». Під цим він скоріше за всього має на увазі пропаганду комуністичної ідеології. Тобто знаючи це можна сказати, що легітимність радянської влади значно підвищилася з часів її встановлення, що негативно вплинуло на легітимність уряду УНР в екзилі, про який могли знати лише емігранти [6].

В. Яблонський, доктор історичних наук, зазначає, що після Другої світової війни ДЦ УНР зміг реорганізуватися й прийняти в свої ряди ОУН (М) та ОУН (Б), гетьманський політичний рух в нього не ввійшов. Найважливішим досягненням стала політична консолідація більшості еміграційних політичних партій. Як доповнення до вже існуючих інституцій – президента та уряду – було створено Українську національну раду (УНРаду), еміграційний передпарламент, який вирішував важливі питання діяльності ДЦ УНР. Формували її за пропорційним партійним принципом, який передбачав роботу чотирьох секторів: соціалістичного, демократичного, націоналістичного й монархічного. За затвердженими квотами та відповідно до політичного впливу, перші три сектори отримували по 12 мандатів, монархісти – 6. Виборний сектор наповнювали через голосування в товариствах прихильників УНРади в різних країнах. Номінаційний сектор формували за квотою президента УНР. Діяльність УНРади заохочувала емігрантів приймати участь в діяльності Уряду УНР в екзилі [7].

Після проголошення незалежної України яка є повністю легітимною завдяки новому волевиявленню українського народу та визнанню міжнародною спільнотою, Президент ДЦ УНР Микола Плав'юк передав повноваження УНР новій українській владі. Цей акт є визначальним для української історії адже

він засвідчив об'єднання українського народу, емігрантів й тих, хто знаходився в Україні, створював зв'язок між незалежними Українськими державами. Хоча ця подія мала виключно символічний характер, адже ніяких правничих дій після неї не було прийнято і Україна досі вважається правонаступницею УРСР [7].

Отже, аналіз легітимності Уряду УНР в екзилі показав, що будучи високо легітимним, уряд приблизно з закінченням Другої світової через залізну завісу й насадженню українцям комуністичної ідеології почав втрачати легітимність на території УРСР, українці, які жили там навіть не могли знати про його існування. Опирався ж ДЦ УНР фактично на окрему категорію українського народу, а саме проживаючих за кордоном. Знаючи це, ми характеризуємо легітимність ДЦ УНР як часткову. Та саме його існування доводить безперервність боротьби українського народу за власну державу. При першій же можливості ДЦ УНР склав свої повноваження на користь сучасної України. Зв'язок між незалежними українськими державами дає змогу відкидати нав'язану радянську культурно-історичну спадщину на користь державно-історичної спадщини УНР.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Різник С. В. Легітимність. *Енциклопедія Сучасної України* : вебсайт. URL: <https://esu.com.ua/article-54034>
2. Задунайський В. В. Трудовий конгрес України. *Енциклопедія Історії України* : вебсайт. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Trudovyy_konhres
3. Литвин С. Х. Легітимність влади Директорії УНР. *Воєнна історія*. 2009. № 1. URL: http://warhistory.ukrlife.org/1_09_3.html
4. Макс Вебер. Три чисті типи легітимного панування. *Макс Вебер. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика*. Київ, 1998. С. 157–172. *Ізборник* : вебсайт. URL: <http://litopys.org.ua/weber/wbs07.htm>
5. Панова І. Ю. Утворення Державного Центру УНР в екзилі: Політико-правовий аспект. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 78–85. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/issue/view/32/3-2009-pdf>
6. Козак Ю.-М. Р. Історія легітимації державної влади як явища державно-правової дійсності на історичних землях України.

- Філософські та методологічні проблеми права.* 2018. № 1–2. С. 126–145. URL: <https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/article/download/1013/1026/>
7. Яблонський В. М. Державний центр УНР в екзилі: три чверті століття на повернення. *Локальна історія* : вебсайт. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/derzhavnii-tsentr-unr-v-ekzili-tri-chverti-stolittia-na-povernennia/>

Черноброва Катерина Олександрівна

студентка 4 курсу 2 групи

ОС «бакалавр»

спеціальність 081 Право

Фінансово-правовий коледж

ЮРИДИЧНІ РИЗИКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Ризики є невід'ємною складовою будь-якої підприємницької діяльності. Ризик – вірогідність настання події, яка може спричинити негативні наслідки, втрати. Прагнення України до змін та обрання європейського курсу розвитку зумовлює необхідність впровадження реформ шляхом прийняття нових нормативних актів або внесення змін до вже існуючих законів. Наслідком цього є збільшення ризиків, джерелом яких є законодавство.

Українське законодавство визначає юридичний ризик як ризик виникнення збитків або додаткових втрат, або недоотримання запланованих доходів внаслідок неочікуваного застосування норм законодавства через можливість їх неоднозначного тлумачення або внаслідок визнання недійсними правочину/договору (окремої його частини) у зв'язку з невідповідністю вимогам законодавства [1].

Правова система Великої Британії визначає юридичний ризик як будь-який ризик судового позову в національному, європейському чи міжнародному порядку або ризик будь-якого покарання внаслідок недотримання правових вимог [2].

В науковій літературі зазначають, що юридичними є ризики, що пов'язані з нестабільністю законодавства, яке впливає на умови господарювання: юридичне оформлення документів, відсутність ліцензій, порушення авторського і патентного права та ін. [3].

Відповідно до дослідження стосовно сприйняття юридичних ризиків та їх вплив на підприємницьку діяльність 77 % українського бізнесу відчувають вплив частих змін в законодавстві на підприємницьку діяльність [4].

Зміни у законодавстві можна класифікувати відповідно до передумов [5]:

1) внутрішні – впроваджені органами влади з огляду на внутрішні причини і фактори;

2) зовнішні – зміни в законодавстві, зумовлені змінами в стосунках з іншими країнами, з міжнародними й регіональними організаціями, їх діями і рішеннями;

3) економічні – зумовлені несприятливими змінами в економічній ситуації в країні;

4) політичні – пов'язані з погіршенням відносин з локальними та міжнародними організаціями, окремими країнами;

5) комплексні – їх виникнення зумовлено як економічними, так і політичними причинами.

Одним із критеріїв поділу юридичних ризиків є поділ на зовнішні та внутрішні. Найбільшими зовнішніми юридичними ризиками для українського бізнесу є зміни законодавства та колізії.

Зміни стандартизації та сертифікації, правил торгівлі з окремими країнами, оподаткування імпорту, правил експорту окремої продукції, обмеження на валютні операції, запровадження обмежувальних заходів, зміни в трудовому законодавстві – все це є ризиком для підприємницької діяльності.

Колізії в законодавстві створюють протиріччя між різними правовими нормами, що призводить до невизначеності стосовно вимог, яких підприємці повинні дотримуватися. Неузгодженість нормативних актів між собою може призвести до порушення прав, свобод і законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності та до необхідності їх захисту в судовому порядку.

Для українського законодавства більш відомими видами колізій вважаються темпоральні, ієрархічні та змістовні. Темпоральні колізії ще називаються часовими через те, що вони характеризуються виданням у різний час двох і більше норм права з однакового питання, коли під час прийняття нового нормативно-правового акта не скасовуються інші, з якими, ймовірно, виникне неузгодженість. Із ускладненням правового регулювання, враховуючи наявність тисяч нормативно-правових актів, що потенційно можуть містити конфлікуючі норми, доведення процесу звірки всіх законів щодо їх узгодженості до ідеалу, об'єктивно є недосяжним. До ієрархічних колізій належать такі, що виникають унаслідок введення в дію суперечливих актів із тотожного питання державними органами, що знаходяться на різних щаблях у вертикальній структурі законодавства, а отже, мають різну юридичну силу. Під змістовними колізіями мають на увазі колізії чинних одночасно на одній території приписів рівної юридичної сили, що виникають у результаті часткового збігу обсягів регулювання й обумовлені специфікою регламентації суспільних відносин. Фахівці відзначають, що зменшити колізійність можна трьома шляхами: попередження (запобігання), подолання й усунення [6].

Найбільшими внутрішніми юридичними ризиками, що впливають на підприємницьку діяльність є комплаєнс-ризик та ненадійність контрагента.

У практичній діяльності підприємства концепція комплаєнсу тісно пов'язана з системою управління/контролю в організації, а також з ризиками невідповідності, недотримання вимог законодавства, нормативних документів, правил і стандартів наглядових органів, галузевих асоціацій та організацій, кодексів поведінки. Недотримання вимог законодавства з боку суб'єкта підприємницької діяльності може спричинити відповідні санкції.

Угода з ненадійним контрагентом приносить не лише ризики невиконання договірних зобов'язань, а й виникнення проблем у сфері оподаткування, охорони праці, якості товарів або послуг тощо. Іноді тільки сам факт співпраці з ненадійним контрагентом може створити ризики або навіть мати негативні наслідки для бізнесу підприємця. Тому перед початком співпраці з новим

контрагентом необхідно перевірити інформацію щодо нього через бази даних для перевірки юридичних та фізичних осіб. Перевірка репутації на добросовісність своїх контрагентів є однією із основних засад якісної співпраці в сучасних реаліях, що допоможе втримати репутацію.

Враховуючи наведене вище, можна зробити висновок, що у процесі здійснення підприємницької діяльності уникнути ризиків неможливо, але вміння здійснювати аналіз, оцінювання, передбачення ризиків дозволить підприємцям розробити внутрішні механізми для мінімізації юридичних ризиків та їх негативних наслідків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про затвердження Положення про вимоги до системи управління страховика : Постанова Національного банку України від 27.12.2023 № 194: станом на 21 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0194500-23#Text>
2. Government Legal Department. Guidance Note on Legal Risk. Legal Quality Committee. 2015. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5b858a0eed915d7e1aa25744/Legal_Risk_Guidance_-_Amended_July_2015.pdf
3. Верхоглядова Н.І., Турко М.О. Механізм регулювання економіки, 2011, № 4 Класифікація ризиків та факторів ризиків будівельного підприємства як необхідна умова їх аналізу та ідентифікації. 2011. С. 95. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/29664/1/Verhogliadova.pdf;jsessionid=09647E7DCC0A8CFEEBFCF879C6D4BA247>
4. Virglerová Z., Conte F., Amoah J., Massaro M. International journal of entrepreneurial knowledge 2020. The perception of legal risk and its impact on the business of SMES. С. 7. URL: <https://ijek.org/index.php/IJEK/article/view/115/102>
5. Свідерська А.В. Дослідження ризиків у правовому регулюванні зовнішньоекономічної діяльності підприємств. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка* : збірник наукових праць / ред. кол.: І.Д. Пасічник, О.І. Дем'янчук. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. Випуск 24. С. 61. URL: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2014/n24/14.pdf>

6. Наливайко О., Ковіненко О. Колізії у законодавстві як різновид юридичних колізій: поняття, ознаки, види, правила та способи вирішення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4. С. 87–88. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/02/NV4/Макет_НВ_4-2021_мягк-86-92.pdf

Шумський Олег Вячеславович
 студент 4 курсу 1 групи
 ОС «бакалавр»
 спеціальність 081 Право
 Фінансово-правовий коледж

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ СУБ'ЄКТОМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Питання концентрації суб'єктів господарювання регулюється законами України «Про Антимонопольний комітет України», «Про захист економічної конкуренції», Положенням про порядок подання та розгляду заяв про попереднє отримання дозволу Антимонопольного комітету України на концентрацію суб'єктів господарювання, затверджене розпорядженням Антимонопольного комітету України від 19 лютого 2002 р. № 33-р, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 21 березня 2002 р. за № 284/6572 (у редакції розпорядження Антимонопольного комітету України від 21.06.2016 № 14-рп) [1; 2; 3].

Відповідно до ст. 22 Закону України «Про захист економічної конкуренції» (далі – Закон) з метою запобігання монополізації товарних ринків, зловживання монополічним (домінуючим) становищем, обмеження конкуренції органи Антимонопольного комітету України здійснюють державний контроль за концентрацією суб'єктів господарювання (далі – концентрація) [2].

Так, концентрацією визнається: злиття або приєднання суб'єктів господарювання, які не були пов'язані відносинами контролю

між собою; набуття одним або декількома суб'єктами господарювання прямого або опосередкованого контролю над цілим або частинами одного або декількох інших суб'єктів господарювання чи іншими активами, зокрема, шляхом: безпосереднього або опосередкованого придбання, набуття у власність в інший спосіб, одержання в управління, оренду, лізинг, концесію чи набуття в інший спосіб права користування активами у вигляді єдиного майнового комплексу або структурного підрозділу суб'єкта господарювання, у тому числі придбання активів суб'єкта господарювання, що ліквідується; укладення правочинів щодо придбання прав, які дають змогу визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання розпорядження або виконувати функції органу управління суб'єкта господарювання та/або забезпечувати вирішальний вплив на формування органу управління, на результати голосувань чи прийняття рішень органами суб'єкта господарювання; безпосереднього або опосередкованого придбання, набуття у власність в інший спосіб чи одержання в управління часток (акцій, паїв), що забезпечує можливість чинити вирішальний вплив, у тому числі досягнення чи перевищення 25 або 50 % голосів у вищому органі управління відповідного суб'єкта господарювання; призначення або обрання на посаду керівника, заступника керівника спостережної ради, правління, іншого наглядового чи виконавчого органу суб'єкта господарювання особи, яка вже обіймає одну чи декілька із зазначених посад в інших суб'єктах господарювання, або створення ситуації, за якої більше половини посад членів спостережної ради, правління, інших наглядових чи виконавчих органів двох чи більше суб'єктів господарювання обіймають одні й ті самі особи; створення двома і більше суб'єктами господарювання суб'єкта господарювання, який самостійно здійснюватиме повнофункціональну господарську діяльність протягом тривалого періоду [2].

Ст. 7 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» визначає, повноваження АМКУ у сфері здійснення контролю за узгодженими діями, концентрацією [1].

При цьому, не всі концентрації потребують обов'язкового отримання дозволу АМКУ. Випадки, коли концентрація може

бути здійснена лише за умови попереднього одержання дозволу АМКУ, визначені частиною першою ст. 24 Закону [1].

Відповідно до ч. 5 ст. 26 Закону у разі, якщо концентрація провадиться із застосуванням конкурсних процедур (торги, аукціони, конкурси, тендери тощо), заява може подаватись як до початку конкурсної процедури, так і після, але не пізніше тридцяти днів з дати оголошення переможця, якщо інше не передбачено законом. Отже, законодавство про захист економічної конкуренції встановлює граничний термін подання заяви у разі, якщо концентрація провадиться із застосуванням конкурсних процедур, проте не обмежує право заявника звернутись до початку конкурсної процедури із відповідною заявою.

Відповідно до Закону, дозвіл на концентрацію не надається: якщо така концентрація заборонена відповідно до Закону України «Про санкції»; якщо концентрація призводить до монополізації чи суттєвого обмеження конкуренції на всьому ринку чи в значній його частині [4].

Законом передбачено, що для отримання дозволу на концентрацію, суб'єкти господарювання мають звертатися до АМКУ із заявою про надання дозволу на концентрацію. За подання заяви сплачується збір відповідно до ст. 34 Закону України «Про захист економічної конкуренції».

Порядок подання зазначених заяв та перелік документів, що до них додаються, визначений Положенням про порядок подання та розгляду заяв про попереднє отримання дозволу Антимонопольного комітету України на концентрацію суб'єктів господарювання. Строк розгляду заяви складає 45 днів з дня її надходження до АМКУ. Протягом 25 днів (за спрощеною процедурою) АМКУ розглядає заяву у випадках, визначених абзацом четвертим частини першої ст. 27 Закону [3].

Разом з тим, у разі, якщо під час розгляду заяви виявляються підстави для заборони концентрації, то АМКУ відкриває справу про концентрацію, яка розглядається (зазвичай) не менше трьох місяців.

Дозвіл на концентрацію не надається, якщо на дії, вчинення яких потребує одержання такого дозволу органів АМКУ,

поширюються спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи, передбачені у частині першій ст. 4 Закону України «Про санкції». До таких санкцій, що виключають можливість надання органами АМКУ дозволу на концентрацію, можуть належати, зокрема: блокування активів – тимчасове обмеження права особи користуватися та розпоряджатися належним їй майном; заборона участі у приватизації, оренді державного майна резидентами іноземної держави та особами, які прямо чи опосередковано контролюються резидентами іноземної держави або діють в їх інтересах; повна або часткова заборона вчинення правочинів щодо цінних паперів, емітентами яких є особи, до яких застосовано санкції згідно із Законом України «Про санкції». Водночас, надання дозволу про концентрацію може бути заборонене і в разі застосування інших санкцій, передбачених ст. 4 Закону України «Про санкції», залежно від обставин [4].

Доцільно також окреслити практичне питання, пов'язане із здійсненням концентрації суб'єктів господарювання, а саме щодо дій у правовому полі суб'єкта господарювання, яке отримало в установленому законодавством порядку дозвіл на концентрацію від Антимонопольного комітету України. Так, наведемо ситуацію, коли *Юридична особа 1*, яка є державним підприємством отримала дозволи АМКУ № 1, № 2 і № 3 на концентрацію, а саме на придбання часток у статутному капіталі товариства обмеженою відповідальністю «1», товариства з обмеженою відповідальністю «2» та товариства з обмеженою відповідальністю «3».

Правовими підставами надання згаданих дозволів є ст. 7 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», ст. 25 і 31 Закону України «Про захист економічної конкуренції», Положення про порядок подання та розгляду заяв про попереднє отримання дозволу Антимонопольного комітету України на концентрацію суб'єктів господарювання [1; 2; 3].

Водночас, відповідно до рішення Уряду України відбулося перетворення державного підприємства – *«Юридичної особи 1»* в акціонерне товариство. правонаступником усіх прав та обов'язків державного підприємства *«Юридичної особи 1»* стало акціонерне товариство. Згідно рішення про утворення акціонерного

товариства, до отримання необхідних ліцензій і документів дозвільного характеру акціонерне товариство провадить діяльність на основі відповідних ліцензій і документів дозвільного характеру, отриманих державним підприємством у межах строку їх дії. Разом з тим, дозволи на концентрацію не є документами дозвільного характеру у розумінні Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», оскільки відповідно до частини другої ст. 2 дія цього закону не поширюється на відносини у сфері захисту економічної конкуренції.

Ст. 59 Закону визначає такі підстави для зміни, скасування чи визнання недійсними рішень органів АМКУ: неповне з'ясування обставин, які мають значення для справи; недоведення обставин, які мають значення для справи і які визнано встановленими; невідповідність висновків, викладених у рішенні, обставинам справи; заборона концентрації відповідно до Закону України «Про санкції»; порушення або неправильне застосування норм матеріального чи процесуального права [4].

Таким чином, у зазначеній статті відсутня підстава для зміни рішень АМКУ у разі реорганізації суб'єкта господарювання шляхом перетворення. Отже, законодавство про захист економічної конкуренції не містить норм, які встановлюють заборону для використання акціонерним товариством (правонаступником) дозволів на концентрацію, виданих АМКУ державному підприємству – *Юридична особа 1*.

Виключно до компетенції АМКУ, відповідно до ст. 13 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» належить офіційне тлумачення власних нормативно-правових актів і надання рекомендаційних роз'яснень з питань застосування законодавства про захист економічної конкуренції [1]. Тому була необхідність у роз'ясненні АМКУ щодо можливості здійснення акціонерним товариством концентрації на підставі дозволів на концентрацію суб'єктів господарювання, виданих державному підприємству, правонаступником якого є акціонерне товариство. Згідно офіційних роз'яснень АМКУ зміна організаційно-правової форми суб'єкта господарювання, якому було надано дозвіл на здійснення концентрації, якщо внаслідок таких змін не відбулося нової

концентрації у значенні ст. 22 Закону України «Про захист економічної конкуренції» [2], зокрема якщо не змінилося коло учасників, що здійснюють контроль на цим суб'єктом господарювання у розумінні ст. 1 Закону, або які мають 25 і більше відсотків голосів у вищому органі управління цього суб'єкта господарювання, не потребується отримання нового дозволу АМКУ. З урахуванням викладеного, можна дійти висновків, що дозволи АМКУ № 1, № 2, № 3 є чинними для утвореного акціонерного товариства – правонаступника державного підприємства.

Отже, наведена практична ситуація дає підстави стверджувати про недосконалість положень Закону України «Про захист економічної конкуренції».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 № 3659-ХІІ: станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>
2. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-III: станом на 16 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>
3. Про затвердження Положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання (Положення про концентрацію) : Розпорядж. Антимонопол. ком. України від 19.02.2002 № 33-р: станом на 16 лют. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-02#Text>
4. Соловей Д. Контроль за концентраціями в Україні: як це відбувається. *Юридична газета – онлайн версія*. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/antimonopolne-konkurentne-pravo/kontrol-zakoncentraciyami-v-ukrayini-yak-ce-vidbuvaetsya.html>
5. Особливості контролю за здійсненням економічної концентрації. «Правовий тиждень» – щотижнева інформаційно-правова газета. URL: http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&new_sid=122018

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ

Авраменко Анна Андріївна

студентка 3 курсу 1 групи

ОС «бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси,

банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

РИНОК ЕКСПРЕС-ДОСТАВКИ В УКРАЇНІ: ВИКОРИСТАННЯ SWOT-АНАЛІЗУ ТА МАТРИЦІ АНСОФФА ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КОМПАНІЇ «НОВА ПОШТА»

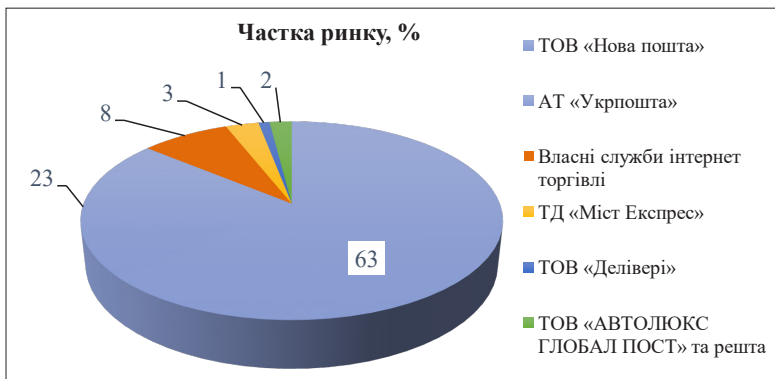
У сучасному світі, де технології швидко розвиваються, а темпи життя зростають експоненційно, роль експрес-доставки стає надзвичайно важливою для задоволення споживчих потреб та оптимізації бізнес-процесів. Україна не залишається осторонь цього глобального тренду і ринок експрес-доставки в країні активно трансформується та адаптується до нових викликів. Зростання електронної комерції, зміни у споживацьких звичках та впровадження передових технологій формують обличчя сучасної логістичної системи доставки в Україні.

Український ринок експрес-доставки становить по підрахункам приблизно 501 млн відправлень або 34,4 млрд грн і має орієнтовно наступну структуру [1]: Нова пошта 63 %, Укрпошта 23 %, Міст Експрес 3 % і Делівері 1 %, власні служби інтернет торгівлі 8 %. Автолюкс та решта 49 інших операторів займають 2 % (рис. 1).

У війну «Нова пошта» увійшла безперечним лідером на ринку доставки. Загалом, підприємство дуже активно розвивається та показує позитивну динаміку основних показників протягом останніх років (рис. 2).

У 2022 р. компанія «Нова пошта» втратила лише 17,7 % прибутку, що є вдалим прикладом прийняття управлінських рішень в подоланні кризових аспектів. Капіталізація «Нової пошти»

становить понад \$1 млрд. У перспективі, компанія не відмовляється від планів збільшити капіталізацію до \$3–5 млрд. Також, компанія розраховує, що у 2024 р. термін доставки по Україні вдасться скоротити ще на 2 години – до у середньому 22 годин. У планах НП до кінця 2024 р.: відкрити перші відділення в Італії та Франції. Наразі компанія присутня на ринках десяти країн. Упродовж наступного року українська компанія розраховує відкрити ще 17 європейських ринків: щоб до 2025 р. 200 відділень НП були вже у 30 країнах [3].

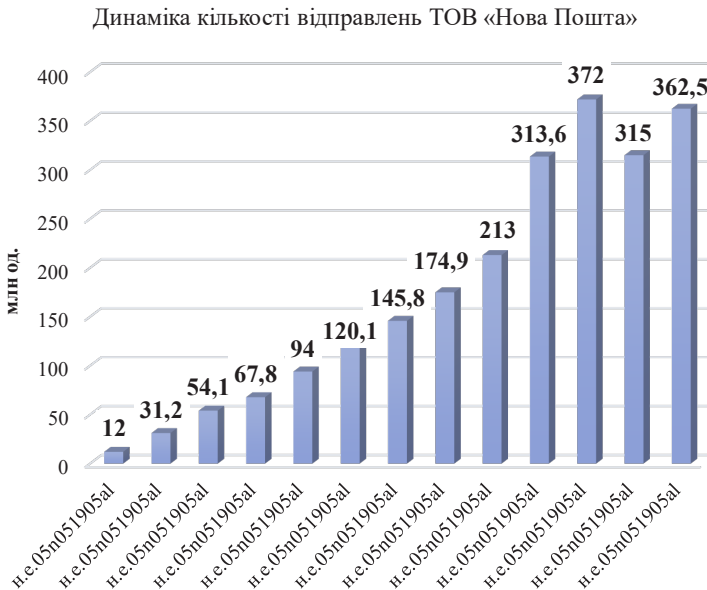
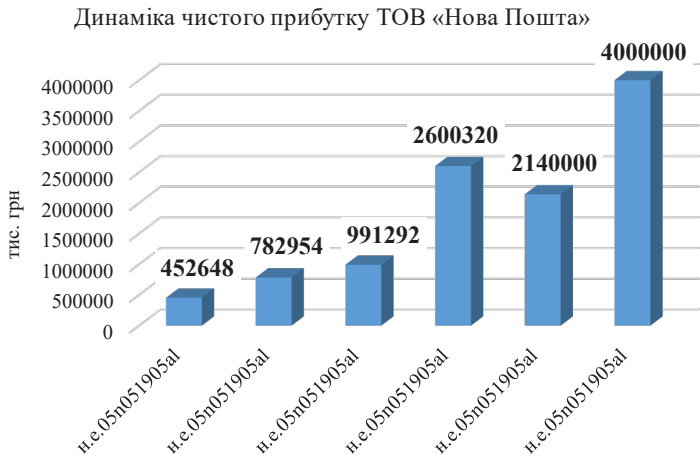

Рис. 1. Структура ринку експрес-доставки України за частками компаній, %

Джерело: складено автором на основі [1]

Для визначення місця на ринку підприємства «Нова пошта» і прогнозування діяльності, аналізу та оцінки свого потенціалу, а також факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, які впливають на її розвиток доцільно провести SWOT-аналіз (табл. 1).

На основі результатів проведеного SWOT-аналізу наведених в табл. 1 компанії «Нова пошта» бачимо, що компанія має потенціал для подальшого позиціонування себе як лідера експрес-послуг у конкурентному ринковому середовищі. Основні причини успіху компанії – вчасно зайнята на той час не заповнена ніша ринку, високий рівень обслуговування,

Рис. 2. Динаміка чистого прибутку та кількості відправлень компанії підприємства «Нова пошта»

Джерело: складено автором на основі [2]

швидкість доставки та сучасна маркетингова політика, а це перш за все зрозуміла реклама, підтримка продаж, налагоджений зворотній зв'язок із споживачем, регулярні маркетингові дослідження, продумана цінова політика та політика управління якістю, соціальна відповідальність бізнесу, але серйозною проблемою є обмеженість системи дослідження ринку, яка раніше не відреагувала на те, що ринок України для підприємства немає високого потенціалу росту й компанія раніше повинна була виходити на нові ринки.

Провівши SWOT-аналіз, фірма може скористатися матрицею Ансоффа для визначення маркетингових можливостей компанії (табл. 2).

Таблиця 1

SWOT-аналіз компанії «Нова пошта»

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Беззаперечне лідерство 2. Позитивна репутація 3. Налагоджений зворотній зв'язок з споживачем 4. Широка мережа складів та пунктів обслуговування по всій Україні 5. Високий рівень надійності та якості доставки 6. Широкий спектр послуг доставки та логістики для клієнтів з різних секторів економіки 7. Впровадження інновацій (Мотор системи...) 8. Активна соціальна позиція (закупівля медичного обладнання в лікарні, благодійні акції, подарунки дітям на свята) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Обмеженість системи дослідження ринку: відсутність глибокого аналізу, моніторингу сфер суміжних з логістикою з метою виходу на нові ринки або переймання кращого та обмежена географія дослідження 2. Обмеженість потенціалу розвитку підприємства на ринку. 3. Відсутність гнучкого тарифу 4. Пошкодження відправлень 5. Високі витрати на розширення та підтримку мережі складів та пунктів обслуговування 6. Висока конкуренція в галузі логістики та доставки, особливо з боку великих міжнародних гравців 7. Низький рівень інформаційної безпеки та захисту персональних даних клієнтів

Закінчення таблиці 1

Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Розширення географії своєї діяльності на ринки Східної Європи та Азії 2. Розширення мереж відділень в невеликих населених пунктах 3. Розвиток електронної комерції та зростання попиту на послуги доставки шляхом партнерств 4. Впровадження нових технологій, наприклад надсилання декількох товарів на вибір 5. Підвищення лояльності клієнтів за рахунок покращення сервісу та якості 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Втрати гнучкості та ініціативності, перетворення компанії в дійну корову 2. Розвиток власних точок видачі і створення власної логістики крупними гравцями ринку 3. Вихід нових компаній на ринок 4. Цінова конкуренція 5. Ризики, які пов'язані з політичною та демографічною ситуацією в країні

Джерело: розроблено автором на основі [1; 4]

Таблиця 2

Матриця Ансоффа ТОВ «Нова пошта»

	Існуючі ринки	Нові ринки
Існуючі товари або послуги	Покращення якості наявних послуг, зниження вартості доставки та розширенні географії своєї діяльності на поточних ринках.	Вихід на нові міжнародні ринки.
Нові товари або послуги	Створення нових послуг доставки, які б задовольняли потреби нових сегментів ринку, таких як доставка продуктів харчування або доставка спеціалізованих вантажів.	Розширення діяльності на суміжні галузі, де логістика та електронна комерція перетинається, наприклад фермерський ринок, а саме створення маркетплейсу для цієї продукції.

Джерело: розроблено автором на основі [1; 2]

За даними, наведеними в табл. 2 видно, що компанія має декілька потенційних напрямів. Попри те, що «Нова Пошта» вже має велику мережу в Україні, подальше розширення покриття за рахунок відкриття нових відділень та поштоматів в маленьких

населених пунктах також має сенс. Компанія може поглиблюватися і розширяться в середині України, може виходити на нові міжнародні ринки, чому спонукає ситуація та необхідність диверсифікації, може виходити на ринки з новим товаром, по типу доставки їжі, або ж створювати взагалі щось повністю нове. Зупинимось на нагальності виходу на нові міжнародні ринки, оскільки для компанії ріст на ринку досить обмежений, а продукт дійсно конкурентоспроможний, як для України так і для компанії вихід компанії за її межі є більш ніж вигідним, оскільки це додаткова стабільність для компанії, валютні надходження та робочі місця.

Наприклад, траєкторія зростання електронної комерції в Польщі малює картину міцної цифрової економіки, готової до подальшого розширення в наступні роки. З вражаючим стрибком до 22 млрд дол. промисловості у 2023 р. та очікуванням зростання до 31 млрд дол. до 2027 р. Цифровий ринок у Польщі процвітає на тлі глобальних економічних коливань і технологічного прогресу. Це зростання є не лише відображенням зростання споживчих витрат в Інтернеті, але й свідчить про глибші зміни в динаміці роздрібної торгівлі та торгівлі між компаніями (B2B) [5]. Тут та в інших країнах компанія цілком спроможна досягти успіху.

Отже, можна сказати, що пріоритетною стратегією компанії має бути поступове відновлення та розширення мережі в Україні з поступовим зміщенням акценту на розвиток закордоном, на ринках подібних до Польщі, де є велика кількість біженців та активно розвивається експрес-доставка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тараненко О. Аналіз ринку експрес-доставки в Україні. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. № 4. С. 84–92.
2. Нова Пошта. *Офіційний вебсайт ТОВ «Нова пошта»*. URL: <https://novaposhta.ua>
3. Букатюк У. «Нова пошта» розширить мережу на третину у 2024 році та обіцяє доставку менш, ніж за добу. Forbes дізнався деталі. *Forbes.ua*. URL: <https://forbes.ua/news/u-2024-rotsi-nova-poshta-rozshirit-merezhu-na-tretinu-ta-obitsyae-dostavku-mensh-nizh-za-dobu-forbes-diznavsya-detali-13112023-17224>

4. Кацило Д. Вячеслав Климов та Володимир Поперешнюк – підприємці року за версією Forbes. Як власники «Нової пошти» рятували свою компанію. *Forbes*. URL: <https://forbes.ua/richest/vidstovkhnutisvid-dna-yak-vlasniki-novoi-poshti-pereosmislyuyut-spravu-svogo-zhittya-14092022-8282>
5. Зростаюча хвиля електронної комерції в Польщі: тенденції, зростання та прогнози на майбутнє. *dailynewshungary.com*. URL: <https://dailynewshungary.com/uk/the-rising-tide-of-e-commerce-in-poland-trends-growth-and-future-projections/>

Бавула Анна Володимирівна
студентка 2 курсу 1 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 072 Фінанси,
банківська справа та страхування
Фінансово-правовий коледж

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ЧАС: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Цифрова трансформація економіки України у воєнний час є важливою та актуальною темою, яка потребує ретельного аналізу. У сучасних умовах війни, коли країна стикається з безпрецедентними викликами, цифрові технології відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності, ефективності та розвитку економіки. Війна накладає значні обмеження на діяльність бізнесу, порушує ланцюги постачання та створює ризики для інфраструктури. Проте водночас з цим цифрові інновації надають можливості для оптимізації ресурсів, підвищення гнучкості та стійкості економіки, а також створення нових галузей та можливостей для зростання.

Діджиталізація вітчизняної економіки, яка актуалізувалася ще під час пандемії COVID-19, виявила своє вирішальне значення під час війни, підтверджуючи її пріоритетність як стратегічного напрямку економічного розвитку України. Цифровізація не лише забезпечила стійкість економіки в складних умовах, але

й продемонструвала потенціал перетворити Україну на одного з лідерів цифрової індустрії світу [1].

Згідно з даними, у 2022 р. частка експорту ІТ-послуг становила 12,9 % від загального експорту України та 45 % від загального експорту послуг. Протягом останніх десяти років ІТ-експорт демонстрував стабільне зростання, хоча протягом першого року війни його темпи знизилися до 5,8 %. Однак, незважаючи на ці труднощі, обсяг ІТ-експорту збільшився на майже 400 млн дол. США [3].

Цей стабільний розвиток ІТ-індустрії має ключове значення для економічного зростання України. Адже технологічна галузь не лише забезпечує високі доходи від експорту, але й стимулює розвиток інших секторів економіки. Розвиток цифрової інфраструктури та інноваційних технологій сприяє підвищенню конкурентоспроможності країни на світовому ринку.

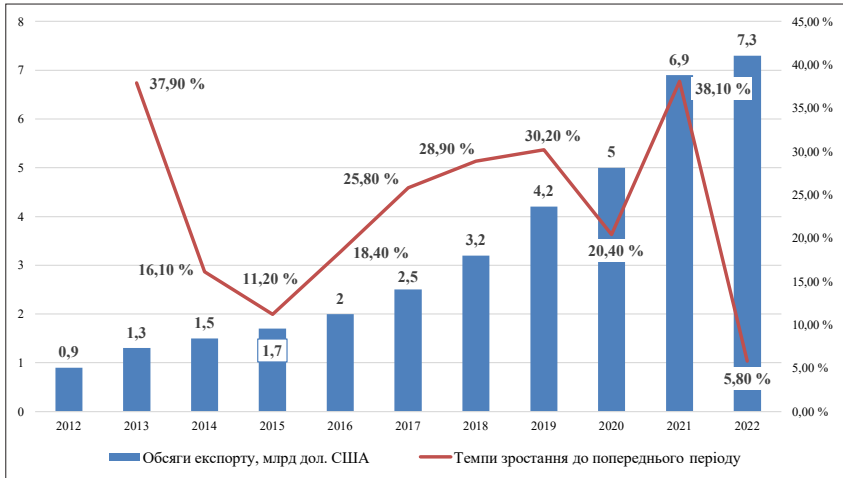
Для оцінки ефективності процесів цифрової трансформації в Україні використовується Індекс цифрової трансформації регіонів. Він дозволяє визначити рівень розвитку цифрової інфраструктури, цифрових послуг та готовності органів місцевого самоврядування до цифровізації. Цей індекс базується на аналізі таких показників, як інституційна спроможність, рівень розвитку Інтернету, ступінь впровадження «безпаперового» режиму, рівень цифрової освіти, проникнення базових електронних послуг та інші.

Підвищення рівня цифрової трансформації сприяє підвищенню ефективності державних процесів та залученню інвестицій. Цифровізація також сприяє поліпшенню якості життя населення завдяки доступу до сучасних послуг та підвищенню рівня освіти.

Війна в Україні, яка триває, стала суворим випробуванням для всієї країни, проте також виявила важливість цифровізації в різних сферах життя та її вплив на вирішення багатьох проблем. Цифрові технології стали важливими інструментами, які сприяють як протидії викликам війни, так і розвитку країни в цілому.

Однією з головних проблем, яку допомагає вирішити цифровізація, є необхідність переміщення підприємств із зон бойових дій та тимчасово окупованих територій. Цифрові платформи дозволяють здійснювати організоване переміщення підприємств,

що сприяє збереженню економічної діяльності навіть у складних умовах. Крім того, для вирішення проблем міграції працездатної частини населення в Україні активно використовуються можливості ведення бізнесу за кордоном, з оформленням всіх бюрократичних процедур дистанційно [4].

Рис. 1. Динаміка ІТ-експорту України у 2012–2022 рр.

Джерело: складено автором на основі [2]

Цифровізація також відіграє важливу роль у боротьбі з корупцією. Завдяки цифровізації державних послуг і зменшенню впливу людського фактору, вдається значно скоротити можливості для корупційних схем. Згідно з даними Кабінету Міністрів України, антикорупційний ефект від цифровізації становить понад 16 млрд грн станом на вересень 2023 р. Програми «eПідприємець» та «Дія.Сіті» сприяють ефективному використанню цифрових інструментів для підтримки бізнесу та мінімізації корупційних ризиків.

У сфері військових технологій Україна також робить значні кроки вперед завдяки цифровізації. Розробка безпілотних літальних апаратів (БПЛА), навігаційних систем, засобів ураження, розвідки та інших військових технологій дозволяє

ефективніше захищати країну. Кластер Brave1, започаткований Міністерством цифрової трансформації, активно фінансує критично важливі військові розробки, спрямовані на покращення обороноздатності України.

Одним із пріоритетних напрямків є розвиток БПЛА, які виконують не лише розвідницькі та ударні функції, але й можуть використовуватися для розмінування території, що є важливим для аграрної галузі та збереження життя громадян.

Міністерство цифрової трансформації активно сприяє розвитку цифрових навичок населення, спрощує доступ до державних послуг та сприяє розвитку бізнесу в Україні. У рамках проєкту «Дія» впроваджено близько 70 цифрових сервісів, які спрощують доступ до важливих послуг, таких як реєстрація бізнесу, перереєстрація автотранспортних засобів, використання «мап незламності» для знаходження укриттів, купівля державних облигацій та інші [6].

Україна, знаходячись у складних геополітичних умовах, має можливість використовувати цифрові технології як інструмент для забезпечення економічної стабільності та мінімізації витрат.

Однією з перспектив є розвиток е-комерції. Створення платформ для онлайн-торгівлі та підтримка малих та середніх підприємств у цьому напрямку дозволить збільшити обсяги продажів та знизити витрати на фізичний простір для магазинів. Стимулювання безготівкових платежів також сприятиме мінімізації витрат, зменшуючи готівковий обіг та ризик крадіжок.

Далі, цифровізація державних послуг може суттєво зменшити бюрократичні витрати та економити час населення. Перенесення більшості послуг до онлайн-формату разом із застосуванням електронних підписів забезпечить швидкий та безпечний доступ до необхідних сервісів. Крім того, перехід до електронного документообігу дозволить економити на витратах на папір та друк [5].

Кибербезпека є критичним аспектом у цьому контексті. Зміцнення захисту критичної інфраструктури та підвищення кіберграмотності населення сприятимуть уникненню кібератак, які можуть суттєво ушкодити економіку країни під час воєнних дій. Підтримка кіберфахівців та стимулювання розвитку

кібербезпечної індустрії також є важливими кроками для забезпечення стійкості економіки.

Навряд чи можна недооцінити роль інновацій у цьому процесі. Підтримка стартапів та інвестиції в дослідження нових цифрових технологій створюють базу для подолання викликів, що постають перед країною у часи конфлікту. Використання відкритих програмних продуктів та співпраця з іншими країнами дозволять мінімізувати витрати на розробку та впровадження цифрових рішень.

Всі ці заходи спрямовані на максимізацію результативності та мінімізацію витрат в умовах воєнного конфлікту. Цифрова трансформація економіки стає ключовим інструментом для забезпечення стійкості та розвитку України в цих складних умовах.

В умовах війни цифровізація відіграє надзвичайно важливу роль у підтримці економіки, захисті населення та розвитку країни. Вона не лише допомагає протидіяти викликам сьогодення, але й сприяє побудові майбутнього України після завершення війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Спільнота програмістів DOU. «Схоже, що це буде перший рік, коли IT-індустрія не зросте». Як війна й глобальний ринок впливають на IT-експорт України – аналітика й думки експертів. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/how-war-effects-it-export>
2. Міністерство цифрової трансформації України. Результати цифрової трансформації в регіонах України за 2023 рік. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/rezultati-tsifrovoi-transformatsii-v-regionakh-ukraini-za-2023>
3. Міністерство цифрової трансформації України. Понад 30 послуг у Дії та розвиток Defence Tech: головні досягнення Мінцифри за 2023 рік. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/ponad-30-poslug-u-dii-ta-rozvitok-defence-tech-golovni-dosyagnennya-mintsifri-za-2023-rik>
4. Боліла С. (2023). Роль інформаційних технологій та цифрових інструментів в умовах викликів війни та післявоєнного відновлення економіки України. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. № 16. С. 265–275. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.35>.
5. Міністерство цифрової трансформації України. Результати Дія.Бізнес у 2023 році: розвиток української підприємницької

екосистеми в умовах війни. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/rezultati-diyabiznes-u-2023-rotsi-rozvitok-ukrainskoi-pidpriemnitsoi-ekosistemi-v-umovakh-viyni> Урядовий портал. Денис Шмигаль: Від початку повномасштабної війни в Україні запущено 70 цифрових сервісів. URL: Денис <https://www.kmu.gov.ua/news/denys-shmyhal-vid-pochatku-povnomasshtabnoi-viiny-v-ukraini-zapushcheno-70-tsyfrovykh-servisiv>

6. Міністерство цифрової трансформації України. Дослідження цифрової грамотності в Україні 2023. URL: https://osvita.diiia.gov.ua/uploads/1/8800-ua_cifrova_gramotnist_naselenna_ukraini_2023.pdf

Дарійчук Тетяна Михайлівна

студентка 3 курсу 2 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси,

банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

ПОДАТКОВІ РЕФОРМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Оподаткування має значний вплив на фінансову стабільність країни та забезпечує розвиток фінансової системи. Військове вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 р. призвело до безповоротних втрат серед населення, окупації територій, руйнування інфраструктури, культурної спадщини, житлового сектору, а також масової міграції населення за кордон. Ця ситуація спричинила низку негативних наслідків для української економіки, включаючи зростання індексу споживчих цін, зменшення обсягів експорту та імпорту, порушення ланцюгів поставок та скорочення валового внутрішнього продукту (ВВП) країни. Крім того, негативні фактори супроводжуються великими витратами бюджету держави на соціальну допомогу, відновлення та реконструкцію зруйнованих об'єктів інфраструктури, надання матеріальної підтримки військовослужбовцям. Навіть за істотної підтримки зі сторони країн Європейського Союзу та інших країн світу такі значущі

витрати не можуть бути повністю компенсовані. У зв'язку з цим, Україні необхідно знайти внутрішні джерела поповнення бюджету. Одним із таких джерел є податкові надходження.

Воєнний стан спричинив низку податкових викликів (табл. 1) і змусив країну вдатися до швидких та ефективних змін у податковій системі, та оперативної адаптації до них Податкового кодексу та системи адміністрування податків.

Таблиця 1

Податкові виклики в умовах воєнного стану

Економічні наслідки	Соціальні наслідки
Збільшення фінансового навантаження на населення та бізнес через необхідність зборів для фінансування військових операцій	Фінансовий стрес та невпевненість у майбутньому серед населення
Зниження економічної активності та втрати робочих місць через війну, що призвели до зниження ВВП та загрози економічної стабільності	Втрата робочих місць та зменшення рівня життя багатьох громадян
Зменшення інвестицій та зовнішнього капіталу внаслідок нестабільності, що призвело до гальмування розвитку підприємництва та економіки	Загроза соціальній стабільності через неспокій та невдоволеність населення у зв'язку з економічними проблемами
Зменшення обсягів податкових надходжень до бюджету через зменшення активності бізнесу та зменшення обсягів оборотів	Зростання безробіття та соціальних нерівностей в наслідок втрати робочих місць та скорочення економічних можливостей для громадян
Зростання державного боргу через потребу в додатковому фінансуванні для забезпечення військових потреб та відновлення інфраструктури	Загострення питань міграції, оскільки деякі громадяни шукали можливість економічного виживання закордоном в наслідок війни та існуючої нестабільності у країні

Джерело: розроблено автором на основі [1]

Зміни у системі оподаткування. Щоб уникнути вищезазначених проблем, Верховна Рада України (ВРУ) активно вносить

зміни до податкового законодавства з метою адаптації його до нових реалій. У перші дні дії воєнного стану вона прийняла рішення, спрямовані на полегшення впливу на бізнес та підприємців у цих умовах [2].

Головна зміна – можливість замінити податок на прибуток та Податок на додану вартість (ПДВ) податком з обігу зі ставкою 2 % [3]. При переході на цю систему компанії звільняються від обов'язку нарахування та сплати внутрішнього та імпортного ПДВ, подання податкової звітності, а їхня реєстрація платником ПДВ призупиняється, тобто фактично на цей період суб'єкт господарювання припиняє бути платником ПДВ. Це значно спростило податковий облік. При цьому, на відміну від «звичайної» моделі спрощеної системи оподаткування, компанії все одно мають сплачувати Єдиний соціальний внесок (ЄСВ) та податок на доходи фізичних осіб за своїх працівників, крім тих, які є мобілізованими і беруть безпосередню участь у захисті України. Цією новацією можуть скористатись абсолютна більшість компаній в Україні, крім тих, які здійснюють діяльність у сфері азартних ігор, обміну іноземної валюти, продажу підакцизних товарів та видобутку корисних копалин, а також компаній фінансового сектору та нерезидентів. Проте, далеко не всі підприємства були в змозі перейти на 2 %-ву систему, оскільки це призвело б до втрати податкового кредиту. В результаті, імпортери одержали відчутну перевагу від нової системи, зупинивши сплату ПДВ, тоді як внутрішні виробники продовжували сплачувати його.

Зміни для фізичних осіб-підприємців (ФОП). ФОПи також мали змогу скористатись пільговими 2 %, про які згадано вище. До того ж незадовго до початку повномасштабної війни держава прийняла ще більше важливих рішень, якими значно знижено податковий тиск на підприємців. ФОПів (перша та друга групи) звільнено від обов'язкової сплати єдиного податку (ЄП) з квітня 2022 р. та відповідно вони не мали обов'язку подавати декларацію стосовно ЄП. Проте, з першого серпня 2023 р. цю опцію скасовано [4]. Такі урядові пом'якшення, хоч і не на довгостроковий термін, надали значної підтримки підприємцям, зменшили їх фінансове навантаження та допомогли «вижити» в умовах війни.

Податкові пільги. У зв'язку з військовими діями та спробами уряду обмежити ціни на паливо, в Україні виникла загроза дефіциту пального. Певний час пальне продавалося лише за талонами, які могли придбати підприємства. Пізніше уряд дозволив включати в ціну пального витрати на доставку, а також 15 березня 2022 р. ВРУ знизила ставку ПДВ на пальне з 20 до 7 %, а акцизний податок на пальне знижено до нуля [3]. Крім того, Кабінет Міністрів дозволив обіг пального, що відповідає класам «Євро 3» та «Євро 4» (раніше дозвіл був лише на пальне класу «Євро 5»), що дало можливість залучити додаткові ресурси для потреб Збройних Сил України.

З 1 липня 2023 р. в Україні відновлено ПДВ у розмірі 20 % та акцизний податок на всі види палива, що спричинило масове незадоволення, оскільки цей період збігся з початком збору врожаю та підвищеним попитом на пальні матеріали серед вітчизняних аграріїв [5].

Важливі зміни запроваджено стосовно скасування ПДВ та ввізного мита [6]. Таке податкове рішення виявилось неефективним, тому ця норма вже не діє, проте коли восени 2022 р. Україна мала потребу в значному обсязі імпортованих товарів і послуг, для військової допомоги зокрема, велика кількість організацій та компаній призупинили свою діяльність. Тоді ввезені товари становили значну конкуренцію вітчизняним, у зв'язку з чим, торговельний баланс нашої держави був дефіцитним, а попит на валюту тільки зростав.

Інші податкові зміни. В перший день військових дій держава затвердила перелік товарів, які відносяться до категорії критичного імпорту [7]. Таке рішення мало запобігти відтоку валюти за кордон, адже імпорт всіх інших товарів, які не зазначено в цьому переліку, було заборонено. Цей список поступово оновлювався та розширювався, у результаті чого почав втрачати свою практичну цінність. Тому в липні 2022 р. його скасували і повернули податки на ввезені товари [8]. Нині певні обмеження на імпорт залишилися, проте вони стосуються імпорту послуг, адже факт надання послуги перевірити набагато складніше, ніж факт ввезення товару.

Благодійна допомога та підтримка ЗСУ. 15 березня 2022 р. відповідно до рішення Парламенту отримано дозвіл на податкові пільги організації, які надають благодійну допомогу під час війни [3]. Згідно з цим рішенням пальне, а також гуманітарна допомога, що передано ЗСУ або Територіальній обороні, не підлягають оподаткуванню ПДВ. Благодійна допомога, спрямована на підтримку учасників бойових дій, осіб, які проживають на територіях, що перебувають під впливом бойових дій, вимушених переселенців та інших постраждалих осіб, не підлягає оподаткуванню податком на доходи фізичних осіб і військовим збором.

Також надано можливість отримувати податкову знижку в обсязі благодійної допомоги на суму не більше 16 % річного доходу (порівняно з 4 % раніше) та віднесення благодійної допомоги до витрат у 2022 р. [3].

У лютому 2023 р. звільнено від оподаткування ПДВ безпілотні літальні апарати, коліматорні приціли, прилади нічного бачення, що підвищило обороноздатність держави.

Після вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р. уряд зробив важливі кроки для підтримки бізнесу шляхом впровадження нових податкових реформ з метою підтримки економіки та запобігання паніці серед підприємців.

Зокрема, здійснено зміни в системі оподаткування, які стосувались як фізичних, так і юридичних осіб. Запроваджено зниження ставок акцизного податку, ПДВ, введення єдиного податку (ЄП) на рівні 2 % для практично всіх підприємств, спрощено адміністративне регулювання, дерегульовано сферу підприємництва та полегшено податковий контроль. Ці заходи дали змогу компаніям зосередитися на власній діяльності, розвитку нових можливостей для відновлення виробництва та розширення продукції замість витрат на пошук ресурсів і вирішення податкових питань. Всі ці рішення мали як позитивні, так і негативні наслідки. Проте, важливо розуміти, що ці зміни є тимчасовими і антикризовими заходами. Після завершення військових дій та стабілізації ситуації вони можуть стати непродуктивними та навіть шкідливими для бюджету та сталого економічного розвитку.

Так, після відновлення ділової активності та зниження безробіття держава повинна повернутися до сталої системи оподаткування. Законодавчі акти, спрямовані на зменшення податків, прийнято для подолання шоку від вторгнення, але час показав, що податкові пільги суттєво зменшують доходи бюджету і не завжди є вирішальним фактором для ефективної роботи підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Славкова А. А., Коломієць Г. Б. Податкові реформи під час воєнного стану: аналіз соціальних та економічних наслідків. *Журнал Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 11.
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану : Закон України від 03.03.2022 № 2118-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022.
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022.
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану : Закон України від 30.06.2023 № 3219-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023.
5. Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо ставок акцизного податку на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 21.09.2022 № 2618-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023.
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 № 2142-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022.
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 № 153. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-perelik-tovariv-kritichnogo-importu-153-240222>
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.2022 № 761. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-postanovy-kabinetu-ministriv-ukrains-vid-24-liutoho-2022-r-153-170722>

Зерницький Максим Олександрович
студент 3 курсу 1 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 072 Фінанси,
банківська справа та страхування
Фінансово-правовий коледж

ЕВОЛЮЦІЯ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ

Необхідною складовою розвитку національної економіки будь-якої країни є грошово-кредитна система. Розглядаючи сутність і значення грошово-кредитної системи слід відзначити, що у кожній країні вона має свої особливості, які відображають специфіку організації суспільного виробництва в конкретних економічних та політичних умовах [1].

Невід'ємною складовою грошово-кредитної системи України є кредитна система.

Для розуміння особливостей кредитної системи України необхідно звернутись до етапів її історичного розвитку.

Так, за радянських часів кредитна система України була частиною кредитної системи СРСР. Це була однорівнева система, яка передбачала горизонтальні зв'язки між банками і здійснювала уніфіковані операції. Всі банки були на одній ієрархічній лінії. В даному випадку термін «кредитна система» ототожнювалася з поняттям «банківська система». Вона характеризувалася державною монополією на банківську діяльність, централізованим плануванням та підпорядкуванням кредитної політики інтересам держави. Тобто, держава повністю контролювала кредитні потоки, спрямовуючи їх на пріоритетні галузі економіки, єдиними кредиторами виступали державні банки, обмежені жорсткими директивами, для приватного сектору та фізичних осіб доступ до кредитів був суттєво обмежений, кредити використовувались для виконання планових завдань, а не для стимулювання ринкових механізмів.

Після розпаду СРСР в 1991 р. та здобуття Україною незалежності розпочався процес розбудови кредитної системи

на ринкових засадах. На перших порах це були прямі грошові позички між підприємствами. Але високі ризики таких «прямих» відносин кредиторів і позичальників, розбіжність за сумами і термінами наявної пропозиції коштів з попитом призводять до виникнення особливих посередників, які на основі акумуляції коштів багатьох суб'єктів могли б забезпечити будь-який попит позичальника [2].

Справжнє формування кредитного ринку розпочалося в нашій країні з виникненням комерційних банків. Вся їхня активна діяльність з видачі кредитів своїм клієнтам носила характер ринкових операцій, оскільки здійснювалася не відповідно до централізовано затвердженого плану розподілу кредитних ресурсів, а з урахуванням економічної вигідності для банку [2]. У міру розвитку мережі комерційних банків формувалась кредитна система України. Процес становлення кредитної системи супроводжувався створенням дворівневої банківської системи та розвитком небанківського фінансового сектору.

Дворівнева банківська система України (як і в багатьох країнах світу) включає в себе Національний банк України (НБУ) та безліч комерційних банків [3]. НБУ є центральним банком держави, емісійним центром та виконує ряд регулюючих, наглядових та контрольних функцій. Він є відповідальним за грошово-кредитну політику та стабільність фінансової системи. Комерційні банки є багатофункціональними установами, які беруть на себе роботу за всіма видами кредиту та фінансових операцій.

Небанківський фінансовий сектор – це сукупність небанківських установ, яка охоплює спеціалізовані кредитно-фінансові й поштово-ощадні установи. Їх діяльність полягає в обслуговуванні певних типів клієнтів або поширюється на ті сфери кредитування, котрі є ризиковими для комерційних банків.

Розвиток грошово-кредитної системи України в цілому можна виокремити в сім етапів (табл. 1).

На цей час кредитна система України перебуває у стадії перебудови і відповідно до потреб ринкової економіки приступила до розбудови трирівневої кредитної системи, до якої належить банківська система, парабанківська система та система

фінансових посередників (інвестиційні фонди та компанії, страхові компанії, пенсійні фонди, кредитні спілки, ломбарди). Найбільш активними і потужними у системі кредитно-фінансових інститутів України на сьогодні є комерційні банки.

Таблиця 1

Розвиток грошово-кредитної системи України [4]

Етап	Роки	Події
I	1991–1995	Перехід до ринкових відносин, утворення у 1991 р. НБУ, який не мав на перших порах структури, необхідної для центрального банку. Але його створення пришвидшило процес формування банківської системи. Розробка законодавчого забезпечення
II	1996–1998	Введення національної грошової одиниці (гривні). Згодом було зміцнено валютний і фондовий ринки, що викликало позитивну динаміку макроекономічних показників, яку, однак, «похитнула» світова фінансова криза 1998 р.
III	1999–2008	Прийняття закону «Про Національний банк України», що відіграло важливу роль у стабілізації й розбудові грошово-кредитної системи країни. В ньому було чітко виписані функції НБУ та завдання з розбудови вторинного ринку цінних паперів та кредитування економіки, реалізації яких завадила світова фінансова криза 2008 р.
IV	2009–2014	Грошово-кредитна система України порівняно швидко пододала негативні наслідки світової кризи, але зазнала чергового удару в результаті російсько-української війни, яка розпочалася у 2014 р. Через різке зниження валютного курсу відбулося обвальне падіння заощаджень населення, погіршилися показники функціонування банківської системи і національної економіки загалом
V	2015–2019	Для подолання наслідків фінансової дестабілізації воєнного періоду була реалізована заходи із запровадження інфляційного таргетування, скасування частини обмежень на валютному ринку, стрес-тестування і «очищення» банківської системи

Закінчення таблиці 1

VI	2020–2022	Настання чергової світової фінансової кризи прискореної пандемією коронавірусу
VII	з 24.02.2022	Військовий напад Російської Федерації на Україну: виникає ризик неповернення кредитів, відтік депозитів та порушенням роботи фінансової інфраструктури. Незважаючи на значні проблеми, держава та НБУ вживають заходів для підтримки кредитної системи в умовах війни шляхом надання банкам кредитів рефінансування для підтримки їх ліквідності; послабленням деяких регуляторних вимог до банків, щоб дозволити їм більш гнучко реагувати на ситуацію; запроваджує спеціальні програми кредитування бізнесу та населення для підтримки економіки під час війни

Найбільш значними проблемами кредитної системи України залишаються нестабільність фінансової та політичної систем, недосконале та непостійне законодавство, неефективні методи грошово-кредитного регулювання, підвищення кредитних відсотків на міжнародних фінансових ринках, зменшення зацікавленості іноземних інвесторів у зв'язку із зниженням кредитного рейтингу України, низький рівень інфраструктурного забезпечення [1]. А також доларизація економіки, високий рівень корупції, незначне поширення вексельного обігу та низький рівень монетизації. До того ж, у зв'язку з воєнною агресією Росії стрімкий обвал курсу з інфляційним тиском всередині країни.

Розвиток кредитної системи України є важливою умовою для економічного зростання країни. Але, на жаль, під час дії воєнного стану більшість шляхів для покращення економічної ситуації в країні, в тому числі і грошово-кредитної системи, не можуть діяти на повну силу або й не діють взагалі (наприклад, дедоларизація) [5]. Але НБУ не припиняє свою роботу, а навпаки робить все можливе для найшвидшої стабілізації економіки та найефективнішої допомоги Збройним силам України.

Отже, розглянувши еволюцію розвитку грошово-кредитної системи України, можна зробити висновок, що вона активно

розвивається під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів. Також розвивається банківська система і підвищується діяльність небанківських кредитних установ та незалежних комерційних банків.

Організація кредитної системи на двох рівнях дала змогу ефективно розподілити адміністративно-регулювальні та операційні функції між НБУ і іншими кредитними інститутами, що забезпечило належний рівень обслуговування суб'єктів ринкових відносин.

Сучасна грошово-кредитна система України є одною з найважливіших сфер національного господарства країни. Вона належить до ринкового типу, а тому, як і в багатьох інших країнах перебуває в процесі становлення і має перспективи щодо подальшого економічного зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Фімяр С. В. Особливості функціонування кредитної системи України: міжнародні порівняння. *Вісник Черкаського університету. Серія: Економічні науки*. 2015. Вип. 33. С. 122–126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchuE_2015_33_21
2. Кулакова А. Д. Кредитна система України: структура та еволюція. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/27127/1/4.pdf>
3. Голуб В., Томілін О. Фінансово-кредитна система України: проблеми і шляхи їх вирішення. С. 46–48. URL: <https://dspace.pdau.edu.ua/server/api/core/bitstreams/53e975b6-b870-4a9c-8664-d5d6ef9330cb/content>
4. Zakharchenko V. Stages and institutional foundations of the development of the monetary system of Ukraine. *Ukrainian Journal of Applied Economics*. 2021. Vol. 6, no. 1. P. 109–117. URL: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2021-1-13>
5. Tanasiienko N., Zabolotna S. Money and credit system in Ukraine: problems and development prospects on the background of the war. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*. 2022. Vol. 310, no. 5 (1). P. 108–112. URL: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5\(1\)-17](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5(1)-17)
6. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV: станом на 19 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>

Іщенко Анастасія Антонівна
студентка 3 курсу 2 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 072 Фінанси,
банківська справа та страхування
Фінансово-правовий коледж

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Введення військових дій зумовило необхідність перегляду бюджетної політики України, призвівши до першочергового фокусу на фінансування оборони та соціального захисту населення. Це призвело до тотального дефіциту бюджетних коштів, що вимагало додаткового залучення ресурсів через міжнародну підтримку. Водночас, воєнний стан відкриває діалог про необхідність адаптації бюджетної системи до воєнних умов, зокрема, шляхом оптимізації взаємодії між її складовими для забезпечення ефективного функціонування в умовах кризи та загострення конфлікту.

У цьому дослідженні ми розглянемо особливості функціонування бюджетної системи в умовах воєнного стану 2022–2024 рр., а також аналізуємо ключові норми бюджетного законодавства, які забезпечують організацію та функціонування бюджетної системи України в реаліях сьогодення. Згідно з Бюджетним кодексом України, бюджетна система включає в себе державний бюджет та місцеві бюджети, які відображають економічні, адміністративно-територіальні та правові відносини. Вона регулюється відповідними правовими актами та враховує адміністративно-територіальний поділ країни [1].

Упродовж 2022 р., в умовах повномасштабної війни, уряд України акцентував увагу на кількох основних пріоритетах у бюджетній сфері. Серед них було забезпечення в достатніх обсягах потреб сектору безпеки та оборони, утримання соціальних стандартів на достатньому рівні та надання державної допомоги тим, хто її потребує, а також запобігання різкому недофінансуванню сфер охорони здоров'я та освіти. Загалом це визначали такі чинники [2]:

– потреба у перегляді дизайну формування та реалізації бюджетної політики наголошувалася у 2022 р. Це передбачало передачу певних повноважень від Верховної Ради України до Кабінету Міністрів, що забезпечувало оперативність та гнучкість у прийнятті рішень про виконання державного бюджету;

– значне корегування бюджетних показників було необхідним кроком. Це відбувалося через множинні зміни до Закону України «Про Державний бюджет», що призвело до зростання доходів на 17,3 % та видатків практично вдвічі, а також до збільшення дефіциту державного бюджету в 7,9 разів;

– подолання безпрецедентного дефіциту бюджету вимагало активізації роботи залучення пільгових кредитних коштів від міжнародних фінансових організацій та тимчасового фінансування через емісійні кошти Національного банку;

– пошук додаткових джерел фінансування став ключовим завданням. Це передбачало активізацію роботи із залучення кредитних коштів, грантового фінансування від міжнародних партнерів, а також створення ініціатив для залучення фінансової підтримки від фізичних та юридичних осіб.

У внесених змінах до бюджету України на 2023 р. простежувалось різноманітність заходів, спрямованих на підвищення фінансової підтримки оборони та безпеки, зокрема [3]:

- 303 млрд грн на потреби сектору безпеки та оборони;
- 570,2 млн грн на Держспецзв’язок;
- 500,7 млн грн на СБУ;
- 230,5 млн грн на УДО;
- 151 млн грн на винагороди курсантам системи МВС.

У реформуванні бюджетної системи України на 2023 р. відбулися дві ключові зміни. По-перше, Фонд державного майна України було розформовано з 1 липня, і його обов’язки передали Міністерству економіки. Це призвело до перерозподілу управління державними підприємствами та майном. По-друге, Кабінет Міністрів передав розпорядникам коштів бюджету частину повноважень у керуванні державними видатками. Ця ініціатива спрямована на розширення автономії розпорядників у використанні бюджетних ресурсів та децентралізацію бюджетного процесу.

Державний Бюджет України на 2024 р. урядовці називають «збалансованим і майже без забаганок» [4]. Головний ризик – майже половину видатків має забезпечити міжнародна допомога.

Верховна Рада затвердила Державний бюджет на 2024 р. із загальними видатками у 3,35 трлн грн. Приблизно 1,8 трлн грн очікують отримати від податків і зборів, решту коштів доведеться залучати через міжнародних партнерів та на внутрішньому ринку. Значна частина бюджетних витрат призначена на оборону й безпеку – близько 1,7 трлн грн, як стверджують у Міністерстві фінансів. Уряд передбачив дефіцит у розмірі 1,57 трлн грн, який доведеться фінансувати як за допомогою зовнішніх, так і внутрішніх ресурсів. Це головний ризик для бюджету, оскільки Україна має лише четверту частину необхідних фінансових ресурсів [4].

Необхідно додати, що у проекті держбюджету – 2024 передбачено збільшення частки загального фонду на 25,6 %, що становить 320,6 млрд грн. Це спрямовано на посилення обороноздатності, зокрема через зростання внутрішніх запозичень на 207,6 млрд грн та зовнішніх на 91,2 млрд грн [5]. Додаткові видатки загального фонду державного бюджету розподілені наступним чином:

- оборона та національна безпека: 1,69 трлн грн;
- виробництво боєприпасів і зброї: 43 млрд грн;
- соціальний захист: 470 млрд грн;
- охорона здоров'я: 201 млрд грн;
- освіта: 69 млрд грн [4].

Так, збільшення цих видатків посприяло виконанню заходів із забезпечення державного суверенітету, підвищення безпеки держави та її обороноздатності, подолання негативних наслідків, які виникли через військові дії на території України.

Уряд України активно працює над залученням додаткових ресурсів для стабілізації економіки та забезпечення соціальних потреб країни. За останні роки, за даними Міністерства фінансів, Україна вже отримала значну суму фінансової допомоги від міжнародних партнерів у розмірі \$83,7 млрд дол. США [6]. Важливо зауважити, що ця цифра продовжує зростати. Джерела фінансування державного бюджету включають військові облигації, кредити від міжнародних фінансових організацій, двосторонні

кредити, гранти та інше. Це важливий крок для забезпечення фінансової стабільності та реалізації пріоритетних завдань держави в умовах воєнного стану.

Важливо відзначити, що внесок громадян та бізнесу у сплату податків є обов'язковим і грає ключову роль у підтримці обороноздатності та соціально-економічної стійкості України. За даними Державної казначейської служби за січень 2024 р. до загального фонду державного бюджету надійшло 116 млрд грн. Основні джерела надходжень складаються з:

- податок на додану вартість з увезених на митну територію товарів (37,0 млрд грн);
- податок на додану вартість з вироблених в Україні товарів (35,1 млрд грн);
- податок на доходи фізичних осіб та військовий збір (13,0 млрд грн);
- акцизний податок (12,2 млрд грн);
- ввізне та вивізне мито (4,6 млрд грн);
- рентна плата за користування надрами (3,5 млрд грн);
- податок на прибуток підприємств (2,0 млрд грн) [7].

Велику роль відіграють органи місцевого самоврядування всіх рівнів під час воєнних дій, які взаємодіють з військовими командуваннями і військовими адміністраціями, а також з громадськими організаціями та волонтерами. З метою оперативного та ефективного прийняття управлінських рішень для забезпечення безперервного функціонування установ і закладів бюджетної сфери, комунальних підприємств та задоволення життєво необхідних потреб жителів територіальних громад Кабінет Міністрів України прийняв постанову про «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану» [8], якою передбачено спрощення механізму формування і виконання місцевих бюджетів з урахуванням специфіки воєнного часу, розширення повноважень органів місцевого самоврядування стосовно внесення змін до рішень про місцеві бюджети, прийняття таких рішень про передачу коштів з місцевого бюджету до державного бюджету, розподіл та перерозподіл трансфертів з державного та місцевих бюджетів до місцевих бюджетів.

Розглянемо спільні риси «військових» бюджетів, що стосуються періоду з 2022 по 2024 р.:

- значне збільшення видатків на оборону є загальною рисою «військових» бюджетів (2022–2024) у порівнянні з попередніми «мирними» бюджетами до 2022 р., обумовлене потребою у фінансуванні армії та закупівлі зброї;
- «військові бюджети» передбачають скорочення видатків на інші сфери, такі як інфраструктура та освіта, для компенсації збільшення видатків на оборону;
- збільшення дефіциту бюджету є наслідком зростання видатків та зменшення доходів, що змушує уряд звертатися до позик для фінансування своїх витрат;
- «військові бюджети» відзначаються змінами в структурі, зросло фінансування оборони, тоді як видатки на інші сфери зменшилися, що відображає зміну пріоритетів уряду в умовах війни.

До 2022 р. бюджетна політика ґрунтувалась на стабільному зростанні з основними пріоритетами у соціальному захисті та розвитку інфраструктури. Бюджети були збалансованими або мали мінімальний дефіцит, який вирівнювався за рахунок внутрішніх чи зовнішніх позик. Цей процес був передбачуваним, з чітко визначеними статтями доходів та видатків, що сприяло розробці довгострокових стратегій розвитку країни.

Бюджетна система України в період з 2022 по 2024 р. пройшла значні зміни через війну з Росією. Головні напрямки цих змін полягали у забезпеченні обороноздатності країни, підтримці економіки та збереженні соціальної стабільності. Це призвело до збільшення видатків на оборону за рахунок скорочення витрат у інших сферах, збільшення дефіциту бюджету та зростання залежності від запозичень. Ці зміни в структурі бюджету також відзначилися підвищенням прозорості бюджетного процесу. Дослідження показало, що порівняно з попереднім періодом, коли бюджетна політика базувалася на стабільному зростанні, зараз вона орієнтується на потреби військового конфлікту. Ці зміни, хоч і необхідні для забезпечення безпеки країни, мають свої негативні наслідки, які уряд намагається пом'якшити.

Однак це вимагає складних рішень та постійного державного контролю над фінансовими процесами. Такі зміни в бюджетній системі України свідчать про поступову адаптацію до воєнного стану та стратегічного переосмислення пріоритетів у витратах. Незважаючи на те, що зміни у фінансово-бюджетній системі допомагають забезпечити національну безпеку, вони також створюють виклики для стабільності економіки та соціального розвитку країни. Уряд повинен продовжувати вживати заходи для оптимізації витрат, залучення нових джерел доходів та зменшення дефіциту бюджету. Важливо також забезпечити максимальну ефективність витрат, щоб мінімізувати негативні впливи на економіку та соціальну сферу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI: станом на 21 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
2. Про Державний бюджет України на 2022 рік : Закон України від 02.12.2021 № 1928-IX: станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>
3. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 03.11.2022 № 2710-IX: станом на 22 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>
4. Калашник П., Крицька І. Бюджет 2024 – прийнято. Скільки грошей Україна має на третій рік великої війни (а скільки ще потрібно знайти). *Forbes.ua* URL: <https://forbes.ua/money/byudzhet-2024-priyuyato-skilki-groshey-ukraina-mae-na-tretyy-rik-velikoi-viyni-a-skilki-shche-potribno-znayti-09112023-17165>
5. Стешенко А. Бюджет-2024: гроші на оборону, марафон і серіали. *LB.ua*. URL: https://lb.ua/news/2023/11/10/583675_byudzhet2024_groshi_oboronu.html
6. З лютого 2022 року Україна залучила близько \$72 млрд бюджетної підтримки від країн G7 та ЄС. *Мінфін*. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2024/04/20/125386375/>
7. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні. (січень – лютий 2024 р.). *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/2_podatkova-i-mytna-polityka_01-02_2024.pdf

8. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 11.03.2022 № 252; станом на 3 трав. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-п#Text>
9. Про бюджетну систему України : Закон України від 05.12.1990 № 512-XII; станом на 24 лип. 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/512-12#Text>

Казаннік Маргарита Олегівна
студентка 3 курсу 1 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 072 Фінанси,
банківська справа та страхування
Фінансово-правовий коледж

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Економічні та демографічні умови країни, зокрема значний обсяг тіньової заробітної плати та поступове старіння населення, спричиняють недостачу ресурсів у бюджеті Пенсійного фонду України (ПФУ). Протягом декількох років бюджет ПФУ залишається в дефіциті, і уряд вимушений збільшувати видатки для його покриття, що створює додаткове навантаження на Державний бюджет та ускладнює забезпечення належного рівня життя населення.

Отже, в сучасних умовах необхідно розглядати розвиток недержавних пенсійних фондів як значної альтернативи державній пенсійній системі.

Суть пенсійної реформи полягає у переході до трирівневої пенсійної системи:

1-й рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

2-й рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

3-й рівень – система недержавного пенсійного забезпечення (далі – НПЗ) [1].

Пенсійні виплати в цій системі походять із трьох різних джерел: двох обов'язкових, які гарантує держава, і, як правило, одного добровільного.

Загалом, ця система складається із трьох складових: соціальної (перший рівень), що забезпечує кожному працюючому мінімальну пенсію, обов'язкової накопичувальної (другий рівень) і добровільної накопичувальної (третій рівень).

Другий рівень (обов'язкова накопичувальна система державного пенсійного страхування) включає відкриття спеціального накопичувального рахунку в державному пенсійному фонді, на якому громадяни зберігають внески зі своєї заробітної плати.

Третій рівень системи пенсійного забезпечення (НПЗ) ґрунтується на добровільній участі громадян у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання додаткових пенсійних виплат. Громадяни можуть відкрити аналогічний накопичувальний рахунок у будь-якому недержавному пенсійному фонді та вносити внески згідно з укладеною угодою.

Недержавне пенсійне страхування (НПС) є одним із ключових елементів пенсійної системи, що пропонує додаткові пенсійні виплати поза державною системою. В основі НПС лежить ідея про відокремлення частини доходів під час праці для формування пенсійного капіталу, який буде використаний у майбутньому для забезпечення достойного життя у пенсійний вік.

Цей процес зазвичай відбувається через укладення договору страхування з приватною страховою компанією або через участь у пенсійних фондах, де кошти вкладаються в різні фінансові інструменти для максимізації доходності.

НПС доповнює державну пенсійну систему, дозволяючи громадянам отримати додаткове джерело пенсійного забезпечення, що часто важливо у зв'язку з обмеженими можливостями державної системи. Це дає можливість громадянам самостійно контролювати свої пенсійні вкладення та визначати рівень ризику та доходності відповідно до своїх потреб і фінансових можливостей.

Однією з найбільших проблем сучасної системи пенсійного забезпечення в Україні є демографічні виклики. Зменшення народжуваності та збільшення тривалості життя призводять до старіння населення, що ставить під загрозу фінансову стійкість системи. Зменшення кількості працездатного населення поряд зі збільшенням кількості пенсіонерів призводить до виникнення дисбалансу між внесками в пенсійний фонд та виплатами з нього.

Найближчим часом в Україні недержавний пенсійний фонд може стати основним джерелом пенсій. Як зазначають деякі експерти, внески до пенсійного фонду, які діють сьогодні, вже не є виправданими. Вкрай несприятлива демографічна ситуація в Україні (кількість працюючих приблизно така сама, як пенсіонерів). Станом на 1 січня 2018 р. в Україні було 11,7 млн пенсіонерів (27,8 % як частка від загальної чисельності населення), з них населення у віці 60 років і старше. Населення похилого віку становить 9,7 млн осіб, що становить 22,9 % від загальної чисельності населення [2]. Існують 100 осіб старше 60 років, з них 79 дітей до 18 років та 257 чол. вік 18–59. За даними ООН, Україна входить до 15 країн світу, які найшвидше старішають. Населення України до 2050 р. зменшиться на 28 %. Особливо враховуючи воєнний стан в країні. Збільшиться частка людей віком від 60 років до 32 %.

На підставі статистичних даних можна зазначити, що недержавні пенсійні фонди в Україні виявляють певні тенденції розвитку. Наприклад, у 2020 р. адміністраторами недержавних пенсійних фондів (яких на сьогодні в Україні діє близько 63), було укладено 84,7 тис. пенсійних контрактів, що на 13,4 % більше порівняно з 2019 р. і на 21,2 % більше у порівнянні з 2018 р. [3]. Це свідчить про зростання інтересу населення до пенсійних накопичень та довіри до недержавних пенсійних фондів як інструменту забезпечення фінансової стабільності у пенсійний вік.

У зв'язку з пенсійною реформою, враховуючи ряд змін у системі нарахування та умов призначення пенсій, не всі особи матимуть можливість отримувати пенсію за віком від держави. Починаючи з 1 січня 2018 р., право на отримання пенсії за віком у 60 років надається лише тим громадянам, які набули 25 років страхового стажу. Мінімальний страховий стаж, необхідний для

визначення права на пенсію, річно буде збільшуватися на 1 рік, досягаючи 35 років до 2028 р. Недержавні пенсійні фонди стають привабливою альтернативою для громадян, які прагнуть забезпечити свою фінансову стабільність та забезпечення під час пенсійного віку.

Ще однією серйозною проблемою є фінансова стійкість державної пенсійної системи. Низький рівень оподаткування, тіньова економіка та зростаючий рівень безробіття знижують доходи державного пенсійного фонду. Крім того, надмірна бюрократія та неефективне управління також можуть мати місце та призводити до втрати коштів через недостатню оптимізацію витрат.

Ще однією проблемою є недостатня рівність та інклюзивність системи пенсійного забезпечення. Багато категорій громадян, таких як самозайняті особи, фермери, люди, що працюють у сфері сімейного бізнесу та інші, мають обмежений доступ до пенсійних виплат через недостатню участь у формуванні пенсійного капіталу. Це призводить до ризику соціального виключення та нерівності у рівні пенсійного забезпечення.

На сучасному етапі розвитку України система недержавного пенсійного страхування зазнає як позитивних, так і негативних викликів. З одного боку, зростає зацікавленість громадян у використанні НПС як додаткового джерела пенсійного забезпечення, що відображається у зростанні кількості укладених договорів страхування та активів, управління якими здійснюють пенсійні фонди.

З іншого боку, присутній ряд проблем, серед яких можна виділити низьку фінансову грамотність населення, недостатню розвиненість фінансового ринку та ризику інвестиційних стратегій пенсійних фондів. Більшість населення відчуває дефіцит інформації щодо можливостей та переваг НПС, а також має обмежені фінансові можливості для активної участі у цьому процесі.

Розвиток недержавного пенсійного страхування (НПС) розширює можливості інвестування, залучає приватний капітал у пенсійні фонди та страхові компанії, що сприяє більш ефективному управлінню коштами та збільшенню фінансової міцності пенсійних програм. Це допомагає зменшити залежність

від державних бюджетів і забезпечує більшу фінансову стабільність для майбутніх поколінь пенсіонерів. Для максимального зростання НПС важливо створити сприятливе регуляторне середовище, підвищувати фінансову грамотність населення та забезпечувати доступ до інформації про переваги та можливості цієї системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV: станом на 23 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>
2. Соціальний захист населення України. Статистичний збірник / відп. за вип. О. О. Кармазіна. Київ : Державна служба статистики України, 2018.
3. НКЦПФР інформує про результати системи недержавного пенсійного забезпечення на кінець другого кварталу 2021 року. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/nkcpfr-informuye-pro-rezultati-sistemi-nederzhavnogo-pensijnogo-zabezpechennya-na-kinets-drugogo-kvartalu-2021-roku>
4. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV: станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>
5. Крпельницька С. О., Солоджук Т. В. Соціальне страхування : навч. посіб. вид. 2-ге, перероб. та доп. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 336 с.
6. Проект Закону про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення від 27.12.2019 № 2683. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67794
7. Худолій О. В. *Облік і фінанси АПК: освітній портал*. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/pensiynne-strahuvannya-ta-perspektiviyogo-rozvitku-na-seli.html>
8. Діденко Л. В., Головенко І. П. Система недержавного пенсійного забезпечення і розвиток фінансового посередництва в Україні. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2016. № 1. С. 30–44.
9. Інформація про стан та розвиток недержавного пенсійного забезпечення України на 30.09.2020. *Національна комісія з цінних*

паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/#tab-5>

10. Ткаченко Н. Вектори розвитку інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 1 (17). С. 200–206. URL: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2019-1\(17\)-200-206](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2019-1(17)-200-206)

Калугіна Єлизавета Павлівна

*студентка 3 курсу 1 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 072 Фінанси,
банківська справа та страхування
Фінансово-правовий коледж*

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ COVID-19 ДЛЯ УКРАЇНИ

У 2020 р. одним із головних факторів впливу на економічні процеси стала епідемія COVID-19. У відповідь на пандемію COVID-19 відбулися значні зміни в житті багатьох країн, в тому числі й України. Зокрема, запроваджено загальний надзвичайний стан, практично в усіх країнах запроваджено санітарно-епідеміологічні заходи (карантинні зони, температурний режим, призупинення масових заходів, закриття освітніх, культурних та розважальних закладів), обмеження на в'їзд і пересування всередині країни, населення в умовах надзвичайних ситуацій, посилено роль уряду в надзвичайних ситуаціях, запроваджено обмеження на трудову діяльність та нові форми дистанційної роботи і навчання, запроваджено нові форми дистанційної роботи та освіти. Ці безпрецедентні заходи сповільнили економічний розвиток у країнах світу, в тому числі в Європейському Союзі.

Україна не стала винятком: валовий внутрішній продукт у першому кварталі 2019 р. знизився на 0,7 % з урахуванням сезонного фактору порівняно з попереднім кварталом, а в другому кварталі – на 1,3 % [2]. Однак найбільших втрат вітчизняна

економіка зазнала у другому кварталі 2019 р. За попередніми оцінками Мінекономіки, ВВП впав на 1,7 % у 2 кварталі 2019 р. та на 1,3 % у 1 кварталі 2019 р. Падіння ВВП у 2 кварталі 2019 р. склало 11 % (проти очікуваних 14 %) [3]. Квітень був найскладнішим кварталом у 2 кварталі 2019 р.

Це був період найжорсткіших карантинних заходів. Однак подальше послаблення карантинних обмежень зробило II квартал найважчим.

Послаблення карантинних обмежень в Україні та світі також сприяло поступовому відновленню ділової активності: за даними НБУ, індекс ділової впевненості у червні 2020 р. становив 45,5 п. у 2020 р. порівняно з 29,9 п. у квітні 2020 р. та 45,8 п. у березні 2020 р. [2]. З травня глибина падіння зменшилась для більшості видів економічної діяльності. Відтак:

- промислове виробництво у квітні 2020 р. порівняно з квітнем 2019 р. було на 16,2 % меншим, ніж у травні, на 12,2 % меншим, ніж у травні та на 5,6 % меншим, ніж у червні;
- у секторі вантажного транспорту обсяг перевезень у квітні становив – 27,2 %, у травні – 26 % та червні – 18,3 %, відповідно;
- пасажирські перевезення: обсяги вантажних перевезень впали на 27,2 % у квітні;
- у будівельній галузі обсяги робіт впали на 16 % у квітні, у травні – на 2,6 %, а в червні – на 0,1 %. В обох випадках вони зросли на 0,1 % [3].

Загалом, у січні-червні основні сектори економіки впали на 16 % у квітні та на 2,6 % у травні.

У результаті, за даними Мінекономіки, у першому півріччі ВВП впав на 6,5 % (прогноз: 8,1 %) [2]. Динаміка внутрішніх цін у 2020 р. була загалом нижчою, ніж в останні роки.

Зростання споживчих цін було переважно обмеженим, хоча доступність товарів і послуг, які потребують відносно швидкої реалізації, зберігалася. За винятком деяких продуктів харчування, зростання споживчих цін було стриманим. Заробітна плата коливалась відповідно до динаміки виробництва. Лише у квітні 2018 р. порівняно з квітнем 2019 р. заробітна плата дещо зросла. У травні-червні 2020 р. зростання реальної заробітної плати відновилось

відповідно до послаблення карантинних заходів та поступового відновлення роботи підприємств. Загалом середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників у січні-червні 2020 р. становила 10 928 грн, що на 6,5 % більше середньомісячної зарплати в реальному вимірі. Це зумовлено такими причинами: продовження позитивної динаміки заробітних плат та пов'язаного з нею споживчого попиту, що пом'якшило негативний вплив раптової «зупинки на карантині». Крім того, безробіття зросло як у світі, так і в Україні. Деякі підприємства звільняли працівників або змушували їх йти у відпустки.

Водночас у червні 2020 р. кількість безробітних почала зменшуватися порівняно з травнем та квітнем 2019 р. Загалом, це сезонне явище, і те, що цього року поки що такого не було, свідчить про те, що економіка поступово повертається до «звичайного режиму». Вплив пандемії COVID-19 також відчувався у зовнішній торгівлі. Імпорт зазнав більших втрат, ніж експорт. Саме через негативну динаміку в період 1–6 червня 2020 р. експорт зазнав більше втрат.

За попередніми даними НБУ, вартість експорту впала на 6,6 %, що сталося вперше з січня 2017 р. (без урахування січня-квітня та січня-травня 2020 р.). З початку року 2020 експорт до країн ЄС виглядав наступним чином:

1. Експорт до країн ЄС зріс на 17 % (33,2 %).
2. Імпорт товарів та послуг за попередніми даними НБУ зменшився на 19,7 % порівняно з січнем-червнем 2019 р.
3. При цьому вартість імпорту товарів з ЄС зменшилася на 11,4 % (40,5 % від загального імпорту товарів). Сальдо торгівлі товарами та послугами за січень-червень 2020 р. було зведено з профіцитом 163 млн дол. (за попередніми даними НБУ) [1].

Серед складових попиту у I кварталі 2020 р. найбільше скоротилися інвестиції. Водночас скоротилися також наступні два компоненти: валове нагромадження основного капіталу (–21,4 % порівняно з I кварталом 2019 р.) та зміни запасів матеріальних оборотних коштів (–142,2 млрд грн відповідно).

«Раптове призупинення карантину» в Україні та світі було очікуваним і логічним.

«Раптова зупинка карантину» в Україні та світі спричинила не лише зменшення інвестицій в умовах непередбачуваності подій, а й перебої з поставками багатьох товарів. Україна, як і решта світу, зазнала значних негативних наслідків як від глобальної пандемії, так і від спричиненого нею падіння виробництва. Як наслідок, знизився світовий попит, в країні були запроваджені карантинні заходи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Як COVID-19 вплинув на бізнес та які галузі найшвидше виходять із кризи. *Суспільне*. URL: <https://suspilne.media/137368-mi-ne-zivemo-a-vizivaemo-ak-covid-19-vplivuv-na-biznes-ta-aki-galuzi-najsvidsevihodat-iz-krizi/>
2. Як карантин вплинув на економіку України. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3154276-ak-karantin-vplivuv-na-ekonomiku-ukraini.html>
3. Як пандемія COVID-19 вплинула на економіку України – коментар Марії Репко. *Центр економічної стратегії – Неурядовий дослідницький центр з питань економічної політики*. URL: <https://ces.org.ua/how-covid19-affected-ukrainian-economy/>

Кужелєв Нікіта Олегович

студент 3 курсу 1 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси,

банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

КРЕДИТУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна та воєнний стан в Україні негативно вплинули на фінансовий сектор. Така ситуація зумовила дестабілізацію кредитного ринку та вимагала від Національного банку України (НБУ), Верховної Ради України, КМУ та комерційних банків прийняття нестандартних рішень для регулювання кредитного ринку та захисту прав кредиторів і позичальників.

Кредитування – це процес передачі грошових ресурсів від кредитора до позичальника на основі платності та повернення. Кредитування є важливим джерелом доходу для банків та небанківських фінансових установ, рушієм економічного зростання та передумовою для розвитку підприємництва, джерелом ресурсів для модернізації основних засобів виробництва та задоволення потреб споживачів.

З введенням воєнного стану всі фінансові структури понесли збитки через неплатоспроможність позичальників, знищення інфраструктури, знищення активів, зростання інфляції та виведення капіталу закордон, що призвело до занепаду фінансового сектору. Банківські установи підготувались до негативного сценарію і розпочали формування резервів для очікуваних збитків, спричинених наслідками війни. У результаті цього процесу вони зафіксували збитки на суму 160 млн грн [1].

В умовах воєнного стану фінансове становище позичальників є нестабільним, що підвищує сукупний ризик неповернення кредитів та може змусити банки підвищувати номінальні процентні ставки та збільшувати загальні витрати, що більше підвищує ціну кредитів. Саме тому під час воєнних дій попит на кредити різко падає, а банки з високим рівнем ліквідних коштів не можуть використовувати їх для кредитування фізичних та юридичних осіб. Водночас, обсяг коштів, необхідних для відновлення пошкодженої та зруйнованої нерухомості та об'єктів інфраструктури на окупованих територіях України, є величезним. З метою стимулювання кредитної діяльності, у зв'язку із запровадженням воєнного стану в Україні, НБУ вніс зміни до Правил роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану, затвердженого постановою Правління Національного банку України № 23 від 25.02.2022, які стосувалися особливостей кредитного ризику й були встановлені тимчасово на початку війни, щоб уникнути великої простроченості заборгованості за кредитами [3]. З метою пом'якшення вимог до оцінки банками кредитного ризику НБУ вніс зміни до Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затвердженого постановою Правління НБУ від 30.06.2016 Постанова № 351

(зі змінами) дозволяє банкам застосовувати спрощений підхід до оцінки кредитного ризику, зокрема, сума кредитів юридичним особам, які банки мають право оцінювати на груповій основі, збільшена з 5 млн грн до 20 млн грн, а сума зобов'язань за активами позичальників збільшена з 0,1 % до 0,2 % від основного капіталу банку.

Зміни до «Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні», затвердженої постановою Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 (зі змінами), дозволяють банкам знизити вагу ризику незабезпечених споживчих кредитів з 15 до 100 % [5]. Банки можуть використовувати накопичений капітал для часткового покриття збитків, спричинених військовою окупацією Російською Федерацією. У складних умовах ведення військових дій наша країна продовжує надавати кредитну підтримку організаціям через державні банки. Вже зараз, не чекаючи перемоги на фронті, КМУ розробляє національну програму фінансування торгівлі на період відновлення української економіки. Цільова програма пільгового кредитування «5–7–9 %» продовжить підтримувати сільськогосподарський сектор, переробку продукції, переміщення переміщених підприємств у безпечні райони, розширення бізнесу та оновлення оборотного капіталу підприємств. Кредити для особливо важливих підприємств надаються під державну (урядову) гарантію, яка передбачає забезпечення виконання позичальником своїх фінансових зобов'язань за рахунок коштів державного бюджету.

Фінансова сфера вистояла перед негативними наслідками війни і має достатньо ліквідних коштів для кредитування, проте ринок кредитування відчуває наслідки воєнного стану, а саме високі ризики, пов'язані з війною, інфляцією та високими обліковими ставками НБУ, призвели до підвищення вартості кредитів, якість кредитних портфелів банків погіршилася через низьку платоспроможність позичальників, кредитні ризики продовжують знижувати прибутковість банківської діяльності, закриття частини підприємств, логістичні перебої, переїзд працівників, невпевненість у завтрашньому дні, іпотечні кредити та інші банківські позики, попит на нові кредити впав, оскільки частина

заставного майна за кредитами знищена, а чіткого механізму відшкодування збитків банкам немає. Вирішення цих проблем потребує втручання державного регулятора, Кабінету Міністрів та Верховної Ради України для визначення балансу між втратами кредиторів і позичальників та їх мінімізації. Пільгові кредити, державні субсидії, рефінансування існуючих прострочених кредитів та залучення міжнародних грантових програм допоможуть реструктуризувати борги, накопичені внаслідок війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Національний банк України. У I кварталі збиток банківського сектору становив 160 млн грн через формування резервів під очікувані збитки від наслідків війни. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-i-kvartali-zbitok-bankivskogo-sektoru-stanoviv-160-mln-grn-cherez-formuvannya-rezerviv-pid-ochikuvani-zbitki-vid-naslidkiv-viyni>
2. Про внесення змін до Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Постанова Нац. банку України від 29.04.2022 № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0087500-22#Text>
3. Про внесення змін до Правил роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану : Постанова Нац. банку України від 28.03.2023 № 36. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0036500-23#Text>
4. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Постанова Нац. банку України від 30.06.2016 № 351: станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>
5. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Постанова Нац. банку України від 28.08.2001 № 368: станом на 1 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>
6. Звіт про фінансову стабільність. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/report>

Кулага Нікіта Валентинович
студент 3 курсу 2 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 072 Фінанси,
банківська справа та страхування
Фінансово-правовий коледж

ЗАРОДЖЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ТРАДИЦІЙ ДЕРЖАВНОГО КАЗНАЧЕЙСТВА УКРАЇНИ

Казначейство виникло як суспільний фінансовий інститут, пов'язаний з управлінням скарбницею держави. Термін «казна» походить від слова «скарб» або «цінність». Розвиток казначейства привів до різних трактувань цих термінів у різних країнах. У давніх трактатах, наприклад, в Артхашастрі, казна розглядалась як багатство держави, включаючи гроші, коштовності та продукти. Історія казначейства є тривалою і багатозначною, що складається з різних спадщин, традицій і культур різних держав. Традиції Державного казначейства України зародилися ще за часів Київської Русі. Прообразом казначейства можна вважати княжу казну Ярослава Мудрого і його спадкоємців, яка слугувала сховищем матеріальних цінностей князівств. Тут також писалися укази, складалися грамоти, велося поточне листування [1].

Одним із перших у світі конституційне визначення державної казни (військової скарбниці) зробив Пилип Орлик (1710–1742) у так званій Бендеревській конституції [1].

Головна подія в історії казначейства – організація військової скарбниці під час існування Запорізької Січі. У цей період надходили надходження від рибальства, мисливства та інших джерел. Інша важлива подія – спроби створити бюджет України під час Центральної Ради у 1917–1920 рр. Повноцінний бюджет було складено за часів Гетьманату Павла Скоропадського у 1918 р.

За Гетьманату формування бюджету було завданням Міністерства фінансів і безпосередньо створеної при ньому бюджетної комісії, до складу якої увійшли представники Міністерства фінансів, державного контролю, зацікавлених

відомств і представники науково-економічних кіл [2, с. 183]. Внаслідок поганого законодавства, український бюджет того часу був заснований на бюджетному законодавстві Російської Імперії. Він складався з правил складання кошторисів, розгляду державного розпису доходів і видатків, а також виділення коштів на витрати, не передбачені розписом. Зведений бюджет України був скоріше збіркою кошторисів, а не загальновизнаним державним бюджетом з фінансово-економічної точки зору. Державна казна включала кошти державного бюджету та інше державне майно, не належало до державних підприємств та установ. Казначейство – це міністерство фінансів або спеціальний фінансовий орган держави, який розробляє проєкт державного бюджету і займається його касовим виконанням (включаючи управління державним боргом), а також емісією цінних паперів [2, с. 185]. 27 квітня 1995 р. Указом Президента України було створено Державне казначейство України, а Положення про Державне казначейство України було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 31 липня 1995 р. № 590 [3]. Створення казначейства припало на той період становлення української держави, коли старі методи фінансового управління вже втратили свою ефективність, а нові методи не мали відповідних організаційних структур. Зміни, які вносились утворенням казначейства в систему виконання державного бюджету, дозволили вирішити головне завдання – ліквідувати практику автоматичного та безконтрольного кредитування Центральним банком бюджетного дефіциту. Згідно з розпорядженням Президента України та урядовим актом, Державна казначейська служба України несе відповідальність за сукупність заходів, пов'язаних з фінансуванням бюджетів всіх рівнів та раціональним розподілом бюджетних коштів. Її мета – упорядкувати використання державних коштів, направивши їх на пріоритетні напрямки соціального та економічного розвитку країни.

Перехід на казначейську систему виконання бюджету в 1997 р.:

До кінця 1997 р. 18 400 установ та організацій розпочали обслуговування в органах Державного казначейства. Для них було

відкрито 21 000 рахунків обліку коштів, що становило близько 45 % транзакцій з виконання державного бюджету [2].

Протягом 1997 р. Кабінет Міністрів України затвердив декілька постанов:

- «Про впровадження казначейської системи виконання Державного бюджету» від 14 січня 1997 р. № 13;
- «Про казначейське виконання кошторисів видатків на утримання апарату органів виконавчої влади» від 9 травня 1997 р. № 437;
- «Про стан впровадження казначейського виконання кошторисів видатків» від 1 вересня 1997 р. № 963.

Ці постанови мали на меті перехід установ, підприємств та організацій від відомчої системи до казначейської системи виконання кошторисів видатків. Це значно сприяло передачі функцій перерахування коштів з Центрального апарату Міністерства фінансів до Державного казначейства України в період з 1998 по 2010 р. [4].

У цьому періоді було завершено переведення майже всіх розпорядників коштів міністерств і відомств на казначейську систему виконання державного бюджету. Також проведена підготовча робота для переходу на казначейське обслуговування силових міністерств і відомств, яке вимагало структурних змін у фінансовій системі галузей. Крім того, були запроваджені нова бюджетна класифікація та План рахунків бухгалтерського обліку для виконання державного та місцевих бюджетів.

Так, ст. 48 Бюджетного кодексу передбачено, що в Україні застосовується казначейська форма обслуговування державного бюджету, яка передбачає здійснення Державним казначейством:

- 1) операцій з коштами державного бюджету;
- 2) розрахунково-касового обслуговування розпорядників бюджетних коштів;
- 3) контролю бюджетних повноважень при зарахуванні надходжень, прийнятті зобов'язань та проведенні платежів;
- 4) бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання державного бюджету [5].

Згідно з Указом Президента України № 1085 від 9 грудня 2010 р., Державну казначейську службу України (ДКСУ) було створено для оптимізації роботи центральних органів влади та покращення казначейського обслуговування державного бюджету [6]. ДКСУ має розгалужену структуру, яка включає департамент обслуговування головних розпорядників коштів, управління бюджетних надходжень та відділ обслуговування операційного дня. Ці підрозділи відповідають за казначейське обслуговування сільськогосподарських бюджетних установ, включаючи своєчасне фінансування, платежі та розрахунки.

ДКСУ створено для покращення казначейського обслуговування держбюджету.

Станом на 1 січня 2011 р. в Державній казначейській службі України та її органах обслуговувалось 73 881 установ (організацій), з них 18 464 розпорядників та одержувачів коштів державного бюджету і 55 417 розпорядників та одержувачів коштів місцевих бюджетів. Для забезпечення казначейського обслуговування бюджетних коштів в Державній казначейській службі України та її органах відкрито 4 994 659 рахунків, з них: п'ять для зарахування надходжень до бюджетів – 3 676 925 рахунків; шість для забезпечення обслуговування розпорядників та одержувачів бюджетних коштів – 1 317 734 рахунки [4].

Згідно з приписами Бюджетного кодексу України, провідним завданням Державної казначейської служби України є здійснення її органами попереднього та поточного контролю на етапі реєстрації зобов'язань розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, а також проведення виплат.

Сучасний етап соціально-економічного розвитку України характеризується стабілізацією інфляції, зміцненням національної валюти, зниженням спаду економіки та зростанням промислового виробництва та валового внутрішнього продукту. Це було досягнуто завдяки ефективній бюджетній системі, яка забезпечує чітке виконання бюджетів за доходами і видатками.

Казначейство України пройшло довгий шлях розвитку, від княжої казни до сучасної Державної казначейської служби. За цей час воно виконувало важливі функції зі зберігання державних

коштів, контролю за їх використанням та забезпечення фінансування державних видатків.

Сьогодні казначейство України є ключовим елементом фінансової системи країни. Воно відіграє важливу роль у забезпеченні макроекономічної стабільності, прозорості та ефективності використання бюджетних коштів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мікічурова О. В. Казначейська система України : конспект лекцій. *ПВНЗ Фінансово-правовий коледж*. URL: <https://classroom.google.com/c/NjYzNjEуNjkwNDQz>
2. Юрій С. І., Стоян В. І., Даневич О. С. Казначейська система : підручник. 2-ге вид. Змін. й доп. Тернопіль : Карт-бланш, 2006. 818 с. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/42223/1/Kaznacheiska_systema.pdf
3. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010#Text>
4. Про затвердження Порядку обліку зобов'язань розпорядників бюджетних коштів в органах Державного казначейства України : Наказ Держ. казначейства України від 09.08.2004 № 136: станом на 6 квіт. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1068-04#Text>
5. Бюджетний кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2542-14#Text>
6. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування державного бюджету за витратами. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0130-13#Text>
7. Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-п#Text>

Ліпанова Олександра Олексіївна
студентка 3 курсу 1 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 072 Фінанси,
банківська справа та страхування
Фінансово-правовий коледж

CRS – НОВИЙ СТАНДАРТ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Історія України, як учасника світового фінансового ринку, починається з шляху від розбудови ринкової економіки. Одним з перших кроків якої було введення в Україні системи фінансового моніторингу. Поширення легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в результаті впливу глобалізації та інтернаціоналізації світової економіки не лише сприяло розвитку транснаціональної злочинності, а й ініціювало створення національних та міжнародних інститутів у цій сфері.

У 2001 р. на засіданні FATF (міжнародна група протидії відмиванню брудних грошей – міжурядовий орган) Україна була включена до переліку країн, які не співпрацюють у сфері запобігання відмиванню коштів, так званого «чорного списку» [1]. І вже у листопаді 2002 р. було прийнято Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму». З цього почався шлях фінансової системи України до міжнародних стандартів.

Другим значним етапом було затвердження у 2007 р. Кабінетом міністрів України стратегію застосування МСФО (міжнародні стандарти фінансової звітності). А вже з 2010 р. обов'язкове складання фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності згідно з міжнародними стандартами для багатьох підприємств на фінансовому ринку.

Також, у 2020 р. Україна розробила та внесла зміни до Податкового кодексу, щодо оподаткування прибутку контрольованих іноземних компаній. А 2022 р. вже став першим роком, коли контролюючі особи (фізичні або юридичні особи резиденти

України, які володіють частками у іноземних компаніях) почали подавати звіти у ДПСУ.

Третім кроком стало приєднання України 19 серпня 2022 р. до багатосторонньої угоди про Загальний стандарт звітності. Загальний стандарт звітності або Common Reporting Standard (CRS) – це глобальний стандарт автоматичного обміну про фінансові рахунки для податкових цілей, розроблений Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

Основною метою CRS є створення спрощеного доступу компетентних органів до такої інформації для ефективного виявлення не задекларованих доходів податкових резидентів за межами країни їх резидентства та контролю за правильністю декларування доходів та сплати податків.

Автоматичний обмін інформацією, як частина CRS, є міжнародним стандартом, який регулює процедуру обміну інформацією, що стосується рахунків платників податків між податковими органами країн – учасниць. Станом на січень 2024 р. понад 110 юрисдикцій беруть участь у міжнародному багатосторонньому автоматичному обміні, включаючи всі країни-члени Європейського Союзу.

Суть обміну полягає в зборі фінансовими установами (фінансовими агентами) інформації щодо рахунків фізичних і юридичних осіб-нерезидентів (включаючи приватні фонди, трасти, партнерства та рахунки юридичних осіб, що знаходяться в опосередкованому володінні фізичних осіб) та її передачі в країні податкового резидентства власника такого рахунка на щорічній основі. При цьому звітність для українських фінансових установ буде здійснюватися через українську державну податкову службу (контролюючий орган), яка, в свою чергу, передаватиме отриману інформацію в податкові органи відповідних іноземних країн.

Для забезпечення виконання взятих на себе зобов'язань 20 березня 2023 р. Верховна Рада України прийняла Закон України № 2970-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо імплементації міжнародного стандарту автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки» [2], який набрав чинності 28.04.2023.

У чому полягають зміни для платників податків України.

У законодавстві визначені суб'єкти підприємницької діяльності – фінансові компанії, такі як банки, кредитні спілки, депозитарні установи, інвестиційні фірми, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, компанії з управління активами, інститути спільного інвестування. В обов'язок для цих компаній входить перевірка фінансових рахунків, визначення підзвітних рахунків та подання до податкової служби інформації щодо цих рахунків.

З імплементацією Стандарту CRS в Україні, українські фінансові установи, на які поширюється дія даного стандарту зобов'язані вчиняти наступні заходи щодо розміщених в них фінансових рахунків податкових резидентів інших країн – учасниць Стандарту CRS, а також для цілей застосування положень на практиці:

- ставати на облік у ДПСУ (Державна податкова служба України) в якості підзвітних фінансових установ;
- здійснювати належну комплексну перевірку нових та існуючих фінансових рахунків нерезидентів за правилами, викладеними у Стандарті CRS, для цілей ідентифікації серед них рахунків, інформація про які підлягає передачі у ДПСУ для цілей подальшого обміну з податковими органами країн – учасниць Стандарту CRS;
- подавати до ДПСУ щорічні звіти про Підзвітні Рахунку, які міститимуть усю вищевказану інформацію.

Отже, українські податкові органи будуть отримувати від фінансових установ, які згідно законодавству зобов'язані надавати звіти та є Підзвітними Фінансовими Установами, інформацію про нерезидентів, які є власниками компаній в Україні, які мають рахунку у банках України, які мають рахунку у цінних паперах та інше.

Ця інформація буде передаватися податковим органам країн-учасниць Стандарту CRS, в обмін на інформацію від таких учасниць.

Чому виникла потреба в системі обміну інформацією у світовому масштабі.

Основною проблемою є тіньовий сектор економіки, відсутність прозорості, майже відсутній контроль за капіталами

нерезидентів, концентрація податкових органів на внутрішньодержавних питаннях через нестачу ресурсів та різноманіття способів виведення з-під оподаткування доходів.

Світова спільнота, в тому числі авторитетні міжнародні організації, вірять, що усунути зазначену проблему здатна уніфікована система автоматичного обміну державами податковою інформацією.

Світовій практиці давно відомі декілька способів обміну податковою інформацією. Найпоширенішим, зокрема і в Україні, є обмін інформацією за запитом. Він здійснюється на основі Конвенції про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах від 1988 р. [3], до якої Україна приєдналася у 2009 р.; відповідних положень Конвенцій про уникнення подвійного оподаткування [4]. Такі угоди передбачають надання інформації за запитом податкових органів. Передачі підлягають лише ті данні, які вказані у запити, за умови що така інформація відповідає документу, на підставі якого здійснюється обмін.

Іншим відомим способом є спонтанний обмін інформацією, що здійснюється в тому числі на підставі Конвенції про взаємну адміністративну допомогу у податкових справах. Цей спосіб передбачає, що інформація, яка стала відомою одній державі, без попереднього запиту передається іншій державі.

В основі цих способів лежить несистемний «ручний» режим. Він дозволяє здійснювати обмін лише у разі виникнення такої необхідності. Отже, зазначені способи можуть бути дієвими лише щодо поодиноких подій.

Організація економічної співпраці та розвитку (ОЕСР) протягом тривало часу вивчала цю проблему, та прийшла до висновку, що дієвим інструментом досягнення податкової прозорості може стати налагоджена система обміну інформації, котрій притаманні системність та автоматичний режим.

За основу був взятий успішний досвід Сполучених Штатів Америки у боротьбі за податкову прозорість за допомогою автоматичного обміну інформацією. У 2010 р. США розпочали боротьбу з приховуванням капіталу за кордоном, запровадивши механізм FATCA. З його провадження на закордонні банки було

покладено обов'язок звітувати до американських податкових органів про відкриття резидентами США рахунків у таких закордонних банках. Україна на початку 2017 р. підписала міжурядову угоду, приєднавшись до держав, які сприяють виконанню FATCA.

Взявши за основу досвід FATCA, ОЕСР розробила власний механізм обміну фінансовими даними з податковою метою. Цей механізм був започаткований у 2014 р. шляхом створення універсального міжнародного документа CommonReportingStandard (CRS) [5; 6]. Цей стандарт усуває недоліки «ручного», вибіркового обміну податковою інформацією. Він покликаний забезпечити прозорість руху капіталу та надати державам можливість зберігати суверенітет над податковою базою її резидентів, незалежно від місця зберігання ними капіталу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. *Міністерство Фінансів України*. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/>
2. Офіційний сайт Національного банку України. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua>
3. Відбувся практичний онлайн семінар на тему: «Єдиний Стандарт Звітності (Common Reporting Standard – CRS). Обговорення ориєнтовного Плану заходів ДПС. *tax.gov.ua*. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/mijnarodne-/povidomlennya/498662.html>
4. Гордюк І. Міжнародний обмін податковою інформацією. *Asters*. URL: https://www.asterslaw.com/ua/press_center/publications/international_exchange_of_information_in_tax_matters/
5. CRS (Загальний стандарт звітності). *Міністерство Фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/crs-578>
6. What is the CRS? *OECD*. URL: <https://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/common-reporting-standard/>

Прокопенко Анна Миколаївна
студентка 3 курсу 1 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 072 Фінанси,
банківська справа та страхування
Фінансово-правовий коледж

АГРАРНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

За останні роки Україна здійснила великі трансформації у сфері аграрної політики, спровоковані не тільки внутрішніми чинниками, а й зовнішніми викликами. Військові дії початку 2022 р. комплексно вплинули на аграрний сектор України, що вимагає глибокого аналізу та обґрунтування ефективних стратегій розвитку. Тому у цьому дослідженні ми розглянемо вплив війни на сільськогосподарський сектор та можливі шляхи подолання викликів, які постали перед ним.

До введення воєнного стану Україна активно нарощувала темп експорту агропродовольчої продукції, так у 2021 р. на цей показник припав найбільший відсоток у загальному експорті України – 41 %, що склало 27,8 млрд дол. [1].

Не дивлячись на те, що у 2022 р. відсоток експорту агропродовольчої продукції збільшився до 53 % у загальному експорті, сума всієї експортованої продукції зменшилась до 23,6 млрд дол. У 2023 р. ця сума знизилась до 22,1 млрд дол. [2].

Згідно з угодою про «Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом» 2014 р., Україна має певні зобов'язання перед ЄС, зокрема існуючі мита або заходи еквівалентної дії, які застосовуються в Україні, як зазначено у Додатку I-C до цієї Угоди, повинні поступово анулюватися протягом перехідного періоду відповідно до Графіку, включеного до Додатку I-C до цієї Угоди [3]. Після набрання чинності цією Угодою жодна Сторона не повинна зберігати в силі, запроваджувати або відновлювати експортні субсидії або інші заходи еквівалентної дії щодо сільськогосподарських товарів, призначених для продажу на території іншої Сторони [3].

Тобто Україна взяла на себе зобов'язання скасувати експортне мито та субсидії, що призвело до того, що українські сільськогосподарські товари не отримали додаткової підтримки держави при освоєнні європейських ринків, при цьому відкрили свої ринки для товарів з Європи.

З початком військових дій у 2022 р. ситуація в аграрному секторі ще більш загострилась. На прикладі зернових культур розглянемо її особливості під час воєнного стану.

Важливою перешкодою експорту зернових культур, стало те що 24 лютого 2022 р., закрилися морські порти, через які щорічно відправлялися мільйони тонн зерна. Доступними шляхами до відкриття портів залишилися автівки, залізниця та річкові порти.

Експорт зерна у 2022 р. в Польщу зріс у 38 разів, в Угорщину – у 54 рази, у Словаччину – у 575 разів, у Румунію – у 690 разів [4].

Через те, що Україна експортувала агропродовольчу продукцію за відносно низькими цінами, декілька Європейських країн, думають над введенням заходів для зменшення надлишку пропозиції зерна, адже українське зерно конкурує з виробниками на ринках сусідніх країн, і таким чином скорочує попит на місцеву продукцію.

Загалом ситуація на ринку складна, Україна поставляє зернові культури за низькими цінами, тому що фермери не можуть відмовитись від продажу, тобто якщо ціни будуть на рівні з європейськими країнами, зрозуміло що обсяг продажу зменшиться в десятки разів через велику конкуренцію. Малі фермери виходять з ситуації заниженням цін, адже ця сфера потребує щорічного вкладу коштів в добрива, паливо і всі інші витратні матеріали. Наразі малі аграрії працюють на межі рентабельності, що демотивує їх, та в подальшому може призвести до закриття господарств.

Найбільшою проблемою залишається і те, що велику частину врожайних територій було окуповано, або заміновано, що несе небезпеку для фермерів, які збирають урожай. Так наприклад у 2021 р. за збором пшениці лідирували такі області, як Харківська, Одеська, Запорізька, Дніпропетровська, Херсонська та Миколаївська. Натомість у 2023 р. лідерами стали Кіровоградська, Хмельницька, Вінницька та Тернопільська

області. Це свідчить про несприятливі умови в областях, які втратили своє місце, що в свою чергу означає, що Україна втратила масштаб виробництва зернових культур у багатьох областях.

За час повномасштабної війни було застосовано безліч заходів для фінансової підтримки сільгосптоваровиробників.

Зокрема:

1) сільгосптоваровиробникам на період дії воєнного стану передбачено надання кредитів у рамках Державної програми «Доступні кредити 5-7-9 %»;

2) передбачено бронювання військовозобов'язаних аграріїв;

3) на період воєнного стану аграріям дозволено експлуатацію сільськогосподарської техніки без реєстрації;

4) лібералізовано вимоги до виробництва деяких видів продукції та її маркування;

5) на період дії воєнного стану зменшено податкове навантаження на підприємства, що перебувають у зоні бойових дій або на тимчасово окупованій території;

6) спрощено переміщення територією України сільськогосподарської продукції рослинного й тваринного походження, а також живих тварин;

7) удосконалення нормативно-правової бази з питань транспорту, дорожнього господарства, державної митної та податкової справи, здійснення державного контролю під час переміщення товарів і транспортних засобів через державний кордон та з інших питань, що належать до компетенції Ради [5].

Всі застосовані заходи спростили роботу аграріїв в Україні, і дозволяють продовжувати працювати невеликим фермерам. Оцінюючи ринкову ситуацію, ми вважаємо ці заходи недостатніми.

Деякі заходи, які на нашу думку могли б покращити становище аграрного сектору України на Світовому ринку:

1) підтримка фермерських господарств шляхом надання доступу до кредитів на сприятливих умовах;

2) забезпечення стабільності цін на сільськогосподарську продукцію шляхом впровадження механізмів регулювання ринку;

3) заохочення інвестицій у сільське господарство України шляхом створення спеціальних програм та пільг для інвесторів;

4) запровадження інноваційних технологій та методів у сільському господарстві України для підвищення продуктивності та ефективності.

Провівши дослідження, ми дійшли висновку, що у зв'язку з військовими діями на території України кількість земель доступних для обробітку зменшилась, проте, Україна розвинула сухопутний експорт для компенсації втрат об'ємів торгівлі. У зв'язку з виникненням великої конкуренції серед країн ЄС, ціна на українські агропродовольчі товари значно знизилася. Така динаміка, коли відсоток від загального експорту збільшується, але сума знижується, свідчить про складну економічну ситуацію в Україні, що вимагає від уряду України застосування нових стратегій для підтримки та розвитку сільськогосподарського виробництва в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лещенко Р. За 2021 рік Україна збільшила зовнішньоторговельний обіг с/г продукції та продовольчих товарів. *Міністерство аграрної політики та продовольства України*. URL: <https://minagro.gov.ua/news/za-2021-rik-ukrayina-zbilshila-zovnishnotorgovelnij-obig-sg-produkciyi-ta-prodovolchih-tovariv-roman-leshchenko>
2. Економічна правда. Зерно під заборону. Як може нашкодити Україні бойкот європейських країн. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/weeklycharts/2023/04/18/699228/>
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
4. Ukrinform. Частка агропродукції в загальному експорті України зросла до 62 % – ІАЕ. *Укрінформ – актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-economy/3820712-castka-agroprodukcii-v-zagalnomu-eksporti-ukraini-zrosla-do-62-iae.html>
5. Жураковська Л. Заходи для підтримки сільського господарства в Україні в умовах воєнного стану. *НІСД*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-zakhodiv-spryamovanykh-na-pidtrymku-silskoho-hospodarstva-v>

6. Служба новин. Названо ТОП-10 найбільших імпортерів українського зерна за 2021 рік. *Latifundist.com*. URL: <https://latifundist.com/novosti/58224-nazvano-top-10-najbilshih-importeriv-ukrayinskogo-zerna-za-minulij-rik?amp=1>
7. Перелік спрощених Урядом процедур для аграріїв в умовах війни. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/perelik-sproshchenih-uryadom-procedur-dlya-agrariyiv-v-umovah-vijni>
8. Агроновини. Попри низькі ціни на зерно, українські фермери не можуть зупинити продажі. *AgroPortal.ua*. URL: <https://agroportal.ua/publishing/lichnyi-vzglyad/popri-nizki-cini-na-zerno-ukrajinski-fermeri-ne-mozhut-zupiniti-prodazhi>
9. Агропродовольчий експорт України: підсумки 2022 р. *Спілка молочних підприємств України*. URL: <https://uadairy.com/agroprodovolchij-eksport-ukrayiny-pidsumky-2022-roku/>

Рахімов Михайло Бахтієрович
студент 3 курсу 1 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 072 Фінанси,
банківська справа та страхування
Фінансово-правовий коледж

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ НА ПРИКЛАДІ VIOIL INDUSTRIAL GROUP

Розвиток олійно-жирових підприємств України відбувається відповідно до стратегічних пріоритетів, які визначаються направленістю впливу зовнішнього середовища та внутрішнім потенціалом. Нині олійно-жирові підприємства є взірцем успішної реалізації набору корпоративних та функціональних стратегій, які забезпечили цій галузі виробництва лідируючі позиції на національному та світовому ринку виробництва олії. Стрімко зростаючий попит на олію на світовому ринку призвів до зростання активності інвестиційної діяльності в олійно-жировій галузі України, у результаті чого збільшилася кількість виробників олії

та зменшилася ефективність виробництва олії. Прояв негативних тенденцій, який виражається у перерозподілі частки доданої вартості в ланцюзі «виробник насіння виробник олії» на користь сільськогосподарських виробників, привела до зростання прибутковості виробництва насіння соняшнику порівняно з його переробкою [4]. Тому в умовах жорсткої конкурентної боротьби і швидко мінливої ситуації підприємства повинні не тільки зосереджувати увагу на внутрішньому стані справ, але і виробляти довгострокову стратегію поведінки, яка б дозволяла встигати за змінами, що відбуваються в їхньому оточенні.

На території Вінницької області переробку насіння олійних культур здійснюють ПАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат», Гайсинська філія ДП ЗАТ Теувес Холдінг «Тетра ЛТД», ТОВ «Авіс» та невеликі олійні, які мають незначні обсяги переробки. Провідним підприємством області є ПАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат», який входить до складу промислової групи «Vioil». ПАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат» є одним із найбільших українських виробників олійно-жирової галузі з широким асортиментом продукції. Основними видами продукції, які виробляє ПАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат», є: олії рослинні фасовані та розливні – соняшникова, ріпакова, соєва; жири кондитерські та кулінарні; саломаси нерафіновані; м'які маргарини; лушпиння гранульоване; шпроти тостовані; кисень технічний. ПАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат» щорічно підтверджує якість своєї продукції на провідних українських та міжнародних дегустаційних конкурсах, неодноразово був переможцем Всеукраїнського конкурсу якості продукції (товарів, робіт, послуг) «100 кращих товарів України», переможцем регіонального конкурсу «Краща товарна марка Поділля». Продукція підприємства має чисельні нагороди – золоті та срібні медалі, а також «Золоті зірки якості».

У результаті проведеного дослідження встановлено, що підприємство на внутрішньому ринку використовувало стратегію цінового лідерства, орієнтуючись на потреби різних ринкових сегментів.

Зважаючи на економічну ситуацію, яка склалася ПАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат», на перспективу

необхідно орієнтуватися на стратегію диференціації. Стратегія диференціації може бути забезпечена шляхом виробництва унікальних товарів, а саме високоолеїнової олії, органічної олії із соняшнику чи виробленої з використанням екологічно чистих технологій. Завдяки підвищеній стійкості до окислення олія з такого соняшника не потребує гідрогенізації та має більший термін зберігання (у 5 разів більше, ніж звичайні олії). У зв'язку з цим виробникам не потрібно витратити додаткові кошти на збільшення терміну придатності. Крім того, високоолеїнова олія найкраще вписується у глобальний тренд вживання продукції, яка є корисною для здоров'я через низьке виділення канцерогенів під час термообробки знижують кількість серцево-судинних захворювань.

Таблиця 1

**Основні показники розміру та господарської діяльності
ПАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат»**

Показники	Роки			2023 р. до 2021 р.	
	2021	2022	2023	+/-	%
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	3 477 999,0	3 610 471,0	2 541 681,0	936 318,0	73,1
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	3 138 712,0	3 452 064,0	2 436 258,0	702 454,0	77,6
Валовий прибуток, тис. грн	339 287,0	158 407,0	105 423,0	233 864,0	31,1
Чистий прибуток (+), збиток (-), тис. грн	387,0	97 084,0	72 667,0	73 054,0	x
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	3 574 425,0	3 904 737,0	3 993 404,5	418 979,5	111,7
Вартість, тис. грн:					
необоротних активів	3 627 336,0	3 886 066,5	3 786 690,0	159 354,0	104,4

Закінчення таблиці 1

оборотних активів	1 041 608,5	1 154 988,0	860 520,0	181 088,5	82,6
Чисельність працівників, чол.	920	927	861	59	93,6
Сума фінансових ресурсів, тис. грн, всього	4 668 944,5	5 041 054,5	4 647 210,0	217 34,5	99,5
в т. ч. власних	2 558 742,0	2 764 823,0	2 678 479,0	119 737,0	104,7
позикових	2 110 202,5	2 276 231,5	1 968 731,0	141 471,5	93,3

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності ПАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат»

Реалізація стратегії диференціації вимагає розроблення виробниками відповідних заходів у сфері просування товарів на ринку. Використання стратегії диференціації забезпечить конкурентні переваги українських виробників олії і на зовнішньому ринку, де зростає попит на високоякісні, здорові продукти харчування, що відповідає концепції сталого розвитку як на рівні світового господарства, так і на рівні окремої галузі та підприємства [8].

Загалом стратегічне планування підприємств олійно-жирової галузі має бути орієнтоване на довгостроковий розвиток, досягнення високих темпів економічного зростання на основі поетапного вдосконалення різних виробничо-технічних чинників та організаційно управлінських структур. Розроблення стратегії підприємств слід проводити, базуючись на таких принципах, як: орієнтація на довгострокові глобальні цілі підприємств як господарюючих суб'єктів та економічні інтереси їхніх власників; багатоваріантність можливих напрямів розвитку, що зумовлюється динамічністю зовнішнього оточення підприємств; безперервність розроблення стратегії, постійна адаптація до виникаючих змін в оточенні підприємств [5].

Інструментом, за допомогою якого будуть реалізовані розроблені стратегії, є організаційна структура підприємства. Організаційна структура може як сприяти стратегічному розвитку підприємства, так і гальмувати його. Зміни в структурі

йдуть слідом за стратегіями. Після змін в організаційній структурі підприємства починається наступний цикл: стратегії змінюються внаслідок змін у стратегічному мисленні, зумовленому новим етапом розвитку. Оскільки організаційна структура підприємства не повинна бути складнішою, ніж це необхідно, виходячи з його розміру, характеру діяльності, технології та територіального розміщення, більшість економічних суб'єктів, в тому числі і підприємства олійно-жирової галузі функціонують в рамках простих оргструктур. При цьому стратегічні аспекти функціонування оргструктур залишаються для них у тіні, об'єктивно ускладнюючи розробку і реалізацію економічної стратегії.

Тому підприємствам олійно-жирової галузі особливу увагу потрібно звернути на організаційно структурний стратегічний потенціал. Лінійна та функціональна оргструктури більшості підприємств перевантажують вище керівництво вирішенням поточних завдань, не дозволяючи у достатній мірі зосередитися на стратегічних проблемах. Якщо до цього додати притаманне для вітчизняного менеджменту небажання «ділитися» правами з підлеглими, то стане зрозуміло, чому багатьом керівникам об'єктивно не вистачає стратегічної спрямованості дій. З історії бізнесу відомо, що успішні підприємства починають стратегічний наступ для забезпечення стійкої конкурентної переваги, а потім використовують свою частку ринку, щоб досягти найкращих фінансових результатів. Енергійне виконання творчої, незвичної стратегії може вивести фірму на лідируючі позиції, забезпечуючи просування її товарів та послуг до того часу, поки вони не стануть стандартом у цій галузі [3].

Завдання реалізації стратегії полягає в забезпеченні створення стратегічного потенціалу успіху, з одного боку, і перетворення його в стратегічні фактори успіху – з іншого. Створення й збереження потенціалу успіху тісно зв'язане з концепцією організаційного навчання. Саме на динамічних ринках здатність до більш швидкого, ніж у конкурентів, навчання розглядається як єдине джерело стійких конкурентних переваг. Перетворення стратегічного потенціалу в стратегічні фактори успіху – завдання стратегічного менеджменту, так як у цьому

перетворенні й полягає ключова проблема для багатьох підприємств олійно-жирової галузі.

Реалізація обраної стратегії передбачає діяльність керівництва, що спрямована на модернізацію, в разі необхідності, системи управління, приведення її до відповідності зі стратегічними цілями організаційної структури підприємства, виділення необхідних ресурсів, а також підготовку персоналу. Іншими словами, стратегічний менеджмент формується таким чином, щоб допомогти керівництву підприємства передбачати тенденції розвитку бізнесу, відслідковувати зовнішній вплив на підприємство [6].

Завершальний етап стратегічного планування полягає в тому, що після реалізації стратегії оцінюється її ефективність, за результатами чого може здійснюватися переформулювання цілей діяльності підприємства. Забезпечення стратегічного розвитку підприємства неможливо без досягнення збалансованості та спрямованості роботи всіх його підрозділів на досягнення єдиної мети. Вирішенню цього завдання сприяє розробка загальної стратегії підприємства, яка дає можливість визначити та погоджувати стратегії діяльності його підрозділів, орієнтуючи їх на досягнення загальних цілей підприємства.

Формування стратегій розглядається як один із суттєвих компонентів стратегічного управління. За допомогою стратегічного управління підприємства олійно-жирової галузі матимуть змогу досягти ринкових переваг і розкрити перспективні напрями своєї діяльності, можливість краще вивчити власні потенційні можливості й обмеження. Воно не лише впливає на умови діяльності підприємств, але й створює їх. Стратегія необхідна будь-якому підприємству, що претендує на успіх. Ефективно сформована стратегія відповідно до умов олійно-жирової галузі, цілей, потенційних та ресурсних можливостей, переваг підприємств, що включає довгострокові програми дій за функціональними напрямками діяльності та спрямована на дієву реалізацію, забезпечить підприємствам виживання і безупинний розвиток. А тому формування нового типу мислення у керівників, повинно орієнтуватися на створення середовища для успішної перспективної діяльності шляхом нових підходів до формування

і реалізації стратегії підприємств, що лежить в основі стратегічного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Виробництво високоолеїнових культур в Україні: перспективи та розвиток. URL: <http://www.bakertilly.ua/ua/news/id1266>
2. Герасимчук В. О. Стратегічне управління підприємством : монографія. Київ : КНЕУ, 2013. 360 с.
3. Демченко Д. М., Петухова О. М. Управління стратегічним розвитком підприємства. *Ефективна економіка*. 2017. № 1. С. 25–26.
4. Лозовський О., Слободянюк С. Перспективи розвитку олійно-жирової галузі в Україні. *Економічний аналіз*. 2013. Випуск 12. Частина 1. С. 195–198.
5. Люльов О. В. Теоретичні основи формування механізму визначення пріоритетності та узгодженості цілей на підприємстві. *Механізм регулювання економіки*. 2009. № 4, Т. 1. С. 110–121.
6. Муляр Т. С. Формування і реалізація стратегії підприємств. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. № 2 (6). С. 289–300.
7. Орлов В. М., Новицька С. С. Стратегічне планування в процесі управління підприємством. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право* : наук. журн. 2015.

Сергієнко Любов Олексіївна
студентка 2 курсу 2 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 072 Фінанси,
банківська справа та страхування
Фінансово-правовий коледж

ІНФЛЯЦІЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Інфляція – буденне та нормальне поняття в економіці, те з чим стикалася майже кожна країна за період свого існування. Так чи інакше, всі держави, що мали значну інфляцію, знаходили

вихід із цього положення. Проте в Україні наразі інакша ситуація щодо інфляції, адже її економічна нестабільність спричинена геополітичною нестабільністю та військовим станом, що накладає особливі умови на інфляційні процеси.

Розглядаючи питання інфляції в Україні у контексті повномасштабного вторгнення, варто акцентувати увагу на ряді причин, що породили ці інфляційні процеси:

- перше із чого почалося зростання інфляції у контексті війни – інфляційні очікування, що почалися приблизно у жовтні-листопаді 2021 р. у зв'язку із широким розголосом ймовірності початку вторгнення Росії. Під час даних інфляційних очікувань економіка повільним темпом починала входити у фазу зростання інфляції у зв'язку із втратою стабільності;

- 24.02.2022 – початок вторгнення Росії став причиною різкого сплеску кризових явищ в країні у всіх галузях та підприємствах, що здійснювало безпрецедентний тиск на курс гривні;

- панічні настрої серед населення зі свого боку чинили додатковий тиск на курс національної валюти у зв'язку із різким підвищенням попиту на іноземну валюту у готівковій формі (зокрема, євро та долар);

- порушення логістичних систем постачань у підприємницькому секторі призвело до зростання витрат підприємців і, як наслідок, підвищення цін на товари;

- закриття великої кількості підприємств неминуче призвели до скорочення пропозиції на ряд товарів, що, в свою чергу, також призвело до зростання цін в умовах незмінного попиту [1];

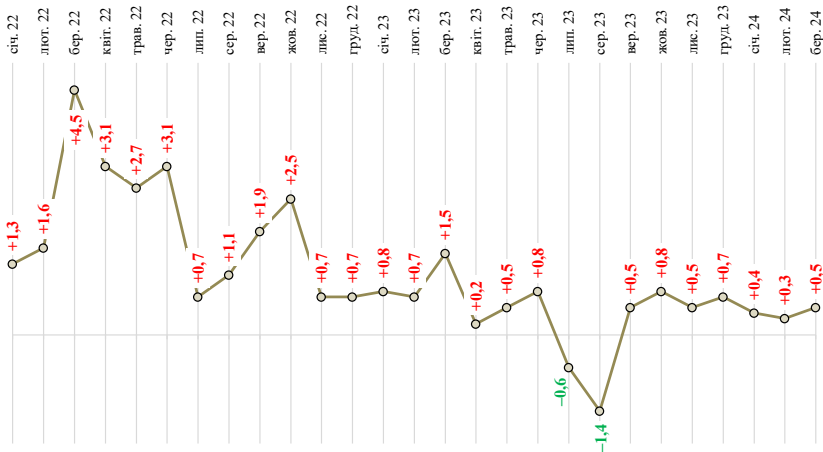
- масовий виїзд працездатного населення та мобілізація спричинили дефіцит кадрів. Так, у I кварталі 2022 р. 26 % підприємств зазначили, що брак працівників обмежував їх діяльність, а у I кварталі 2024 р. частка таких підприємств збільшилася до 38 % [2]. Подібна ситуація призвела до порушення рівноваги на ринку праці – підвищення попиту на працю в той час як пропозиція на працю постійно скорочується. Цей факт неминуче веде до постійного зростання ціни на працю;

- порушення експортно-імпортного балансу у зв'язку із неможливістю експорту закордон зерна через блокування його

Росією та меншим ввозом імпортованих товарів також призвело до додаткового тиску на національну валюту.

Аналіз динаміки інфляції в Україні починаючи з повномасштабного вторгнення у лютому 2022 р. у розрізі місяців представлено на рис. 1. Очевидно, що найбільший рівень інфляції зберігався впродовж всього 2022 р. Взяти під контроль темпи зростання інфляції у той період допомогли монетарні заходи Національного банку України (далі – НБУ), що супроводжувалися підтримкою міжнародних партнерів. Одним із таких критично важливих заходів, що були запроваджені НБУ з метою утримання рівня інфляції та недопущення появи гіперінфляції, стало введення режиму фіксації офіційного валютного курсу долара до гривні на рівні 36,6 грн за 1 доллар. Подібний крок дозволив дещо заспокоїти панічні настрої населення з приводу страху різкого знецінення гривні, бо простолюд починає вбачити певну стабільність порівняно із початковою кризою [3].

У 2023 р. інфляція почала стабілізуватися, оскільки Україна почала більше пристосовуватися до умов війни та налагоджувати

Рис. 1. Динаміка рівня інфляції в Україні протягом січня 2022 р. – березня 2024 р.

Джерело: побудовано автором на основі [4]

внутрішньо- та зовнішньоекономічні питання. Завдяки підтримці стійкості валютного курсу рівень інфляції почав спадати. Стримання росту споживчих цін, достатній рівень врожайності сільськогосподарських культур, налагодження імпорту зернових та ряд інших причин сприяли зниженню продовольчої інфляції протягом 2023 р. [5].

Цікавим фактом є те, що рівень інфляції за підсумками 2023 р. виявився нижчим за рівень інфляції у 2021 довоєнному році (табл. 1). Це відбулося завдяки чіткій монетарній політиці НБУ, а також діючим програмам підтримки підприємців:

- донорські програми – мікропідприємства беруть участь у грантових програмах;
- бюджетні програми – малі та середні підприємства беруть участь у програмах, що фінансуються державним або місцевим бюджетом;
- програми від міжнародних фінансових організацій – підприємства можуть отримати кредит на поповнення обігових коштів для реалізації спільних проєктів з міжнародними фінансовими організаціями [6].

Таблиця 1

Динаміка рівня інфляції в Україні за період 2008–2023 рр.

Період	Індекс інфляції, %	Інфляція, %	Зміна
2008	122,30	22,30	+5,30
2009	112,30	12,30	-9,70
2010	109,10	9,10	-2,90
2011	104,60	4,60	-4,40
2012	99,80	-0,20	-5,20
2013	100,50	0,50	+0,50
2014	124,90	24,90	+23,90
2015	143,30	43,30	+18,30
2016	112,40	12,40	-30,60
2017	113,70	13,70	+1,70
2018	109,80	9,80	-4,20
2019	104,10	4,10	-5,90

Закінчення таблиці 1

2020	105,00	5,00	+1,00
2021	110,00	10,00	+5,00
2022	126,60	26,60	+16,60
2023	105,10	5,10	-21,90

Джерело: побудовано автором на основі [7]

Комплекс усіх заходів із підтримки підприємств та населення дозволяє НБУ давати втішні прогнози щодо пониження інфляції на наступні роки. Так, регулятор запевняє, що у 2024 р. очікуваний рівень інфляції буде становити 8,2 %, а на подальші роки прогнозується її скорочення приблизно 5 % інфляція [8]. Проте слід розуміти, що активна фаза війни, постійні атаки країни-агресора на цивільну та енергетичну інфраструктуру створюють додаткові ризики для економіки, що, в свою чергу, ускладнює передбачення розвитку подій та, відповідно, темпів інфляції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. В Україні прискорилося інфляція: на що найбільше зростають ціни. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/12/novyna/ekonomika/ukrayini-pryskorylasya-inflyacziya-najbilshe-zrostayut-cziny>
2. Інфляційний звіт, квітень 2024 р. *Національний банк України*. 54 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q2.pdf?v=7
3. Коментар Національного банку щодо рівня інфляції у 2022 році. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-2022-rotsi>
4. Індекс інфляції (2000–2024). *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>
5. Коментар Національного банку щодо рівня інфляції у 2023 році. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-2023-rotsi>
6. Які існують програми фінансової підтримки бізнесу?. *Дія. Бізнес – Головна сторінка*. URL: <https://business.diaa.gov.ua/handbook/finansovij-menedzment/aki-isnuut-programi-finansovoi-pidtrimki-biznesu>
7. Індекс інфляції з 2000 по 2024 рр. *Простобанк Консалтинг*. URL: https://bankchart.com.ua/spravochniki/indikatory_rynka/inflation_index

8. Виступ Голови Національного банку Андрія Пишного під час пресбрифінгу щодо рішень з монетарної політики. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/vistup-golovi-natsionalnogo-banku-andriya-pishnogo-pid-chas-presbrifingu-schodorishen-z-monetarnoyi-politiki-18560>

Ситницький Артур Артемович
студент 3 курсу 1 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 072 Фінанси,
банківська справа та страхування
Фінансово-правовий коледж

ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА МАЛОГО БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Наприкінці лютого 2022 р. розпочалася повномасштабна військова агресія Російської Федерації на території України, яка продовжується й сьогодні. Військові дії негативним чином вплинули на всі сфери економіки України, в тому числі й на розвиток малого бізнесу.

В умовах воєнного стану ситуація стала надзвичайно складною як для тих, хто мав свій малий бізнес на території, що перебуває в зоні конфлікту, так і для підприємців, що територіально знаходились у більш спокійних районах. Через війну багато компаній зазнали серйозних втрат, припинили свою діяльність або перенесли її на інші території. Іншою критичною проблемою, з якою зіткнувся малий бізнес в Україні під час війни, стала відсутність доступу до фінансування. Війна в Україні порушила роботу банківської системи країни, ускладнивши доступ до фінансування малого бізнесу.

У зв'язку з цим, в 2022–2024 рр. держава стала займати більш активну позицію в фінансовій підтримці малого бізнесу. У таких складних умовах для функціонування бізнес-суб'єктів і розвитку національної економіки в цілому державою було ініційовано

реалізацію низки заходів з підтримки малого бізнесу, забезпечення його стабільної діяльності і відновлення ділової активності.

Так, під час війни український уряд запровадив різні види фінансової допомоги малому бізнесу, а з березня 2022 р. до державних програм для фінансової допомоги малим підприємствам було внесено ряд змін.

До основних сучасних напрямків фінансової підтримки малого бізнесу під час війни можна віднести наступні.

1. Надання грантів для започаткування та розвитку бізнесу.

Так, урядова програма «Робота» передбачає надання українцям грантів для започаткування бізнесу, розвитку малого підприємництва та навчання, і спрямована на активізацію підприємницької діяльності та стимулювання створення робочих місць, зокрема: мікрогранти для створення власного бізнесу; гранти для розвитку переробного підприємства; державне фінансування закладки саду; кошти для розвитку тепличного господарства; грант на реалізацію стартапу, у тому числі в сфері ІТ; кошти на навчання ІТ-спеціальностям [4]. Реалізацію програми регламентує постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання грантів бізнесу» від 21 червня 2022 р. № 738 [3], якою затверджені: порядок надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу; порядок надання грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства; порядок надання грантів для створення або розвитку тепличного господарства; порядок надання грантів на створення або розвиток власного бізнесу учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни та членам їх сімей.

Компонентом урядового проекту «Робота» є грантова програма «Власна справа», яка стартувала у липні 2022 р. для підтримки мікро- та малого бізнесу. За програмою підприємці можуть отримати гранти до 250 тис. грн та створити чи розширити власний бізнес. Від початку старту грантової програми «Власна справа» переможцями стали вже майже 15 тис. українців, які отримають мікрогранти на старт або розвиток свого бізнесу. Загальна сума інвестицій держави в мале підприємництво через гранти за цією програмою становить 3,5 млрд грн. Це тисячі

нових підприємств, які збільшили обсяги виробництва, розширили асортимент продукції чи послуг, опанували нові напрями діяльності. Очікується створення понад 30 тис. нових робочих місць в усіх регіонах країни. Понад 1 млрд грн отримувачі грантів уже повернули державі у вигляді сплачених податків та зборів до бюджету. Важливим є ветеранський компонент грантової програми «Власна справа». Станом на 20 березня 2024 р. переможцями стали вже 407 ветеранів та членів родин учасників бойових дій. Загалом переможці для розвитку власного бізнесу отримують гранти на суму 178 млн грн, 57 % – це гранти до 500 тис. грн [5].

2. Підтримка малого бізнесу в межах державної програми «Доступні кредити 5–7–9 %».

Кредитування малого бізнесу в рамках цієї програми регулюється постановою Кабінету Міністрів України «Про надання фінансової державної підтримки» від 24 січня 2020 р. № 28 [9]. Окрім того, Міністерство економіки України спільно з Міністерством фінансів України запустило програму «Доступний факторинг», яка працюватиме в рамках популярної програми «Доступні кредити 5–7–9 %» і має посилити державну підтримку українського малого бізнесу.

Так, за період дії воєнного стану в Україні станом на 01 квітня 2024 р. в межах Державної програми «Доступні кредити 5–7–9 %» видано 49 940 кредитів на суму 200,1 млрд грн (із них держбанки надали 37 262 кредити на суму 101,8 млрд грн), із яких: 16,07 млрд грн – на інвестиційні цілі; 56,52 млрд грн – на фінансування оборотного капіталу; 36,97 млрд грн – кредити для сільськогосподарських товаровиробників; 11,56 млрд грн – на переробку сільськогосподарської продукції; 57,44 млрд грн – на антивоєнні цілі; 8,49 млрд грн – кредитування в зоні високого воєнного ризику. Усього з моменту старту Програми підписано 84 762 кредитні договори на суму 289,7 млрд грн (із них держбанки уклали 57 738 договорів на суму 128,5 млрд грн) [5].

3. Фінансова компенсація за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 331 держава виплачує роботодавцю

компенсацію у розмірі мінімальної заробітної плати впродовж 3 місяців [8]. Мінімальна заробітна плата за кожен працівник встановлюється внутрішньо переміщеною особою становить 8000 грн.

4. Фінансова підтримка релокованих підприємств.

Програма з релокації українських виробництв, які знаходяться у зоні активних бойових дій передбачає безоплатне перевезення майна підприємств, установ та організацій згідно з переліком, що його формує Міністерство економіки й передає до Міністерства інфраструктури.

Також Уряд України за поданням Мінагрополітики ухвалив постанову «Про внесення змін до Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва». Тепер релоковані підприємства, які отримали державну підтримку за програмою «Доступні кредити 5–7–9 %», зможуть пролонгувати свої кредити. Така можливість надається підприємствам, що станом на 24 лютого 2022 р. були розміщені на територіях, які наразі визнано як: території активних бойових дій (для яких не визначена дата завершення бойових дій); території активних бойових дій, на яких функціонують державні електронні інформаційні ресурси (для яких не визначена дата завершення бойових дій); тимчасово окуповані території (для яких не визначена дата завершення тимчасової окупації) [7]. Таке рішення допоможе релокованим підприємствам відновитись і в майбутньому погасити пролонговані кредити.

Слід погодитись з думкою Н. І. Атаманчук, що сьогодні, необхідним є подальше продовження забезпечення фінансової державної підтримки малого підприємництва в Україні шляхом створення відповідної нормативно-правової бази, фінансово-кредитної та матеріально-технічної підтримки, інформаційного та кадрового забезпечення [1, с. 328].

В свою чергу, Т. М. Лозинська та В. В. Сліченко пропонують збереження державної фінансової підтримки малого бізнесу під час дії воєнного стану та протягом не менше, ніж року, після його скасування, зважаючи на те, що малі підприємства є основою економічної стабільності, сприяючи створенню додаткових робочих місць та зниженню рівня безробіття [6, с. 50].

Також доцільно навести думку вчених У.З. Ватаманюк-Зелінської та О.С. Кілочко [2], які вважають, що сьогодні необхідні додаткові фінансові інструменти для стимулювання розвитку малого бізнесу. Зокрема таким фінансовим інструментом може стати безповоротна фінансова допомога, що буде передбачена в межах нових урядових програм. Одним із напрямків її спрямування має стати активізації підприємницьких ініціатив серед безробітних внутрішньо переміщених осіб. Можливість активізації таких ініціатив вбачається у залученні цих осіб до підприємницької діяльності шляхом реєстрації ФОП. Такий підхід може реалізуватися через надання, за рішенням органу місцевого самоврядування, для підприємницької діяльності площ недіючих об'єктів, які перебувають у комунальній власності. Для покриття вартості оренди такого об'єкта науковці пропонують використати кошти безповоротної фінансової допомоги, що передбачена в межах урядової програми «єРобота». Такий підхід стимулюватиме розвиток малого бізнесу, забезпечивши використання вільних площ об'єктів, розташованих на промислових землях, а також формуючи додаткові надходження до місцевих бюджетів від орендної плати за приміщення (використовуючи грант цільової державної допомоги) та від оподаткування підприємницької діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Атаманчук Н. І. Правове регулювання фінансової державної підтримки малого підприємництва в Україні в умовах фінансової кризи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 326–329.
2. Ватаманюк-Зелінська У.З., Кілочко О.С., Зелінський М.Б. Державна фінансова підтримка в період воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 45. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1985/1912>
3. Деякі питання надання грантів бізнесу : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.06.2022 № 738. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-п>
4. єРобота: Урядова програма безповоротних грантів для створення та розвитку власного бізнесу. URL: <https://erobota.diia.gov.ua>

5. Інструменти підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні. Березень 2024 р. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-v-period-voyennoho-stanu-v-ukrayini-berezen>
6. Лозинська Т. М., Сліченко В. В. Державна підтримка малого бізнесу в умовах воєнного стану. *Держава та регіони*. 2022. № 4 (78). С. 42–55.
7. Про внесення змін до Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.01.2024 № 91. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/91-2024-p>
8. Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні : постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 331. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-p>
9. Про надання фінансової державної підтримки : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-p>

Снітко Данило Денисович

студент 3 курсу 1 групи

ОС «бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси,

банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Протягом періоду воєнного стану Національний банк України продовжує впроваджувати комплекс заходів, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності держави та регулювання фінансового сектора. За даними Державної служби статистики України, у січні 2024 р. споживча інфляція в річному

вимірі скоротилася до 4,7 %, що є тринадцятим місяцем поспіль зниження цього показника. У порівнянні з груднем 2023 р. ціни зросли на 0,4 %.

Необхідно зазначити, що пікове значення інфляції з початку конфлікту (26,6 % річного зростання) було зафіксоване у грудні 2022 р., після чого інфляція стала падати завдяки забезпеченню стабільності курсу валют, достатньому обсягу внутрішнього виробництва продуктів харчування, зниженню світових цін на товари та швидкому адаптуванню бізнесу до нових умов війни. Проте умови військового конфлікту продовжують створювати високі ризики для збільшення проінфляційних факторів, зокрема через руйнування інфраструктури та ускладнення логістики.

У зв'язку зі затримкою надходження зовнішнього фінансування, міжнародні резерви України зменшилися. Станом на 1 лютого 2024 р. їх обсяг склав 38 525 млн дол. США. У січні резерви скоротилися на 2 млрд дол. США або 4,9 % порівняно з груднем. Це стало результатом значних валютних інтервенцій Національного банку України з метою збереження стійкості гривні, виплати зовнішнього боргу та меншого обсягу міжнародної допомоги порівняно з попередніми місяцями [1].

У січні 2024 р. загалом 899 млн дол. США було спрямовано на валютні рахунки уряду в Національному банку України. З них 387 млн дол. США склали позикові та грантові кошти від Японії через Світовий банк, а 512 млн дол. США було отримано від розміщення валютних облігацій внутрішнього державного запозичення. У січні 2024 р. Україна також виплатила 442 млн дол. США за обслуговування та погашення державного боргу в іноземній валюті. З них 369 млн дол. США було спрямовано на обслуговування та погашення облігацій внутрішнього державного запозичення, 70 млн дол. США було сплачено Світовому банку, а 4 млн дол. США – іншим міжнародним кредиторам. Національним банком України у грудні було проведено чистий продаж валюти на суму 2533 млн дол. США. Поточний рівень міжнародних резервів забезпечує фінансування на період тривалістю 5,1 місяця майбутнього імпорту, що значно перевищує міжнародні стандарти (не менше 3 місяців) [2; 3].

Згідно з даними, банківський сектор зафіксував рекордний прибуток за підсумками 2023 р. Платоспроможні банки отримали чистий прибуток у розмірі 86,5 млрд грн, що майже вчетверо перевищує показник 2022 р. і на 12 % більше за результати 2021 р. Лише 7 з 63 платоспроможних банків зазнали збитків на суму 245 млн грн. У грудні 2023 р. банки донарахували річну суму податку на прибуток за підвищеною ставкою 50 %, що призвело до загальної суми сплачених банками податків у розмірі 73,5 млрд грн. Одним з факторів зростання прибутковості банків стало значне зменшення відрахувань в резерви під збитки від активних операцій, що скоротилися на 86 %. Проте основним чинником прибутковості залишається зростання процентних доходів, переважно від високоліквідних активів. У січні 2024 р. кредитний портфель банківської системи склав 972 млрд грн, а загальні інвестиції банків у державні цінні папери зросли до 1355 млрд грн, зокрема облігацій внутрішнього державного запозичення – 733 млрд грн та депозитних сертифікатів Національного банку – 622 млрд грн. Таким чином, значна частина процентних доходів банків наразі становлять доходи, отримані від держави через Кабінет Міністрів України та Національний банк України, що може негативно вплинути на перспективи відновлення економіки, яка основним джерелом потребує кредитних ресурсів, спрямованих на підтримку діяльності підприємств-позичальників [1].

Згідно з опублікованими звітними даними, станом на 1 січня 2024 р. частка непрацюючих кредитів (NPL) у банківському секторі становила 37,4 %, що на 0,8 % нижче порівняно з показником на 1 січня 2023 р. Обсяг непрацюючих кредитів за рік загалом зменшився майже на 10 млрд грн до 422 млрд грн. Основним чинником скорочення частки NPL стало зростання кредитного портфеля, переважно у роздрібному сегменті ринку. Іншими причинами зменшення частки непрацюючих кредитів стали реструктуризація та подальше відновлення обслуговування проблемної заборгованості корпоративними клієнтами, що відбулося переважно в державних банках, а також списання непрацюючих кредитів фізичним особам [2].

Попри активну роботу банків із урегулювання непрацюючих кредитів, їхня частка залишається високою, що пояснюється повномасштабною війною, що спричинила нову хвилю дефолтів клієнтів. Зокрема, у жовтні 2023 р. «воєнні» непрацюючі кредити бізнесу становили 31 % їхнього загального обсягу, а у роздрібному портфелі накопичилася понад половина теперішнього обсягу непрацюючих кредитів. Більшість «воєнних» NPL не пов'язані безпосередньо з окупацією або руйнуванням, тому такі позичальники можуть потенційно відновити обслуговування позик з подальшим відновленням економіки.

Банки активно працюють із проблемними активами, проводять реструктуризації. За даними опитування, банки реструктурували 73 млрд грн, або понад 89 % «воєнних» непрацюючих кредитів. Кредити боржників, основні активи яких втрачено, розташовано на окупованих територіях або в зоні бойових дій, зарезервовано більше ніж на 77 %.

З початку повномасштабної війни Національний банк України перерахував понад 33 млрд грн зі спецрахунку на потреби оборони. Спеціальний рахунок був відкритий 24 лютого 2022 р. для допомоги Силам оборони. Станом на 1 лютого 2024 р. залишок коштів на цьому рахунку склав майже 1,8 млрд грн. Усього за цей період на спецрахунок надійшло майже 35 млрд грн у еквіваленті, зокрема лише за січень – понад 259 млн грн. Кошти надходили як від громадян та підприємств України, так і від міжнародної спільноти, включаючи США, Сполучене Королівство, Німеччину, Швецію, Фінляндію, Польщу, Швейцарію, Норвегію, Австралію, Францію, Канаду, Болгарію, Гонконг та інші країни світу. Валютні кошти (у доларах США, євро, фунтах стерлінгів, канадських доларах, китайських юанях, єнах, швейцарських франках, злотих, австралійських доларах) з-за кордону склали майже 15,7 млрд грн у еквіваленті.

Згідно зі звітом Міністерства фінансів України за січень 2024 р., до державного бюджету надійшло 154,2 млрд грн, з яких 116 млрд грн спрямовано до загального фонду. Касові видатки становили 169,3 млрд грн, включаючи 149,5 млрд грн з загального фонду. У цьому місяці до місцевих бюджетів перераховано

міжбюджетні трансферти на суму 11,8 млрд грн, що становить 96,1 % від передбаченого розписом [1].

Порівняно з січнем 2023 р., доходи державного бюджету зросли до 121,4 млрд грн, а видатки зменшилися до 194,1 млрд грн. Державний бюджет України в січні 2024 р. виконано з дефіцитом у сумі 14,9 млрд грн, з дефіцитом загального фонду в розмірі 33,3 млрд грн [2].

Найбільша частина коштів державного бюджету була спрямована на забезпечення безпеки та оборони держави, що склало 38,3 % від загального обсягу бюджетних видатків. Видатки на оборону зросли, а на громадський порядок, безпеку та судову владу витрачено 18,2 % від загального обсягу. Соціальна сфера залишається пріоритетом, становлячи 21,8 % від усіх видатків. У січні 2024 р. на соціальні виплати було спрямовано 36,92 млрд грн, включаючи кошти на пенсії, соціальний захист та підтримку мало-забезпечених сімей та дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості у період воєнного стану в Україні (січень – лютий 2024 р.). *НІСД*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-u-period-voynnoho-3>
2. Коментар Національного банку щодо рівня інфляції у січні 2024 року. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-sichni-2024-roku>
3. Наглядова статистика. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#3>

Тепленко Єлизавета Павлівна
студентка 4 курсу 1 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 072 Фінанси,
банківська справа та страхування
Фінансово-правовий коледж

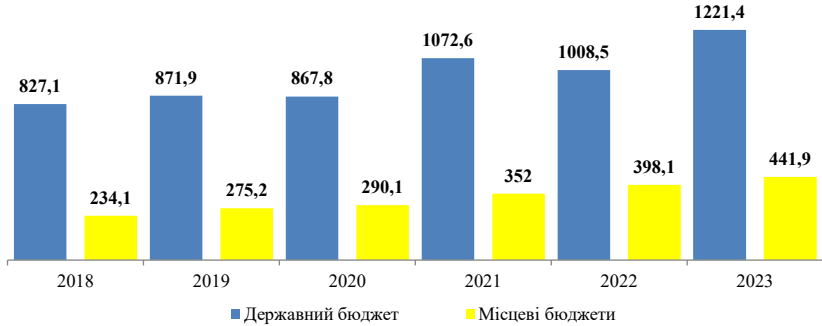
СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНИЙ АНАЛІЗ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

Необхідність формування ефективної моделі міжбюджетних відносин згідно з принципами фіскальної децентралізації, що передбачає підвищення фінансової самостійності місцевого самоврядування пов'язана із напрямками реформування системи міжбюджетних відносин в Україні на засадах децентралізації.

Відповідно до завдань Бюджетної декларації на 2022–2024 рр., «Державна бюджетна політика щодо місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин у 2022–2024 рр. реалізовуватиметься шляхом забезпечення динаміки доходів, що зараховуються до місцевих бюджетів, збереження рівня їх надходжень не нижче 20 % доходів зведеного бюджету України та зменшення частки трансфертів в доходах місцевих бюджетів».

Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2023 р. показав суттєву відмінність від 2022 р. в бік зростання. При цьому варто відмітити, що надходження до державного бюджету також значно зросли, порівняно з 2022 р. Так, приріст доходів загального фонду без трансфертів (фактично власні доходи: в основному це податкові надходження) по місцевих бюджетах за 2023 р. складає +11,0 % (+43,8 млрд грн), в порівнянні із 2022 р. Водночас приріст доходів по державному бюджету складає +21,1 % (+212,9 млрд грн). Такий приріст по державному бюджету зумовлений значним ростом надходжень від податку на додану вартість з ввезених на митну територію України товарів (+44,7 % або +113,1 млрд грн) та акцизного податку (+63,5 % або +65,0 млрд грн). При цьому, якщо порівнювати 2023 р. із довоєнним 2021 р., приріст місцевих бюджетів

складає +25,5 %, на відміну від державного бюджету із приростом +13,9 %.

Рис.1. Доходи загального фонду без трансфертів за 2018–2023 рр., млрд грн

Джерело: складено автором на основі [1]

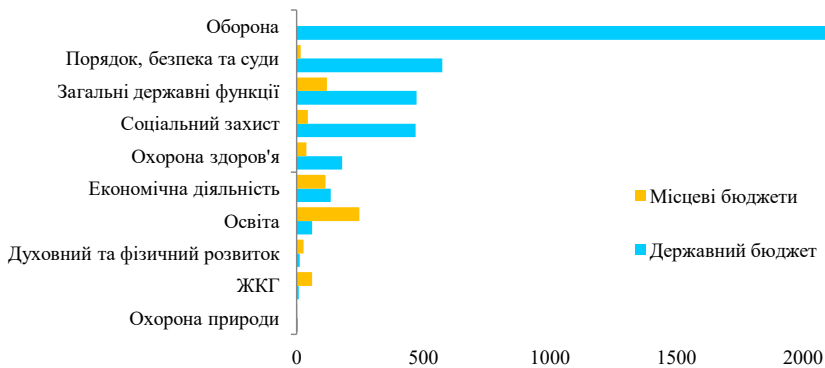
Згідно зі Стратегією реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 рр., схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1805-р, частка доходів місцевих бюджетів (без трансфертів) у зведеному бюджеті України на 2023 р. була задекларована на рівні 25 %.

Розглядаючи найбільші за обсягами надходження до державного та місцевих бюджетів, помітним є значне зростання власних надходжень бюджетних установ (787,2 млрд грн), які у 2023 р. перевищили ПДФО, міжнародні гранти, ПДВ, акциз та податок на прибуток, які є ключовими надходженнями. Це вперше неподаткове джерело надходжень перевищило основні податкові надходження. Вагомими надходженнями для місцевих бюджетів залишається ПДФО, єдиний податок, майнові податки, роздрібний акциз. При цьому, найбільше коштів з державного та місцевих бюджетів витрачається на Збройні Сили України, виплату пенсій та обслуговування боргу.

У галузевому розрізі найбільшими за обсягом видатків (із розподілом між державним та місцевими бюджетами) є видатки на національну оборону, яка, відповідно до вимог

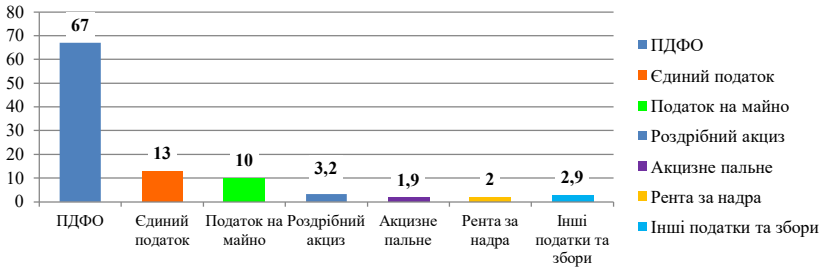
бюджетного законодавства, фінансується виключно з державного бюджету. У 2023 р. видатки на оборону склали 45 % видатків зведеного бюджету України. За цією статтею видатків слідує соціальне забезпечення та загальнодержавні функції. Житлово-комунальне господарство в повній мірі забезпечується за рахунків власних коштів місцевих бюджетів. Найбільшим напрямом фінансування з місцевих бюджетів залишається «Освіта» як делеговане повноваження. Крім цього, у 2023 р. значно зросли видатки на громадський порядок, безпеку та судову систему (591,5 млрд грн або 12,6 % від усіх видатків зведеного бюджету України).

Рис. 2. Обсяги видатків державного та місцевих бюджетів у 2023 р. по галузях, млрд грн

Джерело: складено автором на основі [1]

У структурі податкових надходжень найбільшу питому вагу складає податок із доходів фізичних осіб 66,6 % (або 289,4 млрд грн). Наступним за обсягом податкових надходжень йде єдиний податок (12,8 % або 55,8 млрд грн), вагомими також є майнові податки, які складають 10,1 % всіх податкових надходжень або 43,8 млрд грн. Чималу частку займає акцизний податок з роздрібного продажу тютюнових виробів та алкоголю (3,2 % або 14,0 млрд грн), акциз із пального почав поступатись роздрібному акцизу (8,4 млрд грн або 1,9 % всіх податкових надходжень).

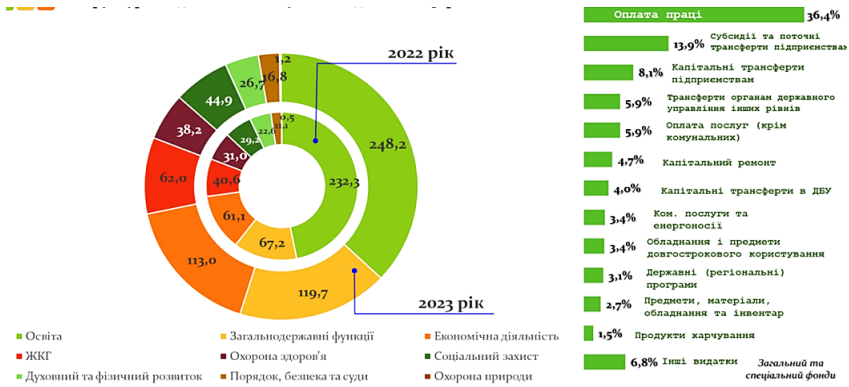
Рис. 3. Структура податкових надходжень загального фонду місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів за 2023 р.

Джерело: складено автором на основі [5]

Загалом за січень-грудень 2023 р. до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) надійшло 441,9 млрд грн, що становить +11,0 % або +43,8 млрд грн приросту проти січня-грудня 2022 р. Це в основному зумовлено ростом податку з доходів фізичних осіб (+6,3 % або +17,2 млрд грн), загальний ріст по майнових податках склав +7,0 млрд грн, а приріст акцизу з пального слав +5,5 млрд грн, в порівнянні із 2022 р.

Структура доходів місцевих бюджеті у 2023 р. загалом зберегла свій вигляд, порівняно з 2022 р., який значно відрізнявся від довоєнного 2021 р. по структурі надходжень загального та спеціального фондів із врахуванням трансфертів. Так, найбільшу питому вагу займає податок з доходів фізичних осіб (44,3 %). При цьому, звісно, частка ПДФО скоротилась, порівняно із 2022 р., коли ПДФО складав 49,0 %. Це відбулося внаслідок вилучення до державного бюджету військового ПДФО.

Дослідження структури видатків місцевих бюджетів за функціональною класифікацією дає можливість порівняти фінансування того чи іншого сектору, порівняно з 2022 р. При цьому, також зазнала змін структура видатків за економічною класифікацією. Найбільш вагомі складові зазначено на рис. 4.

Рис. 4. Порівняльна структура видатків за 2022/2023 рр. у розрізі галузей бюджетної сфери та економічної класифікації

Джерело: складено автором на основі [1; 5]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2023 рік. URL: <https://hromady.org/analiz-miscevix-byudzhetiv-za-2023-rik/>
2. Західна О. Р. Аналіз дохідної частини місцевих бюджетів України в умовах воєнного стану / О. Р. Західна, Н. Б. Бундз. *Молодий вчений*. 2022. № 12 (112). С. 84–913.
3. Ломачинська І. А. Децентралізація місцевих бюджетів в Україні: виклики в період війни / І. А. Ломачинська, І. Є. Чуркіна. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2022. № 20. С. 29–314.
4. Місцеві бюджети: який стан справ у регіонах? URL: <https://voxukraine.org/mistsevi-byudzhetu-yakuj-stan-sprav-u-regionah/>
5. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. URL: <https://mtu.gov.ua/content/monitoring-reformi-miscevogo-samovryaduvannya-ta-teritorialnoi-organizacii-vladi.html>
6. Піхоцька О. М., Ющик Ю. В. Аналіз виконання бюджетів в період воєнного стану. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна*. 2022. Вип. 35. С. 25–32.9.

Тишечко Дар'я Анатоліївна
студентка 2 курсу 2 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 072 Фінанси,
банківська справа та страхування
Фінансово-правовий коледж

ДОПОМОГА ГРОМАДЯНАМ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком воєнної агресії росії в 2014 р. та повномасштабної війни у 2022 р. все більше українців потрапляють в скрутне становище через втрату роботи, житла та заощаджень. Люди стають переселенцями, вимушені починати життя практично з початку, тож у такі скрутні моменти вкрай потребують допомоги. Наразі громадяни України можуть розраховувати на гуманітарну чи фінансову допомогу, отриману від:

- міжнародних організацій (в Україні є декілька таких програм, а саме: допомога від Міжнародного надзвичайного фонду допомоги дітям при Організації Об'єднаних Націй (далі – ЮНІСЕФ), Місії Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні та Товариство Червоного Хреста України (далі – МЧКХ та ТЧХУ), Організації Об'єднаних націй (далі – ООН), Міжнародна організація з міграції (далі – МОМ) тощо);
- недержавних організацій та фондів (Благодійний фонд (далі – БФ) «Повернись живим», БФ «Razom», БФ «Щаслива дитина», БФ Сергія Притули та інші);
- держави (наразі діють такі програми допомоги українцям: єПідтримка, єДопомога, єВідновлення та єОселя; для військовослужбовців та членів їх сімей є грошове забезпечення, одноразова грошова допомога, підйомна допомога та пільги для учасників бойових дій).

Порівняльна характеристика програм цих трьох груп наведена у таблиці 1.

Згідно інформації Офісу ООН з координації гуманітарних питань 4,3 млн українців за 2022 р. отримали грошову допомогу від різних гуманітарних організацій. Загальна сума виплат була більше 1 млрд дол. [5]. Серед міжнародних програм допомоги

особливою популярністю користувалась грошова допомога від ЮНІСЕФ. Так, у 2022 р. ЮНІСЕФ виплатила допомогу близько 1 060 000 українців. Більшість сімей отримали виплати в розмірі 33 300 грн. Слід відмітити, що наразі реєстрація на цю програму допомоги закрито, проте на 2024 р. ці організації представили план гуманітарних потреб та реагування, для якого планують залучити 3,1 млрд дол. для допомоги 8,5 млн осіб [6].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика програм допомоги громадянам України в умовах дії воєнного стану

Група програм допомоги	Назва програми допомоги	Категорії громадян України, які можуть подавати заявку на отримання допомоги	Сума виплат та інше	Строк виплати	Бюджет програми
Міжнародні програми допомоги	Грошова допомога від ЮНІСЕФ	Родини, які мають: – 3 і більше дітей до 18 років, з яких принаймні 1 дитина не досягла 2 років; – 2 або більше дітей до 18 років, з яких принаймні 1 дитина з інвалідністю	2200 грн на кожного члена сім'ї, але не більше як на п'ять осіб	3 місяці одним платежем	90 млн дол. / 3,5 млрд грн (за курсом долара 39,4)
	МЧКХ та ТЧХУ	Пріоритетною категорією є малозабезпечені сім'ї, у тому ж числі і внутрішньо переселені особи (далі буде ВПО)	2500 грн на особу	Місяць (але є можливість подальшого збільшення тривалості допомоги)	2,4 млрд грн

Продовження таблиці 1

	ООН (дві програми)	ВПО на Львівщині, Черкащині, Кіровоградщині, Полтавщині та Запоріжжі	2200 грн на кожного члена сім'ї	Щомісяця, протягом 3 місяців	1) 1,4 млрд грн 2) понад 3 млрд грн
	МОМ	Переважно категорії осіб з інвалідністю, у тому числі і ВПО	2220 грн на кожного члена сім'ї	Щомісяця, протягом 3 місяців	0,7 млрд грн
Недержавні програми допомоги	БФ «Повернись живим»	Допомога армії, реабілітація ветеранів через спорт тощо	—	—	114 млн дол. / 4,5 млрд грн
	БФ «Razom»	Допомога рятувальникам та медикам на передовій, вразливим верствам населення та інше	—	—	Зібрано більше 88 млн грн
	БФ «Щаслива дитина»	Допомога сиротам, важкохворим дітям, ВПО з дітьми, багатодітним сім'ям тощо	1500–4000 грн на сім'ю	—	3 2007 р. зібрано більше 141 млн грн
	БФ Сергія Притули	Допомога армії та цивільним на прифронтових та деокупованих територіях	Закупівля обладнання для військових, гуманітарна допомога	—	6,6 млрд грн
		Надає грошову допомогу від міжнародних організацій українцям, включаючи мешканців	Грошові виплати (сума виплати варіюються від програми)		

Закінчення таблиці 1

Державні програми допомоги	єДопо-мога	окупованих, деокупованих територіях та тих, що перебувають в зоні бойових дій		—	—
	єВідновлення	Допомога надається власникам житла, яке було зруйноване або пошкоджене через бойові дії	Для пошкодженого житла до 200 тис. грн, для зруйнованого надається сертифікат на купівлю нового житла	1 виплата протягом 10 робочих днів	10 млрд грн
	єОселя	Надається пільгова ставка за іпотечними кредитами військовим та членам їх сімей, медичним, педагогічним, науковим та науково-педагогічним працівникам	Надає доступні кредити на житло, ціна якого не перевищує середню вартість спорудження житла за регіонами України, визначену Міністерством розвитку громад та територій України	Надання кредиту до 20 років	На 2023 р. бюджет складає 11,9 млрд грн

Джерело: складено автором на основі [1–8]

Серед допомоги для військових найбільш популярним є БФ Сергія Притули. З 24.02.2022 було зібрано 6,4 млрд грн (станом на 31.12.2023). Більше всього надсилали донати з України, Польщі та США. За 2023 р. загальна кількість зібраних коштів становить 2,1 млрд грн. Отримані гроші були витрачені на дрони, БПЛА, військовий транспорт та інше. Найбільшими зборами в фонді були:

1) «Дістанемо ворога всюди», за 3 дні було зібрано 111 млн грн;

2) «Виявляємо – знищуємо», з 19–25 липня 2023 р. зібрали 122 млн грн;

3) «Можем павтарить!», збір проходив з 10 по 12 жовтня 2023 р., під час якого було зібрано 177 млн грн [7].

Державна програма пільгового іпотечного кредитування «єОселя» також дуже доречно розпочала свою роботу під час дії воєнного стану. Пільгова кредитна ставка за даною програмою для пільгових категорій населення (військові, педагоги та медики) становить 3 % річних, в той час як для усіх інших громадян відсоток за іпотеку становить за даною програмою 7 %. За час дії «єОселі» понад 7600 українських сімей отримали кредити на житло та 6 родин – на придбання приватних будинків. Загалом банки видали 11,6 млрд грн іпотечних кредитів. Найбільше кредитів взяли мешканці Києва, Київської, Одеської, Волинської та Вінницької областей [8].

Отже, незважаючи на різноманіття програм допомоги, попит на гуманітарну та фінансову допомогу від населення значно перевищує наявну пропозицію. Це свідчить про необхідність подальшої дипломатичної роботи влади на міжнародному рівні щодо комунікації із наявними закордонними благодійними фондами. Також актуальним залишається розширення бюджету програм державної допомоги задля охоплення якнайбільшої кількості осіб, що можуть розраховувати на допомогу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Офіційний сайт програми єДопомога. URL: <https://aid.edopomoga.gov.ua/>

2. Боги франдрейзингу. Хто залучив найбільше грошей для українців та армії під час війни. URL: <https://forbes.ua/company/bogifandreyzingu-khto-zaluchiv-naybilshe-groshey-dlya-ukraintsiv-ta-armii-pid-chas-viyini-renking-vid-forbes-07042022-5327>
3. Соціальне забезпечення та підтримка військовослужбовців та членів їх сімей. URL: <https://social.mil.gov.ua/groshove-zabezpechennya/pidynomna-dopomoga.html>
4. Допомога ВПО: які видатки з бюджету заплановані для переселенців. URL: https://24tv.ua/economy/viplati-dlya-vpo-skilki-tse-vitrachayetsya-byudzhetu-ekonomika_n2512103
5. Понад 4 мільйони українців отримали грошову допомогу від міжнародних організацій. URL: <https://minre.gov.ua/2022/12/21/ponad-4-miljony-ukrayincziv-otrymaly-groshovu-dopomogu-vid-mizhnarodnyh-organizacij/>
6. Україна: гуманітарне реагування у 2024 році. URL: <https://reports.unocha.org/uk/country/ukraine/>
7. Благодійний фонд Сергія Притули. Річний звіт 2023. URL: https://ds7zgdasyui79p.cloudfront.net/Annual_Report_2023_1_791483f9a4.pdf?updated_at=2024-01-30T11:39:10.269Z
8. За програмою «ЄОселя» вже видали понад 7600 кредитів на купівлю квартир і приватних будинків. URL: <https://forbes.ua/news/za-programoyu-eoselya-vzhe-vidali-ponad-7600-kreditiv-na-kupivlyu-kvartir-i-privatnikh-budinkiv-28022024-19537>

Тищенко Марія Анатоліївна
студентка 2 курсу 2 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 072 Фінанси,
банківська справа та страхування
Фінансово-правовий коледж

ДЕРЖАВНА ПРОГРАМА ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ «ЄВІДНОВЛЕННЯ» ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ РОЗВИТКУ

З початком повномасштабного вторгнення багато українців втратили свої домівки. Так, станом на травень 2023 р. за приблизною оцінкою від початку повномасштабного вторгнення було зруйновано та пошкоджено 18,5 тис. багатопверхівок та понад 142 тис. приватних будинків. В цих умовах одним із інструментів реалізації соціальної функції держави стало запровадження державної програми грошової допомоги «ЄВідновлення». Дана ініціатива стартувала 10 травня 2023 р. та була розроблена Міністерством цифрової трансформації України та Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України за підтримки USAID / UKaid проекту «Прозорість та підзвітність у державному управлінні та послугах / TAPAS» та Світового банку [4].

Всі громадяни України мають право одержання державної допомоги для відновлення свого житла за таких умов:

- житло було пошкоджено внаслідок бойових дій починаючи з 24 лютого 2022 р.;
- житло розміщене на неокупованій до 24 лютого 2022 р. території;
- житло має власника;
- пошкоджене житло підлягає відновленню.

Зокрема, на допомогу можуть претендувати власники приватних будинків, квартир та кімнат у гуртожитках, які були пошкоджені або зруйновані внаслідок війни.

Розмір та категорія допомоги залежить від рівня шкоди, тобто житло може бути пошкоджене, зруйноване або самостійно відремонтоване [5].

Якщо житло не підлягає відновленню, то власник отримує спеціальний сертифікат на придбання нового житла (у такому випадку важливо, що заявку подавала людина, яка має право власності на житло). Якщо ж житло підлягає відновленню, то власник отримує кошти на спеціальну картку «єВідновлення» для покриття витрат. Сама по собі компенсація має ряд особливостей:

- може бути витрачена на придбання будівельних матеріалів: вікон, дверей, покрівлі, а також на оплату будівельних робіт;
- має бути витрачена протягом 1 року з моменту її нарахування.

Обов'язковою умовою витрати компенсації є те, що вона має бути витрачена на товари магазинів-партнерів програми, що пройшли відповідну реєстрацію, або на сплату послуг підрядників, що мають відповідні коди для роботи та подали заявку на участь в програмі через портал Дія [5].

Механізм отримання компенсації згідно із програмою «єВідновлення» включає наступні етапи:

1) подання інформаційного повідомлення про пошкоджене майно на порталі «єВідновлення» або через Дію (у перспективі можна буде це зробити через ЦНАП, нотаріусів або управління соцзахисту);

2) відкриття спеціалізованого рахунку «єВідновлення» в одному з банків-учасників програми: Ощадбанк, Монобанк, ПриватБанк, Сенс Банк, А-Банк, ПУМБ (перелік банків постійно доповнюється);

3) розгляд заяви Комісією з розгляду питань щодо надання компенсації, що створена при органі місцевого самоврядування;

4) проведення огляду пошкодженого майна та здійснення оцінки завданої шкоди Комісією з розгляду питань щодо надання компенсації;

5) внесення даних про заявлену шкоду до Реєстру пошкодженого та знищеного майна;

6) отримання рішення про компенсацію максимум через 30 днів від дати подання заяви;

7) у разі позитивного рішення про відшкодування, отримання підтвердження та компенсації на спеціалізовану картку

«Відновлення» або отримання сертифікату у разі неможливості відновлення житла [4].

За словами Прем'єр-міністра Дениса Шмигала, більше ніж 35 тис. українських родин, у яких постраждало житло внаслідок війни, отримали виплати від держави на 3,2 млрд грн. Та на 5 березня 2024 р. вже 1000 українських сімей (10 % від кількості поданих на це заявок) придбали нове житло, використовуючи кошти з програми «Відновлення» [3].

Для фінансування програми «Відновлення» вже витрачено понад 10 млрд грн. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури планує використовувати заарештовані російські активи, загальна сума яких становить близько 17 млрд грн [3].

Загалом ж внаслідок російської агресії, про пошкоджене майно надійшло понад 67 тис. заявок. Найбільше власників нерухомості вибирають нове житло на Київщині, там обміняли 380 сертифікатів та сума угод перевищила 1 млрд грн. У Києві зроблено угод на 413 млн грн, а на Харківщині на 185 млн грн.

Водночас, незважаючи на ефективність програми «Відновлення» та значним соціальний ефект, вона не позбавлена недоліків та слабких місць:

- комісія, яка оцінює розміри збитків для нарахування компенсацій, занижує реальну вартість пошкоджень житла;
- проблеми з якістю та швидкістю роботи комісій, які оцінюють пошкодження оселі [2];
- недостатня прозорість процесу;
- можливість виникнення проблем з подачею заявки [3].

Очевидно, що найбільш суперечливим у процесі «Відновлення» є момент оцінки майна, тому перспективним напрямком вдосконалення роботи програми є більш прозора, швидка та чесна оцінка шкоди.

Отже, програма «Відновлення» є доволі перспективним проектом та важливим кроком у допомозі українцям, які постраждали від війни. Програма вже надала допомогу тисячам людей, і уряд планує її розширити в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Павлиш О. Економічна правда. «єВідновлення»: з 1 січня починаються виплати компенсацій за вже зроблені ремонти. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/01/1/708281/>
2. Бабенко М. єВідновлення 2024. Оцінка пошкодженого військовою житла часто є помірно заниженою – юристи. *The Page*. URL: <https://thepage.ua/ua/news/kompensaciya-po-programi-yevidnovlennya-chi-vistachaye-koshtiv-na-remonti>
3. єВідновлення: які проблеми виникають при використанні та як цьому зарадити. *Інтент: Регіональна мережа якісної журналістики*. URL: <https://intent.press/expert/humanrights/2023/yevidnovlennya-yaki-problemi-vinikayut-pri-vikoristanni-ta-yak-comu-zaraditi/>
4. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. єВідновлення: Стартувала програма державної допомоги на відновлення пошкодженого житла. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yevidnovlennia-startovala-prohrama-derzhavnoi-dopomohy-na-vidnovlennia-poshkodzhenoho-zhytla>
5. єВідновлення. Програма допомоги від держави. Для власників житла – пошкодженого або зруйнованого через бойові дії. *diia.gov.ua*. URL: <https://erecovery.diia.gov.ua>

Тільга Ангеліна Євгенівна

студентка 2 курсу 2 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси,

банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

СТРАХУВАННЯ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИХ РИЗИКІВ: КЛЮЧ ДО ПРИВАБЛЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ

З початку повномасштабного вторгнення Україна зазнала значних економічних втрат. Навесні 2022 р. близько 13 тис. суб'єктів господарювання щомісяця припиняли своє існування [1], рівень безробіття підвищився з 8,6 % до 30,7 %, а ВВП впало

та становило – 36,6 % [2]. І хоч ці показники достатньо швидко почали відновлюватись – ще у 2022 р. кількість відкритого бізнесу в 2 рази перевищила кількість закритого [3], в другій половині року продемонструвавши позитивну динаміку, а рівень безробіття скоротився на 11 %, економіка країни все ще знаходиться далеко від свого повного відновлення хоча б до довоєнного рівня.

Загалом станом на 31 грудня 2023 р. Україна потребувала більш ніж 486 млрд дол. США на відбудову згідно з «Швидкою оцінкою завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA3)», проведеною Світовим Банком, Європейською Комісією та Організацією Об'єднаних Націй. Прямі ж збитки, до яких входить сектор торгівлі й промисловості, сільського господарства, становлять майже 152 млрд дол. США [4]. Отож зараз країні як ніколи потрібно залучати інвестиції, пришвидшуючи темпи відновлення економіки. Однак у кризовому стані, в якому країна перебуває наразі, внутрішніх капіталовкладень може не вистачати – і одним з найкращих рішень у такому випадку стає стимулювання притоку прямих іноземних інвестицій.

Прямі іноземні інвестиції – це вклади іноземних інвесторів у господарські об'єкти іншої країни з метою отримання власного прибутку [5]. Такі інвестиції сприяють значному збільшенню обсягу виробництва, появі нових робочих місць, підвищують конкурентоспроможність. Окрім того, разом з капіталом іноземні інвестори часто передають і свої технології та знання місцевим підприємствам, що сприяє науково-технічному прогресу та збільшує ефективність виробництва. В сукупності всі ці фактори чинять позитивний вплив на економічне зростання країни, стаючи її рушійною силою.

Втім, для входу на ринок іноземні інвестори потребують певної стабільності, а через воєнний стан вбачають в Україні не перспективне місце для капіталовкладень, а скоріше червону зону, де з легкістю можна втратити всі свої кошти внаслідок високих ризиків. Водночас для економіки України вкрай важливо якомога швидше відновити притік іноземних інвестицій, а значить знайти такий інструмент, що дозволить знизити ризиковість здійснення капіталовкладення у об'єкти, що знаходяться на території

України. І проектом, який зможе забезпечити інвесторам бажані гарантії, є страхування воєнно-політичних ризиків.

Мета страхування воєнно-політичних ризиків полягає в тому, щоб захистити підприємства та, власне, інвесторів від політичної нестабільності, яка може зачепити їх діяльність. Інвестор має можливість придбати страхування від певних несприятливих умов, що зазвичай зазначаються в договорі – і якщо він несе збитки після появи цих подій, страхова компанія відшкодовує в межах лімітів покриття. Таким чином, він фокусується на комерційній діяльності, переклавши усі воєнно-політичні ризики на третю сторону.

Страхування воєнних ризиків надається як міжнародними фінансовими організаціями, так і страховими компаніями. Термін покриття зазвичай знаходяться в межах від 30 днів до 10 років – існують і такі компанії, що надають його на 15 років. Сума покриття також коливається залежно від сфери діяльності страховальника та ймовірності реалізації певних ризиків за договором.

Наразі уряд України активно працює над початком відносин зі страховими установами. На території країни вже почали запускати проекти зі страхування воєнно-політичних ризиків, до переліку яких увійшли:

- воєнний конфлікт, а саме: війна, збройна агресія, бойові дії;
- окупація чи анексія;
- захоплення державної влади;
- терористичні акти або диверсії;
- невиконання державою зобов'язань, визначених законодавством;
- введення державою заборони на здійснення розрахунків – наприклад, ембарго;
- неможливість переказу валюти чи її конвертації закордон суб'єктом господарювання.

До страхування інвесторів від воєнно-політичних ризиків в Україні уже долучились наступні світові компанії та організації:

1. MIGA (Multilateral Investment Guarantee Agency). Перші перемовини з нею почались ще у 2022 р., коли агентство виділило 30 млн дол. на реалізацію першого проекту на території України. 2024 р. фонд коштів планується підвищити до 1 млрд. Втім,

ця опція актуальна лише для іноземних підприємств, готових інвестувати в Україну, проте не для українських компаній.

2. DFC (Development Finance Corporation). Ця американська корпорація виявляє значну зацікавленість у страхуванні саме українського бізнесу і вже розглядає запропоновані українськими інвесторами проекти. Приватним іноземним інвесторам DFC готова покривати до 85 % збитків від реалізації воєнних ризиків.

3. BAE (Bpifrance Assurance Export). У 2023 р. французька експортно-кредитна агенція ухвалила рішення про страхування французьких підприємств, що планують інвестувати в Україну під час війни. Окрім того, Міністерство економіки України повідомило, що до роботи на території України планують долучатись агентства Німеччини, Великобританії, Японії, Швеції та Італії. А у 2024 р. Кабінетом Міністрів було затверджено законопроект з умовами страхування воєнно-політичних ризиків, який усуває обмеження страхування інвестицій Експортно-кредитних агентств – тож і надалі можна очікувати підвищення їхньої зацікавленості у країні [6].

Підводячи підсумок, можна сказати, що навіть попри воєнний стан і завдані починаючи з 24 лютого 2022 р. втрати економіка України продовжує розвиватись. І одним з найоптимальніших шляхів пришвидшення її розвитку є стимулювання притоку іноземних інвестицій шляхом страхування воєнно-політичних ризиків, адже тоді інвестори бачитимуть в країні великий потенціал, усвідомлюючи, що їх капіталовкладення у разі чого покриватимуть страхові компанії. А з урахуванням того, що уряд України наразі просуває цю ідею і проводить заходи для її втілення, у скорому часі можна очікувати й певні позитивні результати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Український бізнес в умовах повномасштабної війни: аналітика стану за шість місяців. URL: https://blog.youcontrol.market/biznies-v-rik-viini/?fbclid=IwAR3F2QTTGPnD7Ry-EfO5XahP0xsX-2qFLroME9Cn70D_3wCLIN2R5lifwSE
2. Трекер економіки України під час війни. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>

3. Український бізнес в умовах повномасштабної війни: аналітика стану за шість місяців. URL: https://blog.youcontrol.market/biznies-v-rik-viini/?fbclid=IwAR3F2QTTGPnD7Ry-EfO5XahP0xsX-2qFLroME9Cn70D_3wCLIN2R5lifwSE
4. Ukraine. Rapid damage and needs assessment (RDNA3). URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf>
5. Прямі іноземні інвестиції (ППІ) в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>
6. Про затвердження переліку воєнних та політичних ризиків та Умов і порядку страхування (перестраховування) воєнних та політичних ризиків під час здійснення видів діяльності Експортно-кредитного агентства. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/388-2024-п#Text>

Токаренко Дар'я Віталіївна

студентка 2 курсу 2 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси,

банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

ПОТЕНЦІАЛ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ У ВІДНОВЛЕННІ ЕНЕРГОСИСТЕМИ УКРАЇНИ

Національна енергосистема України неперервно знаходиться під тиском регулярних ракетних атак, здійснюваних Росією. Проте завдяки високому професіоналізму фахівців у галузі енергетики, електропостачання в країні зберігає стабільність на достатньому рівні. Незважаючи на це, руйнування, заподіяне атаками, потребує значних ресурсів і часу для відновлення пошкоджених об'єктів енергетичної інфраструктури.

Перед початком повномасштабної війни загальна потужність електростанцій в Україні становила приблизно 56 ГВт [1]. Проте зараз доступно лише близько 15,5 ГВт, що свідчить про значні втрати енергетичного потенціалу країни [1]. Значні пошкодження

і втрати є в «зеленій» енергетиці, що активно розвивалася до початку війни та відіграла важливу роль у загальній структурі виробництва електроенергії, складаючи понад 13 %.

Багато вітрових та сонячних електростанцій були зруйновані або зараз знаходяться на окупованих територіях, що призвело до значних втрат енергетичних потужностей і зменшення виробництва «зеленої» енергії. За оцінками міністра енергетики Германа Галущенка [4], до кінця жовтня 2022 р. було призупинено експлуатацію приблизно 75 % вітрових станцій та 45–50 % сонячних. Це призвело до падіння частки відновлюваних джерел у енергобалансі країни майже вдвічі.

Очевидно, що для подальшого відновлення економіки країни після війни та забезпечення як громадян, так і промислових об'єктів електроенергією наявних обсягів вже недостатньо. З урахуванням реальних і потенційних потреб, а також потенціалу альтернативної енергетики в Україні, доцільно планувати відновлення та реконструкцію енергетичної інфраструктури з особливим акцентом на «зелених» енергоносіях.

Згідно з розпорядженням КМУ від 21 квітня 2023 р. № 373-р, схвалено нову Енергетичну стратегію України на період до 2050 р. [2]. Протягом дії воєнного стану цей документ залишається закритим, щоб забезпечити конфіденційність інформації про місця, де відбувається будівництво, від потенційних загроз. Проте, із новин та коментарів посадовців у відкритих джерелах можна сформуванати загальне розуміння щодо основних стратегічних цілей та показників. Згідно з цими даними, планується реалізувати завдання шляхом нарощення потужності генерації з використанням відновлюваних джерел енергії [2]. Зокрема, планується збільшення потужності вітрової та сонячної генерації, розвиток накопичувачів енергії, атомної генерації, теплових електростанцій та біоенергетичних потужностей, а також розвиток гідрогенерації.

«Зелена» енергетика, що використовує відновлювальні джерела, такі як сонячна та вітрова енергія, гідроенергетика та біомаса, має значний потенціал для забезпечення сталого та екологічно чистого енергетичного майбутнього. Враховуючи природні умови та ресурси України, розвиток «зелених» технологій може

стати ключовим чинником відновлення національної енергетики та забезпечення енергетичної безпеки країни. Розглянемо перспективні напрями розвитку відновлювальної енергетики та їх потенційний вплив на національну енергетичну мережу.

Для України найбільш перспективними є наступні види відновлювальної енергетики: біогаз, гідроенергетика, сонячна та вітрова енергія.

Виробництво біогазу (зокрема біометану) – особливо привабливий напрям для України, як аграрної держави. У цій сфері наша країна може стати лідером у Європі, що не лише дозволить зменшити негативний вплив на екологію, але й забезпечить диверсифікацію джерел енергії і розвиток регіональних галузей виробництва.

За даними DiXi Group, потенціал виробництва біогазу в Україні становить 21,8 млрд кубометрів на рік [5]. Згідно зі звітом, найперспективнішими забезпечення сировиною для біогазової галузі є Київська, Вінницька, Полтавська та Черкаська області [5]. Так, за сприятливих умов виробництво біометану в Україні може сягнути 1 млрд кубометрів на рік у 2030 р., 4,5 млрд кубометрів на рік – у 2040 р. та 20 млрд кубометрів на рік у 2050 р. При цьому наприкінці прогнозного періоду половина виробленого біометану може споживатися всередині країни.

У світлі цих перспектив 20 березня 2024 р. у Верховній Раді був ухвалений закон № 9456, що регулює питання експорту біометану з України. Цей закон створює можливість не лише задовольняти внутрішні потреби в електроенергії, але й експортувати надлишки за кордон. Рішення цього закону відкриває нові перспективи для вітчизняних виробників, надаючи їм можливість розширювати свої ринки збуту та залучати додаткові інвестиції у розвиток енергетичного сектору.

Сучасні сонячні та вітрові електростанції не лише є найдешевшими джерелами електроенергії, але й відкривають нові горизонти для інвестицій і зайнятості. Технології «чистої» енергії вже стали ключовим напрямом міжнародного співробітництва та конкуренції, створюючи динамічну арену для розвитку.

Використання енергії сонця та вітру є доцільним та можливим на всій території країни. Україна має потенціал сонячної

та вітрової енергії, який перевищує поточний попит на електроенергію майже у 150 разів [6]. Основні переваги цих технологій включають безшумність роботи, довговічність сонячних елементів, можливість їх використання як додаткове або автономне джерело електроенергії для приватних будинків, а також можливість отримання «зеленого» тарифу.

Україна може стати важливим гравцем на міжнародному ринку енергії, маючи потенціал для значного експорту електроенергії. Для використання цього економічного потенціалу необхідно зміцнити існуючі лінії електропередач та побудувати нові. Це сприятиме кращій інтеграції з країнами Європейського Союзу та забезпечить стабільність та надійність енергопостачання.

До 2030 р. зусилля з розвитку енергетичної інфраструктури можуть створити близько 20 000 нових робочих місць, що також підсилить партнерські відносини з країнами ЄС та забезпечить стабільність на регіональному рівні. За належної підтримки та інвестицій ця ініціатива може стати ключовим кроком у зміцненні енергетичної незалежності України та підвищенні її геополітичного впливу.

Проте самі по собі вітрові та сонячні електростанції не можуть забезпечити надійну основу для енергетики. Тому важливо розглядати створення потужних систем накопичення енергії, таких як великі акумулятори, які можуть допомогти енергосистемі у періоди пікового споживання. Промислові системи накопичення, зберігання та розподілу електроенергії є тим сегментом світової електроенергетики, який найбільш інтенсивно розвивається. Використання систем накопичення має ряд переваг, включаючи велику швидкість реакції підключення до системи, можливість автономного функціонування та екологічну нейтральність роботи без викиду парникових газів у атмосферу.

Таким чином, Україна стоїть перед важливим вибором щодо майбутнього розвитку своєї енергетичної системи. Протягом останнього року ми переконались у вирішальній ролі цього сектору для нашого суспільства та економіки. Перше, що необхідно зробити, щоб розпочати цей процес, – це створити умови для продажу електроенергії за ринковими цінами. Справжні ринкові ціни

на електроенергію стимулюватимуть фінансовий розвиток галузі, яка потребуватиме значних інвестицій для відновлення після конфлікту. Друге, важливо активно розвивати відновлювальні джерела енергії. Південь України може стати ідеальним місцем для будівництва великих сонячних та вітрових електростанцій, а сільське господарство – основою для біогазових проєктів. Це не лише зменшить вартість електроенергії, але й сприятиме збереженню природних ресурсів.

Генерація енергії з альтернативних джерел може стати ключовою складовою національної енергетичної системи, зробивши її більш гнучкою і стійкою до зовнішніх впливів. У нашій країні є величезний потенціал природних ресурсів, і тепер настав час мудро їх використовувати для сприяння сталому розвитку нашої країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Крижний А. План розвитку: як альтернативні джерела допоможуть Україні посилити енергосистему. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/economics/energetics/plan-rozvitku-yak-alternativni-dzherela-dopomozhut-ukrajini-posiliti-energosistemu-12186354.html>
2. Савченко О. Проблеми та перспективи розвитку відновлюваної енергетики в 2024 році. ЛІГА ЗАКОН. *Think brave*. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/227024_problemi-ta-perspektivi-rozvitku-vdnovlyuvano-energetiki-v-2024-rots
3. Market К. У. Електроенергетика України: стан і перспективи. Блог УС. *Market*. *Дослідження ринку та конкурентний аналіз*. URL: <https://blog.youcontrol.market/ieliektroienierghietika-ukrayini-stand-i-pierspektivi/>
4. Пилипів І. Україна втратила 90 % вітрової енергетики – Галущенко. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/23/692956/>
5. Потенціал виробництва біогазу в Україні становить 21,8 млрд кубометрів на рік – звіт. *Kosatka.Media*. URL: <https://kosatka.media/category/gaz/news/potencial-virobnictva-biogazu-v-ukrajini-standovit-21-8-mlrd-kubometriv-na-rik-zvit>
6. Україна має потенціал сонячної та вітрової енергії, який перевищує поточний попит на електроенергію майже у 150 разів, – дослідження. *Greenpeace*. URL: <https://www.greenreconstruction.com/>

news-ua/ukrayina-maie-potencial-sonyachnoyi-ta-vitrovoyi-energiyi-yakiy-perevishchuie-potochniy-popit-na-elektroenergiyu-mayzhe-u-150-raziv---doslidzhennya

Яцик Антон Олександрович

студент 4 курсу 1 групи

ОС «бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси,

банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

СПОЖИВЧИЙ РИНОК У ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА НОВІ МОЖЛИВОСТІ

Цифрова епоха суттєво змінила всі аспекти нашого життя, включно з споживчим ринком. Масове користування Інтернетом, соціальними мережами, мобільними телефонами та інші технології змінили наше життя та спростили спосіб вибору товару чи послуги та покупки самого товару, що стало наслідком економії нашого часу, зручності та швидкості обслуговування.

Ключові характеристики споживчого ринку в цифрову епоху:

- електронна комерція: нові онлайн-магазини та платформи з'являються через зростання популярності онлайн-покупок;
- мобільна комерція: люди все більше користуються своїми мобільними телефонами для покупок, порівняння цін і пошуку інформації про продукти;
- соціальні мережі: роль соціальних мереж у впливі на рішення про покупку та формуванні думки споживачів є важливою;
- персоналізація: дані про споживачів використовуються компаніями для надання персоналізованих продуктів та послуг;
- омніканальний досвід: клієнти очікують, що вони зможуть легко спілкуватися з компанією через різні канали, такі як веб-сайт, мобільний додаток та фізичний магазин.

Оmnіканальний досвід полягає в інтеграції різних каналів для надання клієнтам цілковитого та послідовного обслуговування. Ці зміни створюють як нові виклики, так і нові можливості для підприємств.

На даний час споживчий ринок в нашій країні стикається з великою кількістю проблем та багато того, чого потрібно змінити і перед вами будуть продемонстровані основні виклики для продавців у наш час [1].

Виклики:

- збільшення конкуренції: компаніям потрібно виділятися, щоб привернути увагу споживачів через інтернет ресурси та в першу чергу потрібно бути актуальними та мати якісний товар чи послугу, в наш час це дуже важливо;

- зміна поведінки споживачів: підприємствам необхідно постійно пристосовуватися до змінних очікувань та потреб споживачів;

- захист даних: підприємствам необхідно гарантувати захист персональних даних споживачів та забезпечувати їх від шахрайства. Споживач має бути впевнений, що може вам довіряти.

Можливості для підприємців, які використовують цифрові технології для ведення бізнесу:

- доступ до більшої аудиторії: інтернет дозволяє підприємствам реалізувати свої товари та послуги широкому колу людей по всьому світу. Завдяки великій кількості соціальних мереж, платформ для розміщення реклами, телебачення, радіо тощо;

- збір даних про споживачів: підприємства можуть збирати велику кількість даних про своїх споживачів, які потім можуть бути застосовані представниками для удосконалення маркетингу та стратегій компанії;

- зниження витрат: торгівля в Інтернеті може коштувати менше, ніж торговельний бізнес у традиційних магазинах.

Для успішного функціонування підприємств в цифрову епоху, їм необхідно мати гнучкість, інноваційність та спрямованість на споживачів.

Тенденції та прогнози розвитку споживчого ринку в цифрову епоху:

– зростання електронної комерції: зростаючий попит на онлайн-покупки призводить до з'явлення нових інтернет-магазинів та платформ. Прогнозується, що до 2025 р. половина світових ринків [2];

– мобільна комерція: мобільні телефони все частіше використовуються людьми для здійснення покупок, порівняння цін і пошуку інформації про продукти;

– персоналізація: для того щоб запропонувати персоналізовані продукти та послуги, компанії використовують дані про споживачів. Це охоплює рекомендації товарів також можливість товарів різних продавців;

– омніканальний досвід: клієнти очікують можливості взаємодіяти з компанією через різноманітні канали, такі як вебсайт, мобільний додаток та фізичний магазини. Це призводить до зростання популярності омніканальних стратегій, які об'єднують всі канали зв'язку в єдине ціле;

– зростання соціальної комерції: купівля товарів та послуг через соціальні мережі стає більш комфортною для споживача. Це відкриває нові можливості для компаній, яким дається змогу просувати свою продукцію.

Загальні характеристики споживчого ринку в Україні в цифрову епоху:

– зростання електронної комерції: в Україні стають все більш популярними онлайн-покупки, що приводить до зростання нових онлайн-магазинів та платформ. У 2023 р. обсяг онлайн-торгівлі в Україні склав 110 млрд грн, що на 20 % більше, ніж у 2022 р.;

– мобільна комерція: використання українцями своїх мобільних телефонів для покупок стає все більш поширеним. У 2023 р. 65 % онлайн-покупок в Україні було здійснено за допомогою мобільних пристроїв;

– вплив COVID-19: розвиток електронної комерції в Україні був прискорений пандемією COVID-19. В той час чимало людей почали вперше купувати онлайн, та прийшло розуміння на скільки це зручно, бо на той момент в них не було іншого вибору крім як це спробувати і тому ці звички ймовірно залишаться у людей після закінчення пандемії.

Незважаючи на те, що електронна комерція зростає, в Україні все ще існують деякі проблеми, такі як низький рівень доступу до Інтернет ресурсів у деякої частини населення. Тому продавцям необхідно мати фізичні точки для продажу та демонстрації своєї продукції, яку вони продають або збираються надавати конкретні вид послуги (з цим можуть допомогти продавці-консультанти) [3].

Приклади компаній, які успішно працюють на споживчому ринку в Україні в цифрову епоху:

- Rozetka: в Україні є найбільший онлайн-магазин, який має широкий вибір товарів, таких як електроніка, одяг, предмети для дому та багато іншого;

- Prom.ua: платформа в інтернеті, на якій підприємства можуть продавати свою продукцію та послуги іншим підприємствам та споживачам;

- OLX: сайт оголошень, де можна купувати та продавати використані товари, нерухомість і інші послуги, є популярним;

- Nova Poshta: український поштовий оператор, який має найбільший вибір послуг доставки для фізичних та онлайн-магазинів;

- PrivatBank: український банк, який має найбільший обсяг послуг, включаючи онлайн-банківське обслуговування та мобільні платежі [4].

Ці компанії є найбільш успішними, але також повертаючись до проблем покупців, які не мають доступу до Інтернет ресурсів, ці компанії знайшли вихід з даної ситуації. Деяка частина з цих компаній мають власні фізичні магазини, що допомагає охопити більшу кількість клієнтів, також іншим інструментом охоплення більшої кількості потенційним клієнтів є реклама. Яка може бути задіяна на телебаченні, радіо та на вулицях вашого міста. Продавцям необхідно пристосовуватися до ринку, на якому вони продають свій продукт, та на якому вони хочуть бути успішними.

З 24 лютого 2022 р. для споживчого ринку, так само і як для всієї країни, почався кризовий час, тому що війна призвело до зміни інтересів споживачів та купівельної спроможності покупців, тому ми зараз розглянемо основні наслідки від початку війни.

Загальні наслідки:

- зниження купівельної спроможності: війна призвела до втрати роботи або значної частини доходу для багатьох людей, що знизило купівельну спроможність населення та зниження попиту на товари та послуги, що не є актуальними на даний час;

- перебої з постачанням: порушення логістичних ланцюжків виникли через воєнні дії, що призвело до перебоїв з постачанням багатьох товарів. У результаті це призвело до зростання цін та дефіциту деяких товарів;

- зміна поведінки споживачів: своїми витратами споживачі стали більш прагматичними та економними, надаючи перевагу товарам першої необхідності та відкладаючи придбання нераціональних та непрактичних товарів.

Вплив споживчого ринку на різні сектори:

- продукти харчування: ціни на деякі продукти зросли через перебої у постачанні, але попит на продукти харчування залишається стабільним;

- одяг: попит на одяг зменшився через те, що люди віддають перевагу витратам на більш невідкладні потреби;

- електроніка: попит на електроніку зменшився, але залишається високим через людську залежність від гаджетів для отримання інформації та сполучення;

- автомобілі: ціни та ризики, пов'язані з війною, спричинили гостре падіння запиту на автомобілі. Але ринок по трохи стабілізується, це ми можемо бачити з статистики кількості автомобілей, придбаних кожного року з початку війни.

Наприклад в 2022 р. на вторинному ринку України було придбано 1 112 831 легковий автомобіль, а у 2023 р. сумарний обсяг вторинного ринку легкових автомобілів 1 238 000 шт. [5]. В даному випадку видно позитивну динаміку і на даний момент попит на автомобілі росте.

Якщо казати про поточний рік, то в 2024 р. у першому кварталі (січень-березень) за даними «Укравтопрому» було продано близько 16 600 нових легкових автомобілів. Це на 48 % більше, ніж за аналогічний період 2023 р. [6]. Тому все по трохи нормалізується.

Для збереження доступу до клієнтів багато компаній перейшли на онлайн-торгівлю. Деякі скоротили асортимент і фокусуються на продажу товарів першої необхідності. Інші компанії вимушені були тимчасово призупинити свою діяльність або навіть закритися. Також деяка частина бізнесу припинила продаж свого товару і почала допомагати армії і всі потужності цих підприємств працюють на честь нашої країни.

Цифрова епоха суттєво вплинула на споживчий ринок, і цей вплив буде лише посилюватися в найближчі роки.

Основні перспективи:

1. Зростання онлайн-торгівлі.

Очікується, що електронна комерція буде продовжувати зростати в найближчі роки завдяки зручності та доступності онлайн-покупок. Це призведе до того, що ще більше компаній перейдуть на онлайн-торгівлю, а традиційні магазини будуть вимушені адаптуватися або закриватися.

2. Персоналізація.

Компанії будуть і надалі використовувати дані про споживачів, щоб пропонувати більш персоналізовані продукти та послуги. Це може включати рекомендації продуктів на основі минулих покупок, персоналізовані рекламні оголошення та ексклюзивні пропозиції

3. Зростання соціальної комерції.

Покупці все частіше здійснюють покупки за допомогою соціальних мереж. Це відкриває нові можливості для компаній, які можуть використовувати соціальні мережі для просування своїх продуктів та встановлення зв'язку з потенційними клієнтами.

4. Зростання використання штучного інтелекту.

Штучний інтелект буде все більше виконувати важливу роль на ринку споживчих товарів, зокрема для персоналізації продуктових пропозицій та автоматизації обслуговування клієнтів.

Цифрова ера значно вплинула на споживчий ринок, призвела до зростання онлайн-торгівлі, персоналізації досвіду покупців, омніканальних стратегій, зростання соціальної комерції та ширшого використання штучного інтелекту.

Компанії повинні адаптуватися до цих змін та використовувати нові технології на користь свого успіху у цифрову епоху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Варламова М., Дем'янова Ю. Основні тенденції діджиталізації у глобальному вимірі. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 2 (63). С. 251–260.
2. ТОП-25 найпопулярніших в Україні сайтів. *Укрінформ – актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2455506-top25-najpopularnisih-v-ukraini-sajtiv.html>
3. Брін'олфссон Е., Макафі Е. Друга епоха машин: робота, прогрес та процвітання в часи надзвичайних технологій. *K.FUND*. URL: <https://kfund.ua/uk/druga-epoha-mashin-robota-progres-ta-protsvitannya-v-chasi-nadzvichajnih-tehnologij/>
4. Martínez J. C. V., Cottrill K. How Digital Technologies Could Boost Tiny Retailers in Developing Countries. *Harvard Business Review*. URL: <https://hbr.org/2023/10/how-digital-technologies-could-boost-tiny-retailers-in-developing-countries>
5. Davos 2023: Eight ways technology will impact our lives in the future. *World Economic Forum*. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2023/01/davos-2023-eight-ways-technology-will-impact-our-lives-in-the-future/>
6. The tech transformation imperative in retail. *McKinsey & Company*. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/retail/our-insights/the-tech-transformation-imperative-in-retail>

Наукове видання

Збірник матеріалів
науково-практичної студентської конференції
**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВА
ТА ЕКОНОМІКИ: СУЧАСНІСТЬ
І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

Технічний редактор *Оксана Гринюк*
Дизайн обкладинки *Анастасія Юдашкіна*
Верстання *Олена Данильченко*

ЮРИДИКА
ВИДАВНИЦТВО

Підписано до друку 11.07.2024 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Minion. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 19,30. Наклад 300. Замовлення № 054-0724.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Тел.: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7653 від 18.08.2022 р.